WRIGH MILLS

II

MARKSİSTLER

MARKSİSTLER

WRIGHT MILLS

II

KRUŞÇOV LENİN ROSA LUXEMBURG STALİN
ENGELS TOGLIATTI G. D. H. Cole BERNSTEIN
MAO-TSE-TUNG- MARX KAUTSKY TROÇKİ
Deutscher (CHE) GUEVARA KARDELJ Hilferding

MARKSİSTLER II'de Wright Mills Marksizmin ünlü düşünür ve eylemcilerinin ana metinlerinden örnekler sunmaya devam ediyor. Birinci ciltte Sosyal Demokratlar ve Bolşevikler görüşlerini dile getirmişlerdi. Bu ciltte yer alan metinler şunlar: Stalin Stalinciliği anlatıyor. Troçki ve başkalarının Stalinciliğe yönelttikleri eleştiriler. Kruşçov'un ünlü XX. Kongre konuşmasından parçalar... Çin Sosyalizmi üzerine: Mao Tse-Tung. Yugoslav Sosyalizmi üzerine: Kardelj. Küba Sosyalizmi üzerine: «Che» Guevara... Togliatti'nin Stalincilik ve ona karşı çıkışları değerlendiren demeci. Çağdaş İngiliz Sosyal Demokrasisinin sözcüsü G.D.H. Cole'un görüşleri. Deutscher'in Komünizmden yüz çevirenleri konu alan çok yönlü, ilginç yazısı. Ve Wright Mills'in Sosyalizmde gördüğü yeni başlangıçlar.

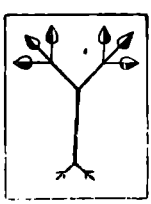
Bu kitap Meydan Matbaasında dizildi
MAY Basımevinde basıldı
Kapak: Ersal Yavi
Ağaoğlu Yayınevi
Ankara Caddesi, 37/7 (Vilâyet Karşısı)

İ S T A N B U L
Kasım 1966

MARKSİSTLER II

C. Wright Mills

Türkçesi:
T. Hasan

AĞAOĞLU YAYINEVİ

İÇİNDEKİLER:

	Sayfa
STALİNCİ PEKİŞTİRME	
Stalin: *Leninizim Üzerine*	*11*
Stalin: *Temeller ve Üst Yapı*	*19*
Stalin: *Kapitalist Ülkeler Arasında Savaşların Kaçınılmazlığı*	*21*
STALİNCİLİĞİN ELEŞTİRİSİ	
Rosa Luxemburg: *Demokrasi ve Diktatörlük*	*25*
Trotsky: *Sovyet Bürokrasisinin Doğuşu*	*29*
Hilferding: *Devlet Kapitalizm i- Totaliter Devlet Ekonomisi*	*56*
Borkenau: *Uluslararası bir Hareket Olarak Komünizm*	*62*
Deutscher: *Sabık Komünistin Vicdanı*	*76*

SOVYET MARKSÇILIĞI VE YENİ REVİZYONİSTLER
Kruşçov: *XX. Kongredeki Konuşma* 89
Togliatti: *Stalincilik Hakkında Dokuz Soruya Cevaplar* 99
Mao-Tse-Tung: «*Çiçekler Açsın Kucak Kucak*» 115
Polonya Birleşik Işçi Partisinin VIII. Büyük Toplantısının Tutanaklarından Parçalar 130

BLOK DIŞINDA MARKSÇILIK
Kardelj: *Sosyalist Demokrasinin Yugoslavya'da Uygulanışı* 139
G. D. H. Cole: *Yeni Revizyonculuk* 165
«Che» Guevara: *Küba İhtilâlinin İdeolojisini İncelemede Kullanılabilecek Notlar* 181

YENİ BAŞLANGIÇLAR? 199

STALİNCİ PEKİŞTİRME

JOSEF STALİN:
LENİNİZM NEDİR?

«Sürekli» devrim düşüncesi yeni bir düşünce değildir. İlkin Marx tarafından 1840 yıllarının sonlarında ileri sürülmüştü. «Sürekliciler»imiz kesintilere uğramayan devrim düşüncesini burdan almışlardır. Ama «sürekliciler»imizin bu düşünceyi Marx'tan alırken biraz değiştirdikleri ve değiştirirken «bozup» uygulama alanına koymaya elverişsiz bir duruma soktuklarını gözden kaçırmamak gerekir. Lenin hünerli eliyle bu yanlışlığı düzeltti, Marx'ın kesintisiz devrim düşüncesini öz biçimiyle ortaya koydu ve ileri sürdüğü devrim teorisinin bir temel taşı hâline getirdi.

Komünistlerden elde etmelerini istediği bazı devrimci-

demokratik istekleri sıraladıktan sonra Marx şöyle diyor kesintisiz devrim hakkında:

Demokratik küçük burjuvalar sınıfı, en çoğu yukarda sıralanan dilekleri gerçekleştirerek devrimi mümkün olduğu kadar çabuk sonuçlandırmak istediği halde, bizim amacımız ve görevimiz, hemen hemen bütün mülksahibi sınıfların hâkimiyetine son verilene kadar devrimi sürdürmektir; proletarya sınıfı devlet kuvvetini ele alana kadar devrimi sürdürmektir; proletaryalar arasındaki birlik, yalnız bir ülkede değil, dünyanın bütün hâkim ülkelerinde proletaryalar arasında rekabetin sona erdiği ve hiç olmazsa önemli üretim güçlerinin proletaryaların ellerinde toplandığı bir dereceye gelene kadar devrimi sürdürmektir.

Başka türlü dendiğinde:

a. «Sürekliciler»imizin plânının tersine, Marx proletarya sınıfını doğrudan doğruya hâkim duruma getirerek ihtilâli 1850 yıllarının Almanya'sında başlatmayı katiyen önermemiştir.

b. Marx, burjuva sınıfı bulunduğu zirveden bölüm bölüm, birbiri ardısıra alaşağı edildikten, proletarya hâkim duruma geçtikten sonra devrim meselelerini bütün ülkelere yaymak amacıyla proletarya devletinin kurulmasını, sadece, devrimin son aşaması olarak önermişti.

Bu, Lenin'in bütün öğretileriyle, devrimimizin gelişmesi sırasında emperyalist bir ortam içinde proletarya devrimi teorisini gerçekleştirmek için yaptığı bütün çalışmalarla *tam uyuşma* halindedir.

Rus «sürekliciler»imizin Rus devriminde köylümüzün rolünü ve proletarya sınıfının hâkimiyeti kavramının önemini küçümsemekle kalmadıkları, aynı zamanda Marksçı «sürekli» devrim düşüncesini (kötüye doğru) değiştirdikleri ve onu uygulama alanında hiçbir değeri olmayan bir şey haline getirdikleri görülüyor.

Lenin'in onların teorilerinden istihza ile «orijinal» ve

«mükemmel» diye söz edip alay etmesi ve onları «niye hayatın bu güzel teoriye koca bir on yıl sırasında hiç dönüp bakmadığını» düşünmeye yanaşmamakla suçlaması bundandır...

Devam edelim. Önceleri, bütün gelişmiş ülkelerin ya da hiç olmazsa gelişmiş ülkelerin bir çoğunluğunun proletaryalarının toplu bir şekilde çalışmalarının burjuva sınıfına karşı başarı kazanabilmek için gerekli olduğu varsayımına dayanılarak, devrimin bir ülkede başarılı olmasının imkânsız olduğu düşünülüyordu. Bu görüş açısı artık gerçeğe uymuyor. Şimdi böyle bir başarının pekâlâ ihtimal dahilinde olduğu görüşünden hareket etmeliyiz; çünkü, emperyalizm şartları altında birçok kapitalist ülkenin gelişmesinin düzensiz ve sarsıntılı bir yapıda olması, emperyalizm içinde kaçınılmaz bir şekilde savaşlara yol açan şiddetli çelişmelerin ortaya çıkıp gelişmesi, devrimci hareketin dünyadaki bütün ülkelerde büyümesi, bütün bunlar proletarya sınıfının tek tek ülkelerde başarı kazanmasının yalnız ihtimal dahilinde olduğunu değil, gerekli bir şey olduğunu gösteriyor. Rus devriminin tarihi buna bir tanıttır. Bununla ilgili olarak, burjuva sınıfına başarıyla karşı çıkmanın ancak elzem olan bazı ön şartlar altında, var olmadıkları takdirde proletarya sınıfının hâkim duruma geçmeyi hayâl bile edemeyeceği bazı ön şartlar altında mümkün olabileceğini akılda tutmak yeter.

«*Sol-Kanat*» *Komünizmi, vb.*'de Lenin bu ön şartlar hakkında şöyle diyor:

«Yirminci Yüzyılın üç Rus devrimi tarafından da doğrulanan devrimin temel kanunu şöyledir: Devrim için, sömürülen ve baskı altında tutulan insan yığınlarının eski şekilde yaşamanın imkânsızlığını anlayıp değişiklikler istemeleri yeterli değildir; devrim için, sömürücülerin eski şekilde yaşayıp hâkim olmaya imkân bulamamaları gerekir. Ancak «aşağı sınıflar» *eskiyi istemedikleri* ve «yüksek sınıflar»ın *eski şekilde devam etmeye imkân bulamadıkları* zaman, işte ancak o zaman devrim başarılı olabilir. Bu gerçek başka kelimelerle şöyle anlatılabilir: *Devrimin, hem sömürücüleri hem de sömürülenleri etkileyen bir ulusal buhran olmadan başarılı olması*

imkânsızdır. Devrim için, birincisi, işçilerin bir çoğunluğunun (ya da hiç olmazsa sınıf bilinci olan, düşünen, siyasal bakımdan faal olan işçilerin bir çoğunluğunun) devrim yapmanın gerekli olduğunu tam olarak anlamaları ve onun için hayatlarını fedâ etmeye hazır olmalarının; ikincisi, hâkim durumda olan sınıfların, en geri durumdaki insan yığınlarını bile siyasete çeken, ...hükümeti zayıflatan ve devrimcilerin onu hızla yıkmalarına imkân veren bir hükümet buhranı içinde olmalarının elzem olduğu ortaya çıkıyor.»

Ama tek bir ülkede burjuva sınıfının hâkimiyetini yıkıp proletarya sınıfını hâkim duruma getirmek yine de sosyalizmin tam başarısını garanti etmez. Başarı kazanan ülkenin proletarya sınıfı, kuvvetini pekiştirdikten ve köylü sınıfını peşinden sürükledikten sonra sosyalist toplumu kurabilir ve kurmalıdır. Ama bu, proletarya sınıfının bu şekilde sosyalizm için tam ve son bir başarı kazanılmasını güven altına alabileceği anlamına mı gelir, yani, tek bir ülkenin güçlerine dayanarak proletarya sınıfının sosyalizmi son olarak pekiştirebileceği ve o ülkeyi müdahaleye karşı, eski düzenin geri dönmesi demek olan müdahaleye karşı tam bir garanti altına alabileceği anlamına mı gelir? Elbet de değil. Bu, devrimin en azından birçok ülkede başarılı olmasını gerektirir...

Lenin bu düşünceyi, başarılı devrimin görevinin, «*Bütün ülkelerde* devrimlerin gelişmesi ve desteklenmesi... için mümkün olan her şeyi», yapmak olduğunu söyleyerek özlü bir şekilde dile getirmiştir.

Lenin'in proletarya devrimi teorisinin önemli unsurları genel olarak bunlardır.

PROLETERYA SINIFININ DİKTATÖRLÜĞÜ

Bu konuyla ilgili üç önemli soruna değineceğim:

1. *Proletarya sınıfının diktatörlüğünün proletarya devrimi için bir araç oluşu:* Proletarya sınıfının diktatörlüğü

sorunu her şeyden önce proletarya devriminin öz yapısı hakkında bir sorundur. Proletarya devrimi, gelişmesi ve kapsamı, her şeyden önce, proletarya sınıfının diktatörlüğü ile bir anlam kazanır. Proletarya sınıfının diktatörlüğü proletarya devriminin silâhıdır, organıdır. Devrimin, ilkin, yıkılmış olan sömürücülerin direnmesini ezmek ve elde ettiklerini pekiştirmek için başvurduğu en önemli kalesidir; ikincisi, devrimi tamamlanmaya doğru götürmek için, sosyalizmin tam başarısına götürmek için başvurduğu en önemli kalesidir. Burjuva sınıfına karşı başarı kazanmak ve onun hâkimiyetine son vermek proletarya sınıfının diktatörlüğü olmadan da yapılabilir. Ama devrim, gelişmesinin belli bir devresinde proletarya sınıfının diktatörlüğü şeklinde kendisine siper olacak özel bir organ yaratmadığı takdirde, burjuva sınıfının direnişini ezebilecek, zaferini koruyup sürdürebilecek ve sosyalizmin başarısına doğru ilerleyebilecek bir durumda olamaz...

2. *Proletaryanın burjuva sınıfı üzerinde hâkimiyeti olarak proletarya sınıfı diktatörlüğü.* Devlet, hâkim sınıfın elinde, düşmanlarının direnişini baskı altında tutmak için kullanılan bir araçtır. Proletarya sınıfının diktatörlüğü *bu bakımdan* başka herhangi bir sınıfın diktatörlüğünden esasta hiç bir şekilde farklı değildir; çünkü proletarya devleti burjuva sınıfını baskı altında tutmak için bir araçtır. Yine de ikisi arasında *çok önemli* bir fark vardır: Bugüne kadar varolmuş olan bütün devletler sümüren bir azınlığın sömürülen bir çoğunluk üstünde diktatörlüğüdür; proletarya sınıfının diktatörlüğü ise sömürülen çoğunluğun sömüren bir azınlığın üstünde bir diktatörlüğüdür.

Kısaca söylemek gerekirse: *Proletarya sınıfının diktatörlüğü, proletarya sınıfının burjuya sınıfı üstünde, sömürülen emekçi yığınlarının sempatisini ve desteğini kazanan hâkimiyetidir.*

Bundan iki önemli çıkarım yapılabilir:

Birinci çıkarım: Proletarya sınıfının diktatörlüğü «tam»

demokrasi, *herkes* için bir demokrasi, hem zenginler hem de fakirler için bir demokrasi olamaz; proletarya sınıfının diktatörlüğü «*yeni bir şekilde* demokratik olan —proletarya sınıfı için ve genel olarak fakirler için— ve burjuvaziye *karşı yeni bir şekilde* diktatörlük olan bir devlet olmak zorundadır....» Kautsky ve yardakçılarının evrensel eşitlikten, «katışıksız» demokrasiden, «mükemmel» demokrasiden ve bunlara benzer şeylerden söz etmeleri sömürenlerle sömürülenler arasında eşitlik olmasının imkânsız olduğunu, bu şüphe götürmez gerçeği gizlemek için yaratılmış burjuva perdeleridir. «Katışıksız» demokrasi teorisi çalışan sınıfın, emperyalist yağmacılar tarafından evcilleştirilmiş ve onlar tarafından beslenen üst tabakalarının teorisidir. Kapitalizmin yaralarını saklamak için, emperyalizmi gizlemek için ve emperyalizme, sömürülen insan yığınlarına karşı yaptığı mücadelede, manevî güç sağlamak için uydurulmuştur. Kapitalist düzende sömürülenler için hiçbir gerçek «özgürlük» yoktur, olamaz da. Başka hiçbir sebep yüzünden olmasa da, bu «özgürlüğün» tadının çıkarılabilmesi için elzem olan binaların, matbaaların, kâğıt sağlama imkânlarının, vb. sömürücülerin imtiyazları olması bunun için yeterli bir sebeptir. Kapitalist düzende sömürülen insan yığınları ülkenin yönetiminde gerçek anlamda bir rol almaz, alamaz da. Başka hiçbir sebep yüzünden olmasa da, kapitalizmde en demokratik devletlerin bile halk tarafından değil, Rothschild'ler ve Stinnes'ler, Morgan'lar ve Rokfeller'ler tarafından kuruluyor olması bunun için yeterli bir sebeptir. Kapitalist düzeni içinde demokrasi *kapitalist* demokrasidir; sömürücü bir azınlığın, sömürülen çoğunluğun haklarının kısıtlanmasına dayanan ve bu çoğunluğa karşı olan demokrasisidir. Proletaryalar ve köylüler için gerçek «özgürlük» ve ülkenin yönetimine gerçekten katılmak ancak proletarya sınıfının diktatörlüğü altında mümkündür. Proletarya sınıfının diktatörlüğü altında demokrasi *proletarya* demokrasisidir — sömürücü azınlığın haklarının kısıtlanmasına dayanan, sömürülen çoğunluğun bu azınlığa karşı olan demokrasisi.

İkinci çıkarım: Proletarya sınıfının diktatörlüğü bur-

juva toplumunun ve burjuva demokrasisinin sâkin bir gelişmesi sonucu ortaya çıkamaz. Tabiî, uzak bir gelecekte, eğer proletarya sınıfı en önemli kapitalist ülkelerde zafer kazanırsa ve bugünkü yaygın kapitalist düzen yerini bir yaygın sosyalist düzene bırakırsa, bazı kapitalist ülkelerde kapitalistlere, «uygun olmayan» uluslararası durum karşısında proletarya sınıfına «kendi istekleriyle» önemli imtiyazlar vermenin akıl kârı olduğunu düşündürecek «sâkin» bir gelişmenin olması oldukça mümkündür. Ama bu varsayım ancak uzak ve bir ihtimal olarak düşünülebilecek bir geleceği ilgilendirir; yakın gelecekle hiç bir ilgisi yoktur.

3. *Proletarya sınıfı diktatörlüğünün devlet biçimi olarak Sovyet iktidarı.* Proletarya sınıfı diktatörlüğünün zafer kazanması burjuva devlet makinesinin ve burjuva demokrasisinin yerine proletarya demokrasisinin konması anlamına gelir. Bu açıktır. Ama bu muazzam işi yapmada hangi örgütler kullanılacaktır? Yalnız burjuva demokrasisinin yerine proletarya demokrasisini koymaya değil, aynı zamanda proletarya sınıfının devlet kuvvetinin temeli olmasına yarayacak örgüt biçimleri nelerdir?

Proletarya sınıfının bu yeni örgüt biçimi Sovyettir.

Eski örgüt biçimleriyle karşılaştırıldığında Sovyetlerin kuvvetinin kaynağı nedir?

Bu kaynak, Sovyetlerin proletarya sınıfının *kapsamı en geniş* toplu örgüt biçimi olmasıdır; çünkü yalnız, ama yalnız onlar hiç istisnasız bütün işçileri içlerine alırlar...

PARTİNİN ROLÜ

Proletarya sınıfının partiye, diktatörlüğü elde etmek ve sürdürmek için ihtiyacı vardır. Parti proletarya sınıfının diktatörlüğünün aracıdır. Bundan, sınıflar yok olunca ve proletarya sınıfının diktatörlüğü yıkılınca partinin de yıkılacağı sonucu çıkıyor.

Kuvvetli bir birliği ve demir gibi bir disiplini olan bir parti olmadan proletarya sınıfının diktatörlüğüne erişmek ve onu sürdürmek imkânsızdır. Ama dilek birliği olmadan ve partinin bütün üyelerinin davranışları tam anlamıyla bir birlik içinde olmadan parti içinde demir gibi bir disiplinin sağlanması imkânsızdır. Tabiî bu, parti içinde bir düşünce çatışmasının çıkma ihtimalinin bu şekilde hesaptan çıkarıldığı anlamına gelmez; tersine, demir gibi bir disiplin parti içinde tenkidi ve düşünce çatışmalarını önceden yasaklamaz, bunların olmasını öngörür. En az da bu disiplinin «kör» bir disiplin olması gerektiği anlamına gelir; tersine, demir gibi bir disiplin bilinçle ve isteyerek bağlanmayı menetmez, onu öngörür; çünkü ancak bilinçli disiplin gerçekten demir gibi bir disiplin olabilir. Ama bir tartışma sona erdikten sonra, tenkidler yapıldıktan ve bir karara varıldıktan sonra partinin bütün üyelerinin dileklerinin ve davranışlarının bir olması elzem bir şarttır; yoksa partinin birliği ve demir gibi disiplinin hiç bir şekilde mümkün olamayacağı ortadadır.

Bugünkü şiddetli iç savaş devresinde —diyor Lenin— Komünist Partisi, en kuvvetli merkeziyetçilikle örgütlenmişse, askerî disipline yakın bir disiplinle yönetiliyorsa, parti merkezi, elinde geniş kuvvetler olan ve parti üyelerinin genel güvenine sahip sözü dinlenir bir grupsa yürütebilir görevini ancak.

Diktatörlüğün kurulmasından önceki mücadele devresinde parti içinde disiplinle ilgili durum budur.

Aynı şey, ama daha büyük bir ölçüde, diktatörlük kurulduktan sonra parti içinde disiplin için de doğrudur.

Bu konuyla ilgili olarak Lenin şöyle diyor: «En ufak bir ölçüde bile olsa, proletarya sınıfının partisinin demir gibi disiplinini zayıflatan bir kimse (özellikle proletarya sınıfının diktatörlüğü sırasında) aslında proletarya sınıfına karşı burjuva sınıfına yardım ediyordur.»

Hiziplerin var olmasının partinin birliği ile, demir gibi disiplini ile bir arada gidemeyeceği sonucu çıkıyor. Hiziple-

rın var olmasının birden fazla merkezin ortaya çıkmasına yol açtığı, birden fazla merkezin var olmasının parti içinde ortak bir merkezin yokluğu, dileklerin birliğinde bir ayrılığın varlığı, disiplinin zayıflayıp parçalanması, diktatörlüğün zayıflayıp parçalanması anlamına geldiği apaçık ortadadır. İkinci Enternasyonal'e dahil partiler, proletarya sınıfının diktatörlüğüne karşı savaşan ve proletarya sınıfını hâkim duruma getirmek gibi bir emelleri olmayan partiler hiziplerin varolması özgürlüğü gibi lüks liberal anlayışlara sahip olabilirler, çünkü demir gibi bir disipline hiçbir şekilde ihtiyaçları yoktur. Ama Komünist Enternasyoneli'nin partileri, çalışmalarını proletarya sınıfının diktatörlüğüne erişip onu kuvvetlendirme görevine göre düzenleyen partiler «liberal» olmaya tahammül edemezler, ya da hiziplerin ortaya çıkmasına tahammül edemezler. Parti demek, dileklerin birliği ve hizipçiliğe ya da parti içinde otoritenin bölünmesine katiyen yer vermeyen birlik demektir. (*).

JOSEF STALİN:
TEMELLER VE ÜST YAPI

Üst yapı (ekonomik) temelin bir sonucudur; ama bu, üst yapının yalnızca temeli yansıttığı, temelinin kaderine, sınıfların kaderine karşı pasif, tarafsız, ilgisiz olduğu anlamına gelmez. Tersine, doğar doğmaz çok hareketli bir kuvvet haline gelir, temeline, kendisini şekillendirip kuvvetlendirmesi için faal olarak yardım eder ve yeni düzene, eski temelin ve eski sınıfların işlerini bitirip tasfiye etmesine yardım için elinden geleni yapar.

Başka türlü olamaz. Temel, üst yapıyı, kendisine hizmet etmesi için, kendisini şekillendirmesine ve kuvvetlendirmesi-

(*) LENINISM'den (New York, 1933) s. 38-41, 44-9, 96-7. Stalin'in 1924'de Leninizmi ne yolda yorumlayacağını açıkladığı konuşma.

ne faal olarak yardım etmesi için, eski, can çekişen temeli ve onun eski üst yapısını tasfiye etmek için faal olarak uğraşsın diye yaratır. Üst yapının bütün değerini kaybedip üst yapı olmaktan çıkması demek, yardımcı rolünü reddetmesi, temelini faal olarak savunma durumundan ona karşı bir ilgisizlik durumuna geçmesi, bütün sınıflara karşı aynı tutumu takınması demektir.

★

Marksçılık bir dilin eski bir nitelikten yeni bir niteliğe geçmesinin bir patlama ile, var olan dilin yok edilip, yeni bir dilin yaratılması ile değil de yeni niteliğin öğelerinin yavaş yavaş birikmesiyle ve böylece eski niteliğin öğelerinin yavaş yavaş kaybolması ile olduğunu kabul eder.

Böyle patlamalara karşı aşırı düşkünlüğü olan yoldaşların yararına, eski bir nitelikten yeni bir niteliğe geçme kanununun yalnız dillerin gelişme tarihine uygulanamaz olmadığı, temelle ya da üst yapı ile bağıntılı bazı başka sosyal olaylara da her zaman uygulanamayacağı söylenmelidir. Birbirine düşman sınıflara bölünmüş bir toplum için bu zorunludur. Ama birbirine düşman sınıfları olmayan bir toplum için zorunlu değildir. Sekiz on yıllık bir süre içinde ülkemizin tarımında köylülerin kendi başlarına çalıştıkları burjuva düzeninden sosyalist, kollektif-çiftlik düzenine bir geçişi gerçekleştirdik. Köy hayatı içinde eski burjuva ekonomik düzenini kaldırıp bir yeni düzen, bir sosyalist düzen yaratan bir devrimdi bu. Ama bu devrim bir patlama ile, yani, mevcut iktidarın yıkılması ve yeni bir düzenin yaratılması ile olmadı, köy hayatındaki eski burjuva düzeninden yeni bir düzene yavaş yavaş geçme ile oldu. Ve bunu, bu devrim yukardan aşağı bir devrim olduğu için, köylü sınıfının büyük çoğunluğunun desteklediği mevcut iktidarın teşebbüsü ile başardık. (*).

(*) MARXISM AND LINGUISTICS'den (New York, 1951) s. 10, 27-8.

JOSEF STALİN:
KAPİTALİST ÜLKELER ARASINDA SAVAŞLARIN KAÇINILMAZLIĞI

Bazı yoldaşlar, İkinci Dünya Savaşından bu yana uluslararası ilişkilerin gösterdiği gelişme dolayısiyle kapitalist ülkeler arasında savaşların kaçınılmaz olmaktan çıktığını sanıyorlar. Sosyalist kamp ile kapitalist kamp arasındaki çelişmelerin kapitalist ülkeler arasındaki çelişmelerden daha kuvvetli olduğunu; A.B.D.'nin kapitalist ülkeleri, aralarında savaş yapmalarına ve birbirlerini zayıflatmalarına engel olabilecek kadar nüfuzu altına almış olduğunu; en koyu kapitalist kafaların bile iki dünya savaşı ve bu savaşların yaptığı zararı görüp kapitalist ülkeleri bir daha birbirleriyle savaşa sürüklememeyi yeterince öğrendiklerini ve, dolayısiyle, bütün bunlardan ötürü, kapitalist ülkeler arasında savaşların artık kaçınılmaz olmadığını sanıyorlar.

Bu yoldaşlar yanlışlığa düşüyorlar. Dışta kalan olayları, yüzeyde kalan olayları görüyorlar ama, bugüne kadar farkedilmeden işlemiş oldukları halde yine de gelişmelerin alacağı yolu belirleyecek olan büyük kuvvetleri görmüyorlar.

Dıştan bakılırsa, herşey «iyi gidiyor» gibi görünüyor: A. B.D. Batı Avrupa'yı, Japonya'yı ve diğer kapitalist ülkeleri taksitlere bağlamıştır; Almanya (Batı), İngiltere, Fransa, İtalya ve Japonya A.B.D.'nin avucu içine düşmüştür ve onun buyruklarına uysalca uyuyorlar. Ama işlerin «ilelebet iyi gideceğini», bu ülkelerin Amerika Birleşik Devletleri'nin hâkimiyetini ve baskısını sonuna kadar hoşgörü ile karşılayacaklarını, Amerikan bağlarından kurtulup bağımsız gelişme yoluna girmeye çalışmayacaklarını düşünmek yanlışlığa düşmek olur.

Hepsinden önce İngiltere'yi ve Fransa'yı ele alınız. Hiç şüphesiz, bunlar emperyalist ülkelerdir. Hiç şüphesiz, ucuz ham maddelerin ve sağlam pazarların olması onlar için çok önemli. Bugünkü durumu, yani «Marşal Plânı Yardımı» maskesi altında Amerikalıların İngiltere'nin ve Fransa'nın eko-

nomisine sızıp bu ekonomileri Amerika Birleşik Devletleri ekonomisinin basit bir parçası haline getirmeye çalışmalarını, Amerikan kapitalinin İngiliz ve Fransız sömürgelerinde ham maddeleri ve pazarları ele geçirmesini ve böylece İngiliz ve Fransız kapitalistlerinin yüksek kârlarının kuyusunu kazmasını sonuna kadar hoşgörü ile karşılayacakları düşünülebilir mi? Kapitalist İngiltere'nin, ve onun ardından kapitalist Fransa'nın sonunda A.B.D.'nin himâyesinden ayrılmak zorunda kalıp bağımsız bir durumu, ve tabiî yüksek kârları, güven altına almak için onunla çatışmaya düşeceklerini söylemek daha doğru olmaz mı?

Yenik düşen büyük ülkelere, Almanya'ya (Batı) ve Japonya'ya geçelim. Bugün bu ülkeler Amerikan emperyalizminin ağır çizmesi altında sefalet içinde çöküyorlar. Endüstrileri ve tarımları, ticaretleri, iç ve dış siyasetleri ve bütün hayatları Amerikan işgal «rejimi» tarafından zincire vurulmuş durumda. Ama daha dün bu ülkeler büyük emperyalist kuvvetlerdi ve İngiltere'nin, A.B.D.'nin ve Fransa'nın Avrupa'daki ve Asya'daki hâkimiyetlerinin temelini sarsıyorlardı. Bu ülkelerin tekrar ayakları üstünde durmaya çalışmayacaklarını, A.B.D.'nin hâkimiyetini yere çalıp, bağımsız gelişme yoluna zorla girmeye çalışmayacaklarını düşünmek mûcizelere inanmaktır.

Kapitalizm ve sosyalizm arasındaki çelişmelerin kapitalist ülkeler arasındaki çelişmelerden daha kuvvetli olduğu söyleniyor. Teoride bu doğrudur elbet. Yalnız bugün için doğru değildir; İkinci Dünya Savaşından önce de doğruydu ve kapitalist ülkelerin önderleri bunun böyle olduğunu aşağı yukarı biliyorlardı. Yine de İkinci Dünya Savaşı S.S.C.B. ile bir savaş olarak değil de kapitalist ülkeler arasında bir savaş olarak başladı. Niye? *Birincisi,* kapitalizm için, bir sosyalist ülke olarak S.S.C.B. ile savaş yapmak kapitalist ülkeler arasında savaş olmasından daha tehlikelidir; çünkü kapitalist ülkeler arasında bir savaş yalnızca belli bazı kapitalist ülkelerin diğerlerine üstünlükleri sorununu ortaya attığı halde S.S.C.B. ile savaş olması kapitalizmin kendisinin var-

lığı sorununu ortaya atacaktır muhakkak. İkincisi, kapitalistlerin, «propaganda» yapma amacı ile Sovyetler Birliği'nin saldırganlığı hakkında yaygara koparmalarına rağmen bu saldırganlıga kendilerinin inanmamalarıdır, çünkü Sovyetler Birliği'nin barışçı siyasetinin farkındalar ve Sovyetler Birliği'nin kapitalist ülkelere kendiliğinden saldırmayacağını biliyorlar.

Nasıl bugün belli bazı yoldaşlar Japonya'nın ve Almanya'nın elinin kolunun kesinlikle bağlandığına inanıyorlarsa aynı şekilde Birinci Dünya Savaşından sonra Almanya'nın elinin kolunun kesinlikle bağlandığına inanılıyordu. O zaman da basında Amerika Birleşik Devletleri'nin Avrupa'yı taksitlere bağladığı, Almanya'nın artık hiçbir zaman ayakları üstünde duramayacağı, artık kapitalist ülkeler arasında hiç savaş olmayacağı söyleniyor ve yaygaralar koparılıyordu. Buna rağmen, bağları koparıp atan ve bağımsız gelişme yolunu seçen Almanya, yenilgiye uğramasından sonra on beş ya da yirmi yıl içinde büyük bir kuvvet olarak ayaklarının üstünde doğrulup yükseldi. Ve Almanya'nın ekonomik bakımdan kalkınmasına yardım edenlerin ve onun ekonomik savaş potansiyalini arttıranların yine İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri olması dikkate değer bir noktadır. Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere Almanya'nın ekonomik kalkınmasına yardım ederlerken bunu Sovyetler Birliği'nin karşısına kalkınmış bir Almanya çıkarmak amacıyla, onu sosyalizmin toprağına karşı kullanmak amacıyla yaptılar elbet. Ama Almanya kuvvetlerini ilk olarak İngiliz - Fransız - Amerikan blokuna karşı yöneltti ve Hitler Almanya'sı Sovyetler Birliği'ne savaş açınca İngiliz Fransız - Amerikan bloku, Hitler Almanya'sına katılmak şöyle dursun, Hitler Almanya'sına karşı S. S. C. B. ile bir koalisyon yapmak zorunda kaldı.

Sonuç olarak, kapitalist ülkelerin pazarlar için birbirleriyle yaptıkları mücadelenin ve rakiplerini ezme hırsının pratikte kapitalist kamp ile sosyalist kamp arasındaki çelişmelerden daha kuvvetli olduğu ortaya çıktı.

Öyleyse Almanya'nın ve Japonya'nın yeniden kendile-

rini toparlamıyacaklarına, Amerikan bağlarından kurtulup kendi bağımsız hayatlarını yaşamaya çabalamayacaklarına dair nasıl bir garanti vardır? Hiç yoktur sanıyorum.

Ama bundan, kapitalist ülkeler arasında savaşların kaçınılmazlığının yine geçerli olduğu sonucu çıkıyor.

Bugün artık barıştan yana olan ve yeni bir dünya savaşına karşı olan güçlü halk kuvvetleri ortaya çıktığına göre Lenin'in emperyalizmin kaçınılmaz olarak savaşa yol açtığını ileri süren tezinin modası geçmiş bir tez sayılması gerekti ği söyleniyor. Bu doğru değildir.

Günümüz barış hareketinin amacı insan yığınlarını barışın korunması ve yeni bir dünya savaşına engel olunması için mücadeleye yöneltmektir. Onun için, bu hareketin amacı kapitalizmi yıkıp sosyalizmi kurmak değildir. Amaç barışı korumaktır, demokratiktir. Bu bakımdan bugünkü barış hareketi emperyalist savaşı iç savaş haline getirme amacını güden Birinci Dünya Savaşı sırasındaki hareketten farklıdır, çünkü Birinci Dünya Savaşı sırasındaki hareket daha ileri gitmiş ve sosyalist amaçlar gütmüştür.

Şartların belli bir şekilde birleşmeleri halinde barış için mücadelenin şurada burada sosyalizm için bir mücadele haline gelmesi mümkündür. Ama o zaman artık bugünkü barış hareketi olmaktan çıkacaktır: kapitalizmin yıkılması için bir hareket haline gelecektir.

Barışın korunması için bir hareket olarak bugünkü barış hareketinin sonucu, başarılı olduğu takdirde, *belli bir* savaşın önlenmesi (bir süre geri bırakılması), *belli bir* barışın korunması (savaş taraftarı bir hükümetin çekilerek yerine barışı geçici olarak korumaya hazır bir hükümetin geçmesi) olacaktır en büyük ihtimalle. Bu iyi olacaktır elbet. Hattâ çok iyi. Ama yine de kapitalist ülkeler arasında savaşın genellikle kaçınılmaz olmasına son vermeye yeterli değildir. (*).

(*) ECONOMIC PROBLEMS OF SOCIALISM IN THE U.S.S.R. (New York, 1952). S. 27-30.

STALİNCİLİĞİN ELEŞTİRİSİ

ROSA LUXEMBURG:
DEMOKRASİ VE DİKTATÖRLÜK

Lenin - Trotsky teorisinin temel yanlışı, tıpkı Kautsky gibi, onların da diktatörlüğü demokrasiye karşıt bir durum olarak almalarıdır. Bolşevikler de, Kautsky de aynı biçimde sorarlar soruyu: «Diktatörlük mü *yoksa* demokrasi mi?» Kautsky'e göre, demokrasi aksa, diktatörlük karadır. İşte tam bu yüzden, Kautsky, tabiî olarak, «demokrasi», yani burjuva demokrasisi lehine yargıya varır. Öte yandan, Lenin ve Trotsky demokrasi yerine diktatörlükte ve dolayısıyla bir avuç insanın diktatörlüğünde, başka bir deyişle, burjuva demokrasisine karşı diktatörlükte karar kılarlar. Bunlar, gerçek bir sosyalist siyasetten uzak düşen, karşıt kutuplar-

dır. Kautsky «ülkenin siyasal hamlığını» öne sürerek, proleter sınıfa parlak bir öğütte bulunur. Bu öğüt, iktidarı ele geçirir geçirmez sosyalist devrimi yadsıyıp demokrasiye adanmaktır. Ama, arada, kendisine, uluslararası niteliğine ve devrime ihanet etmeden izliyemiyeceği bir öğüttür bu. Çünkü, hemen, en canlı, en yılmaz, en kararlı bir biçimde sosyalist tedbirler almak, başka bir deyişle, bir diktatörlüğün - bir parti ya da hizip diktatörlüğünün değil - bir *sınıf* diktatörlüğünün uygulamasına geçmek zorundadır. Bu sınıf diktatörlüğü, en geniş biçimiyle halk yığınlarının yönetime en etkin ve kısıtsız olarak katılmasını öngören sınırsız bir demokrasi anlamınadır.

«Biz hiç bir zaman, Marksçılar olarak, biçimsel bir demokrasinin putperestleri olmadık,» diye yazar Trotsky. Hiç bir zaman biçimsel demokrasinin putperestleri olmadık, ona ne şüphe! Ne de sosyalizm ya da Marksçılığa tapmışlığımız var. Ama bundan, bizi rahatsız ettiği an, Cunow, Lensch ve Parvus'un yaptıkları gibi, bizim de sosyalizmi çöplüğe atabileceğimiz anlamı çıkar mı? Trotsky ve Lenin bu cevabın canlı yalanlamalarıdır.

«Biz hiç bir zaman biçimsel demokrasinin putperestleri olmadık.»Bundan çıkan bütün anlam şu: Biz her zaman toplumsal özü *burjuva* demokrasisinin siyasal biçiminden ayırdetmişizdir; her zaman, biçimsel bir eşitlik ve özgürlüğün tatlı kabuğu altında gizli toplumsal eşitsizlik ve hürriyetsizliğin katı özünü açığa vurmuşuzdur; ama kabuğu yadsımak amacıyla değil, çalışan sınıfı kabukla yetinmemeye çağırarak siyasal iktidarı ele geçirtmek ve burjuva demokrasisinin yerini alacak bir sosyalist demokrasiyi yaratmak için. Demokrasiyi toptan kaldırmak diye bir şey söz konusu değil burada.

Gelgelelim, sosyalist demokrasi, ancak kutsal topraklarda, sosyalist ekonominin temelleri yaratıldıktan sonra başlıyan bir durum değildir; bir kavga süresince bir avuç diktatörü bağlılıkla desteklemiş değerli insanlara sunulan bir Noel armağanı gibi çıkagelmez. Sosyalist demokrasi sınıf ege-

menliğini yıkma ve sosyalizmi yerleştirme çabalarıyla aynı anda başlar. Sosyalist partinin iktidara el koymasıyla yürürlüğe girer. Aslında bu türlü demokrasî proleter sınıf diktatörlüğünden başka bir şey değildir.

Evet, diktatörlüktür! Ama bu, demokrasiyi *gideren* bir diktatörlük değil, *onun uygulanma yönteminde* ortaya çıkan bir diktatörlüktür. Bu diktatörlük sınıf adına başı çeken bir azınlığın değil, sınıfın *kendisinin* bir eseri olmalıdır. Yani yığınların etkin bir biçimde katılmasıyla adım adım ilerlemelidir; onların doğrudan doğruya etkisi altında, bütün bir kamu hareketinin denetiminde, halk yığınlarının artan siyasal görgü ve yaşantısından doğmalıdır.

Dünya savaşının yarattığı korkunç zorunluklar, Alman işgâli ve bu olaylara ilişkin bir yığın olağanüstü güçlük olmasaydı bolşevikler de, şüphesiz, tam bu yolda ilerliyeceklerdi. Ama, en iyi amaçlar, en ince ilkelerle ne denli yoğrulmuş olursa olsun, herhangi bir sosyalist siyaseti altüst edecek bu olaylar onları da köstekledi.

Özellikle, pek yakınlarda, Alman emperyalizminin çökmesinden hemen önce ve Alman büyükelçisine karşı bir suikast teşebbüşünden hemen sonra, Sovyet hükümetinin o çapta bir şiddete başvurması bu türlü engellerin en çıplak bir delilidir. Devrimlerin kadife eldivenli olmadığı üzerine bu konudaki beylik söz kendi başına hiç de yeterli değildir.

Rusya'da akla yatkın bir yol izleyen olaylar, başlangıç noktası Alman proleter sınıfının başarısızlığı, son noktası da Rusya'nın Almanlar tarafından işgâli ile belirlenen kaçınılmaz bir sebep - sonuç zinciri meydane getirir. Bu şartlar altında, Lenin ve yoldaşlarından pek ince bir demokrasî, parmakla gösterilecek bir proleter sınıf diktatörlüğü ve serpilip gelişen bir sosyalist ekonomi düzeni gerçeklestirmelerini beklemek insanüstü bir şey istemek olurdu. Kararlı devrimci direnişleri, eylemde gösterdikleri örnek dayanıklılık ve uluslararası sosyalizme kopmaz bağlılıklarıyla, böylesine ağır şartlar altında ne verilebilirse vermişlerdir. Tehli-

ke, ancak, bu kaçınılmaz durumların zorla yarattığı taktikleri gerekli bir şeymiş gibi benimseyip, bir bütün olan teorik sisteme sokarak dondurmak, sonra bunları uluslararası proleter sınıfa asıl sosyalist taktiklerin bir örneği gibi salık vermek istemeleriyle başlar. İmkânlarını ve gerçek, tartışılmaz tarihsel görevlerini ihtiyaçların zorla kabul ettirdiği birtakım yanlış adımların gölgesinde gizlemekle, uğrunda savaş verip acı çektikleri uluslararası sosyalizme kötü bir hizmette bulunmuş olurlar ancak; çünkü, bu, ihtiyaç ve zorunlukların Rusya'da ortaya çıkardığı bütün bozuklukları birer yeni buluşmuş gibi sisteme yerleştirmekten başka bir şey değildir. Aslında bu bozukluklar içinde bulunduğumuz dünya savaşında iflâs eden uluslararası sosyalizmin yan ürünleridir.

Varsın, Alman hükümet sosyalistleri, Rusya'daki bolşevik yönetimi proleter sınıf diktatörlüğünün bozulmuş bir ifadesidir, diye yaygarayı bassınlar. Öyle idiyse, ya da öyleyse, bunun tek nedeni, Alman proleter sınıfının, sosyalist sınıf kavgasının başlı başına bozulmuş bir ifadesi olan davranışıdır. Hepimiz tarihin yasalarına bağlıyız ve sosyalist toplum düzeni ancak uluslararası bir açıdan bakıldığında anlaşılabilir. Dünya savaşının yiyip bitirdiği, emperyalizmin boğazına bastığı ve uluslararası proleter sınıfın arkadan vurduğu, karantinaya alınmış bir ülkede kusursuz ve örnek bir proleter devrim ancak bir mucize olabilirdi.

Bolşevik siyasetinde önemliyi önemsizden, özü pürtüklerden ayırmanın sırasıdır. Bütün dünyada kesin sonlara çıkan kavgalarla karşı karşıya kaldığımız bugünlerde sosyalizmin en önemli meselesi, çağımızın canlılığını yitirmeyen bir sorunudur. Sorun, ikinci dereceden şu ya da bu taktik sorunu değil, proleter sınıfın eyleme geçme yeteneği, eylem gücü ve, bu sıradan olarak, sosyalizmin iktidara gelme isteğidir. Bunda, dünya proleterlerine bir örnek olarak ileri fırlayan Lenin, Trotsky ve arkadaşları ilktiler; daha, bugüne kadar da, «Cesaret ettim!» diye haykırabilenler *bir onlar*.

Bolşevik siyasetinde asıl ve *kalıcı* olan işte budur. Onlar, *bu* anlamda, uluslararası proleter sınıfın önünde yürü-

yerek siyasal iktidarı ele geçirmiş, sosyalizmin gerçekleştirilmesi sorununu eylem olarak ortaya koymuş ve bütün dünyada sermaye ile emeğin hesaplaşmasına tarihsel önemi büyük bir hizmette bulunmuşlardır. (*)

LEON TROTSKY:
SOVYET BÜROKRASİSİNİN DOĞUŞU

Sovyetler Birliğini ele alan bir tarihçi, eninde sonunda, şu yargıya varır: Bugün başta bulunan bürokrasi, önemli sorunlarda, çelişmelerle dolu dolambaçlı bir siyaset izlemiştir. Bu çelişmeleri «değişen şartlar» la açıklamak ya da haklı kılmak yolunda bir çaba pek tabiî geçerli olamaz. Kılavuzluk etmek hiç değilse biraz öngörüyle davranmak demektir. Oysa, Stalin'in gurubu gelişmenin kaçınılmaz sonuçlarını birazcık olsun önceden görmemiş, her defasında uyuklarken kıstırılmıştır. Kıstırılınca da bütün tepkileri, ancak, kendiliğinden alınan birtakım idarî tedbirler olmuştur. Birbiri ardına gelen her aşamanın teorisini olaylardan esinlenerek yaratırken, bir gün önce sözcülüğünü yaptıkları düşüncelere pek az bir saygı göstermişlerdir. Tarihçi aynı yalanlanamaz olaylara ve belgelere dayanarak, şu sonuca varmaktan kendini alamıyacaktır: «Sol muhalefet» denilen kanat, ülkedeki gidişatın çok daha doğru bir çözümlemesini sunmuş ve ileriyi daha gerçekçi bir gözle görebilmiştir.

İlk bakışta bu iddiada bir çelişme göze çarpar: daha ileri görüşlü gurup yenilgiden soluk alamazken, bir parmak ötesini göremiyen bir gurup nasıl oluyor da durmadan galip çıkıyor? Akla kendiliğinden gelen bu türlü bir itiraz ancak akılcı düşünenler ve siyasette mantıksal bir neden ya da bir satranç oyunu görenler için kandırıcıdır. Aslında, siyasal alanda bir kavga düşüncelerin değil, çıkarların ve güçlerin kavgasıdır. Tabiî ki önderin niteliği çatışmanın sonucu üze-

(*) THE RUSSIAN REVOLUTION'dan (New York, 1940). s. 52-6.

rinde etkindir, ama tek etken değildir, ve sonuçta kesin bir payı yoktur. Üstelik çarpışan tarafların her biri hayalinde yaşattığı önderi ister.

Şubat Devrimi Kerensky ve Tseretelli'yi iktidara yükseltmişse, bu, onların, baştaki Çar gurubundan «daha akıllı» ya da «daha kurnaz» olmalarından değil, devrimci halk yığınlarını, geçici bir süre için de olsa, eski rejime karşı ayaklanmalarında temsil ettiklerinden dolayıdır. Kerensky Lenin'i yeraltına sürebilmiş ve öteki bolşevik önderleri de hapse atabilmişse, bunun nedenini kişisel niteliklerinin üstün lüğünde değil, işçi ve asker çoğunluğunun, o günlerde, hâlâ yurtsever küçük burjuvaların ardından gitmelerinde aramalı. Kerensky'nin bütün kişisel «üstünlüğü» - eğer buna üstünlük demek doğruysa halkın büyük çoğunluğundan daha uzak bir görüşe sahip olmayışındadır. Bolşeviklerse, küçük burjuva demokratlarını, önderlerinin kişisel üstünlüğü sayesinde değil, toplumsal güçler arasında yeni bir ilişki kurarak alt etmişlerdir. Böylelikle, en sonunda, proleter sınıf hoşnutsuz köylüleri burjuva sınıfına karşı yürüyüşe geçirmeyi başarmıştır.

Gerek yükselişi gerekse çöküşü sırasında, büyük Fransız Devriminin birbirini kovalayan aşamaları da bu iddiayı inandırıcı kanıtlarla destekler: Fransız Devriminde, birbiri ardına gelen «önderler» ve «kahramanlar» güçlerini, öncelikle, kendilerini destekleyen sınıf ve katlara uygunluklarından almışlardır. Onlara, tarihin belli bir anına kişiliklerinin damgasını vurma fırsatını veren, işte bu uygunluktur; yoksa birtakım havadan sudan üstünlükler değil...

Bugüne kadar yapılan her devrimi bir tepkinin, giderek bir karşı devrimin izlediği yeterince bilinmektedir. Bu tepkiler, elbette, hiç bir zaman halkı geriye, başlangıç noktasına atmamış, ama, her defasında, elde edilenlerden bir aslan payı koparıp götürmüştür. İlk tepki dalgasının kurbanları, her zamanki gibi, devrim hareketi sırasında yığınların başında bulunan öncüler, bayraktarlar ve önderler olmuştur. Yerlerine, eski devrin düşmanlarıyla birlik olan ikinci sıradan kim-

seler ön plâna itilmiştir. Açık siyaset sahnesinde «baş oyuncular» arasındaki bu dramatik düello sürüp giderken, altta, sınıflararası ilişkilerde ve, en az bunun kadar önemlisi, dünün devrimci yığınlarının psikolojisinde derin değişiklikler olmuştur.

Rakovsky Bolşevik Partisinin ve çalışan sınıfın etkinliğine ne olduğu, devrimci tetikliğinin, özverici ruhunun ve o avam gururunun nereye gittiği, niçin, bütün bunların yerine, bunca bayağılık, korkaklık, alçaklık ve meslekçiliğin türediği yolunda bazı yoldaşların sordukları soruları cevapandırırken onsekizinci yüzyıl Fransız Devriminin hikâyesine başvurur ve oradan Abbaye hapishanesinden çıkışında, Paris varoşlarının kahraman halkının geçirdiği değişimlere tıpkı böyle şaşan bir Babeuf örneği çıkarır, sunar. Devrim - tek tek ve toplu halde - insan gücünün dev tüketicisidir. Sinir bırakmaz insanda. Bilinci sarsar, karakteri yıpratır. Olaylar, taze güçlerin akın ederek kaybı karşılaması için büyük bir hızla gelişir. Açlık, işsizlik, devrim kadrolarının ölüp gitmesi, yığınlara yönetimden el çektirilmesi... bütün bunlar Paris varoşlarında öylesine bir maddî ve ahlâkî yoksullaşmaya yol açmıştır ki, yeni bir ayaklanmaya hazır olana kadar otuz yıl beklemeleri gerekmiştir.

Sovyet siyasî edebiyatında, burjuva devrim yasalarının proleter bir devrime «uygulanamaz» lığı üzerine genel bir doğru gibi ortaya atılan iddialar, aslında, hiç bir bilimsel muhteva taşımaz. Ekim Devriminin proleter özelliğini, dünyanın içinde bulunduğu durum ve içteki güçlerin özel bir ilişkisi belirlemiştir. Ama Çarlığın ve köhne kapitalizmin barbarca şartları altında meydana gelen sınıflar, bir sosyalist devrim için hiç de öyle biçilmiş kaftanlar değildi. Tam tersine! Aslında, daha bir çok bakımlardan geri olan bir proleter sınıfın, derebeylik kalıntısı bir Çarlık düzeninden sosyalist diktatörlük düzenine görülmemiş bir sıçramayı birkaç ay gibi kısa bir süre içinde başarması, kendi safları içinde bir tepkinin doğmasını kaçınılmaz kıldı. Bu tepki dalga dalga gelişirken, dış şartlar ve olaylar bunu körüklemekte yarış

etti, müdahale müdahaleyi izledi. Bu sırada devrim doğrudan doğruya bir yardım görmedi Batıdan. Beklenen refahın yerine, ülkede, uzun süre, kara bir yoksulluk hüküm sürdü. Ustelik, çalışan sınıfın sivrilen temsilcileri ya iç savaşta öldüler ya da birkaç basamak daha yükselip halktan koptular. Ve böylece, güçlerin, umutların ve hayallerin misli görülmemiş bir geriliminden sonra, devrimin sonuçlarıyla, uzun bir bezginlik, çöküş ve tam bir hayal kırıklığı devri başladı. Göçüp giden «avam gururu» nun yerine alçaklık, meslekçilik akın etti. Yeni yönetici kastı da, bugünkü yerine, bu dalgayla çıkıp yerleşti.

Bürokrasinin meydana gelişinde beş milyonluk Kızıl Ordu'nun terhisinin küçümsenmiyecek bir payı oldu. Muzaffer komutanlar bir yandan kendilerini mahallî yönetim kurullarında, ekonomik yapı içinde, eğitim saflarında baş memuriyetlere atarken, bir yandan da, ısrarla, her alanda, kendilerini iç savaşta başarıya götüren rejimi egemen kıldılar. Böylece yığınlar, her yanda, ülkenin yönetiminde söz sahibi olmaktan adım adım uzaklaştırıldılar.

Proleter sınıfın kendi içindeki tepki, gözlerin, büyük bir umut ve güvenle, kasaba ve köylerdeki küçük burjuva katlarına çevrilmesine sebep oldu. N.E.P.'in yepyeni bir hayata kavuşturduğu bu küçük burjuva katları günden güne cesaretleniyordu. Proleter sınıfın temsilcisi olarak işbaşına gelen toy bürokrasi, artık, kendisini sınıflararası bir hakem kurulu olarak görmeye başlamıştı. Kendi başına buyrukluğu aydan aya artıyordu.

Uluslararası durum da bu gidişatı aynı yönde körüklüyordu. Dünyanın her yerinde, çalışan sınıfa indirilen darbeler ağırlaştıkça Sovyet bürokrasisinin kendine güveni artıyordu. Bu iki oluş arasında yalnızca tarihsel sıralanma bakımından değil, nedensel bir ilişki de vardı - iki yönde işliyen bir ilişki. Bürokrasinin önderleri proleter yenilgilerine, bu yenilgiler de bürokrasinin yükselmesine ortam hazırlıyordu. 1923'de Bulgar ayaklanmasının bastırılması ve Alman İşçi Partisinin onur kırıcı gerilemesi, 1924'te Estonya'da gi-

rişilen ayaklanmanın başarısızlığa uğraması, 1926'da İngiltere'deki Genel Grevin kancıkça sus pus edilmesi ve Polonya İşçi Partisinin, Pilsudski'nin getirilmesine karşı yakışıksız tutumu, 1927'de Çin devrimindeki korkunç kıyam hareketi ve son olarak, bütün bunlardan daha da uğursuzu, Almanya ve Avusturya'daki yeni yenilgiler, bütün bunlar, Sovyet halkının dünya çapında bir devrime beslediği inancı öldürüp bürokrasinin tek kurtuluş ışığı gibi gözde yükselmesine yol açan tarihsel yıkımlardır.

Dünya proleterlerinin son on üç yılda uğradığı yenilgilerin nedenlerini açıklamak için öteki eserlerime başvurmak zorundayım. Bunlarda, bütün ülkelerde gelişen devrimci hareketlerin, halktan kopmuş ve eskiye bağlı Kremlinli önderlerce nasıl baltalandığını gözler önüne sermiştim. Bizi burada, özellikle, şu yalanlanamaz, ibret verici gerçek ilgilendiriyor: Devrimlerin Avrupa ve Asya'da uğradığı sürekli yenilgiler Sovyetler Birliği'nin uluslararası itibarını sarsarken, Sovyet bürokrasisinin durumunu büyük ölçüde sağlamlaştırmıştır.

Bu tarihsel akışta, özellikle, iki tarih önem ve anlam taşır. 1923'ün ikinci yarısında, Sovyet işçileri, yürekleri çarpa çarpa, gözlerini proleter sınıfın iktidarı ele geçirmek üzere göründüğü Almanya'ya dikmişlerdi. Alman Komünist Partisinin panikle gerilemesi, Sovyetler Birliği'nin çalışan yığınlarında çok büyük bir hayal kırıklığının kaynağı oldu. Hemen üstüne, Sovyet bürokrasisi «sürekli devrim» teorisine karşı bir kampanya açarak sol muhalefete ilk acı darbeyi indirdi. 1926 ve 1927'lerde Sovyetler Birliği halkını yeni bir umut dalgası sardı. Gözler şimdi de Çin devriminin sahneye konduğu Doğuya çevrilmişti: Sol muhalefet eski darbelerin yaralarını kapamış, alay alay yeni taraftar kaydediyordu. Ama, 1927'nin sonunda, insan kasabı Çan Kay-Şek Çin devrimini kan ve ateşle bastırdı. Komünist Enternasyonal'i, Çin işçi ve köylüsünü Çan Kay-Şek'in eline bırakmakla düpedüz ihanet etmişti. Sovyet yığınlarının üzerinden soğuk bir hayal kırıklığı dalgası geçti. Basında ve toplantılarda açtığı

şiddetli bir yaylım ateşinden sonra, bürokrasi, en sonunda, 1928'de, sol muhalefet içinde yığınla tevkiflere girişti.

Tabiî hemen on binlerce devrim savaşçısı Bolşevik Leninciler sancağı altında toplanıverdi. İleri işçi tabakası da, şüphesiz, bu muhalefete bir yakınlık duyuyordu ama bu duygudaşlık eyleme dökülmedi. Aslında, yığınlar, yeni bir kavgayla durumun gerçekten değişeceğine pek inanmıyordu. Bir yandan da bürokrasi şöyle bir iddiada bulunuyordu: «Muhalefet, uluslararası bir devrim uğruna bizi savaşa sürüklemek istiyor. Keşmekeşe paydos artık. Dinlenmek hakkımız. Sosyalist toplumu yurdumuzda kuracağız. Biz önderlerinize güveniniz!» Bu huzur haberi *apparatçiki* ile askerî ve resmî görevlileri sıkı sıkıya kaynaştırırken, şüphesiz, bezgin işçiler ve özellikle köylü yığınları arasında da yankı yaptı. Kendi kendilerine, muhalefet gerçekten Sovyetler Birliği'nin çıkarlarını «sürekli devrim» düşüncesine kurban etmeye hazır mı diye soruyorlardı. Gerçekte kavga Sovyet devletinin hayatî çıkarlarıyla ilgiliydi. Almanya'da Enternasyonal'in yanlış siyaseti on yıl sonra Hitler'in zaferiyle son buldu — yani, Batıdan diş gösteren bir savaş tehlikesiyle. Ve Çin'de, yanlışlıkta bundan aşağı kalmayan bir siyaset, Japon emperyalizminin ekmeğine yağ sürerken Doğudaki tehlikeyi büsbütün yakınlaştırdı. Ama bu gerileme devirlerini, her şeyden önce, gözüpek düşünüş yoksunluğu niteler.

Muhalefet yalnız bırakılmıştı. Geri işçi tabakasını kendi ileri tabakasına saldırtarak işçilerin şaşkınlık ve çekingenliğinden yararlanan bürokrasi, *kulak* (*) ve küçük burjuvadostluklarına gitgide daha kaygısızca yaslanarak demiri tavında dövmüş oluyordu. Bürokrasi, böyle böyle, birkaç yıl içinde proleter sınıfın ileri devrimci kollarını darmadağın etti.

Halkın önceden tanımadığı Stalin'in, eksiksiz bir stratejik plânla tepeden tırnağa donanmış bir halde birdenbire ortaya çıktığını sanmak saflık olur. Kesinlikle doğru değil bu. O daha yolunu sezinlemeden bürokrasi onu sezinlemişti. Bü-

(*) Varlıklı köylüler (çevirmenin notu).

rokrasiye, gereken bütün güveni veriyordu: kıdemli bir bolşeviğin itibarı, sağlam bir karakter, dar görüş ve iktidarının tek kaynağı olarak siyasal yapıyla yakın bağlar. Karşılaştığı başarı Stalin için de şaşırtıcı oldu: Eski ilkelerden ve halkın denetiminden kurtulmaya çalışan ve iç işlerinde güvenilir bir arabulucuya ihtiyacı olan yeni yönetici gurubu onu dostça kucaklamıştı. Böylece, devrim olayları sırasında, yığınların gözünde silik bir kişi olan Stalin *Thermidorien* bürokrasinin tartışılmaz önderi olarak parladı.

Yeni yönetici kastı çok geçmeden düşüncelerini, duygularını, daha da önemlisi, eğilimlerini ortaya koydu. Bugün başta bulunan yaşlı bürokrat kuşağının büyük çoğunluğu Ekim Devrimi sırasında karşı cephede yer almıştı.... Ya da olsa olsa kavgadan uzak durmuşlardı. Bugünkü bürokratlardan Ekim günlerinde bolşevik saflarında bulunanlarsa, çoğu durumlarda sözü edilmeye değer bir eylemden uzak kalmışlardı. Genç bürokratlara gelince, yaşlılar bunları çoğunlukla kendi çocukları arasından seçerek eğitmişlerdir. Bu insanlar Ekim Devrimini başaramazlardı ama onu sömürmek için birebirdiler.

Tabiî, bu iki tarihsel dönem arasında kişilerle ilgili birtakım olayların da etkisi oldu. Meselâ Lenin'in hastalığı ve ölümü hiç şüphesiz sonun gelişini hızlandırmıştır. Daha uzun yaşasaydı, bürokratik iktidarın baskısı, hiç değilse ilk yıllarda daha yavaş gelişebilirdi. Ama 1926'da, Krupskaya'nın, (*) solcu muhaliflerin bulunduğu bir çevrede şöyle dediğini de unutmamalı: «Ilyiç sağ olsaydı, belki de çoktan hapishaneyi boylamıştı.» Bunu söylediği sıralar, Lenin'in endişeleri ve tehlikeyi bildiren kehanetleri daha taptaze hatırındaydı ve onun tarihin akışını değiştirebilecek güçte olduğunu sanacak kadar saf değildi.

Bürokrasi sol muhalefeti susturmakla kalmadı; Bolşevik partisini de alt etti. Devlet organlarının «topluma hizmetten uzaklaşıp toplumun efendisi» durumuna gelmesini en

(*) Lenin'in karısı (çevimenin notu).

büyük tehlike sayan Lenin'in programını da saf dışı etti. Bürokrasi, sol muhalefeti, Bolşevik Partisini, Lenin'i, bütün bu düşmanlarını düşünce ve tartışmalarla değil, toplumsal ağırlığıyla yendi. Bürokrasinin kurşundan tabanı devrimin başından ağır basmıştı. İşte Sovyet *Thermidor*'unun sırrı!

Ekim Devrimini hazırlıyan ve güvenlik altına alan Bolşevik Partisidir. Sağlam bir iskelet üzerine Sovyet devletini kuran da odur. Partinin soysuzlaşması devletin bürokrasiye kaymasının hem nedeni hem de sonucu olmuştur. Bunun nasıl olduğunu, kısaca da olsa, göstermek gerekiyor.

Partinin iç rejimini *demokratik merkeziyetçilik* yöntemi niteliyordu. Bu iki kavramın bileşiminde - demokrasi ve merkeziyetçilik - en küçük bir çelişme bulunamaz. Parti, yalnızca, sınırlarının kesin çizgilerle belli kalmasına değil, aynı zamanda, bu sınırlar içine giren herkesin parti siyasetinin yönünü belirleme hakkından yararlanmasına titiz bir dikkat gösteriyordu.

Eleştirme özgürlüğü ve düşünsel alanda süregiden kavgalar parti bürokrasisinin değişmez özünü meydana getiriyordu. Bolşevikliğin hiziplere karşı hoşgörüsüz olduğunu ileri süren bugünkü doktrin çöküş devrinin bir uydurmasıdır. Gerçekte, bolşeviklik tarihi, bir hizip kavgaları tarihidir. Öyle olmasaydı, dünyayı yere vurmayı kendine görev edinmiş ve sancağı altında en azılı ikona kırıcıları, mücahitleri, isyancıları bir araya getiren gerçek devrimci bir örgüt, düşünsel alanda çatışmalar, gruplaşmalar ve geçici hizipleşmeler olmaksızın nasıl yaşar, gelişebilirdi? Bolşevik önderlerin uzak görüşlülüğü, çoğu zaman çatışmaları yumuşatmayı ve hizip kavgalarının süresini kısaltmayı mümkün kılıyordu ama bundan ilerisine yetmiyordu. Merkez Komitesi bu için için kaynıyan demokratik desteğe güveniyordu. Karar alma, emir verme ataklığını bu destekten elde ediyordu. Önderlerin kritik dönemlerdeki yerinde kararları Merkez Komitesine merkeziyetçiliğin paha biçilmez manevî sermayesi olan yüksek yetkiyi sağlıyordu.

Böylece, özellikle iktidara gelmeden önce, Bolşevik Partisinin rejimi Komünist Enternasyonali'nin şimdiki şubelerinin güttüğü rejime tam bir karşıtlık gösteriyordu. Bugün, Komünist Enternasyonali'nin şubeleri, üst makamlarca atanan «önderlerin» yönetiminde, bir emir üzerine toptan siyaset değişikliklerine gidebilen, denetimden uzak cihazlarıyla sıradan memurlara tepeden bakarken, Kremlin'e karşı uşakça yaltaklanan bir tutum göstermektedir. Oysa, Stalin dahil her bolşevik, iktidarın ilk yıllarında, partinin idarî hamlığı daha üzerindeyken bile, Stalin'i on-onbeş yıl sonrasının parti sembolü olarak gösterecek birisini kötü niyetli iftiracı olarak suçlardı.

Lenin ve arkadaşlarının dikkat merkezini, bolşevik saflarını iktidardakilerin kusurlarından korumanın sürekli kaygısı dolduruyordu. Ama, partinin devlet cihazına olağanüstü yakınlığı ve zaman zaman da bu cihazla eylemde birleşmesi, daha ilk yıllarda, parti siyasetinin bağımsızlık ve esnekliğine düpedüz bir kötülükte bulunmuştu. Demokrasi artan güçlüklere bağlı olarak sınırlandı. İşin başında, parti, siyasal çatışma özgürlüğünü yönetim kurullarının çatısı altında korumak dilek ve umudundaydı. İç savaş bu hesapta kesin düzeltmeleri gerektirdi. Muhalefet partileri birbiri ardına kapatıldı. Sovyet demokrasisinin ruhuyla açıkça çatışan bu tedbiri bolşevik önderler bir ilke olarak değil, kendini savunma türünden bir eylem olarak görüyorlardı.

Baştaki partinin hızla büyümesiyle yüklendiği yeni ve geniş çapta görevler, kaçınılmaz olarak, kendi içinde anlaşmazlıklara yol açtı. Ülkedeki yeraltı «muhalefet» akımları tek meşru siyasal örgüt üzerinde çeşitli kanallardan baskı kurarak hizip kavgalarının şiddetini arttırıyordu. Bu kavga, iç savaşın bitmesiyle, devlet iktidarını alaşağı etmek tehdidine varan aşırı biçimler aldı. 1921 Martında, saflarına azımsanmıyacak sayıda bolşeviği de çeken Kronstadt ayaklanmasının sürdüğü günlerde, partinin onuncu kongresi hiziplerin yasaklanmasına gitmek ihtiyacını duydu. Bu, devlet katlarında yürürlükte olan siyasal rejimin, yöneten partinin iç ha-

yatına mal edilmesi demekti. Hiziplerin yasaklanması, durumdaki ilk ciddi düzelme belirtisiyle kaldırılacak olağanüstüden bir tedbir sayılıyordu. Aynı zamanda, Merkez komitesi de, partinin iç hayatında tıkanıklık yaratır kaygısıyla, bu yeni kanunu uygulamada çok çekingen davranıyordu.

Gelgelelim, ilk tasarlanışında ancak güç bir durum karşısında gerekli bir taviz olan bu yasaklama, o gündenberi, yönetime huzur getirme iddiasıyla parti içine sızmaya çalışan bürokrasinin pek işine geldi. Daha 1922'de, sağlık durumunun kısa bir iyileşme gösterdiği sırada, bürokratçılığın tehlikeli gelişmesiyle dehşete düşen Lenin, devlet cihazını ele geçirme yolunda ilk adım olarak kendini parti cihazının ekseni kılan Stalin'in hizibine karşı bir kavga hazırlıyordu. Ama ikinci bir sekte ve sonra da ölümü, onu içteki bu tepkiyle boy ölçüşmekten alıkoydu

Bundan sonra, Zinoviev ve Kamenev'le elele çalışan Stalin olanca çabasını partiyi sıradan üyelerin denetiminden kurtarmaya yöneltti. Merkez Komitesinde «istikrarı» sağlamak için yapılan bu savaşta, Stalin, meslekdaşları arasında en tutarlı ve güvenilir kişi olarak sivrildi. Kendini uluslararası sorunlardan çekip almak gibi bir sıkıntıya katlanması gerekmiyordu. Çünkü, zaten bu türlü sorunlarla hiç ilgilenmemişti. Yeni yönetici katının küçük burjuvalara has hayat görüşü onun da genel hayat görüşüydü. Sosyalizmi yaratmak görevinin millî ve idarî bir görev olduğuna yürekten inanıyordu. Komünist Enternasyonali'ni, dış siyaset amaçları için mümkün olduğunca kullanılacak kaçınılmaz bir kötülük olarak görüyordu. Onun gözünde kendi öz partisinin değeri de devletin işleyişinde yumuşak başlı bir destek olmaktan ileri değildi.

Stalin'in gelişiyle bürokrasi, sosyalizmin yanı sıra, ikinci bir teori sürmüştü ortaya. Bu teoriye göre, bolşeviklikte parti bir hiç, Merkez Komitesi ise her şeydi. Bu teori, aslında sosyalizmden daha büyük bir başarıyla gerçekleştirildi. Lenin'in ölümünü fırsat bilen yönetici grup «Lenincilere çağrı» gönderdi. Partinin her zaman dikkatle korunan kapıları ardı-

na kadar açıldı. Işçiler, yazmanlar küçük memurlar, yığınlar halinde içeriye doluştular. Bu dolabın siyasal amacı, devrimci öncü güçleri kaba, tecrübesiz, bağımsızlığa yabancı otoritelere boyun eğmenin eski alışkanlığını sürdüren insan kalabalıkları içinde eritip dağıtmaktı. Plân başarıyla uygulandı. «Lenincilere çağrı» düzeni, bürokrasiyi öncü proleter güçlerin denetiminden boşayarak Lenin'in partisine öldürücü bir darbe indirdi. Devlet cihazı gereken bağımsızlığa kavuşmuştu. Demokratik merkeziyetçilik yerini bürokratik merkeziyetçiliğe bıraktı.

Ardından köklü bir davranışla, partinin kendi içinde de tepeden tırnağa bir personel değişikliğine gidildi. Bir bolşeviğin baş erdeminin söz dinleme olduğu ileri sürüldü bu ara.

Muhalefetle savaş kisvesi altında geniş ölçüde bir temizlikle, devrimcilerin yerine *Çinovniki* denilen profesyonel devlet memurlarının getirildiği görüldü. Böylece bolşevik partinin tarihi hızlı bir soysuzlaşmanın tarihi oldu.

Solun olsun, merkezin olsun, sağın olsun, her üç kümenin de önderlerinin Kremlin'in tek ve aynı kurmayından (Politbürodan) gelmesi, çok kimseler için gelişen kavganın siyasal anlamını karartıyordu. Yüzeyde düşünenlere göre bu, ancak bir kişisel rekabet sorunu, Lenin'in «mirası» için bir savaştı. Oysa, böylesine sert bir diktatörlük altında toplumsal düşmanlıklar önceleri, ancak, baştaki partinin kurumları içinde yüzeye çıkabilirdi...

Lenin devrinin Politbürosundan bugün kala kala Stalin kalmıştır. Yıllar yılı sürgünde Lenin'e omuzdaşlık etmiş iki üye, Zinoviev ve Kamenev, işlemedikleri bir suçtan ötürü on yıllık hapis cezalarını çekmektedirler. Başkaca üç üyesi Pykov, Bukharin ve Tomsky önderlikten bütünüyle el çektirilmiş olmakla birlikte söz dinlemelerinin ödülü olarak ikinci derecede memuriyetlere atanmış durumdalar. Ve son olarak bu satırların yazarı sürgündedir. Bütün çabalarına rağmen *Thermidor'a* bir türlü ayak uyduramayan Lenin'in dul karısı Krupskaya da afaroz edilmiş durumdadır.

Politbüronun şimdiki üyeleri Bolşevik Partisinin tarihi

boyunca ikinci derecede memuriyetleri tutuyorlardı. Eğer devrimin ilk yıllarında birisi çıkıp da ilerideki yerlerini söyleseydi buna ilk şaşan onlar olacaktı ve bu şaşkınlık hiç bir sahte tevazu taşımıyacaktı. İşte bu nedenden dolayıdır ki, Politbüronun her zaman haklı olduğu ve kimsenin herhangi bir durumda Politbüroya karşı haklı olmıyacağı kuralı bugün daha amansızca uygulanmaktadır. Ama dahası var Politbüro da, yanlış yapamıyan, dolayısıyla kendi kendine karşı haklı olamayan Stalin'e karşı haklı olamaz.

Bütün bu süre boyunca, parti içinde demokrasi istediği ısrarlı ama o ölçüde boşuna bir istek - bütün muhalif grupların sloganıydı. 1927'de, yukarıda sözü edilen sol muhalif cephesi ceza kanununa, «bir işçiyi, tenkitlerinden ötürü dolaylı ya da dolaysız sıkıştırmanın ciddî bir devlet suçu olarak cezalandırılmasını öngören» özel bir kanun konmasını istediğinde, onun yerine, sol muhalefetin kendisine karşı bir madde sokuşturuldu.

Böylece, parti demokrasisinden kala kala yaşlı kuşağın hâfızasında birtakım anılar kaldı. Ve bunun yanında, yönetim kurullarındaki, işçi sendikalarındaki, kooperatiflerdeki, kültür ve spor örgütlerindeki demokrasi de ortadan kalktı. Her birinin üstünde parti sekreterlerinin sınırsız hiyerarşisi hüküm sürmekte bugün. Almanya'dan sözü duyulmadan birkaç yıl önce rejim «totaliter» bir özelliğe kaymış bulunuyordu.

«Yönetici çevreler, iradeyi, karakteri ve insan onurunu ayaklar altına alarak, düşünen komünistleri robotlaştıran yıldırıcı yöntemler aracılığıyla,» diye yazıyordu Rakovsky 1928'de, «kendilerini, sınıf ve partinin yerini alan, kaldırılmaz, dokunulmaz bir oligarşi durumuna getirdiler.»

Bu öfkeli satırlar yazıldığındanberi, rejim büyük ölçüde soysuzlaştırılmış bulunuyor. G.P.U. partinin iç işlerinde kesin bir etken durumuna gelmiştir. Ve eğer Molotov, 1936 Martında, bir Fransız gazetecisine verdiği demeçte, yönetici parti içinde hizip çekişmelerinin tarihe karıştığını söyleyerek böbürlenebilmişse bunun nedeni, şimdiki anlaşmazlıkların siyasal polisin kendiliğinden müdahalesiyle örtbas edilmesidir.

Bolşevik parti ölmüştür, hiç bir güç onu diriltemez.

Partinin soysuzlaşmasına paralel olarak denetimsiz kalmış devlet cihazında da ahlâkî bir çöküş baş gösterdi.

İktidarın ele geçirilmesi yalnız proleter sınıfın öteki sınıflarla olan ilişkilerinde değil, kendi iç yapısında da değişiklikler meydana getirir. İktidarın yönetimiyse, kendi görevine değer verdikçe kendi «toplumsal sorun»unu çözmek için sabırsızlanan belirli bir toplumsal gurupun uzmanlığına girer.

Kapitalist birikimi baştaki partinin üyelerine yasaklayan proleter devlet düzeninde, ilkin görevsel olan ayrım sonraları toplumsal bir temele yönelir. Sınıf ayrımı demiyorum ama, sosyal bir ayrım belirir.

Rakovsky şöyle devam ediyor:

Emrine verilmiş bir arabası, iyi bir evi, düzenli izinleri olan ve partinin en yüksek aylığını olan komünistin durumu, madenlerde çalışıp eline aydan aya elli altmış ruble geçen bir işçinin durumundan tabiî ki başkadır.

*

Diktatörlük teorisiyle demokrasi teorisini karşılaştırmak, değerlerini katıksız mantığın terazisine vurmak niyetinde değiliz. Her şeyin görece olduğu bu dünyada ancak değişim kalıcıdır. Bolşevik Parti diktatörlüğü tarihin en güçlü evrim araçlarından birini ispatlamıştır. Ama burada da, ozanın deyişiyle, «Mantık saçmaya, şefkat baş belâsına,» dönüşmüştür. Muhalefet partilerinin yasaklanması, ardından hiziplerin yasaklanmasını getirdi. Hiziplerin yasaklanması, yanılmaz önderlerden başka türlü düşünmenin yasaklanmasına kadar gitti Partinin polis baskısıyla sağlanan bütünlüğüyse, sonraları her türlü ahlâksızlık ve bozukluğa kaynak olan bir bürokratik dokunulmazlıkta son buldu.

Sovyet *Thermidor*'unu, bürokrasinin yığınlara karşı zaferi olarak tanımladık. Ayrıca, bu zaferin tarihsel şartlarını

da ortaya koymaya çalıştık. Proleter sınıfın devrimci kolları kısmen yönetim cihazı tarafından yutulup derece derece soysuzlaştırıldı, kısmen iç savaşta yok edildi, kısmen de sürülüp ezildi. Bıkkın ve hayâl kırıklığına uğramış halk doruklarda olup bitenlere kayıtsızdı. Ama, bu şartlar kendi başlarına ne kadar önemli olurlarsa olsunlar, bürokrasinin toplumun üstüne niçin yükselebildiğini ve kendi kaderini kendi ellerine almayı nasıl başarabildiğini açıklamak için yetersizdir. Bürokrasinin kendi irade ve dileği buna yetmezdi. Ortaya çıkan yeni bir yönetici katın derin toplumsal nedenleri olmalıdır.

Onsekizinci Yüzyılda, *Thermidor*'cuların *Jacobin*'lere karşı elde ettiği zaferde de halkın usancı ve önderlik eden kadroların cesaretinin kırılması yardımcı olmuştu ama, aslında rasgele gelişen bütün bu olguların altında derin bir organik süreç yer alıyordu. *Jacobin*'ler büyük dalganın yukarı ittiği aşağı küçük burjuva sınıfına dayanıyorlardı. Fakat Fransız Devriminin, ileride, üretici güçlerdeki gelişime paralel olarak, büyük burjuva sınıfını siyasal üstünlüğe getirmesinden tabiî bir şey olamazdı. *Thermidor* bu kaçınılmaz sürecin aşamalarından biriydi ancak. Hangi benzeri toplumsal ihtiyaç Sovyet *Thermidor*'unda ifadesini buldu? Yine teorik kehanetle gerçeği karşılaştıralım. Lenin, 1917'de, iktidarın ele geçirilmesinden hemen sonraki dönemden şöyle söz ediyor:

«Bu durumda da burjuva sınıfına baskı yaparak direncini kırmak gerekir. Ama artık baskı organı, bugüne kadar olduğu gibi azınlık değil, nüfusun çoğunluğudur. Bu anlamda, devlet artık *göçmeye başlıyor.*»

Bu göçüş nede gösteriyor kendini? Öncelikle şu gerçekte: «İmtiyazlı bir azınlığın özel kurumlarının (imtiyazlı memurlar, silâh altındaki bir ordunun komutanları) yerine çoğunluğun kendisi,» baskı görevini «doğrudan doğruya yerine getirebilir». Lenin itiraza yer bırakmayan açık bir gerçeği dile getirerek şunu da ekliyor:

«Devletin görevleri gitgide daha geniş bir yığın tarafından yerine getirildikçe bu iktidara duyulan ihtiyaç da azalır.»

Üretim araçları üzerinden özel mülkiyetin kaldırılması

tarihsel devleti baş görevinden kurtardı. Bu görev azınlığın mülkiyet imtiyazlarını büyük bir çoğunluğa karşı savunmaktı.

Öyleyse, Lenin'e göre, devletin göçüşü *mülksüzleştirenlerin mülksüzleştirilmesinden* hemen sonra başlar; yeni rejim ekonomik ve kültürel sorunları ele almaya vakit bulamadan. Bu sorunların çözümünde her başarı, devletin kaldırılmasına doğru ileri bir adım ve onun sosyalist toplum düzeninde çözülüp gitmesi demektir. Bu çözülmenin derecesi sosyalist yapının derinlik ve etkinliğinin en iyi göstergesidir. Bu sosyolojik teoriyi aşağı yukarı şöyle deyimliyebiliriz: Bir işçi devletinde yığınların kullandığı zorun şiddeti sömürücü eğilimlerin şiddetiyle ya da kapitalizmin hortlaması tehlikesiyle düz orantılı ve toplumsal dayanışmanın yoğunluğu ve yeni rejime duyulan genel bağlılıkla ters orantılı bir ilişkidedir. Böylece, «imtiyazlı memurlarla silâh altında bir ordunun komutanlarından» meydana gelen bürokrasi, yığınların kullanamadığı ya da kullanmak istemediği, ama her nasılsa kendilerine karşı yönetilmiş özel bir çeşit zoru temsil etmektedir.

Eğer demokratik Sovyetler baştaki güç ve bağımsızlıklarını bugüne kadar koruyup bir de ilk yıllardakinin ölçüsünde bir zor ve baskıya baş vurmak zorunda kalsalardı, bu bile kendi başına endişe doğurucu bir durum yaratırdı. Ama yığın Sovyetlerinin zor kullanma görevini Stalin, Yagoda ve yardakçılarına devrederek sahneden bütünüyle çekilmeleri karşısında duyulması gereken endişeyi varın siz düşünün! Hem de ne baskı! Her şeyden önce, kendi kendimize, devletin bu inatçı sertliğinin, özellikle de, bir polis devleti haline gelmesinin ardındaki toplumsal nedeni sormalıyız. Bu sorunun önemi ortada. Cevaba bakarak ya genellikle sosyalist toplum düzeni hakkındaki geleneksel görüşlerimizi kökten değiştirmeliyiz, ya da aynı köktenlikle Sovyetler Birliği'nin resmî görüşlerini reddetmeliyiz.

Şimdi bir Moskova gazetesinin son sayısından bugünkü Sovyet rejiminin kalıplaşmış bir tanımını, bütün yurtta hergün tekrarlanan ve okul çocuklarının bile ezbere bildiği o tanımlardan birini alalım:

Sovyetler Birliği'ndeki asalak kapitalist toprak ağası ve Kulak sınıfları bütünüyle ortadan kaldırılmış ve böylece insanın insanı sömürmesine ilelebet son verilmiştir. Bütün millî ekonomi sosyalist bir duruma gelmiştir ve gelişen Stakhanov hareketi de sosyalizmden komünizme geçiş için gerekli ortamı hazırlamaktadır. (Pravda, 4 Nisan 1936).

Komünist Enternasyonali'nin dünya basınındaki sözcülerinin bu konuda başka bir diyeceği olmadığı besbelli. Ama eğer sömürmeye «ilelebet son verilmiş» ve ülke sosyalizmden daha üst aşamaya doğru yola çıkmışsa, o zaman toplum için, sonunda, devlet denilen hasta gömleğini sıyırıp atmaktan başka bir iş kalmıyor. Oysa -bu çelişmenin insan aklıyla kavranması güç!- Sovyet devleti bugün totaliterci-bürokratik bir niteliğe varmış durumda.

Aynı sakınılmaz çelişmeye partinin kader çizgisinde de rastlanıyor. Bu noktada mesele aşağı yukarı şöylece deyimlenebilir: Niçin, 1917'den 1921'e kadar geçen süre içinde, eski yönetici sınıflar silâh elde çarpışır, bütün dünya emperyalistlerince fiilen desteklenirken ve silâhlı *Kulak*'lar ülkenin ordusunu ve yiyecek yığınaklarını sabote ederken, niçin bu durumda en nâzik siyaset sorunlarını açıkça ve korkmadan tartışmak mümkündü de bugün, müdahalenin kesilmesi, sömürücü sınıfların göçüp gitmesi, sanayileşmede gölge düşürülemez başarıların elde edilmesi, köylünün büyük çoğunluğunun ortaklaştırılması gibi yığınla olumlu gelişmeden sonra, değişmez önderlere karşı en hafifinden bir eleştirmede bulunmak mümkün değil? Tüzük uyarınca partinin toplantıya çağrılmasını isteyen bir Bolşevik niçin derhal partiden atılır? Niçin Stalin'in yanılmazlığına olan şüphesini yüksek sesle söyleyen bir yurtdaş bir tedhişçi gibi yargılanıp mahkûm edilir? Polis cihazının bu yılgı saçan, canavarca, dayanılmaz yoğunluktaki baskısı nereden gelir?

Teori istediğiniz anda gerçeğe uzatıp karşılığını alabileceğiniz bir senet değildir. Yanlış çıkabilir; o zaman onu değiştirmek ya da gediklerini kapamak düşer bize. Onun için,

Sovyet gerçeğiyle geleneksel Marksçı anlayış arasındaki karşıtlığa yol açan gerçek toplumsal etkenleri bulup çıkarmalıyız. Bunu yaparken de, önderlerin itibarını arttırmanın yanısıra yaşayan gerçeği balçıkla sıvamak amacıyla habire tekrarlanan o karanlık, büyücü tekerlemelerinin sihrine hiç kaptırmamalıyız kendimizi. Şimdi bunun inandırıcı bir örneğini görelim:

Halk Komiserleri Meclisi Başkanı Molotov, 1936 Ocağında, Merkez İcra Komitesinin bir oturumunda yaptığı konuşmada şöyle diyordu: «Millî ekonomimiz sosyalist bir düzene kavuşmuştur.» (Alkışlar). «Bu anlamda, sınıfların kaldırılması sorununu çözmüş bulunuyoruz.» (Alkışlar). Ama, bunların yapısında hâlâ eski yönetici sınıf kırıntısı «bazı düşman unsurların» bulunduğu inkâr edilemez. Ayrıca, ortaklaştırılmış çiftçiler, devlet görevlileri ve bazan da işçiler arasında, «Toplum ve devlet servetinin soyguncuları, Sovyet aleyhtarı fitneciler ve benzeri küçük vurguncular»a rastlanmaktadır. İşte bundan dolayı daha aşırı bir diktatörlüğe gitmek gerekiyor. Engels'in dediğinin tersine, işçi devleti «uyuyacağına», gittikçe daha uyanık olmak zorundadır.

Sovyet Hükümet Başkanının çizdiği tablo insanı çileden çıkarırcasına çelişik olmasaydı en yüksek güveni verebilirdi. Ülkede tam bir sosyalizm hüküm sürmekteymiş: «Bu anlamda» sınıflar kaldırılmışmış. (Eğer bu anlamda kaldırılmışsa her anlamda kaldırılmış demektir). Toplumsal ahenk, elbette, şurada burada geçmişin kırıntı ve kalıntılarıyla bozulmuşmuş ama, iktidarları ve mülkleri ellerinden alınmış, dağınık haldeki hayâlperestlerin kapitalizmi diriltmek amacıyla «küçük vurguncular» (yalnız vurguncular da demiyor) ve «fitneciler»le elele verip sınıfsız toplumu alaşağı edebilmeleri düşünülemezmiş. Bu sözlerde, her iş yolundaymış ve daha iyisi olamazmış gibi bir hava var. O zaman sert bir bürokrasi diktatörlüğünün gereği nedir?

Bu gerici hayâlperestlerin yavaş yavaş ortadan silineceklerine inanmamız isteniyor. Tam bir demokratik yapıya sahip Sovyetler bu «küçük vurguncular»ı ve «fitneciler»i bir fis-

kede ortadan kaldırabilirdi. Lenin, 1917'de, burjuvalara ve bürokratik devletin reform taraftarı teoricilerine, «Biz ütopyacı değiliz,» diye cevap veriyor ve şöyle devam ediyordu: «*Tek tek kişiler* bakımından kaçınılmaz aşırılıklar olabileceğini, ve yine, *böyle* aşırılıkları bastırmak gerektiğini hiç bir zaman yadsımıyoruz. Ama... bunun için özel bir mekanizmaya, bir baskı cihazına ihtiyaç yoktur. Çağdaş toplumun uygar insanları iki kavgacıyı nasıl ayırır ya da bir kadına yapılan saldırıyı nasıl önlerse, silâhlanmış halk da bunu kendi kendine, hem de aynı kolaylık ve rahatlıkla yapacaktır.» Bu sözlerin yazarı, sanki kendisinden sonra gelecek hükümet başkanlarından birinin böyle konuşacağını özellikle sezinlemişti. Lenin okullarda öğrencilere okutuluyor, ama anlaşılan, Halk Komiserleri Meclisinde okutulmuyor. Yoksa, Lenin'in sivri oklarını yönelttiği bir yapıya, Molotov'un düşünmeksizin sığınmakta gösterdiği delişmenliği açıklamak imkânsız olurdu. Kurucuyla sonradan gelen kalfaları arasındaki uyuşmazlık gün gibi ortada. Lenin, sömürücü sınıfların bile bürokratik bir cihaza ihtiyaç duyulmaksızın ortadan kaldırılabileceğini ileri sürerken, Molotov, bürokrasinin, sınıflar kalktıktan *sonra* bile halkın bağımsızlığını niçin kısıtladığını açıklamak için, kaldırılmış sınıfların «kalıntılar»ından daha iyi bir bahane bulamıyor.

Ama bu «kalıntı»ları bahane etmek biraz güçleşiyor, çünkü, bürokrasinin kendi yetkili temsilcilerinin de itiraflarına göre, Sovyet toplumu dünün sınıf düşmanlarını başarıyla özümsemekte. Buna ilişkin olarak, Parti Merkez Komitesi yazmanlarından Postyshev, 1936 Nisanında, Komünist Gençler Birliğinin bir toplantısında şöyle demiştir: «Sabotajcıların çoğu içtenlikle pişman olmuş ve Sovyet halkının saflarına katılmıştır.» Ortaklaştırmayı gerçekleştirmedeki başarıları göz önüne alınarak, «*Kulak* çocukları babalarının yaptıklarından sorumlu tutulmamalıdırlar.» Dahası var: «Artık *Kulak*'ın kendisi de eski köy sömürücüsü durumuna dönebileceğine inanmamakta». Hükümet, kişinin sosyal köklerine ilişkin kısıtlamaları boşuna kaldırmadı! Postyshev'in, Molotov tarafından da

bütünüyle kabul edilen bu iddiasının bir anlamı varsa o da şudur ancak: Bürokrasi çekilmez bir tarihsel yanlışlık haline gelmiştir ve genel olarak devlet zorunun Sovyet ülkesinde bir işi kalmamıştır. Gelgelelim, ne Molotov ne de Postyshev bu değişmez çıkarımı kabul etmezler. Kendi kendileriyle çelişmeye düşme pahasına da olsa iktidarı elden bırakmamaktan yanadırlar.

Aslına bakarsak iktidarı bırakamazlar da. Ya da nesnel bir dille söyliyelim, bugünün Sovyet toplumu devletsiz, giderek —belli sınırlar içinde— bürokrasisiz bile yapamaz. Ama bunun nedeni hiç de geçmişin o acınacak kalıntıları değil, günün güçlü etkenleri ve eğilimleridir. Bugünkü geçiş yapısının hâlâ toplumsal çelişmelerle dolu olması Sovyet devletinin bir baskı aracı olarak varlığını haklı kılmaktadır. Bu çelişmelerin yarattığı gerginlik *tüketim* alanında herkesçe yakından ve duyarlıkla hissedilmekte, sürekli olarak üretim alanına da taşma tehlikesi göstermektedir. Dolayısıyla, sosyalizmin zaferine kesin ya da kalıcı demek güç.

Bürokratik yönetimin temeli tüketim malları kıtlığıdır. Bu durum kişinin, başka kişilerle çatışmasına yol açar. Bir dükkânda yeterince mal bulunursa alıcılar istedikleri zaman gelebilirler. Ama yeterinden az olursa kuyruğa geçmek zorunda kalırlar. Kuyruk çok uzayınca da, düzeni korumak için bir polis memuru dikmek gerekir. Sovyet bürokrasisinin gücü işte böyle bir kaynaktan gelmektedir. Kim ne alacak, kim beklemek zorunda, o bilir ancak.

İlk bakışta, maddî ve kültürel düzeyin yükseltilmesi, bir takım kişilere imtiyazlar tanımak gereğinin azalmasına ve, «burjuva kanunu»nun uygulama alanını daraltarak, onun savunucusu olan bürokrasinin dayanak noktasının zayıflamasına yol açarmış gibi görünüyor. Gerçekte tam tersi olmuştur: Üretici güçlerin büyümesinin yanı sıra eşitsizlikte, verilen imtiyazlarda, avantacılıkta ve dolayısıyla bürokratçılıkta aşırı bir gelişme görülmüştür. Bu da rasgele bir oluşum değildir.

Sovyet rejimi başlangıçta, şüphesiz, şimdikinden çok da-

ha eşitlikten yana ve çok daha az bürokratikti. Ama bu, genel bir yoksullukta eşitlikti. Ülkenin kaynakları öylesine kıttı ki, halk yığınlarından, geniş bir imtiyazlılar tabakası yaratmaya imkân yoktu. Aynı zamanda, ücretlerin «eşitleyici» karakteri çalışma şevkini kırarak üretici güçlerin gelişmesini baltalıyordu. Sovyet ekonomisinin imtiyazlar dağıtabilecek duruma gelmeden önce, kendini biraz olsun yoksulluk düzeyinden yukarı çekmesi gerekiyordu. Şimdiki üretim durumu, hâlâ, herkesin bütün ihtiyaçlarını karşılayabilmekten çok uzak. Ama bu üretim, bir azınlığa önemli imtiyazlar tanıyarak bir eşitsizlik yaratmaya ve bu eşitsizliği çoğunluğun dizginlerini elde tutmak için bir araç olarak kullanmaya şimdiden yeterli. İşte bu, üretimdeki artışın, devletin bugüne kadar niçin sosyalist değil de burjuva özelliklerini pekiştirdiğini açıklayan ilk nedendir.

Ama tek neden değildir. Bugünkü aşamada kapitalist bir ödeme biçimini zorunlu kılan ekonomik etkenin yanı sıra, bürokrasinin kişiliğinde, buna paralel bir siyasal etken işler durumdadır. Aslında, eşitsizlik tohumlarını saçan ve eşitsizliği sürdüren bu siyasal etkenin ta kendisidir. Bürokrasi, başlangıçta, bir işçi devletinin burjuva organı gibi ortaya çıkmıştı. Bugün bir azınlığın çıkarlarını sağlar ve savunurken tabiî ki işin kaymağını kendisi almaktadır; dağıtılacak serveti olan kimse şüphesiz kendisine de bir pay ayırır. Böylece, toplumsal bir ihtiyaçtan, kendisinden beklenen toplumsal görevinin çok dışına taşan ve bağımsız bir güç haline gelmesiyle bütün toplum için büyük bir tehlike kaynağı olan bir organ ortaya çıkmıştır.

Sovyet *Thermidor*'unun sosyal anlamı artık yavaş yavaş gözümüzde biçimleniyor. Halkın yoksulluğu ve kültürel geriliği, yeniden eli sopalı, kötü bir yönetici çıkarmıştır tepesine. Bir zamanların yerinden edilmiş ve hırpalanmış bürokrasisi toplumun kölesi durumundan yine efendiliğe yükselmiştir. Bu yolda, toplumsal ve ahlâkî bakımlardan halk yığınlarına öylesine yabancılaşmıştır ki, artık, çalışma alanları ve geliri üzerinde bir denetimi kabul edemez.

Böylece, bürokrasinin, «küçük vurguncular, soyguncular ve fitneciler» karşısında duyduğu, görünüşte anlaşılmaz korku, bütünüyle doğal bir açıklamaya kavuşmuş oluyor. Daha halkın temel ihtiyaçlarını bile karşılıyamıyan Sovyet ekonomisi, tabiî olarak, her adımda soyguna ve vurguna sapma eğilimleri yaratıp uyandırmakta. Öte yandan, yeni aristokrasiye tanınan imtiyazlar, halk yığınlarını Sovyet aleyhtarı «dedikodulara» kulak vermeye itmektedir, —yani, kulaktan kulağa da olsa, açgözlü ve keyfî davranışlı patronları eleştirenleri dinlemeye—. Dolayısıyla bu geçmişin hayâletleri, artık varolmıyan sınıfların kalıntıları, kısacası, geçen yılların pürüzleriyle ilgili bir sorun değil, yeniden ve sürekli olarak türeyen kişisel birikim eğilimlerinin yarattığı bir sorundur. Ülkedeki ilk ve çok cılız bolluk dalgası merkeziyetçiliğe karşı gelişen eğilimleri zayıflatmamış, tersine, tam da bu cılızlıktan dolayı, güçlendirmiştir. Öte yandan, bu gelişime paralel olarak, imtiyazsız sınıflarda açgözlü orta sınıfa haddini bildirme isteği belirmiştir. Böylece, toplumsal çatışma yeniden alevlenmeye başlıyor. Bürokrasinin gücü işte bu kaynaklardan gelmektedir. Ama aynı kaynaklar onun iktidarını tehdit de etmektedir.

Sınıflar, ekonominin toplumsal düzeni içindeki yerleri ve öncelikle üretim araçlarına olan ilişkileriyle tanımlanırlar. Uygar toplumlarda mülkiyet ilişkileri yasalarla geçerli kılınır. Dış ticaretin devlet tekeline alınması, toprağın, sınaî üretim araçlarının, ulaştırmanın ve kambiyonun millîleştirilmesi Sovyet toplumsal yapısının temelini meydana getirir. Sovyetler Birliği'nin proleter bir devlet olarak tabiatı, proleter devriminin kurduğu bu ilişkilerle, temel nitelikleri bakımından tanımlanmış oluyor.

Aracı ve düzenleyici görevi, toplumsal katları olduğu gibi koruma kaygısı ve devlet cihazını kişisel amaçlar için kullanma eğilimiyle Sovyet bürokrasisi bütün bürokrasilere, özellikle faşist bürokrasiye benzer. Ama bir bakıma da onlardan çok değişiktir. Başka hiçbir rejimde bürokrasi egemen

sınıftan bu ölçüde bağımsızlaşmayı başaramamıştır. Burjuva toplumunda bürokrasi egemen ve aydın bir sınıfın çıkarlarını temsil eder (Bu sınıfın eli altında, işlerin yürüyüşünü günü gününe denetlemek için sayısız araç vardır). Sovyet bürokrasisi yoksulluk ve karanlıktan güçbelâ sıyrılmakta olan ve geleneğinde egemenlik ya da buyruk verme kavramları bulunmayan bir sınıfın üstüne çıkmıştır. Faşistler iktidara geldiklerinde, büyük burjuva sınıfıyla ortak çıkar, dostluk ve evlilik gibi bağlarla kaynaşırken, Sovyet bürokrasisi, yanında millî bir burjuva sınıfı olmadığı halde burjuva geleneklerini benimsemiştir. Bu anlamda bunun bürokrasiden daha fazla bir şey olduğunu yadsıyamayız. Bu bürokrasi, kelimenin tam anlamıyla, Sovyet toplumundaki tek imtiyazlı ve egemen kattır. Sovyet bürokrasisi, toplumsal zaferleri *kendine özgü* yöntemlerle savunmak için proleter sınıfın siyasal hak larını elinden almıştır. Ama bürokrasinin, belli başlı üretim araçlarını devletin kendi elinde tuttuğu bir ülkede, siyasal iktidarı tekeline alması bürokrasiyle ülkenin varı yoğu arasında yepyeni ve şimdiye kadar bilinmeyen bir ilişkinin doğmasına yol açmıştır. Üretim araçları devlete aittir. Ama devlet de bürokrasiye «aittir». Şimdilik bütünüyle yeni olan bu ilişkiler, zamanla, işçilerden bir direnme gelsin gelmesin, katılaşır, kural haline gelir ve meşrulaşırsa, ileride proleter devriminin toplumsal zaferlerinin toptan silinip gitmesine yol açabilir. Ama şimdilik böyle bir durumdan söz etmek en azından mevsimsizdir. Proleter sınıf henüz son sözünü söylememiştir. Bürokrasi de, egemenliğinin toplumsal destekleri olacak özel mülkiyet çeşitlerini henüz ortaya çıkarmış değil Devlet mülkünü iktidarının ve gelirinin kaynağı olarak savunmak zorunda olan bürokrasi, çalışmalarının bu yönüyle hâlâ proleter diktatörlüğünün bir silâhı durumundadır.

Sovyet bürokrasisini bir «devlet kapitalistleri» sınıfı gibi gösterme çabasının tutarlı bir yanı olmadığı apaçık. Bürokrasinin ne hisse senetleri ne de bonoları vardır. Herhangi bir mülkiyet ilişkisinden bağımsız idarî bir hiyerarşi düzeninde kadrosu kurulur, boşlukları doldurulur ve üyeleri yenilenir.

Bir bürokrat devlet, cihazındaki sömürme haklarını mirasçılarına devredemez. Bürokrasi, imtiyazlarından, iktidarını körüye kullanma yoluyla yararlanır. Gelirini gizler, özel bir toplumsal gurup değilmiş gibi davranır. Kendine millî gelirden büyük bir pay ayırmasıysa tam bir toplumsal sömürücülüktür Bütün bunlar, Sovyet yönetici katının durumunda, iktidarının tamlığına ve içyüzünü gizleyen dalkavukluk perdesine rağmen yine de pek çelişmeli, şüpheli ve ağırbaşlı olmayan bir hava yaratmaktadır.

Burjuva toplumu, tarihi boyunca, birçok siyasal rejimleri ve bürokratik kastları kendi toplumsal temellerini değiştirmeksizin alaşağı etmiştir; üretim yöntemlerinin üstünlüğüyle derebeylik ve lonca ilişkilerinin yeniden getirilmesine karşı varlığını koruyabilmiştir. Devlet iktidarı zaman zaman kapitalist gelişimle işbirliği yapmış ya da bu gelişimi önlemiştir. Ama genellikle üretici güçler, özel mülkiyet ve rekabet temelleri üzerinde, kendi kaderlerini kendileri çizegelmişlerdir. Bunun tersine, sosyalist devrimin ortaya çıkardığı mülkiyet ilişkileri, bu ilişkilerde hazine işi gören yeni devlete ayrılmaz bir biçimde bağlanmıştır. Sosyalist eğilimlerin küçük burjuva eğilimlerine ağır basmasını sağlayan etken ekonominin kendi başına işleyişi değil —daha o günlere gelmedik— diktatörlükçe alman siyasal tedbirlerdir. Görülüyor ki, ekonominin özelliği bütünüyle devlet iktidarının özelliğine dayanmaktadır.

Sovyet rejiminin çökmesi kaçınılmaz olarak plânlı ekonominin çökmesine ve dolayısıyla devlet mülkiyetinin kaldırılmasına yol açardı. Tröstlerle denetimlerindeki fabrikalar arasındaki âmir-memur ilişkisi ortadan kalkardı; daha başarılı teşebbüsler bağımsızlık yolunda kendini gösterebilirdi; bunlar hisseli şirketler durumuna gelebilir ya da, meselâ, işçilerin de kârı paylaştığı çeşitten el değiştiren bir mülkiyet biçimine gelebilirlerdi. Böylece, bugünkü bürokratik diktatörlüğün düşüşü, yerine yeni bir sosyalist iktidar getirilemediğinde, sanayi ve kültür alanlarında yıkım yaratan bir çöküşle kapitalist ilişkiler düzenine bir dönüş demek olurdu.

Ama, eğer plânlı ekonominin korunması ve gelişmesi için kesin olarak hâlâ bir sosyalist hükümet gerekiyorsa, şimdiki Sovyet hükümetinin kimlere dayandığı ve siyasetinin ne ölçüde sosyalist özellikler taşıdığı sorusu büsbütün önem kazanır. Lenin, 1922 Mart'ında toplanan On Birinci Parti Kongresinde, gerçekte partiye bir vedâ mesajı olan konuşmasında yönetici gurupa şu sözlerle sesleniyordu:

«Tarih her türlü değişimin tanığıdır. İnanç, bağlılık ve başka pek yüksek manevî niteliklere bel bağlamak - siyasette ciddiye alınmamalıdır bunlar.»

Bilinci belirleyen varoluştur. Son on beş yıl içinde hükümet toplumsal yapısını düşüncelerinden daha derin ölçüde değiştirmiştir. Sovyetler toplumundaki bütün katlardan, kendi toplumsal sorununu en iyi bir biçimde çözen bürokrasi bugünkü durumdan bütünüyle memnun olduğundan, siyasetinin sosyalist yönü üzerine kendi adına herhangi bir garanti sunmamaktadır. Yalnız, proleter sınıftan korktuğunca devlet mülkiyetini gözetmeye devam etmektedir. Bu kurtarıcı korku, *Thermidor*'cu bürokrasiyi tepeden tırnağa bürümüş gerici burjuva eğilimine karşı savaşan sosyalist eğilimlerin en bilinçli bir ifadesi olan kanun dışı Bolşevik-Leninciler partisince yaratılıp uyandırılmaktadır. Bilinçli bir siyasal güç olarak bürokrasi, devrimi arkadan vurmuştur. Ama talihsizliği şurda ki, zafere ulaşmış bir devrim yalnızca bir program, bir sancak ve birtakım siyasal kurumlar değil, aynı zamanda bir toplumsal ilişkiler sistemidir. Onu arkadan vurmak yetmez. Bir de yere vurmak gerekir. Ekim Devrimi yönetici kat tarafından arkadan vurulmuşsa da henüz yere vurulamamıştır. Devrim, kurulu mülkiyet ilişkileri, proleter sınıfın yaşıyan gücü, en seçkin unsurlarının uyanıklığı, dünya kapitalizminin düştüğü çıkmaz ve dünya devriminin kaçınılmazlığı gibi durumlarda pekişen büyük bir direnme gücüne sahiptir.

Bugünün Sovyetler Birliği'nin karakterini daha iyi anlamak için, geleceği hakkında iki değişik varsayım ileri sürelim. İlkin, Sovyet bürokrasisinin, eski bolşevikliğin bütün ni-

teliklerini üstünde toplayan ve yakın zamandaki dünya tecrübesiyle daha da zenginleşmiş bir devrimci parti eliyle yıkıldığını düşünelim. Böyle bir parti, sendikalara ve yönetim kurullarına demokrasiyi yeniden getirmekle başlardı işe. Sovyet partilerine eski özgürlüklerini verebilir ve vermek zorunda kalırdı. Halkla elele ve halkın başında, devlet cihazında insafsız bir temizliğe girişirdi. Rütbeleri, nişanları ve her türlü imtiyazı kaldırır, emeğin ödenmesinde bir eşitsizliğe ancak ekonominin ya da devlet cihazının hayatî ihtiyaçları karşısında göz yumabilirdi. Gençliğe, bağımsızca düşünmesi, öğrenmesi, eleştirmesi ve yetişmesi için parasız öğrenim imkânları sağlardı. İşçi ve köylü yığınlarının istek ve çıkarları uyarınca millî gelirin dağılımında köklü değişiklikler getirirdi. Ama, bu yeni iktidar, mülkiyet ilişkileriyle ilgili olarak birtakım devrimci tedbirlere başvurmak zorunda kalmazdı. Plânlı ekonomi denemesini elden bırakmaz, daha da geliştirirdi. Siyasal devrimden, yani bürokrasi alaşağı edildikten sonra, proleter sınıf ekonomide birtakım çok önemli reformlara gitmek zorunda kalırdı ama, ayrıca bir toplumsal devrime ihtiyaç duyulmazdı.

Bir de, ikinci bir varsayım olarak, bir burjuva partisinin Sovyet yönetici kastını alaşağı ettiğini düşünelim. Bugünkü bürokratlar, yönetim kurulu üyeleri, teknisyenler, yöneticiler, parti yazmanları arasında ve genellikle imtiyazlı üst çevrelerde hiç de azımsanmıyacak sayıda hazır uşak bulurdu. Tabiî bu durumda bile devlet cihazında bir temizlik gerekecekti. Ama bu belki de devrimci bir partinin yapacağı temizlikten daha küçük ölçüde olacaktı. Yeni iktidarın baş görevi üretim araçları üzerinde özel mülkiyetin yeniden getirilmesi olurdu. Her şeyden önce, zayıf durumda olan kollektif çiftlikle rin de burjuva özellikli üretici kooperatifleri —tarımsal hisse şirketleri— durumuna getirilebilmesi için gerekli şartları yaratmak gerekecekti. Sanayi alanında, özel sektöre devir işlemine hafif sanayiyle besin sanayiinden başlanırdı. Plân ilkesinin yerini, geçiş dönemi için, devlet iktidarıyla tek tek «anonim ortaklıklar» arasında —yani, Sovyet sanayiinin

yönetmenleri, yurt dışına kaçmış eski mülk sahipleri ve yabancı kapitalistler arasından çıkacak yarının mülk sahipleri arasında— varılan birtakım uzlaşmalar alırdı.

Üçüncü bir şık olarak, ne devrimci ne de karşı-devrimci bir partinin iktidarı ele geçirmediği bir durumu düşünelim. Bürokrasi devletin başında görevine devam ediyor. Bu şartlar altında bile toplumsal ilişkiler belirlenmiyecektir. Bürokrasinin, sessizce ve kendi isteğiyle, sosyalist eşitlik yararına kendi kendini yadsıyacağı umuduna bel bağlıyamayız. Daha bugünden, böyle bir işlemin pek iyi bilinen uygunsuzluklarına bakmıyarak rütbe ve nişanı getirmekte bir sakınca görmezken, gelecek aşamalarda kendisine mülkiyet ilişkilerinde destek araması kaçınılmazdır. Birisi çıkıp, kendisine gereken geliri sağladıktan sonra hangi mülkiyet biçiminin yürürlükte olduğuna büyük bürokratın pek aldırmıyacağını ileri sürebilir. Bu iddia yalnızca bürokratın kendi haklarının bile sallantıda olduğunu görmezlikten gelmekle kalmıyor, çocuklarının durumuyla ilgili soruyu da atlıyor. Yeni aile mezhebi gökten inmedi. İmtiyazlar çocuklara devredilemezse yarı yarıya değerden düşer. Ama vasiyet hakkı mülkiyet hakkından ayrı düşünülemez. Bir tröstün yönetmeni olmak yetmez; hissedar olmak da gereklidir. Bürokrasinin bu hayatî alanda zaferi, onun yeni bir mülk sahibi sınıf durumuna gelmesi demek olacaktır. Öte yandan, proleter sınıfın bürokrasiye karşı zaferi sosyalist devrimin yeniden canlanmasını sağlıyacaktır. Üçüncü yol, sonunda, bizi açıklık ve yalınlık uğruna tuttuğumuz ilk iki yola geri getirecektir.

Sovyet rejimini bir geçiş ya da ara rejimi olarak tanımlamak, *kapitalizm* (dolayısıyla «devlet kapitalizmi») ve *sosyalizm* gibi tamamlanmış toplumsal kategorileri bütünüyle bırakmak demektir. Ama, kendi içinde bütünüyle yetersiz olması yanında, böyle bir tanım, bugünkü Sovyet rejiminden *ancak* sosyalizme bir geçişin mümkün olduğu gibi yanlış bir düşünüş doğurabilir. Gerçekte, kapitalist bir düzene yeniden

dönüş hiç de olmayacak şey değildir. Daha eksiksiz bir tanım ister istemez karmaşık ve zihin yorucu olacaktır.

Sovyetler Birliği sosyalizmle kapitalizm arasında çelişmelerle dolu bir toplumdur. Bu toplumda: a) Üretici güçler devlet mülkiyetine sosyalist bir karakter verebilmekten henüz çok uzaktır; b) İhtiyaçların yarattığı bir ilk birikim eğilimi plânlı ekonominin sayısız açıklarından dışarı taşmaktadır; c) Burjuva özelliğini koruyan dağıtım kuralları toplumda yeni bir farklılaşmanın temelinde yatmaktadır; d) Eknomik gelişme ağır işçilerin durumunu yavaş yavaş düzeltirken imtiyazlı toplum katlarının hızla ortaya çıkışına önayak olmaktadır; e) Toplumsal düşmanlıkları fırsat bilen bürokrasi kendini sosyalizme yabancı denetim dışı bir kast durumuna getirmiştir; f) Baştaki partinin ihanet ettiği sosyal devrim mülkiyet ilişkilerinde ve ağır işlerde çalışan yığınların bilincinde yaşamaktadır; g) Gitgide biriken çelişmelerin daha da artması gerisin geri kapitalizme götürebileceği gibi sosyalizme de götürebilir; h) Kapitalizme giden yolda karşı devrimin işçilerin direncini kırması gerekmektedir; ı) Sosyalizme giden yolda işçilerin bürokrasiyi yere vurmaları gerekmektedir. Son söz olarak, sorunun cevabını, yaşıyan toplumsal güçlerin hem yurt hem de dünya ölçüsünde bir arenada kapışması verecektir.

Bu teorik tanım doktrinci açıdan bakanları şüphesiz doyurmıyacaktır. Kategorik formüller ister onlar: Ak aktır, kara da kara. Eğer toplumsal olgular hep tamamlanmış bir özelliğe sahip olsaydı, sosyolojik sorunlar şüphesiz daha basit olurdu. Ama mantıksal bütünlük uğruna, gerçeğin, bugün teoriyi bozan ve yarın bütünüyle altüst edebilecek unsurlarını çıkarıp atmaktan tehlikeli bir şey olamaz. İncelememizde, her şeyden önce, örneği ve benzeri görülmemiş dinamik toplumsal oluşumlara karşı durmaktan sakındık. Bilimsel olduğu kadar da siyasal görevimiz, daha bitmemiş bir sürece noktası konmuş bir tanım yapıştırmak değil, bu sürecin bütün aşamalarını izlemek, ondaki ilerici eğilimleri gerici eğilimlerden ayırmak, karşılıklı ilişkilerini gözönüne sermek, olabilir geliş-

me şıklarını önceden görmek ve bu öngörüde eyleme bir temel bulmaktır (*).

RUDOLF HILFERDING:
DEVLET KAPİTALİZMİ YA DA TOTALİTER DEVLET EKONOMİSİ

«Devlet kapitalizmi» kavramının ekonomik açıdan ciddî bir inceleme karşısında pek de sağlam bir kavram olmadığı meydana çıkar. Devletin bütün üretim araçlarını ele geçirmesi halinde, kapitalist ekonominin kan dolaşımını sağlayan şartlar alt üst olur, ekonominin işleyişi sekteye uğrar. Kapitalist ekonomi bir piyasa ekonomisidir. Sermayedarlar arası rekabetten (ki *sonunda* değer kuralını ortaya çıkaran bu rekabettir) beliren fiyatlar, neyin ne kadar üretileceğini, kârın ne kadarının sermaye birikimine ayrılacağını ve bu birikimin özellikle hangi üretim dallarında gerçekleşmesi gerektiğini belirler. Fiyatlar, ayrıca, ardarda beliren buhranları göğüslemek zorunda olan bir ekonomide, çeşitli üretim dalları arasındaki ahenkli ilişkileri tekrar kurmak için ölçüdür üretim hacmi ister sabit kalmış, ister genişlemiş olsun.

Kapitalist ekonomiyi piyasa kanunları yönetir.. Bu kanunların bağımsızlığı kapitalist üretim sisteminin en kesin belirtisidir. Oysa, devlet ekonomisi, bu bağımsızlığın kendisini ortadan kaldırır. Zaten devlet ekonomisi bir piyasa ekonomisi değil, doğrudan doğruya bir tüketici ekonomisidir. Burada neyin ne kadar üretileceğini fiyattan çok, devlet plânlama teşkilâtı tâyin eder. Dış görünüşte, fiyat ve ücret hâlâ var, ama bundan böyle görevleri değişmiştir; üretim sürecinde bir payları olamaz artık. Çünkü bu süreç, fiyatları ve ücretleri tesbit eden bir merkezî iktidarın denetimine girmiştir. Fiyatlarla ücretler merkezden toplumun tasarrufuna sunulan toplam ürünün bireyler arasında nasıl pay edileceğini

(*) THE REVOLUTION BETRAYED'den (New York, 1945) s. 86-114, 248-56.

gelirler. Bu durumda, fiyat ve ücret, artık ticarî eşya olarak sınıflandıramayacağımız ürünün dağılımında teknik bir dağıtım şekli olarak meydana çıkar. Bu, ürünün kişilere doğrudan doğruya paylaştırılmasından daha basit bir yoldur. Fiyatlar böylelikle dağıtım sembolleri haline gelir, ekonomide düzenleyici bir etken olmaktan uzaklaşır. Görüldüğü gibi, fiyatlar biçim olarak aynı kalırken bütünüyle bir görev değişikliğine uğruyor.

Böylece, kapitalist üretimin temel iteleyici güçleri olan «rekabetin kamçılayıcı ateşi» söner, kâr tutkusu ölür. Kâr, artık-ürüne bireyin sahip çıkması demek. Dolayısıyla, ancak özel mülkiyet düzeninde görülmesi mümkün. Bu noktada Mr. Worrall itiraz ediyor: Marx da birikimi kapitalizmin esaslı bir özelliği saymıyor mu, ve birikimin Rus ekonomisinde de kesin bir payı yok mu? Öyleyse, bu devlet kapitalizmi değil mi? diyor.

Mr. Worrall ufacık bir noktayı gözden kaçırıyor: Şöyle ki, Marx *sermaye* birikiminden söz ediyor-sürekli artarak kârı doğuran üretim araçları birikiminden. Sermayenin birikimi kapitalist üretim sistemine kamçılayıcı etkeni sağlamaktadır. Başka bir deyişle, Marx artık-değeri yaratan birikimden söz ediyor. Kapitalist düzende gelişen bir ekonominin izlediği yoldur bu.

Öte yandan, üretim araçlarının ve ürünün birikimi yalnız kapitalizme özgü bir durum olmaktan uzaktır. En ilkel bir durum olan besin maddeleri birikimini saymazsak, sermaye birikiminin bütün ekonomilerde kesin bir yeri vardır. Devletin düzenlediği bir ekonomi olan tüketici ekonomisinde, değer birikiminin yerini tüketim malları birikimi alır. Merkezî iktidar, bu maddelerle, tüketicilerin ihtiyacını karşılar. Biriktirilen şey sermaye olmadığından, Rus devlet ekonomisindeki birikim, tek başına, kapitalist bir özellik vermez. Mr. Worrall'ın yargısı kullanım değeriyle mübadele değeri arasında büyük bir karışıklığa dayanmakta. Mr. Worrall, tuhaftır, sosyalist bir ekonominin birikimsiz yapabileceğine gerçekten inanmakta.

Şimdi bir temel soruya geliyoruz: Rus ekonomisini yö-

neten merkezî iktidarın aslı astarı nedir? Troçki ve Worrall'ın cevapları hazır: «Bürokrasi». Fakat Troçki bürokrasiyi sınıftan saymazken (ki, zaten, Marx da sınıfı üretim sürecindeki yeriyle tanımlar), Worrall şaşırtıcı bir keşifte bulunuyor. Sovyet bürokrasisi, yapı bakımından (ama Worrall bu yapıyı yeterince incelemiyor), öteki burjuvazilerden temelli bir başkalık gösterirse de, görevi aynıdır: Sermaye birikimi. Yapıdaki büyük farklara rağmen görevin aynı kalması, tabiî ki, tabiatta raslanacak bir mûcize değil. Ama, Worrall'a kalırsa, insan toplumunda mümkündür bu.

Her nasılsa, Worrall bu durumu, Rusya'da bir burjuva sınıfının ve dolayısiyle bir devlet kapitalizminin hüküm sürdüğünün ispatı sayıyor. Sermaye ile üretim araçlarını birbirine karıştırmakta ısrar ediyor, kapitalist birikimden başka bir türlü bir birikimi aklı almaz görünüyor. Birikimi, yani üretim artışını sağlamanın herhangi bir ekonomik düzende işletmecilerin görevi olduğunu; ideal bir sosyalist düzende bile bu birikimin ancak artık-üründen gerçekleşebileceğini (yalnız kapitalist düzende artık-ürün, artık-değer demektir) birikimin, kendi başına, bir ekonomiye kapitalist damgası vurmaya yetmiyeceğini bir türlü anlamıyor.

Hepsi bir yana, «bürokrasi» ekonomiyi ve dolayısıyla halkı gerçekten «yönetiyor» mu? Bürokrasi her yerde ve özellikle Sovyetler Birliği'nde bir yığın değişik unsurun birleşiminden meydana gelir. Rus bürokrasisine, yalnız, en küçük işçiden generale, hattâ Stalin'in kendisine kadar uzayan dar anlamda devlet memurları silsilesi değil, bütün sanayi kollarının yöneticileriyle posta ve demiryolu işçileri gibi görevliler de dahildir. Bu karmakarışık yığın nasıl olur da bir yönetimde birleşir? Temsilcileri kimler? Nasıl karar alır? Hangi organlar var emrinde?

Gerçekte bürokrasi bağımsız bir iktidara sahip değil. Hem yapısı hem de görevi gereği, asıl yöneticilerin elinde bir araç, iktidarın emrinde bir hiyerarşidir. Emir vermez, emir alır. Bir görevli, «bu hiyerarşi içinde herhangi bir hoşnutsuzluğu azaltmak için üstü tarafından fedâ edilebilir,» der Troçki, haklı

olarak. Bunlar mı kapitalistlerin yerine geçenler? Bunlar mı üretimin yeni sahipleri? Neyse ki Stalin, son temizlik sırasında binlerce fabrika müdürü ve işletmeciyi de kurşuna dizdirerek bu masalı kafalardan sildi.

Yöneten, bürokrasi değil, ona emirler verendir. Ve Rus bürokrasisine emir veren de Stalin. Lenin'le Troçki, peşlerinde, parti olarak hiçbir zaman kendi başına bir karar alamamış, üstelik önderlerin elinde hep oyuncak olmuş seçme bir havari gurupuyla işbaşına geldiklerinde, eski devlet cihazı çöküntü içindeydi (Daha sonraları faşist ve nasyonal sosyalist partiler de böyle bir oyuncak olma durumuna düşmüşlerdir). Lenin'le Troçki, ilk iş olarak, devlet cihazını ihtiyaçlarına uyacak bir biçimde değiştirdiler. Demokrasiyi kaldırıp yerine, ideolojik bakımdan işçi sınıfının diktatörlüğüyle bir tutup da sözde bıraktıkları kendi diktatörlüklerini getirdiler. Böylece, daha adı bile duyulmamışken ilk *totaliter devleti* kurdular. Rakiplerini devlet cihazı aracılığıyla ortadan kaldırarak işe Stalin devam etti ve sınırsız yetkilere sahip bir kişi diktatörlüğü kurdu.

Gerçek budur ve bu gerçek, aslında halkın öbür kısmı kadar hükümete boyun eğen bir «bürokrasi» yi iktidardaymış gibi göstererek gözden saklanmamalıdır. Ara sıra efendinin sofrasından sadaka çeşidinden ufak tefek kırıntılar verilse de bu gerçek değişmez. Üstelik bu sadakaları başkalarının izliyeceği üzerine bir garanti olmadığı gibi, hayatları için sürekli bir tehlike de yaratır. Bunların toplumsal üründeki payı önemsiz. Yine de, böyle bir kayırmanın psikolojik etkileri oldukça büyük olabilir.

Bu gerçekten, önemli ekonomik sonuçlar çıkar. Totaliter devletin esası ekonomiyi amaçlarının boyunduruğuna almaktır. Ekonomi kendi kanunlarından yoksun edilir, denetim altına girer. Bu denetimin sonucu, piyasa ekonomisinden tüketici ekonomisine geçilir. Artık ihtiyacın çeşidini ve derecesini devlet tâyin eder. Alman ve İtalyan ekonomileri, totaliter bir devlet düzeninde böyle bir denetimin (Rusya'da taa başından beri görüldüğü gibi) hızla yayılmak ve her a-

lanı kapsamak eğilimine birer delildirler. Çıkış noktalarındaki büyük farklara rağmen totaliter devletlerin ekonomik düzenleri gitgide birbirine benzemekte. Almanya'da da devlet, iktidarını korumak ve güçlendirmek çabasıyla, üretim ve birikim süresini tâyin ediyor. Fiyatlar yön verici görevlerini kaybederken sadece dağıtım aracı haline gelmekte. Ekonomiyle birlikte ekonomik faaliyetin temsilcileri de devlete tâbi kılınmakta, ikinci duruma düşmekte. Ekonomi böylece, burjuva toplumda sahip olduğu birinci derecede önemi kaybediyor. Ama bütün bunlar, ekonomik çevrelerin, gerek Almanya'da gerek Rusya'da, iktidar üzerinde büyük etkileri yok anlamına gelmez. Vardır ama, şartlara bağlı, sınırlı ve izlenen siyasetin özüne dokunmayan bir etkidir bu. İzlenecek yol iktidardaki küçük bir gurup tarafından belirlenir. Tabiî, denetimleri altına girmiş ekonomiye kanun gibi tepeden inme kabul ettirdikleri siyasete biçim veren etkenler, bunların kendi çıkarları, iktidarlarını elden kaçırmama, kullanma ve güçlendirme yolundaki tasarılarıdır. Siyasal gelişimde öznel etkenin - «umulmadık» ve «akıl dışı»nın - bu kadar önem kazanmasının nedeni de budur.

İmanlı kişi, hayatı belirleyen güçler olarak yalnız cennet - cehenneme inanır; inatçı Marksist ise yalnız kapitalizm ve sosyalizme, sınıflara inanır: burjuva ve proletarya sınıflarına. İnatçı Marksist şunu kavrıyamaz: Günümüzün devletinde bağımsızlığına kavuşmuş iktidar, kendi yasaları içinde, o müthiş gücünü ortaya dökerek sosyal etkenleri boyunduruğuna almakta, kısa ya da uzun süreyle kendi amaçlarına hizmete koşmaktadır.

Dolayısıyla, ne Rus düzeni ne de genel olarak totaliter düzen, ekonominin özelliğiyle tanımlanabilir. Tersine, iktidar izlediği siyasetle ekonomik yapıyı belirler, kendi amaçları için kullanır. Totaliter iktidar ekonomiyi yabana atmaz ama varlığının amacı, burjuva devlet düzeninde olduğu gibi, ekonomi değildir. (Burjuva devlet de, arasıra, kendi özel amaçlarının peşinden gidebilir. İspatı var bunun.) Totaliter devlete benzer bir duruma, Roma İmparatorluğunun son ça-

ğındaki Pretorlar ve imparatorluk rejiminde de rastlandığını söyleyebiliriz.

Sosyal - demokratik açıdan, bolşevik ekonomisine «sosyalist» demek güç, çünkü, bize göre, sosyalizm demokrasiye su sızmaz bir biçimde bağlıdır. Bizim anlayışımızda, üretim araçlarının kamulaştırılması, ekonominin, tek sınıf egemenliğinden kurtarılıp demokratik yoldan kendi kendini yöneten bir topluma mal edilmesi demektir. Serbest piyasa için üretim yapan kapitalist ekonominin yerini alacak bu «güdümlü ekonomi» nin siyasal biçimini hiçbir zaman sınırsız bir mutlakiyet olarak düşünmedik. Bizce, ekonomik temelle siyasal yapı arasındaki ilişki çok kesindir: şöyle ki, sosyalist toplum tam bir demokrasinin gerçekleşmesine yol açacaktır. İçimizde, geçiş devresinde, merkeziyetçiliğin en sıkı şekilde uygulanmasının gerekli ya da kaçınılmaz olduğuna inananlar bile bu devreyi geçici ve mülk sahibi sınıfların baskısıyla birlikte sona ermeye mahkûm saymışlardır. Sınırların kalkmasıyla, siyasal egemenliğin tek şekli saydığımız sınıf egemenliği de kalkacaktı. «Devlet düzeni tarihe karışıyor...»

Gelgelelim, tarih, «o en büyük Marksçı», bize başka şeyler öğretti. Görüldü ki, «şeylerin yönetimi», Engels'in umduğunun tersine, sınırsız bir iktidarla «insanların yönetimi» ne dönüşebilir ve yalnız devletin ekonominin egemenliğinden kurtulmasına değil, giderek, devletin ekonomiyi boyunduruğu altına almasına yol açar.

Bir kere devletin emrine giren ekonomi artık bu yönetim şeklinin sürekli varlığını korur. Bu sonucun, öncelikle savaşın yarattığı benzersiz bir durumdan doğmuş olması, Marksçı bir analizi söz dışı kılmak için sebep olamaz. Ancak bu gerçek, bütünüyle değişik bir devrede gelişen, biraz basite indirgenmiş ekonomi - devlet, ekonomi - siyaset ilişkilerindeki teorik görüşümüzü ufak da olsa bir değişikliğe uğratır. Devletin bağımsız bir iktidar olarak ortaya çıkması siyasetin, yani devletin, kesin ve yön verici bir rol oynadığı toplumda ekonomik yapıyı nitelemek çok güçleşiyor.

Bundan dolayı, Sovyetler Birliği'nin ekonomik düze-

nin «kapitalist» mi, «sosyalist» mi olduğu konusundaki tartışma bana biraz yersiz gibi geliyor. İkisi de değildir çünkü. Bu düzen Almanya ve İtalya'nın da gitgide yaklaştığı *totaliter devlet ekonomisini* temsil ediyor. (*)

FRANZ BORKENAU: *ULUSLARARASI BİR HAREKET OLARAK KOMÜNİZM*

Komünist Enternasyonali'nin 1919'dan günümüze uzanan tarihine bir göz atarsak şaşar kalırız. Bu akış içinde olayların bütününü çevresinde toplıyacağımız bir merkez noktası bulmak zor. Herhangi bir zirveye raslanmaz. Olaylar birbirinden bağıntısız akıp gitmiş gibidir. Komintern'in tarihi bir umut ve hayâl kırıklıkları silsilesi olarak özetlenebilir. Rusya ve dışarıdaki komünist partiler her an şu ya da bu ülkede devrimin yaklaştığını, zaferin çantada keklik olduğunu sanmış durmuşlardır. Burjuvazinin safları yarılacak ve bu gedikten dünya devrimi patlıyacaktı. Oysa, başarı yerine hep hüsrana uğrandı. Kavganın ana baba günlerinde çeşitli komünist partilerin büyük fedakârlıklarla elde ettiği ilerleme birkaç gün içinde sıfır oldu — 1923'te Almanya'da, 1926'da İngiltere'de, 1927'de Çin'de olduğu gibi. Komünistler sürekli olarak kendilerini aldatan bir serabın peşinden gittiler: Marx'ın gördüğü biçimde bir sosyal devrim hayâlinin. (Komintern'in tarihi iniş çıkışlarla doludur. Sürekli bir ilerleme, kalıcı bir tek başarı gösterilemez).

Fakat bu hayâl kırıcı gerçeğe karşı komünistlerin sarsılmaz umutları vardır. Giriştikleri her yeni siyasette, her yeni saldırıda, bu defa eskisinden farklı olacağına, gerçek yöntemi bulduklarına, bu ileri adımın bu defa bir bozgunla son bulmıyacağına inanırlar. Komünizmin temel inancı, kazanmak için uygun taktikleri uygulayan gerçekten «bolşevik» bir par-

(*) Stalin Rusyası'nın 1940 yılında Sosyal Demokratik bir gözle görünüşü. MODERN REVIEW'dan. Haziran, 1947 sayısı. S. 266-71.

tiye ihtiyaç olduğu merkezindedir. Bundan dolayı her yenilgi zâten Komintern'in tarihinde yenilgiden başka bir şey yok - hem önderler katında, hem siyasette bir değişiklik getirmiştir. Komintern bir gün kalkar «sağ»a doğru bir siyaset tutturur; o zaman demokrasinin önemine parmak basılır, işçi hareketinin diğer cepheleriyle işbirliği aranır, işçilerin ve genellikle aşağı sınıfların günlük kavgalarına katılmaya dikkat gösterilir, komünist partiler hem üye sayısı hem itibar bakımından büyür. Hazırlık safhasından devrim hareketine sıçrandığı o ölüm-dirim ânına kadar her şey yolunda gidiyor görünür. O zaman birdenbire partilerin bir tutukluk içinde olduğu görülür ve çöker giderler. Komünistler başarısızlığın yalnızca yanlış ideolojinin sonucu olduğuna inanırlar. Yığınların pasifist ve bünyevî «önyargıları»nı hesaba katan komünistler bu düşünüşle yoğrulmuşlar, kendileri «fırsatçı» durumuna gelmişlerdir. Ortodoksların görüşü bu.

Ardından sola dönüş başlar. Ölüm-dirim ânı geçtikten ve parti bütün itibarını ya da hiç değilse başarı şansını kaybettikten sonra çoğu zaman komünist halkın etkin olmadığı bir silâhlı ayaklanma başgösterir: Gözönündeki örneklerden verecek olursak, 1923'te Bulgaristan'da ve 1927'de Çin'de böyle olmuştur. Birden bir çıkış görülmese de sola dönüş toptan bir siyaset değişikliği demektir. Birden işin rengi değişir, komünistler demokrasi ile otokrasi ve faşizm arasında bir farkı kabul etmez olurlar. Demokrat halk partileriyle bütün anlaşmalar feshedilir. Sendikaları bölme teşebbüsleri başlar. Yığınların günlük kavgalarına iyi niyetli bir ilgi «fırsatçılık» damgasıyla yerin dibine batırılır. Devrim propagandası başka her türlü propagandanın yerini alır. Ve partiler katı bir tutumla bütün «fırsatçı» unsurlardan temizlenir. Ama eğer «sağ» kanadın siyaseti o ölüm-dirim ânında bir yenilgiye götürmüşse, «sol» kanadın siyaseti de partiyi bır mezhep etkisizliğine getirir, ufaltır — taa ki bu eğilim gözle görülene ve «sağ» kanada yeni fırsat tanınana kadar. Bu bir devri daim halinde böylece sürer gider.

Başlangıçta «sağ» ve «sol» kanat siyasetleri açıkça ayırt

edilemez. Bu ayrım ancak devrim döneminin sonunda yüzeye çıkarılmıştır. O zaman işte sağ ya da sola bir dönüş bir öncekini şiddet bakımından kat kat aşar. Komünist partiler daha aşırı bir yol deniyerek, bir önceki dönemin hatalarından sakınmak düşüncesiyle yönetiliyorlar gibidir. Bir bütün olarak bakıldığında, Komintern'in siyasetinde, üçü «sağ» üçü de «sol» karakterde, altı safha ayırt edilebilir. Önce «sol» safhaları ele aldığımızda, 1920 ve 1921'de sosyal demokratlara sadece sosyal vatanseverler, sosyal hainler ve benzeri nitelikler yakıştırıldığım görmek ilgi çekici. 1924-5 sol döneminde daha o zamandan bunlara bir burjuva partisi -«burjuvazinin üçüncü partisi»- olarak bakılmaktadır. Ama solcu gidişin en taşkın biçimler aldığı 1929-34 yıllarında aynı kişiler «sosyal faşistler» mertebesine yükseltilmiş ve hem Alman hem de Fransız komünistleri «sosyal faşizm»i yenmek için kendi ülkelerinin gerçek faşistleriyle işbirliği yapmışlardır.

Sağ akımları aldığımızda, bunların 1922-3'lerde görülen ilki, parti dilini demokratik çalışan sınıf partilerinin diline benzetme eğilimi ve birleşik cephenin taktiklerini dikkatle kullanmaktan ibaret görünür. Oysa, 1925-6'larda yer alan ikinci sağ akımda, daha o zamandan komünist partisinin görevi hakkındaki temel görüşten kısmen uzaklaşıldığı göze çarpar. Zinoviev'in kendisi bile İngiltere'de devrimin Komünist Partisi eliyle değil sendikalar tarafından gerçekleştirilebileceğini söyler. Amerika'daki çiftçi-emekçi hareketi ve Hırvat köylüleri hakkında benzeri umutlar beslenirken Çin Komünist Partisine hiçbir şekilde Çan Kay-Şek'in Komintang'ma muhalefet etmemesi emredilir. Bu eğilimlerin günümüzde sürmekte olan üçüncü sağ akım içindeki uzantıları üzerinde daha derine inmek yersiz. Bu uzantılar sosyalistlerle birleşme teşebbüsleri, bütün devrimci amaçların inkârı, İspanya'daki işçi kımıldanışının bütün cephelerine aşırı derecede ileri olduğu bahanesiyle muhalefet, ve benzeri eğilimler taşımaktadır.

Yalnız bütün bu siyaset değişiklikleri komünistlerde araç ve amaçların yeterli olduğu duygusunu bir türlü uyandıramıyor. Sağdan sola, soldan sağa hızlı geçişlerde komünist

siyasetinin bir orta yol izlediği genellikle kısa bir an görülür: Meselâ, son olarak 1934'te, komünistler yüzgeri etmiş ve diğer demokratik güçlerle elele vererek demokrasiyi savunmuşlardır. Ama bunlar ancak iki kutup arasında geçiş noktalarıdır.

Komintern'in geçirdiği evrimin bu kısa hikâyesinden sonra karşımıza bir anda çok önemli bir sonuç çıkıyor: Rusya'nın bu evrimdeki yerini abartmak ya da, daha doğrusu, komünist partilerin temel karakterinin ancak ve ancak «Moskova»dan verilen emirlerle belirlenmiş olduğunu kabul etmek ciddî bir yanlış olacaktır. Moskova'nın dünya komünizmi üzerinde itibar ve malî güce dayanan etkisi, son olarak Rus G.P.U.'sunun komünist partileri denetlemesinde de görüldüğü gibi, gerçekten kuvvetli. Ama Moskova'nın Komintern üzerindeki bu hâkimiyeti komünizmin Rusya dışında geçirdiği evrimin sebebi olmaktan çok, sonucudur. Rusya dışında gelişen hareketler, nisbeten güçlü oldukları sürece, Rus devriminin bütün itibarına rağmen Moskova'dan emir kabul etmemişlerdir. 1919'da Macar diktatörlüğü sırasında Bela Kun, Lenin'in öğüdüne rağmen, Sosyal Demokratlarla organik bağlarını koparmayı açıkça reddetmişti. Rosa Luxemburg ve Levi, Spartakusbund'a önderlik ederken, Rusların âmir gibi değil, müttefik gibi muamele görmesine dikkat etmişlerdir. Komintern'in başka hiç bir cephesi Çin Sovyetleri kadar bağımsızlığa sahip olmamış ve ancak Çan Kay-Şek'in «imha sürgünleri»yle hızlarına set çekildiğinde bu Sovyetler geçen yıl içinde kendilerinin toptan feshine karar alan Rus dış siyasetinin bir âleti haline gelmişlerdir. Komintern, 1919'da, savaş sonrası devrimci buhranların zirveye ulaştığı bir sırada kurulduğunda çok büyük bir güce sahip olması gerekirdi. Gerçekteyse, tam o yıl, başka ülkelerin devrimci hareketleri Moskova'dan emir almaya hiç de hevesli olmadıklarından, oldukça önemsiz bir gücü vardı.

Moskova'nın emri altında bir örgüt olan Komintern'in kendisi bir yenilgi ürünüdür. 1920'de, savaş sonrası gelişen devrimci dalganın çekilmeye yüz tuttuğu belli olunca Mos-

kova'nın yıldızı parladı. Bolşeviklerin fikri, işçi hareketinin başarı kazanabilmesi için önce bütün doktrin dışı unsurlardan arınması gerektiğini söyliyen dogma, Avrupa Sosyalist Partilerinin yenilgiye uğratılmış sol kanatlarınca ancak bu zaman kabul edilir oldu ve Komintern'in İkinci Dünya Kongresinde başlatılan bölünme bu varsayımdan doğdu. Bu bölünme komünist halk partilerinin meydana gelmesine yol açtı; Komünist Partisinin ortaya çıkmasıyla başarı için baş şartın yerine getirildiğine inanan yeni komünist partileri savaşa atıldılar. Fakat 1921 Martında Alman felâketiyle bütün bütüne yanıldıklarını, bir komünist halk partisinin varlığının halktaki devrimci hız eksikliğini kendi başına doldurmaya yetmiyeceğini gördüler. Komintern kurulduğunda Batıda devrim sonuna varmıştı bile.

Bu iki olayın üst üste gelmesi bir rastlantı değil. Savaştan önce hiçbir devrimci sosyalist, proleterlerin birleşmeksizin zafere ulaşabileceğini düşünemiyordu. Oysa savaşın patlayışı tam bir dağınıklık durumu yarattı. Dünyadaki işçi partilerinin çoğunluğu sınıf kavgasıyla ilgili olarak besledikleri idealleri, yıllardır ilk defa devrimci eğilimlerin işe karıştığını görür görmez, hasır altı etmişlerdi. İnançlarına sıkı sıkıya bağlı devrimci azınlık bunun bir hainlik olduğunu haykırıyordu. Ama bu ahlâkî bir görüş noktasıdır, ve kabul edilmesi, devrimciliğin dürüst bir insanın görevi olduğu inancına bağlıdır. Ne var ki işçilerin çoğunluğu ve önderleri o sırada ocağı ve yurdu savunmanın görevleri olduğu düşüncesindeydiler. Millî bağlılık sosyal bağlılıktan çok daha güçlü çıkmıştı. Devrimciler tarihin bu hükmünü çok sonraları kabul edebilmişlerdir. 1919'da bile Lenin'le Zinoviev, devrimcileri çevresinde hızla toplamak için yeni devrimci Enternasyonal'in sancağını açmanın yeterli olduğunu sanıyorlardı. Ama durum hiç de öyle değildi. Dolayısıyla, yirmi bir madde üzerinde patlak veren bölünme küçük bir olaydan doğarak uzun ömürlü bir gerçek haline geldi. Tekrar tekrar başvurulan temizlik hareketleri hakkındaki hükümleriyle yirmi bir madde -aşağı sınıfların diğer kısımlarından söz etmeden - kapitalist rejim var

oldukça işçi hareketinin büyük bir kısmının daima reformcu kalacağını savunan gizli bir varsayımdan doğmuştur. Ama durum buysa, bir proleter devrimi nasıl başarıya ulaşacaktı? Bir halk örgütü olarak kuruluşunun gereği ve sürekli bir bölünmeye açık kapı bırakan yanıyla Komintern gerçekleştirmeyi vaad ettiği ve pek de fırsat verilmeyen proleter devriminin ölüm fermanını bu sebeplerden imzalamıştı bile.

Bunu izleyen olaylar yine yeterince olağan. Kendi taraftarları nisbeten az olan komünist partileri, örgütü kurarken ve malî konularda Moskova'dan gelecek yardıma bel bağlamak zorundaydılar. Ama daha da önemli olanı Rusya'ya ideolojik bağımlılıklarıydı. İleride gerçek bir devrim yapma şansı, Rusya'daki tamamlanmış devrime duyulan hayranlık zihinlerde yer ettikçe arka plâna düşmüştür. Devrimin Batıda ve Doğuda uğradığı her yenilgiyle Rusya'ya duyulan hayranlık artmıştır. Komintern'in ilk yıllarında dışarıda devrim fırsatları ciddî bir ilgiyle kollanmaktadır. Bu çıkarları devlet olarak Rusya'nın çıkarlarıyla bağdaştırmak için sürekli bir çaba görülmekte ama bu çabanın özelliği yavaş yavaş değişmektedir. Bir açıdan Rusya kendi devrimini gittikçe daha geri bir plânda bırakmaktadır. Devrim Rusya'da yerleşmiş bir gerçek olduğundandır ki Rusya'nın dış ülkelerdeki devrimci etkisi gitgide siliniyor. Aynı zamanda, devrim -hele Rusya'nın istediği cinsten bir devrim- her yerde arka plâna çekiliyor.

Bu konuda Çin devriminin başarısızlığı bir dönüm noktasıdır. 1925 yılında Rusya'daki kavgalar Komintern'i hatırı sayılır ölçüde etkilemeye başlamıştı. Bu yılda Çin devrimcilerinin sol kanadının şansı Moskova tarafından gerçekten harcanmıştır. Diğer bütün durumlarda devrim fırsatları ancak komünistlerin kuruntularından ibaretti. 1921 ve 1923'te Almanya'da, 1926'da İngiltere'de devrim olamazdı. Ama Çin devrimi, gerçekte, devrimcilerin çıkarlarını kendi çıkarlarıyla bağdaştırmaya çalışan -ki sonunda bunun imkânsız olduğu ortaya çıkmıştır- Rusya'nın karışmasıyla berbat edilmiştir.

Çin devriminin başarısızlığı Komintern'in bütün dünyada son ciddî şansını yok etmiştir. Artık kendi başına ciddî bir görevi olmayan Komintern bundan böyle Moskova'daki yönetici gurupun elinde bir oyuncak haline gelmiştir. 1924-34'teki aşırı solcu akım daha çok Stalin'in, Bukharin'le Rykov'un sağ kanadına karşı giriştiği hizip kavgasında kullandığı bir manevradır.

Hitler'in ortaya çıkmasıyla durum bir kere daha değişmiştir. Moskova, 1921'denberi ilk defa olarak kendini ciddî bir tehdit altında görmekte ve devrimci geçmişini kendi savunmasında bir engel saymaktadır. Komintern, Rusya'nın uygun ittifaklar bulma teşebbüslerini baltalayan aşırı konuşmasına bir son vermelidir. Böylece, ilkin değilken, kendiliğinden Rus dış siyasetinin aracı olacaktır.

Demek ki, üç dönem açık seçik ayırt edilebilir. İlk dönemde Komintern esas olarak devrimi yaratmak için bir aracıdır. İkinci dönemde Rus hizip kavgalarının esaslı bir aracıdır. Üçüncü dönemdeyse Rus dış siyasetinin bir aracıdır. Tabiî bu üç dönemi ayıran sınır çizgileri donmuş değil... Ama bir şey açık: Bütün bu evrim gerçek bir komünist için ancak büyük bir ihanetin sonucu olabilir. Leon Troçki, Stalin ihanet etmemiş olsaydı, Alman, Fransız, İspanyol, Belçika ve daha bilmem hangi devrimin gerçekleşip gideceğini ileri sürerek dünyayı suçlamaya boğar. Gerçekse tam tersi. Komintern'in evrimi, hattâ bir bakıma Rusya'nın evrimi bile bolşeviklerin önceleri peşinden koştukları uluslararası proleter devriminin bir hayâlden ibaret olduğu gerçeğine bağlıdır. Yığınla hayâl kırıklığından sonra bunun gerçekliğini dolaylı bir yoldan eylemleriyle teslim etmek, herşeyi olduğu gibi kabul etmek zorunda kalmışlardır. Komintern'in görevindeki bu değişim onun yüzeyi meydana getiren sağ sol sapmaların yarattığı karmaşanın ardında gizli kalan - gerçek evrim sürecidir.

Bu değişimin komünist partiler üzerinde etkisiz kalması mümkün değildi. Komintern'in yapısı daha baştan komünistlerin kendi partileri hakkında düşündükleriyle hiç bağdaşmıyordu. Rusya'da bolşevik partisi esas olarak aşağı yukarı

Lenin'in istediği kılığı almıştı: Seçkin bir topluluk, profesyonel devrimcilerin meydana getirdiği bir çeşit dinsel düzen, inaddeci inançtan bir haçlılar ordusu, seçme bir fedaîler gurupu, devrimci aydınlar katının en kararlı ve etkin kişileri. Ama Doğu ve Batıdaki komünist partilerin yapısı bu düşünceyle uyuşmaz. Esas olarak gelip geçen değişken unsurlardan meydana gelmişlerdir. Üyelerin bu özelliği hızlı siyaset değişikliklerini büyük ölçüde açıklar. Değişik komünist partilerin izlediği böylesine çelişkin siyasetler birbiri ardına aynı adamlarca izlenemezdi.

Tam bir geleneksizliğin kaynağı da aynı. Rus bolşevikleri köklerinin yüz yıl önceki devrimcilerin yaptığı işlere dayandığı bilincindeydiler ve üyeler, Stalin'in bütünüyle kendi icadı bir devrim tarihinin okunmasını emretmesine kadar, parti tarihini akıldan çıkarmıyorlardı. Ne var ki, Doğu ve Batıdaki partilerin üyeleri her beş yılda bir yenilendiğinden resmî komünizmin kendilerine parti tarihi hakkında sunacağı en yeni hikâyeye inanmaya hazır durumdaydılar. Parti tarihi üzerine ciddî çalışmalar teşvik görmemekteydi.

Ama bu tutarsızlığın ve gelenek yoksulluğunun önemli bir sonucu daha var: Üyelerin değişmesiyle komünist partilerin sosyal karakteri de değişmekte. 1921'deki İkinci Dünya Kongresinden sonra önemli komünist partilerin gerçekten çalışan sınıf partileri olduğu bir dönem vardı. Ama bu çoktan değişmiştir. Üyelikteki değişmelerle komünist partiler gittikçe daha çok *sınıf dışı* unsurları saflarına çekmeye yönelmiştir: Bir yandan bohem eğilimli genç entellektüeller, öte yandan işsizler. 1929 ve 1934'te aşırı solculuk akımının egemen olduğu dönemlerde komünist partilerin çoğu öncelikle bu unsurlardan meydana geliyordu. Bugün daha da köklü bir değişim baş göstermekte. Çin'de Komünist Partisi köylülerin ve Kızıl Ordu'nun partisidir; İspanya'da şehir proleterleri dışında bütün sınıfların partisidir; çoğu ülkelerin sığıntıları arasında komünizm büyük ölçüde yaygın ama bu sığıntıların çoğunluğu burjuva entellektüeli olmuştur. Yalnız Fransa'da ve bir yere kadar Çekoslovakya'da komünistlere proleter kitle

üzerinde gerçek etki sahibi katıksız bir çalışan sınıf partisi gözüyle hâlâ bakılabilir.

Komünist Enternasyonali'nin sosyal yapısında görülen bu yavaş değişimin yine tarihsel köklerinden birine inelim. Marx ve Lenin'in inanç beslediği proleter devrimi olduğu gibi ele alındığında gerçek işçi hareketiyle bağdaşmaz görünüyor. Marx ve Lenin'in devrimci kehanetlerinin belli unsurları doğrudan da doğru çıkmıştır. Özel mülkiyet ve özel teşebbüse dayanan «kapitalist» toplumun, devrimizin sorunlarını çözümlemeye yetmediği doğru. Bu düzenin, gelişmesinin belli bir aşamasında, Marx'ın önceden bildirdiği gibi, dev ekonomik buhranlar çemberine girdiği ve buna, bugün çoğu uzmanların üzerinde anlaştığı gibi, devlet denetlemesinden, devlet müdahalesinden ve plânlamadan başka çare olmadığı da doğru. Üstelik, bu ekonomik buhranların beraberinde büyük sosyal bozukluklar ve siyasal karışıklıklar getirdiği de doğru. Ama yalnız bir şey kesinlikle doğru değil: Bu buhranın zirvesinde proleter sınıfın ortaya çıkarak mülk sahibi sınıfları yere vuracağı, toplumun önderliğini ele geçireceği ve üretim araçları üzerinden özel mülkiyeti kaldırıp sınıfsız bir rejim yaratacağı düşüncesi. Zamanımızın keşmekeşi içinde proleter önderliğinin Marksçılığın bir ham hayâli olduğu belli olmuştur. Rusya'da başı proleter sınıf değil, köylüler, köylü askerler ve işçilerin yardımıyla aydın sınıfın profesyonel devrimcilerden kurulu yarı dinsel tarikatı almıştır. Böyle bir tarikatın, ne de onu izlemeye gönüllü yığınların bulunmadığı Batıda proleter devrimi düşüncesinin tam bir yanılsama olduğu meydana çıkmıştır.

Bunun birçok nedenleri var; bir ihanetle pek az bağıntısı olan ya da hiç bağıntısı olmıyan nedenler. Bütün sosyalist önderler devrimcilerden yana çıksalardı proleterlerin çoğunluğu onları bırakır, daha ılımlı bir partiye geçerlerdi. Çünkü karmaşık bir düzeni olan çağdaş toplumda proleteryanın bütün diğer sınıflara karşı çıkarak muzaffer olması akla yakın bir düşünce değildir. Batıda Rusya'da olduğu gibi devrimci köylüler yok. Üstelik Rusya'da, halkla yönetici sınıflar arasın-

da, Batıda hiç raslanmıyan kesin bir çatışma sürmekte. Eski Batı uygarlığı, yalnız, her an sözü edilen bir emekçi aristokrasisine değil, aynı zamanda ayrı ayrı kaybedilecek şeyleri olan ve yukarı sınıflarla aynı bağlılıkları, aynı inançları paylaşan emekçi sınıfların bütün katlarına da damgasını vurmuştur. Eğer bu Marksçı terimlerle ifade edilmek istenirse denilebilir ki, proleter devrimi pratikte mümkün değildir; çünkü en gelişmiş ülkelerdeki bütün sınıflar ve guruplar haddinden fazla «burjuva»dırlar.

Dolayısıyla, Batıda, şimdiki sosyal rejimin içinde bulunduğu buhranı atlatmak için yalnız iki çözüm yolu kalıyor: Bazı ülkelerde bütün sınıflar adına ortaya çıkan bir devrimci parti onların üstünde bir tavır almış, sınıf kavgasına sert bir müdahaleyle engel olarak halk arasındaki husumetleri, diğer bütün ülkelere hükmetmenin kıran kırana kavgası karşısında ikinci plâna itmiştir. Faşizm buna bir örnektir. Başka ülkelerde - bu ikinci yoldur - bütün sınıflar bir işbirliği ve uzlaşma geleneği ile hareket ederek, kaçınılmaz sosyal husumetleri bugüne kadar sınırları içinde tutmayı, ve safha safha yeni bir toplum yaratırken elele vermeyi başarmışlardır: Bu, özellikle, ilerici ve evrimci demokrasinin izlediği yoldur. Çok gelişmiş çağdaş endüstri ülkelerinin şartları içinde üçüncü bir çözüm yolu yok. Rusya, İspanya, Güney Amerika, Çin gibi endüstri bakımından geri ülkeler ise başka bir konu.

Üstelik Batıdaki işçi hareketi demokrasiye içgüdü ve inançla niçin tutunduğunu eni konu bilmekte. Diktatörlüklerin başarıları bir zaman için parlak olabilir; ama yığınlar, gerek Almanya'daki buhranın sonucundan, gerek İtalya'nın sömürgeci yayılışından ve gerekse beş yıllık Rus plânından sözü edilmeye değmez birtakım küçük faydalardan fazla bir şey elde edememişlerdir. Emekçi sınıf örgütlerine, özellikle sendikalara hareket özgürlüğü tanınması, işçilerin ekonomik ve siyasal alanda elde edilen başarıların nimetlerinden pay alması için ilk şarttır. Ama sendikaların özgürlüğü temel ilke olarak siyasal özgürlüğe dayanır. Komünistler, ya Batıdaki işçi hareketinin bu liberal ve meşruiyetçi ruhuna uyacaklar - o

zaman Komintern kendi kendini feshetmiş olacak - ya da, yapmış oldukları gibi, hareketin büyük kısmı ile kavgaya tutuşacaklardı. Başka yolu yoktu. Ama böyle hareket ederek gerçek proleterlerle bağlarını yavaş yavaş kopardılar. Böyle bir kopma ihtimali Bolşevik Partiyi kurarken Lenin'in temel varsayımı içinde mevcuttu: Devrimci parti proleterlerin temsilcisi değil, onlara ancak inançlarıyla düğümlenmiş ayrı bir gurup olmalıdır. Batıdaki işçi partileri işçi hareketinin ta kendisidir, onunla aynı şeydir. Komünist partiler ancak ona iliştirilmiş şeylerdir. Ne var ki, iliştirilmiş bir şey koparılabilir.

Komünistler proleterleri kendi yollarına çekmek istiyorlardı. Ama komünist parti diktatoryası demek olan kendi hükümetleri taa başından ilk amaçlarıydı. Batı proleterleri hevesli çıkmayınca başka yerlerde destek aramalarından tabiî bir şey olamazdı. Parti ve Enternasyonal'in iktidarı uğruna savaşmak merkez noktasıydı ve merkez noktası olarak kaldı. Partiyi dağılmaktan koruyan güç, komünistlerin totaliter devlet düzenine - Rusya'ya - ve *voshd*'larına, Führer, yani, önder ve üstün insan Stalin'e besledikleri tapma duygusudur. Bu değişim sürecinde komünist partiler devrimin hüküm sürdüğü ülkelerdeki diğer halk hareketlerini izlemekle kalmışlardır. 1919'da Orta ve Doğu Avrupa'nın her yerinde proleter devrim partileri ön sırayı tutmuş, başarısızlığa uğramış ve o zaman da devrimci akımlar, sınıfsız, Führer tapıcısı, tek kelimeyle faşist partilerce değişik bir tarzda ortaya çıkarılmıştır. Ülkeler demokratik bir uzlaşımla yönetilmediğinde kaçınılmaz olan bu gelişime Komintern katılıvermiştir.

Ama bunu çok şaşırtıcı bir yoldan yapmıştır. Bugün Komintern'in yaptıklarının çoğu faşizmin bilinçli ve kasdî bir taklididir: komünist parti önderlerine Führerce tapınma, milliyetçilik, gençliğe hoş görünme, askerî hava. Ama *si duo idem faciunt non est idem.* Almanlar bir Alman olan Hitler'e tapabilirler; ama Fransız işçileri bir Rus olan Stalin'e tapamazlar. Alman faşizmi içtenlikle milliyetçi ve milletin hayrı için saldırgandır. Ama yabancı bir milletin iyiliğine saldırgan olan bir faşizm akla aykırıdır... Bağlılığı anavatanla yabancı bir

ülke arasında bölünmüş bir hareket, gerçek faşist hareketlerin kendi ülkelerindeki inandırıcı gücüne hiç bir zaman sahip olamaz. Rusya'nın devrimi dışarıya taşırması imkânsızdı. Totaliterci rejimini yaymasının da o kadar imkânsız olduğu ortaya çıkacaktır.

Komünizm Batıda polise büyük bir belâ olmaktan pek fazla bir şey değildi hiç bir zaman. Hele, 1917 ilkelerine hâlâ bağlı Troçkicilik o kadar bile değildi, olması da güçtü. Ama eğer devrimci bir güç olarak komünizm, düşmanlarının kabul edeceğinden çok daha boş bir şey idiyse, bunun günümüzün daha dar amaçlı, devrimci olmayan komünizmi için de doğru olması gerekmez.

Günümüzün devrimci olmayan komünizminin çekiciliği tuhaf bir psikolojik olaydır. Devrimci bir programdan değil bu, çünkü komünistler artık devrimci değil; ılımlı bir programdan da değil, çünkü geçmişi olan ılımlı parti eksikliği çekilmemekte. Ama bu çekicilik devrimci yandan domuzuna yoksun ve devrime karşı bir siyasetle, «meskûn yer yüzeyinin altında biri»nde şimdiden dünya cennetinin gerçekleştirildiğine dair masala beslenen inancın tuhaf bir bileşiminden ileri gelmekte. Yurtta komünistleri seçen yığınlar hiç bir zaman demokrasiye karşı ve devrim adına dövüşme heveslisi değiller. Onun için, Rusya'daki diktatörlüğe tapmak ve onun hizmetinde şiddet hareketlerine, düşmanlara karşı iftira ve imha hareketlerine katılmak çok daha tatmin edici bir yoldur. Bu tatmin de yurt içinde edinilemez. Bugünkü komünizm aslında dışarıdan bir kurtarıcıya beslenen inançtır; işte bu sebepten komünizm, liberalizm ve demokrasinin çöküşünün ciddî bir belirtisidir. Çünkü her ikisinin de özünde siyaseti, kurtarıcısız olarak, siyasal bakımdan kurtulmuş bir halkın gücüyle yürütme imkânına duyulan inanç yatar. Komünistler demokrasi ve özgürlüğü savunan nutuklar atadursunlar; gerçekte onları çeken temel güdüler her ikisine de bütünüyle karşıt. Kendi sınırları içinde ılımlılık ve dışarıda şiddet ve dehşet hareketlerinin meydana getirdiği bu tuhaf bileşim süresiz devam edemez. Bugün çoğu ülkelerde gerçek

«emekçiler» komünist propagandasıyla pek güç etkilenmekteler. Eğer bu gerçek «emekçiler» bir gün çok ağır baskı altında özgürlük ve demokrasiye inançlarını kaybeder de bir kurtarıcı arıyacak olurlarsa Stalin'in fotoğraflarındaki mutlu sırıtma onları ferahlatmıyacaktır. Bu durumda dışarıdaki değil, Almanya'da olduğu gibi, içerideki bir kurtarıcıya gözlerini çevireceklerdir. Ve yine Almanya'da olduğu gibi, komünist olan binlerce insan faşizme dönecektir. Faşizmin daha ayak basmaya fırsat bulamadığı ülkelerde bugünkü biçimiyle komünizm, faşist ortam için esas olan bir kurtarıcıya inanma ihtiyacını karşılamakta; ama kurtarıcı, eyleme geçme imkânlarına sahip olmayan sosyal grupların içinde bulunduğu gerilimsiz duruma uygun olarak, daha çok uzakta. Ama eser ortada; demokratik ve liberal ruh yavaş yavaş göçmekte. Komünist güçlerin kendi ülkelerinin dış siyasetine sürekli karışmaları uluslararası meselelerde ciddî bir huzursuzluk yarattığı gibi, komünist idealleri de Avrupa hükümetlerinin temel güçleri için sürekli bir gözdağı olmakta. Komünistlerin istediği, şimdiki hükümetleri alaşağı etmek değil; tersine, pek az kimse Stalin kadar demokratik ülkelerin sıhhati ve savaş gücüyle böylesine derinliğe ilgilidir. Ama bu ilgi, Rusya dış siyasetini değiştirmeyi uygun gördüğü gün, tersine dönecektir. Nasıl olursa olsun, Stalin'in demokratik ülkelerle ittifak isteyip istemediği önemsizdir. Komünist idealler sonuç olarak özgürlük ve demokrasiyi tehdit etmekte; komünist propagandasının eseri sonunda büyük ihtimalle faşizmi pekiştirmek olacaktır.

Tabiî, demokratik iktidarlar açısından komünist faaliyetlerin bu etkilerini önlemenin yolları olup olmadığı sorulmakta... Demokratik iktidarlar, İtalya, Almanya ve Rusya'da usulden olduğu gibi baskı yollarına baş vuramazlar, ve ancak boşuna kızgınlık yaratmaya yarayacak tatsız tedbirlere başvurmanın da çok kötü bir yol olduğu ortadadır. Ama Komintern'in, Moskova'nın gözünde, ilk bakışta sanıldığı gibi bir değer olup olmadığı sorusu açık kalıyor.

Gerçekte, dışarıdaki komünist partilerin varlığından edi-

nilen yüzeyde faydaların Rus dış politikası için çok ağır sorumluluklarla dengelendiğine pek şüphe yok. Büyük bir askerî güç olmak yolunda bütün çabasına ve devrimci geçmişini bir kan denizinde boğmak için katlandığı bütün sıkıntılara rağmen Rusya şimdiye kadar bir tek güvenilir müttefik kazanamamıştır... Bütün iktidarların Rusya'yla birleşme konusunda bu isteksizliğinin baş sebeplerinden biri Komintern'in varlığıdır. Komintern aynı zamanda faşist iktidarlar için en iyi saldırı bahanesi olmakta, varlığı, demokratik ülkelerde Rusya'dan çok Almanya'yla işbirliğine taraftar sağcı partilerce canı gönülden istenmektedir. Rusya'nın, çeşitli demokratik ülkelerin siyasal oyunlarına komünist partiler aracılığıyla yaptığı şüpheli ve sınırlı etki muhakkak ki bu iş için çekilen zahmete değmez. Büyük ölçüde uluslararası bir çatışmada Komintern'in hemen hemen kolunu kımıldatamıyacağı, ama Rusya'nın ablukaya alınmasına ve tarafsız kalacak bir çok gücün Rusya'ya karşı birleşmesine sebep olacağı yüzdeyüz gibidir. Bu sonuçların önünü almak için ele geçirilen her kıdemli komünistin kafasını uçurmak yetmiyecektir. Komintern'in varlığı halkoyunun çoğunluğunda, kurulduğu sıralar izlediği amaçlardan doğan bir endişe yaratmaya yetiyor. Ve gerçekte bir son çare durumunda Komintern'in eski metodlarına dönmiyeceği üzerine bir söz yok. Komintern var oldukça Batıda sıradan bir vatandaş, hattâ sıradan bir politikacı, Rusya'yı, Zinoviev'le Bukharin'in icraatından çok, 1917 Devrimiyle yargılıyacaktır. Dolayısıyla Komintern'i feshetmek ve dışarıda herhangi bir müdahaleden titizlikle sakınarak onun, ideallerini paylaştığını ileri sürdüğü demokratik iktidarlarla eşit muameleye tutulabileceğini göstermek Rusya'nın kendi yararınadır. Bunun sonunda büyük demokratik iktidarlarla Rusya arasında daha yakın işbirliği pratik bir sorun olacak, böyle yakın bir işbirliği ihtimali, kendi başına, barışın korunmasına ve saldırganlığın önlenmesine yetecektir.

Böyle bir çözümün gerçekleşip gerçekleşmiyeceği esas olarak Moskovalı önderlerin ruh durumuna bağlı. Yazık ki, Stalin ve kurmaylarının tutumu uluslararası siyaset alanında

üzüntü kaynağı olan noktalardan biridir. Batıyı, görüşleri, eğilimleri, sürükleyici güçleriyle anlamak Rus bolşevikliğinde hiç bir zaman önemli bir yer tutmamış ve bu şimdiden bir çok başarısızlığa yol açmıştır. Üstelik Rusya'da, metafizik bir şaşmazlıkla, pek safından bir çeşit makyavelcilik benimsenmiştir. Lenin ve ilk bolşevikler bütün kapitalist vaadlerinin aldatmaca olduğu ve bütün ideallerin insanları kandırdığı inancıyla harekete geçmişlerdi. Bu görüş Stalin devrinde insanın kötülüğüne gerçek ve eksiksiz bir inanç haline gelmiştir. Gerek Rusya'nın yurtiçi siyasetinde, gerekse Komintern'in faaliyetlerinde iki yüzlülük o kadar ileriye götürülmüştür ki, çok kere bu tarz hareketler kendi amaçlarını çiğnemiştir. Eski yoldaşlarından birinin bile yaşamasına fırsat vermeyen Stalin bugün uluslararası alanda işbirliğini mümkün gören son adamdır. Stalin gibi birisi lâfla kolay kolay yola getirilemez. Ancak, olaylardan ders alması ve Komintern'i ya bir kıyıya çekmek ya da kökten kaldırmak seçimiyle yüzyüze kaldığında ikinci yolu tutması ihtimali, az da olsa, yok değildir. Bu yol, uğrunda yığınla nutuk attıkları o idealler açısından istenilen bir yol olacaktır - özgürlük, demokrasi, barış ve Rus halkının haysiyeti, büyüklüğü açısından. (*).

ISAAC DEUTSCHER:
SABIK KOMÜNİSTİN VİCDANI

Ignazio Silone İtalyan komünist önderi Togliatti'ye bir keresinde şakayla karışık şöyle dediğini anlatır: «Son çatışma komünistlerle sabık komünistler arasında olacak.» Bu şakada acı bir gerçek payı var. Sovyetler Birliğine ve komünizme karşı yapılan propaganda savaşlarında en keskin nişancılar sabık komünistler ya da eski dost gezginlerdir. Arthur Koestler kendini Silone'den ayıran bir titizlikle buna benzer

(*) Rusya dışındaki Stalinci partilerin belli başlı eleştirisi WORLD COMMUNISM'den (New York, 1939). s. 413-29.

bir noktaya parmak basar: «Siz dar kafalı, rahat Anglo- Sakson komünistler, hepiniz aynı kalıptan çıkmasınız. Bizim Kassandra çığlıklarımızdan nefret ediyor ve bize bir dost olarak öfkeleniyorsunuz. Ama herşey söylenip bittiğinde biz sabık komünistler, olup bitenlerden haberi olan, sizden yana tek insanlar olarak kalacağız.» Şimdi altı yazar - Koestler, Silone, Andre Gide, Louis Fischer, Richard Wright ve Stephen Spender *The God That Failed* (Yıkılan Tanrı) yı sergileyip mahvetmek amacıyla kafa kafaya veriyorlar.

Sabık komünistlerin «lejyon»u bir dizi halinde yanyana ilerlemez. Darmadağınıktır. Üyeleri birbirlerine çok benzer ama yine de farklıdır. Ortak özellikleri de var; kişisel yanları da. Hepsi de şu ya da bu şekilden ordudan ya da bir kamptan ayrılmıştır - bazısı vicdan sahibi bir itirazcı, bazısı kaçak, bazısı da çapulcu olarak. Pek azı baş kaldıran vicdanlarına sessizce bağlı kalırlar. Ötekiler sertçe karşı çıktıkları bir orduda görevli olduklarını bağıra çağıra iddia ederler. Hepsinin sırtında, tuhafın tuhafı, yeni paçavralarla yamanmış, liğme liğme eski üniforma yırtıkları vardır. Hepsi ortak öfkelerini ve kişisel anılarını içlerinde taşırlar.

Partiye başka başka zamanlarda yazılmışlardır. Katılma tarihleri edindikleri tecrübe süresiyle bağıntılıdır. Meselâ 1920'lerde katılanlar devrimci idealizme geniş yer veren bir akımın içine girmişlerdi. Partinin yapısı daha donmamış, totaliter kalıba sokulmamıştı. Fikrî dürüstlük bir komünist için hâlâ değer taşıyordu. Moskova'nın devlet mantığına *(Raison d'etat)* bütün bütün boyun eğmemişti. Partiye 1930' larda katılanlar tecrübelerine çok daha alçak bir düzeyden başladılar. Daha başından, partinin çavuşları tarafından acemi er gibi yönetildiler.

Yine de esas katılma sebepleri, birbirinin aynı olmasa da, birbirine benziyordu: sosyal adaletsizlikler ya da horlanmalar, ekonomik konjonktür dalgalanmaları, sosyal buhranlardan doğan bir güvensizlik duygusu, büyük bir ideal ya da amaca, ya da çağdaş toplumun sallantıda çıkmazları arasında güvenilir ve aydın bir kılavuza kavuşmak isteği. Yeni ka-

tılan adam eski kapitalist düzendeki sefaletin çekilmezliğini seziyordu. Rus devriminin parlayan ışığı bu sefaleti olağanüstü bir seçiklikle aydınlatmaktaydı.

Sosyalizm, sınıfsız toplum, devletin göçüp gitmesi... hepsi sanki köşe başında bekliyordu. Yeni katılanların pek azı gelecek günlerin kan ve ter ve göz yaşlarını önceden sezip görebildi. Onların gözünde komünizme dönen her aydın yeni bir Promete'ydi. Yalnız, Zeus'un öfkesiyle kayalara çivilenmiyecekti. «Bundan sonra artık hiç bir şey (diyordu Koestler o günlerde kendi hissettiklerini hatırlıyarak) yeni komünistin iç huzur ve sakinliğini bozmıyacaktı-arasıra beliren, yeniden inancını kaybetmek korkusu dışında...»

Bizim sabık komünist şimdi umutlarına ihanet edildiğinden acı acı yakınmaktadır. Bu onun için şimdiye kadar benzeri görülmemiş bir olaydır. Oysa ilk umutlu bekleyişini ve hayallerini etkili bir şekilde dile getirirken yazılarında tanışık olduğumuz tuhaf bir hava sezeriz. Sonradan hayal kırıklığına uğrayan Wordsworth ve çağdaşları da aynen bu gözle bakmıştır Fransız Devrimine duydukları gençlik dolu ilk coşkunluğa:

> Mutluluk o tan ışığında yaşamaktı,
> Genç olmak, cennetin ta kendisi!.

Duygu yönünden partisinden ayrılan komünist bazı soylu atalardan geldiğini iddia edebilir. Beethoven birinci konsülün tahta çıkmak üzere olduğunu öğrenir öğrenmez *Erocia* senfonisinin Napolyon'a ithaf edildiğini yazan başlık sayfasını parça parça etmişti. Wordsworth Napolyon'nun taç giymesine, «İnsanlık için acı bir geriye dönüş», demişti. Avrupa'nın her yanında coşkunca Fransız Devriminden yana olanlar sersemleşmişlerdi: Halkın kurtarcısı, tiranların düşmanı Korsikalının kendisi de bir tiran, bir zalimdi.

Aynı şekilde günümüzün Wordsworth'leri de, Stalin'in Hitler ve Ribbentrop'la kardeşlik kurması karşısında şaşkına döndüler. Günümüzde yeni *Eroica*'lar yaratılmamış da olsa en

azından bir çok yazılmamış senfonilerin ithaf sayfaları büyük gösterilerle yırtılmıştır.

The God That Failed'de Louis Fischer az çok pişman ve pek de inandırıcı olmıyan bir ifadeyle Stalin mezhebine neden bu kadar uzun zaman bağlı kaldığını anlatmaya çalışır. Bu arada, Stalinizmin verdiği sarhoşluktan sonra insanların kendilerine geldikleri anı belirleyen çeşitli saikleri inceler: Bu sebeplerin bazıları yavaş, bazıları hızlı etki gösterirler. Napolyon yüzünden Avrupa'nın uğradığı hayal kırıklığının etkisi hemen bu derece düzensiz ve ne istediğini bilmez bir haldeydi. Bir zamanlar Napolyon'un askeri olan ve *Kurtarıcı Napolyon Bonapart'a Ağıt* düzen büyük İtalyan şairi Uga Foscolo, Campoformio barışından sonra taptığı insana karşı dönmüştü. Bu dönüş Venedik'li bir *Jacobin*'i şaşırtmış olmalı, nasıl Nazi - Sovyet Paktı Polonyalı bir komünisti şaşırttıysa. Ama Beethoven gibi bir adam, despotun cumhuriyetçi maskesini düşürdüğünü görünceye kadar yedi yıl daha Bonapart'ın büyüsünde kaldı. Stalin'in 1930'daki temizlik duruşmalarıyla kıyaslanabilecek bir «gözaçıcı» ydı bu.

Büyük devrimin sözde onu düşmanlardan koruyacak olan zırhlı yumruğa boyun eğmesi - işte bundan daha büyük bir trajedi olamaz. Devrim ertesi bir tiranlığın özgürlük bayraklarıyla donatılması - işte bundan daha iğrenç bir manzara olamaz. Sabık komünist ahlâkî bakımdan en az bir sabık *Jacobin* kadar bu manzarayı ortaya serip ona isyan etmekte haklıydı. Ama acaba, Koestlerin iddia ettiği gibi, «Olup bitenlerden tek haberi olanların yalnız sabık komünistler olduğu», doğru mu? Tam tersinin doğru olduğunu savunmak riskine girilebilir. Bütün insanlar arasında, olup bitenlerden en az haberi olanlar sabık komünistlerdir.

Ne olursa olsun, sabık komünistlerin pedagojik özentileri aşırı abartılmış görünüyor. Çoğu (Silone dikkate değer bir istisnadır) hiç bir zaman gerçek komünist hareketinin içinde bulunmamış, gizli ya da açık teşkilâtın yoğun faaliyetine dalmamıştır. Daha çok edebiyat veya gazetecilikle ilgili

uçlarda kalmışlardır. Komünist doktrin ve ideolojisinden edindikleri kendilerine özgü kavramlar çoğu zaman kendi edebî sezgilerinden doğmuştur - arasıra kesin, ama sık sık da yanıltıcı sezgilerden.

Daha kötüsü de, sabık komünistin bir türlü kopup ayrılamamasıdır. Önceki çevresine beslediği duygusal tepki onu can damarından yakalamış, kendisinin de katıldığı ya da yarı katıldığı dramı anlamasına engel olmuştur. Çizdiği komünizm ve Stalincilik tablosu koca bir zihinsel ve ahlâkî dehşetler sarayıdır. Buna bakan Mezhep dışı kişiler politikadan şeytan bilimine geçmişlerdir. Artistik etki bazen güçlü olabilir - dehşet ve şeytan nice şiir şaheserlerine girmiştir -; siyasal bakımdan böyle şeylere güvenilmez, hattâ tehlikeli sayılır bunlar. Tabiî, Stalinciliğin hikâyesi de bir dehşet havasına bürünmüştür. Ama bu, unsurlardan ancak bir tanesi: Bu şeytanî unsur bile insanî sebepleri ve ilgileri ortaya çıkaracak bir dile çevrilmeliydi. Sabık komünist böyle bir çeviriye teşebbüs bile etmez.

Koestler az rastlanılır bir içtenlikle kendi kendini eleştirirken şunu kabul ediyor:

«Hâfızamız genellikle geçmişe romantik bir hava verir. İnsan bir inancı terkedince veya bir arkadaşı tarafından ihanete uğrayınca ters mekanizma çalışmaya başlar. Sonradan elde edilen bu bilginin ışığında özgür yaşantı saflığını kaybeder, lekelenir, ekşir. Bu sayfalarda ben (Komünist Partisinde) görüp geçirdiklerimle ilgili o günlerin özgür havasını yeniden yakalamaya çalıştım. Bu işi başaramadığımı biliyorum. İnce bir alay, öfke ve utanç giriyor araya. O zamanın heyecanları bir diri sapıklığa, iç kesinlik bir afyonkeşin kapalı evrenine dönüşüyor; dikenli telin gölgesi hâtıraların voltasını kesiyor. Bizim devrin büyük yanıltısına kapılıp orun ahlâkî ve zihinsel sefaletini yaşamış olanlar ya kendilerini tam tersi bir yola koyverirler, ya da bunu hayat boyu bir tehditle ödemeye mahkûmdurlar.»

Bunun bütün sabık komünistler için doğru olması gerekmez. Bazıları hâlâ, kendi tecrübelerinde, Koestler'in an-

lattığı o marazî taşkınlıkların bulunmadığını sanabilirler. Yine de, Koestler burada, kendisinin de dahil olduğu komünist tipini gerçeğe bağlı ve dürüst bir şekilde canlandırmıştı. Ama kendi tablosunu öteki iddia ile, yani sözcülüğünü ettiği kardeşler zümresinin «olan bitenden haberi olan tek insanlar» olduğu iddiasıyla bağdaştırmak çok zor. Aynı hakka dayanarak iz bırakıcı bir şok geçiren hasta da yaralardan ve cerrahlıktan anlıyan tek kişinin ancak kendisi olduğunu iddia edebilir. Aydın komünist bilse bilse en çok kendi hastalığını bilecektir. Oysa, bırakın tedaviyi, bu hastalığın sebebi olan dış etkilerin niteliğinden bile habersizdir.

Bir çok sabık komünistin evriminde bu mantık dışı duygusallık hâkim durumda. «Ne pahasına olursa olsun karşı koyma mantığı birçok sabık komünisti başlangıç noktasından uzaklaştırmış, bazen faşizme kadar sürüklemiştir» diyor Silone. Neydi bu başlangıç noktaları? Hemen her sabık komünist komünizm uğruna partisinden ayrılmıştı. Hemen hepsi sosyalizm idealini, Moskova'ya uşaklık eden bürokrasinin kötüye kullanmasına karşı savunma amacıyla yola çıkmıştı. Hemen her biri Rus Devriminin kirli sularını dışarı atarak içinde yıkanan bebeği kurtarmak istemişti.

Er geç bu niyetler unutulmuş ya da terkedilmiştir. Bir kere komünizm uğruna parti bürokrasisinden kopan inkârcı, sonunda komünizmin kendisinden de ayrılır. «Kökü» çok tembelce, hem de yüzeyde aramış olsa da kötülüğün köklerinin işin başında sandığından daha da derinde olduğunu keşfettiğini iddia eder. Sosyalizmi onu sıkılmadan kötüye kullananlara karşı korumaz olur; insanlığı komünizmin hatalarına karşı korumaktadır. Bebeği kurtarmak için Rus Devriminin pis sularını dışarı atmaz; görmüştür ki bebek boğulması gereken bir canavardır. İnkârcı bir dönek olmuştur.

Silone'nin dediği gibi faşist olsun ya da olmasın, başlangıç noktasından ne kadar uzaklaşmıştır? Bu onun eğilimlerine ve zevklerine kalmış bir şey. Stalin'e özgü aptalca inkârcı avı sabık komünisti çoğu zaman aşırılıklara sürüklemiştir. Ama bireysel davranış farkları ne olursa olsun, bir kural ola-

rak, aydın sabık komünist artık kapitalizme karşı çıkmaz olur. Çoğu zaman kapitalizmin savunmasını destekler, işin içine de Stalinciliğin ona benimsettiği tartma yoksunluğunu, dar kafalılığı, doğruya aldırmazlığı ve şiddetli nefreti sokuşturur. Yine de fırkacı kalır. Tersine dönmüş bir Stalincidir. Dünyayı siyah-beyaz görmeye devam eder ama artık renklerin dağılımı başka türlüdür. Komünistken, faşistlerle sosyal demokratlar arasında bir fark görmemişti; komünizme cephe aldığında da, nazizm ve komünizm arasında fark görmez. Bir zamanlar partinin yanılmazlığını kabul etmişti; şimdi kendisinin yanılmazlığına inanır. «En büyük yanıltı» ya bir kere katılmış bir insan olarak, şimdi de zamanımızın en büyük hayal kırıklığına tutulmuştur.

Önceki hayali hiç olmazsa olumlu bir ideali ifade ediyordu. Hayal kırıklığı ise tümüyle olumsuz. Bu yüzden etkisi zihinsel ve siyasal bakımdan kısırdır. Bu haliyle de yine Napolyon devrinin canı yanmış sabık *Jacobin*'ine benzer. Wordswordth'le Coleridge «*Jacobin* tehlikesi»nden adamakıllı endişe duyuyorlardı, korkuları ozanca dehâlarını bile gölgelemişti. Avam Kamarasında hayvanlara eziyeti önlemek için sunulan bir kanun tasarısını, «*Jacobin* yasamasının en güçlü örneği» diye suçlayan Coleridge'dir. Sabık *Jacobin*, İngiltere'deki *Jacobin* düşmanlığının sözcüsü olmuştu. Dolaylı ya da dolaysız etkisi birçok kararların arkasında seziliyordu: Müfrit Yazılar ve Haince Haberleşmelere Karşı Çıkan Tasarı, Vatana İhanet Tasarısı, Müfrit Mitingler Tasarısı (1792-4) parlâmento reformlarının yenilgisi, *Habeas Corpus* Kanununun iptâl edilmesi ve İngiltere'nin dindar azınlıklarının bağımsızlığının bir kuşak boyunca geciktirilmesi. Devrimci Fransa'yla çatışmak gibi, «Tehlikeli serüvenlere girişmenin sırası olmadığından», tutsak ticareti de özgürlük adına yeniden canlılık kazanmıştı.

Hemen aynı yoldan bizim sabık komünist de en iyi niyetlerle en kirli işlere girmekte. Onu her büyücü avının en ön saflarında yiğitçe ilerlerken görürüz. Eski idealine karşı duyduğu gözü kapalı nefret günümüzün tutuculuğuna maya ol-

muştur. «Refah devleti»nin en yumuşak belirtisini bile «yasayıcı bolşevizm» diye suçlaması pek ender değil. Ahlâkî havaya, altında Ingilizlerin anti-*Jacobin* tepkisinin çağdaş bir karşılığının yattığı bir etki yapar. Acaip davranışları içine düştüğü çıkmazı yansıtır. Bu yalnız onun çıkmazı değil, bütün bir kuşağın içinde tutarsız, dalgın bir hayat sürdüğü kör geçitin bir parçasıdır.

Burada çizilen tarihsel paralel iki devrin gerilerine doğru uzanır. Dünya bir zamanlar nasıl Napolyon Fransa'sıyla Kutsal İttifak arasında ikiye bölünmüşse, bugün de Stalincilikle anti-Stalinci ittifak arasında bölünmüştür. Bu bir despotun kötüye kullandığı soysuzlaştırılmış devrimle, bütün bütüne değilse de çoğunlukla tutucu olan guruplar arasında bölünmedir. Pratik siyaset açısından bir seçim o zaman olduğu gibi şimdi de bu şıklarla sınırlı kalmışa benziyor. Yine de bu tartışmanın doğru ve yanlış yanları öylesine umutsuz bir karışıklık içinde ki, uzun erimde ve en geniş tarihsel anlamda yanılgıya düşüleceği hemen hemen kesin.

Dürüst ve eleştirici bir insan bugün Stalin'le ne kadar uzlaşabilirse o zaman da Napolyon'la o kadar uzlaşabilmiş. Ama Napolyon'un bütün şiddet ve sahtekârlığına rağmen Fransız Devriminin söylemek istediği şey yaşamakta devam etti; ondokuzuncu yüzyıl boyunca güçlü yankıları oldu. Kutsal İttifak Avrupa'yı Napolyon'un baskısından kurtarmıştı. Bir an için bu zaferi bir çok Avrupalı selâmladı. Oysa, Castlereagh, Matternich ve Aleksandır I'in «özgürlüğe kavuşmuş» Avrupa'ya sundukları, parçalanan eski düzenin korunmasından başka bir şey değildi. Böylece Devrimin doğurduğu bir imparatorluğun sövgü ve saldırganlığı Avrupa derebeyliğini yeniden canlandırmış oldu. İşte bu, sabık *Jacobin*'in en beklenmedik zaferiydi. Ama artık hem kendisi hem de anti-*Jacobin* amaçları sefih, gülünç tarih hataları gibi görünüyordu; zaferi böylece ödemek zorunda kalmıştı. Napolyon'un yenildiği yıl Shelley Wordsworth'e şöyle yazıyordu:

Şerefli bir yoksullukta sesin
Türküler dokudu adanmış gerçeğe, özgürlüğe —

Bıraktın bunları, saldın beni kedere:
Böyle olmaktansa olmaz olaydın.

Eğer bizim sabık komünist tarihten biraz anlasaydı bu ders üzerinde uzun boylu düşünürdü...

«Çok, çok daha alçaktır senin düşmanın» diye yazılmalıydı *The God That Failed* ve o sayfalarda ifadesini bulan ehveni şer felsefesi için. Bu kitabın yazarlarının Batıyı Rusya'ya karşı savunurken gösterdikleri şevk, bazen kararsızlık, bazen ideolojik inanç kalıntılarıyla söner gibi olur. Kararsızlık içlerini döktükleri satırların arasında ya da tuhaf kaçan parantezler içinde saklıdır. Meselâ Silone bir komünist olarak baş kaldırdığı Mussolini öncesi İtalya'sını hâlâ yalancı demokrasi olarak tanıtır; Mussolini ertesi İtalyasının daha iyi olduğuna zor inanır. Ama Stalinci düşmanını «Çok, çok daha alçak» sayar. Silone, ehveni şeri kabullenmenin kendi kuşağının Avrupalısına nelere malolduğunun bu kitabın öteki yazarlarının hepsinden daha çok farkında. Louis Fischer komünizm ve kapitalizmin, her ikisinin birden inkârını öğütler, ama ikinciyi inkâr çok daha âciz bir yüzünü-ak-çıkarma formülünü andırmakta; yeni kurduğu Gandhiizm mezhebi ise insanda uygunsuz bir kaçış izlenimi bırakmakta. Ama, bütün numaraları ve anti-komünist çılgınlığı arasında arasıra birkaç tereddüdü dile getiren adam yine Koestler. «....eğer tarihi araştırır da uğruna devrimlerin başlatıldığı yüce amaçlarla, vardıkları acı sonları karşılaştıracak olursak, *hastalık bulaşmış bir uygarlığın nasıl kendi devrimci evlâtlarına da hastalık bulaştırdığını* tekrar tekrar görürüz.» (İtalikler benimdir). Eğer, «Devrimci evlât», yani komünizm, gerçekten baş kaldırdığı uygarlıktan «hastalık» kapmışsa o zaman evlât ne kadar tiksindiciri olursa olsun kötülüğün kaynağı onda değil, o uygarlıktadır. Ve Koestler, Whiteker Chambers usûlü uygarlığı «savunanlar»ın avukatı olarak ne kadar çaba gösterirse göstersin, bu böyle olmakta devam edecek. Daha da şaşırtıcı olanı başka bir düşünce... Koestler itiraflarını beklenmiyen bir sona bağlamakta:

«Komünist partisinde yedi yıl görev aldım Yakup'un, kızı Raşel'i elde etmek için Laban'ın koyunlarını güttüğü süre kadar. Süre dolunca gelin onun kara çadırına sokuldu; arzusunu güzel Raşel'le değil, çirkin Leah'la söndürmüş olduğunu ancak ertesi sabah farketti. Bir hayâlle yatmış olmanın verdiği şoktan bir daha kurtuldu mu, bunu merak ederim. Acaba sonradan hiç buna inandığına inandı mı? Acaba efsanenin mutlu sonu tekrarlanacak mı? Çünkü yeni baştan bir yedi yıllık emek pahasma Raşel de Yakup'a verilmiş ve hayâl gerçek olmuştur. Ve onun ona duyduğu aşk karşısında yedi yıl bir kaç gün gibi geçivermişti.»

İnsan, Yakup-Koestler'in, sabırla «hayâlin gerçek» olmasını bekliyecek yerde Laban-Stalin'in koyunlarını gütmekten vazgeçmekle acele edip etmediğini düşündüğünü sanabilir doğrusu.

Bu sözler herhangi bir kimseyi cezalandırmak şöyle dursun, suçlamıyordu bile. Bu sözlerin amacı, tekrar edelim, karmaşık düşünceleri ferahlatmaktır; ve bu karmaşıklığın acısını yalnız sabık komünist aydın çeker.

Yeni makalelerinden birinde Koestler öfkesini bizim eski liberallere yöneltmiş. Bu liberaller eski bir komünistin bu aşırı anti-komünizm yardakçılığına şaşmış, ona «Kiliseden atılmış bir papazın bir kızı dansa götürmesi»ni seyreden sıradan insanların tiksinen gözleriyle bakıyorlardı. Bizim eski liberaller haklı olabilirler: Bu tuhaf anti-komünizm türü onların gözünde bir papaz eskisinin sadece bir kızı değil, bir orospuyu dansa götürmesine benziyebilir.

Sabık komünistin içinde bulunduğu akıl ve duygu karmaşası onu herhangi bir siyasal faaliyet için uygunsuz kılmakta. Ya önceki ideallerine ya da burjuva toplumunun ideallerine ihanet etmiş olmanın verdiği belirsiz bir duyguyla büyülenmişti. Koestler gibi her ikisine birden ihanet ettiğini sanan iki yanlı bir kavram da olabilirdi bu. Sonra, suçluluk ya da belirsizlik duygusunu bastırmaya, ya da olağanüstü bir belirsizlik ve saldırganlık gösterisiyle onları örtmeye ça-

lışır. Tedirgin vicdanın, dünyaca, vicdanların en huzurlusu olarak tanınmasında direnir. Artık bir tek amaç onu ilgilendirmektedir: Kendi kendini haklı çıkarmak, başka bir şey değil. Ve bu da her türlü siyasal faaliyet için en tehlikeli olanı.

Görünüşe göre sabık komünist aydının yapabileceği tek şey kargaşanın üstüne yükselebilmektir. Kendi benliğine zarar vermeden Stalinciler arasına ya da anti-Stalinci Kutsal İttifaka katılması imkânsız. Öyleyse bırakalım onu gruplaşmanın dışında kalsın. Yeniden eleştirici bir sezgi ve zihinsel bir tarafsızlığa kavuşmaya çalışsın. Siyaset şöleninde kaşık sahibi olmak gibi ucuz tutkularını yensin. Eğer dünya ile barış yapması kendini fedâ etmesine ya da suçlamasına maloluyorsa, bırakalım hiç olmazsa benliğinde barışa kavuşabilsin. Bu, sabık komünist yazar ya da aydın fildişi kulesine çekilsin demek değil (fildişi kuleye duyduğu nefret eskidenberi onun içinde). Onun yerine bir *gözlem kulesi*'ne çekilebilir. Dünyanın bu kabaran kargaşasına uzaktan dört gözle bakmak, bu kargaşadan ne çıkacağını dikkatle gözlemek ve yorumlamak... keskin gözlemin, dikkatli yorumun ne yazık ki çok arandığı bir kuşağa sabık komünistin sunabileceği en onurlu görev işte bu. (Yetenekli sabık komünist yazarlar yedilisinin kitaplarında felsefe ve öğüdün bu kadar bol, gözlem ve yorumun ise bu kadar kıt olmasına şaşmamalı).

Acaba aydın kişi bu dünyanın gerçekten bir uzak gözlemcisi olabilir mi? Yan tutmak gerçekte kendinin olmayan araçları ona benimsetse bile zâten bir yanı tutması gerekli değil mi? Olabilir, ama öyle büyük «aydın kişiler» tanırız ki geçmişteki benzer durumlarda belirlenmiş herhangi bir amacı benimsemekten kaçınmışlardır. Davranışları çağdaşlarının bir çoğuna anlaşılmaz gelmiştir. Ama tarih onların yargılarının, çağlarının korku ve nefretlerinden üstün olduğunu ispatlamıştır. Burada üç isimden söz edilebilir: Jefferson, Goethe ve Shelley. Her üçü de başka başka biçimlerde Napolyoncu düşünüşle Kutsal İttifak arasında bir seçim yapmak zorunluluğu karşısında kalmışlardı. Her üçü de, yine değişik yollardan, seçimden kaçındılar.

Jefferson Fransız Devriminin ilk kahramanca döneminde onun en sağlam dostuydu. Terörü bile affetmeye niyetliydi. Ama Napolyon'un «askerî despotizm»inden tiksinerek yüz çevirdi. Yine de Bonapart'ın düşmanlarıyla bir alış verişi yoktu, ne de, kendi deyimiyle, «iki yüzlü kurtarıcılar»la. Uzak kalışı sadece genç ve tarafsız bir cumhuriyetin çıkarlarına uyduğu için değildi; onun cumhuriyet inancının ve demokrasi tutkusunun tabiî sonucuydu. Jefferson'un tersine Goethe tam fırtınanın ortasında yaşadı. Önce Napolyon'un müfrezeleri, sonra da Aleksandır'ın askerleri onun Weimar'ında ordugâh kurdular. Prens'in Bakan'ı olarak Goethe fırsattan faydalanarak her ikisinin önünde de eğildi. Ama bir insan ve bir düşünür olarak uzakta ve tarafsız kaldı. Fransız Devriminin büyüklüğünün farkındaydı ve fâciaları karşısında çok şaşırdı. Valmy'de Fransız toplarının sesini daha iyi bir devrin başlangıcı olarak selâmladı ve Napolyon'un çılgınlıklarını gördü. Almanya'nın Napolyon'dan kurtuluşunu alkışladı. Bu «kurtuluş»un perişanlığının da farkındaydı. Bu meselelerde olduğu kadar başka bakımlardan da uzak kalması ona «Olimposlu» ünvanını kazandırdı. Ve bu ünvan her zaman pohpohlamak için kullanılmıyordu .Ama onun Olimposlu görünmesinin sebebi hiç de çağdaşlarının alınyazısına ilgisiz kalması yüzünden değildi. Bu onun dramını, her biri çözümlenmez bir doğru-yanlış dolambacı olan amaçları benimsemek isteksizliğini gizliyordu.

Son olarak Shelley iki dünyanın çatışmasını genç ve büyük ruhunun bütün yanıp tutuşan heyecan, öfke ve umuduyla seyretti. O Olimposlu değildi, şüphesiz. Yine de, bir an için olsun, savaşanların kendilerini haklı çıkaran iddia ve yapmacıklarını kabul etmedi. Kendinden yaşlı olan sabık *Jacobin*'lerin tersine, cumhuriyetçi *Jacobin* düşünüşüne bağlı kaldı. III. George devri İngiliz vatandaşı olarak değil, bir cumhuriyetçi olarak karşıladı Napolyon'un düşüşünü—«Özgürlüğün mezarı üstünde dansedip eğlenen o en ihtirassız esir»in düşüşünü...

Ama bir cumhuriyetçi olarak biliyordu ki, «Erdemin»

Bonapartçı kuvvet ve sahtekârlıktan «daha ölümsüz bir düşmanı var» - Kutsal İttifak'ta vücut bulan «Eski Töre, kanunî Suç ve kanlı İnanç».

Her üçü de - Jefferson, Goethe, Shelley - bir bakıma zamanlarının büyük çatışmasına yabancıydılar ve işte bu yüzden kendi devirlerini her iki yandaki korku ve nefret dolu partizanların yaptığından çok daha doğru, çok daha derinlemesine yorumladılar.

Ne yazık, hem ne ayıp ki, sabık komünist aydınların çoğu Goethe ve Shelley yerine Wordsworth ve Coleridge geleneğini izlemek eğilimindeler! (*).

(*) RUSSIA IN TRANSITION'dan, 1957, s. 223-36.

SOVYET MARKSÇILIĞI VE YENİ REVİZYONİSTLER

NİKİTA KRUŞÇOV: *XX. KONGREDEKİ KONUŞMA, 25 ŞUBAT 1956.*

Ekim İhtilâlinin olayları ve İç Savaştan söz ederken, sanki Stalin her zaman esas rolü oynamış, Lenin'e neyi yapacağını ve nasıl yapacağını her yerde ve her zaman Stalin söylemiş gibi bir izlenim yaratılmıştı. Bu, Lenin'e iftira etmektir.

Burada hazır bulunanların ,yüzde doksan dokuzunun 1924 yılından önce Stalin hakkında pek az şey işitip bildiğini, oysa Lenin'in herkes tarafından tanındığını söylersem herhalde gerçeklere büyük bir ihanette bulunmuş olmam; Lenin bütün Parti tarafından, çocuklardan ak sakallılara kadar bütün ulus tarafından tanınıyordu.

Bütün bunlar dikkatle gözden geçirilmelidir ki tarih, edebiyat ve güzel sanatlar, Lenin'in rolünü, Komünist Partimizin ve Sovyet halkının —bu yaratıcı kabiliyetli halkın— yaptıkları büyük işleri gerektiği gibi gösterebilsin.

Yoldaşlar! Tek insan efsanesi Parti çalışmalarında ve ekonomik faaliyetlerde hatalı ilkelerin kullanılmasına, Parti ve Sovyet demokrasisinin kabaca ihlâline, kısır bir yönetime, her türlü sapmalara, başarısızlıkların örtbas edilip ,gerçeklerin cilâlanarak gösterilmesi gibi hallere sebep oldu. Ulusumuz, yalancı bir iyimserlik yaratmada ve hilekârlıkta ihtisas yapmış insanlar ve dalkavuklar yetiştirdi.

Parti, Sovyetler ve ekonomi alanında çok sayıda önderin tevkif edilmesiyle birçok işçinin güvensizce çalışmağa başladığını, fazla ihtiyatlı bir tutum gösterdiklerini, her yeni şey den korktuklarını, hattâ gölgelerinden korkar hâle geldiklerini ve işlerinde daha az heves gösterdiklerini unutmamalıyız.

Meselâ Parti ve Sovyet kararlarını ele alınız. Bunlar çok zaman somut durum dikkate alınmadan, monoton bir şekilde, hazırlanıyordu. Bu o kadar ileri gitti ki, Parti işçileri en küçük toplantılarda bile konuşmalarını okuyorlardı. Bütün bunlar Parti ve Sovyet çalışmalarının kalıplaşması ve kırtasiyeciliğin bütün düzene hâkim olması tehlikesini doğurdu.

Stalin'in hayatın gerçeklerini dikkate almadaki isteksizliği ve taşrada işlerin gerçek durumundan haberdar olmadığı tarımı yönetişi ile de bellidir.

Ulusal durumla çok az ilgilenenler bile tarımdaki kötü durumu görüyordu, ama Stalin bunu farketmedi bile. Biz tarımdaki durumu Stalin'e söyledik mi? Evet, söyledik, ama o bizi desteklemedi. Niye? Çünkü Stalin hiçbir zaman bir yere gitmedi, şehir ve kolhoz işçileriyle ilişki kurmadı; taşradaki gerçek durumu bilmiyordu.

Ülkeyi ve tarım durumunu ancak filmlerden biliyordu. Ve bu filmler tarım durumunu süsleyip püsleyip güzelleştirerek gösteriyordu.

Birçok filmler kolhoz hayatını öyle gösteriyorlardı ki, yemek masaları hindilerle ve kazlarla dolup taşıyordu. Anlaşıl-

dığına göre Stalin durumun gerçekten böyle olduğunu sanıyordu. Lenin hayata başka türlü bakıyordu oysa. Lenin her zaman halka yakındı; köylü temsilcilerini kabul eder, fabrikalarda yapılan toplantılarda sık sık konuşurdu; köyleri ziyaret eder, köylülerle konuşurdu.

Stalin kendisini halktan ayırdı ve hiçbir zaman bir yere gitmedi. On yıllar boyunca bu böyle devam etti. Son defa bir köye gidişi 1928 yılının Ocak ayında ekin toplama işleriyle ilgili olarak Sibirya'ya gittiği sıraya rastlar. Böyle olunca taşradaki durumu nasıl bilebilirdi?

Bir konuşma sırasında Stalin'e tarım hayatımızın sıkışık bir durumda olduğu, özellikle büyük baş hayvan yetiştirme ve et üretiminde sıkıntıda olduğumuz söylenince, «Kolhozlarda ve Sovkozlarda hayvan yetiştirimini daha fazla geliştirme imkânları» diye adlandırılan bir plânı hazırlamakla görevli bir komisyon kuruldu. Biz bu projeyi hazırladık.

O zamanki tekliflerimiz tabiî bütün imkânları içine almıyordu, ama kolhozlarda ve sovkozlarda hayvan üretimini arttıracak yollar üstünde gerçekten durduk. Büyük baş hayvan yetiştiriminin gelişmesinde kolhoz, MTS ve sovkoz işçileri için maddî teşvik unsurları yaratmak için hayvan ürünleri fiatlarının yükseltilmesini salık vermiştik. Ama projemiz kabul edilmedi ve 1953 Şubatında bütün bütün bir kenara atıldı.

Bundan başka, bu projeyi tetkik ederken Stalin kolhozların ve kolhoz işçilerinin vergilerinin 40 milyar ruble arttırılmasını teklif etti; Stalin'e göre köylüler zengindi ve kolhoz işçisinin, vergisini ödeyebilmesi için, bir piliç daha satması yeterdi.

Bunun ne demek olduğunu bir düşününüz. 40 milyar ruble, kolhoz işçilerinin hükümete sattıkları bütün ürünlerden elde edemedikleri bir miktardı. Meselâ 1952'de kolhozlar ve kolhoz işçileri hükümete teslim ettikleri ve sattıkları bütün ürünler için 26 milyar 280 milyon ruble almışlardır.

Öyleyse Stalin'in görüşü herhangi bir veriye dayanıyor muydu? Elbet de dayanmıyordu.

Böyle durumlarda gerçekler ve rakamlar Stalin'i ilgilendirmezdi. Stalin bir şey demişse o öyle demekti. Ne de olsa Stalin bir «deha» idi, ve bir dehanın hiç hesap yapmağa ihtiyacı yoktu, bir bakışta bir şeyin nasıl olması gerektiğini söyleyebilirdi. Düşüncesini ifade ettiği zaman herkes onu tekrarlamak ve Stalin'in zekâsına hayran kalmak zorundaydı.

Ama tarım vergisini 40 milyar ruble arttırma teklifinde ne kadar hikmet vardı? Hiç, muhakkak ki hiç; çünkü bu teklif durumun gerçek değerlendirilmesine değil, gerçek hayattan elini ayağını çekmiş bir insanın akıl almaz düşüncelerine dayanıyordu. Şimdi, yavaş yavaş kendimizi zor bir tarım durumundan kurtarma çabası içindeyiz. XX. Kongrede delegelerin konuşmaları hepimizi sevindiriyor; delegelerin konuşmalarına memnun oluyoruz. Hayvan yetiştirmeyle ilgili Altıncı Beş Yıllık Plânının gerçekleştirilebilmesi için gerekli şartlarm beş yıllık bir devrede değil de, önümüzdeki iki üç yıl içinde mümkün olabileceğini görüyor ve seviniyoruz. Yeni Beş Yıllık Plânın hedeflerinin başarıyla yerine getirileceğine eminiz.

Yoldaşlar! Biz Stalin hayattayken çok yaygın olan tek adam efsanesini bugün şiddetle tenkid eder ve bu efsanenin geliştirdiği, Marksçılık-Leninciliğin ruhuna taban tabana zıt bir sürü olumsuz olaydan söz ederken, birçokları şöyle düşünebilirler: Nasıl olur? Stalin 30 yıl Partinin ve ülkenin önderliğini yaptı ve o yaşadığı sırada birçok başarı kazanıldı. Bunu inkâr edebilir miyiz? Benim düşünceme göre bu soru, ancak, tek adam efsanesinin büyüsüne kapılanların, gözleri ondan başka bir şey görmeyenlerin, devrimin ve *Sovyet* devletinin önemini kavrayamayanların, Partinin ve ulusun Sovyet toplumunun gelişmesindeki yerini Leninci bir biçimde anlayamayanların soracağı bir sorudur...

Bizim tarihî başarılarımız Partimizin örgütsel çalışmaları, birçok taşra örgütü ve büyük ulusumuzun fedakâr gayretleri ile gerçekleşmiştir. Bu zaferler Partinin ve ulusun büyük hamle ve faaliyetinin sonucudur, tek insan efsanesinin hâkim

olduğu devrede gösterildiği gibi Stalin'in önderliğinin meyvaları değildir.

Bu meseleyi Marksçılar ve Leninciler gibi düşünürsek Stalin'in hayatının son yıllarında ortaya çıkan önderlik uygulamasının Sovyet sosyal gelişmesi yolunda ciddî bir engel olduğunu açıkça söylememiz gerekir.

Stalin'in, Partinin ve ulusun hayatıyla ilgili, sonuçlandırılmaları geri bırakılamayacak çok önemli sorunları aylarca ele almadığı olmuştur. Stalin'in önderliği sırasında, başka uluslarla barışçı ilişkilerimiz çok kere tehlike geçirmiştir. Çünkü tek adam kararları büyük karışıklıklar yaratabilirlerdi, yarattıkları da çok oldu.

Son yıllarda tek adam efsanesinin zararlı uygulamasından kendimizi kurtarıp iç ve dış siyaset alanlarında birçok yerinde tedbirler alınca, herkes, çalışmaların nasıl hareketlendiğini, büyük çalışan kitlelerin yaratıcı kaabiliyetlerinin nasıl arttığını, bütün bunların ekonominin ve kültürün gelişmesine nasıl iyi bir şekilde etki yaptığını kendi gözüyle gördü.

Bazı yoldaşlar bize sorabilir: Merkez Komitesi Siyasal Bürosunun üyeleri neredeydi? Niye tek insan efsanesi karşısında vaktinde yer almadılar? Ve bu niye şimdi yapılıyor?

Her şeyden önce, Merkez Komitesi Siyasal Bürosunun üyelerinin bu meseleler hakkında değişik zamanlarda değişik görüşlere sahip oldukları gerçeğini hesaba katmalıyız. Başlangıçta çoğu Stalin'i aktif bir şekilde destekledi, çünkü Stalin en kuvvetli Marksçılardan biriydi ve mantığı, kuvveti ve iradesi Partiden olanları ve Parti çalışmalarını çok etkiliyordu.

Lenin'in ölümünden sonra Stalin'in, özellikle ilk yıllarda, Leninci teorinin düşmanlarına ve ondan ayrılanlara karşı Lenincilik adına büyük bir çabayla mücadele ettiği herkesçe bilinmektedir. Merkez Komitesinin önderliğinde, Leninci teori ile işe başlayan Parti, ülkede büyük ölçüde sosyalist endüstrileşmeye, tarımsal kollektifleşmeye ve kültürel devrimlere girişti. O zaman Stalin halk tarafından geniş ölçüde sevilmeye başladı, sempati topladı ve destek kazandı. Parti, ülkeyi doğru Leninci yoldan ayırmağa çalışanlarla mücadele et-

mek zorundaydı; Troçkicilerle, Zinovievçilerle, sağcılarla ve milliyetçi burjuvalarla mücadele etmek zorundaydı. Bu mücadeleden kaçınılamazdı. Ama sonradan Stalin, nüfuzunu gittikçe kötüye kullanarak, seçkin Parti ve hükümet önderleriyle mücadele etmeye, namuslu Sovyet halkına karşı tedhişçi metodlar kullanmağa başladı. Daha önce anlattığımız gibi Stalin, Kossior, Rudzutak, Eikhe, Postyshev gibi ehliyetli parti ve hükümet önderlerini ve daha birçok kimseyi bu yollarla bertaraf etti.

Asılsız şüphelere ve suçlamalara karşı gelme çabaları, karşı gelenin baskının kurbanı olmasına sebep oldu. Yoldaş Postyshev'in düşüşünde bu çok açık olarak görülür.

Yaptığı konuşmalardan birinde Stalin Postyshev'e karşı hoşnutsuzluğunu ifade etti ve ona, «Sen aslında nesin?» diye sordu.

Postyshev açık açık cevap verdi: «Ben bir bolşeviğim, Yoldaş Stalin, bir bolşevik!»

Bu söz ilkin Stalin'e karşı saygısızlık sayıldı, sonradan zararlı bir hareket olarak görüldü ve dolayısıyla Postyshev'in tasfiyesine ve sebep gösterilmeden «Halk Düşmanı» diye damgalanmasına sebep oldu.

O zaman hâkim olan şartlar içerisinde Nikolai Alexandrovich Bulganin'le çok kereler konuşmuştum; bir keresinde ikimiz bir arabada giderken bana şöyle dedi: «Bazen bir insanın, Stalin'in daveti üzerine, Stalin'e bir arkadaş gibi gittiği oluyor. Stalin'le oturduktan sonra da, çıkınca, nereye, evine mi yoksa hapishaneye mi gönderileceğini bilemiyor.»

Bu gibi hallerin Siyasal Büronun her üyesini çok zor bir durumda bıraktığı ortadadır. Son yıllarda Merkez Komitesinin bütün üyelerinin katıldığı toplantıların yapılmadığı gerçeğini ve Siyasal Büro toplantılarının sadece arada bir yapıldığını da düşünürsek, Siyasal Büronun herhangi bir üyesinin önderlik uygulamalarının haksız ya da düzensiz olan işlerine, büyük hatalarına ve başarısızlıklarına karşı gelmesinin ne kadar zor olduğunu anlarız.

Daha önce gösterdiğimiz gibi, birçok kararlar ya tek bir

insan tarafından ya da dolambaçlı yollardan, müzakeresiz alınıyordu. Stalin'in baskısının kurbanı olan Siyasal Büro Üyesi Yoldaş Voznesensky'nin acı kaderini herkes bilir. Voznesensky'yi Siyasal Bürodan çıkarma kararının hiç tartışılmadan, dolaşık yollardan alınmış olması gerçekten tipik bir olaydır. Kuznetsov'un ve Rodionov'un görevlerinden alınmaları ile ilgili karar da aynı şekilde çıktı.

Siyasal Büronun içinde çeşitli komisyonların kurulmasıyla —«Beşler», «Altılar», «Yediler», «Dokuzlar» diye adlandırılan bir takım komisyonlar— Merkez Komitesi Siyasal Bürosunun önemi azaltıldı ve çalışmaları karma karışık bir hale getirildi. İşte meselâ Siyasal Büronun 3 Ekim 1946'da aldığı bir karar:

Stalin'in teklifi:

1. Siyasal Büro Dışişleri Komisyonu («Altılar»), gelecekte, dışişlerine ek olarak, bayındırlık işleri meseleleriyle de ve iç siyasetle de uğraşacaktır.

2. Altılar Komisyonu Yoldaş Voznesensky'yi S.S.C.B. Devlet Ekonomik Plânlama Komisyonu Başkanı olarak üyeleri arasına katacak ve Yediler Komisyonu diye adlandırılacaktır.

İmza: Merkez Komitesi Sekreteri, J. Stalin.

Nasıl da bir iskambilci ağzı! Siyasal Büro içinde böyle komisyonlar —«Beşler», «Altılar», «Yediler», «Dokuzlar»— kurulmasının kollektif önderlik ilkesine aykırı olduğu meydandadır. Bunun sonucu olarak Siyasal Büronun bazı üyeleri en önemli devlet meseleleri ile ilgili kararlara katılmaktan alıkonulmuştur.

Partimizin en eski üyelerinden biri, Kliment Yefremovich Voroshilov hemen hemen düşünülmesi imkânsız bir durumda kalmıştı. Birkaç yıl Siyasal Büronun toplantılarına katılmak hakkından fiilen mahrum edilmişti. Stalin onun Siyasal Büronun toplantılarına katılmasını ve belgeleri görmesini yasak etti. Ne zaman Siyasal Büro toplantıda olsa ve Yoldaş Voroshilov bunu duysa telefon edip katılmasına müsaade e-

dilip edilmeyeceğini soruyordu. Bazan Stalin buna izin veriyordu, ama her zaman hoşnutsuzluğunu belli ediyordu. Aşırı şüpheciliğinden dolayı Stalin kendisini Voroshilov'un bir İngiliz ajanı olduğuna dair boş ve gülünç bir şüpheye kaptırdı. Evet, bir İngiliz ajanı! Söylenenleri dinlemek için evine gizli bir dinleme cihazı da yerleştirilmişti...

XIX. Parti Kongresinden sonra Merkez Komitesinin yaptığı ilk Genel Kurul toplantısını hatırlayalım. Bu toplantıda yaptığı konuşmada Stalin, Vyacheslav Mikhailovich Molotov'dan ve Anastas İvanovich Mikoyan'dan söz etti ve Partimizin bu emektar üyelerinin bir takım asılsız suçlardan sorumlu olduklarını ima etti. Eğer Stalin birkaç ay daha başta kalsaydı Molotov ve Mikoyan yoldaşlar büyük bir ihtimalle bu Kongrede konuşamıyacaklardı.

Stalin'in Siyasal Büronun eski üyelerinin işlerini bitirmek için plânları olduğu açıkça görülüyor. Eski Siyasal Büro üyelerinin yerini yenilerinin alması gerektiğini çok kereler söylemiştir.

XIX. Kongreden sonra Stalin'in Merkez Komitesi Başkanlığına 25 üye seçilmesi için yaptığı teklif eski Siyasal Büro üyelerinin çıkarılıp Stalin'i her bakımdan göklere çıkaracak daha tecrübesiz yeni üyelerin alınması amacını güdüyordu.

Bu teklifin altında aynı zamanda, eski Siyasal Büro üyelerini ilerde tasfiye etmek ve böylece Stalin'in şimdi ele aldığımız yüz kızartıcı hareketlerini örtbas etmek niyetini de görmek mümkündür.

Yoldaşlar! Geçmişteki hataları tekrarlamamak için Merkez Komitesi tek adam efsanesine kesin olarak cephe aldığını ilân etmiştir. Stalin'in haddinden fazla övüldüğünü, göklere çıkarıldığını düşünüyoruz. Ama yine de Stalin'in geçmişte Partiye, çalışan sınıfa ve uluslararası işçi hareketine büyük hizmetleri olmuştur.

Yapılanların Stalin yaşadığı sırada, onun önderliği ve rızası ile yapılmış olması meseleyi daha da güçleştirmektedir. Stalin, düşmanların komploları ve emperyalist kampın saldı-

rılarına karşı, çalışan sınıfların çıkarlarını korumak için bunların gerekli olduğuna inanıyordu. Meseleyi işçi sınıfının, çalışan insanların, sosyalizmin yararı açısından değerlendiriyordu. Bunlar başı dönmüş bir despotun ihtiyaçları değildir. Stalin, yaptıklarının, Partinin ve çalışan kitlelerin yararları, devrimin kazançlarının korunması için mutlaka yapılması gerektiği kanısındaydı. Trajedi bundan çıkıyor.

Yoldaşlar! Lenin alçak gönüllülüğün gerçek bir bolşevi'ğin mutlak niteliği olduğunu çok kereler söylemişti. Lenin. kendisi en büyük alçak gönüllülüğün canlı bir örneği idi. Bu Leninci örneğe her yönden uyabildiğimizi söyleyemeyiz. Bugün birçok şehrin, fabrikanın ve endüstri teşebbüsünün, kolhozların ve sovkozların, Sovyet kurumlarının, kültür kurumlarının isimleri hükümet ve Parti önderlerinin isimleridir. Bir çoğumuz şehirlere, dokuma fabrikalarına, teşebbüslere ve kolhozlara kendi ismimizin verilmesi için baya can atmışızdır. Bunu düzeltmeliyiz.

Ama bu, sükûnetle ve yavaş yavaş yapılmalıdır. Hâtalara ve aşırılıklara meydan vermemek için Merkez Komitesi bu meseleyi dikkatle inceleyip tartışacak. Ukrayna'nın Kossior'un tevkifini nasıl öğrendiğini hatırlıyorum. Kiev Radyosu programını şöyle açardı: «Burası Kossior'un radyosu.» Birgün program Kossior'un ismi söylenmeden başlayınca herkes Kossior'a bir şey olduğundan, belki de tevkif edildiğinden aşağı yukarı emin olmuştu.

Aynı şekilde, eğer biz bugün her tarafta tabelâları kaldırmağa, isimleri değiştirmeğe başlarsak halk, şereflerine bu teşebbüslere, kolhozlara ve şehirlere isimleri verilen kimselerin de kötü bir talihe kurban gittiklerini, onların da tevkif edildiklerini düşünecektir.

Şu ya da bu önderin değeri, elindeki kuvvet nasıl ölçülür? Kaç şehirin, kaç endüstri teşebbüsünün ve fabrikanın, kaç kolhozun ve sovkozun onun adını taşıdığına bakılarak.... Bu «özel mülkiyeti» kaldırıp fabrikaları, endüstri teşebbüslerini, kolhozları ve sovkozları «millîleştirme»nin zamanı değil midir artık? Bu, amacımız için faydalı olacaktır. İşin aslına ba-

karsanız, tek insan efsanesi bu şekilde de gösterir kendisini.

Tek insan efsanesi meselesini en büyük ciddiyetle ele almalıyız. Bu meselenin Partimizin dışına, özellikle basına taşmasına müsaade edemeyiz. Bu meseleyi burada kapalı bir kongre oturumunda incelememiz bundandır. Sınırları bilmeliyiz; düşmanın eline silâh vermemeliyiz; kirli çamaşırlarımızı onların gözü önünde yıkamamalıyız. Kongrenin bütün delegelerinin bu teklifleri anlayışla karşılayıp gerektiği gibi değerlendireceklerini sanıyorum.

Yoldaşlar! Tek insan efsanesini kesin olarak, bir daha geri gelmemek üzere ortadan kaldırmalıyız. Hem ideolojik-teorik hem de pratik çalışmalarla ilgili doğru dürüst kararlara varmalıyız.

Bu, şu amaç için gereklidir:

İlk önce, tek insan efsanesini Marksçılık-Leninciliğe yabancı, Parti önderliği ilkeleriyle ve Parti hayatının kurallarıyla uyuşmayan bir şey olarak bolşevikce mahkûm edip kökünü kazımak, ve bu usulü şu ya da bu şekilde geri getirme çabalarıyla amansızca mücadele etmek..

Marksçı-Leninci bilimin en önemli yanı halkı tarihin ve insanlığın maddî manevî bütün iyi yönlerinin yaratıcısı saymasıdır... Bu görüşe dönmeli ve bütün ideolojik çalışmalarımızda onu uygulamalıyız.

Tek insan efsanesiyle ilgili olarak edebiyat ve güzel sanatlar alanlarında olduğu kadar tarih, felsefe, ekonomi ve diğer bilim alanlarında da çok yaygın olan yanlış görüşleri Marksçı-Leninci açıdan eleştirici bir şekilde inceleyip düzeltmek için çok çalışmamız gerekecektir. Partimizin tarihi hakkında bilimsel Marksçı nesnelliğe uyularak hazırlanmış bir ders kitabı, Sovyet toplumunun tarihi hakkında bir ders kitabı ve iç savaş ve Büyük Vatan Savaşının olaylarını anlatan bir tarih kitabını kısa zamanda çıkarmamız bilhassa gereklidir.

İkinci olarak, Partinin Merkez Komitesi tarafından son yıllarda yapılan çalışmaları sistematik ve tutarlı bir şekilde devam ettirmek. Bu çalışmalarda, en ufağından en büyüğü-

ne kadar bütün Parti örgütlerinde Parti önderliğiyle ilgili Leninci ilkelere, özellikle başta gelen kollektif önderlik ilkesine, Parti Tüzüğünün Parti hayatını düzenleyen kurallarına, ve nihayet tenkit ve kendi kendini tenkit usulüne riayet esastır.

Üçüncü olarak, Sovyet sosyalist demokrasisinin, Sovyetler Birliği Anayasasında gösterilen Leninci ilkelerini yeniden tam olarak hâkim kılmak, ellerindeki iktidarı kötüye kullananlarla savaşmak... Yıllardır tek insan efsanesinin olumsuz etkisinin bir sonucu olarak ihtilâlci sosyalist meşruiyeti bozan hareketlerin sebep olduğu kötülükler kökünden düzeltilmelidir. (*).

PALMIRO TOGLIATTI:
STALİNCİLİK HAKKINDA DOKUZ SORUYA CEVAPLAR, 16 HAZİRAN 1956

1. *Size göre S.S.C.B.'nde tek insan efsanesinin mahkûm edilmesinin anlamı nedir? İç, dış, siyasal, sosyal, ekonomik, psikolojik ve tarihî sebepleri nelerdir?*

Benim düşünceme göre, Sovyetler Birliğinde tek insan efsanesinin komünistlerce mahkûm edilmesi ve Stalin'in çalışmalarına karşı yöneltilen tenkidler Sovyetler Birliği komünist önderleri tarafından söylenmiş olan ve bugün de tekrarlanan şeylerle aynı anlama gelir: Bunlardan ne bir eksik, ne bir fazla...

Sovyetler Birliğindeki yoldaşlarımız için Stalin'e karşı ve kişiliği çevresinde yaratılan efsaneye karşı yöneltilen tenkidlerin bugüne kadar ne dedilerse o anlama geldiğini düşünmeğe kendimizi alıştırmamız gerekir. Kesin olarak nedir bu? Stalin'in hataları ve kişiliği çevresinde yaratılan efsane yüzünden Sovyetler Birliği toplumunun çeşitli bölümlerinde,

(*) STALİN ALEYHİNDE KAMPANYA VE ULUSLARARASI KOMÜNİZM'den. Columbia University (New York, 1956) s. 75-89.

Partinin ve hükümetin çalışmalarının çeşitli bölümlerinde olumsuz unsurlar ortaya çıkıp birikti, uygun olmayan, hattâ kelimenin tam anlamıyla kötü durumlar doğup gelişti demektir. Ama bütün bu olumsuz noktaları bir tek genel kavram çevresinde toplamak kolay bir iş değildir; çünkü böyle bir durumda bile insan aşırı, keyfî, yanlış genellemeler yapmak tehlikesiyle karşılaşıyor, yani Sovyetler Birliğinin bütün ekonomik, sosyal ve kültürel varlığını kötü diye değerlendirmek, reddetmek, olumsuzca eleştirmek tehlikesiyle karşılaşıyor. Oysa bunu yapmak gericiliğin ahmaklıklarına dönmek olur.

Bu genellemelerin en az keyfî olanı, kişisel iktidarın haksız müdahalesiyle demokratik bir başlangıcı ve yapısı olan şeylerin gittikçe baskı altına alınmasını, bunun sonucu olarak kırtasiyeciliğin, kanunları çiğnemenin, durgunluğun, ve kısmen de sosyal organizmanın çeşitli yerlerinde bozulmanın artmağa başlamasını Stalin'in hatalarına bağlı gören genellemedir. Ama bu müdahalenin kısmî olduğu, en ciddî belirtilerinin belki de en yüksek devlet ve parti organlarında görüldüğü hemen söylenmelidir. Bu, demokratik hayatı kısıtlamak isteyen, çeşitli alanlarda (teknik ve ekonomik gelişme, kültürel çalışmalar, edebiyat, sanat, vb.) yaratıcı ve dinamik düşünceyi kısıtlamak isteyen bir yönelişin başlangıcıydı; ama bunun, Sovyetler Birliği toplumunu nitelik bakımından çağdaş kapitalist toplumlardan üstün kılan demokratik ve sosyalist özelliklerinin dayandığı esas unsurları yok ettiğini kesin olarak söyleyemeyiz. Diğer yanda kapitalist rejimler çok daha ciddî hatalara ve durumlara düşerken Sovyetler Birliği toplumu böyle hatalara düşmedi. O hatalar Sovyetler Birliği toplumunun sivil, ekonomik ve soyasal hayatının sürekli ve genel özellikleri haline gelemediler. Eğer bu hatalar daha uzun bir zaman sürselerdi bir çöküntü noktasına erişilirdi belki. Ama bu varsayım bile ihtiyatla ele alınmalıdır; çünkü böyle bir çöküntü insan yığınlarına ve bütün olarak sosyalist harekete muhakkak ki iyilikten çok kötülük getirecekti. Bu tehlike yalnız o çöküntüyü yaratabilecekler tarafından değil, aynı zamanda toplumun geniş tabakaları tarafından da biliniyordu.

Bunu söylemekle Stalin'in hatalarının sonuçlarının çok ciddî olmadığını söylemek istemiyorum. Çok ciddî idi sonuçlar; birçok alanı etkilediler ve onları ortadan kaldırmanın ne kolay olacağını, ne de çabucak mümkün olacağını sanıyorum. Kısaca dendiğinde, Sovyetler Birliği toplumunun önemli kadroları (parti, devlet, ekonomi, kültür, vb. alanlarındaki kadroları) Stalin efsanesi içinde uyuşukluk içinde kaldılar, düşünce ve davranış alanlarındaki eleştirici ve yaratıcı kabiliyetleri ya kayboldu ya da azaldı. Bu sebepten ötürü Stalin'in hatalarını ortaya sermek kesin bir zorunluktu; ve bu öyle bir şekilde yapılmalıydı ki sosyalist toplumun karmaşık düzeninin kökü olan organizmalar silkinsin, bütün hayatları yeniden canlansın. Böylece bu toplum yeni bir demokratik ilerlemeye varmış olacak ve bu bütün insanlar arasında daha büyük bir anlayışın gelişmesine, uluslararası bir yakınlaşmaya, sosyalizmin ilerlemesine ve barışa çok şeyler ekleyecektir.

2. *S.S.C.B.'nde tek insan efsanesinin tenkidinin kurumsal değişikliklere yol açacağına inanıyor musunuz?*

3. *Siyasal kuvvetin meşrû olması amme hukukunun en büyük meselesidir. Çağdaş siyasal düşünce meşrûiyetin ana kaynağının halkın isteği olduğunu kabul etmek eğiliminde. Batılı biçimdeki parlâmanter demokrasiler halkın isteğinin kendisini belli edebilmesi için birden fazla siyasal partinin olması gerektiğine inanıyorlar. Hükümet ile muhalefet arasında bir seçme imkânı vermeyen seçimleri ile tek parti düzeninde siyasal gücün meşrû olduğuna inanıyor musunuz?*

Yanılıyor olabilirim, ama benim düşünceme göre bugün Sovyetler Birliğinde kurumsal değişiklikler olacağını tahmin etmek mümkün değil XX. Kongrede herkesin gözü önünde yapılan tenkitlerde de böyle değişikliklerin gerekliliğini gösteren bir şey yoktur. Tabiî bu, çok önemli değişiklikler olmamalıdır demek değildir. Yeri gelmişken söyleyelim, böyle bazı önemli değişiklikler başlamıştır bile.

Önce kurumsal değişikliklerle ne kastediliyor? Öyle sanıyorum ki bu değişmelerden söz edenler Sovyetler Birliği

toplumunun siyasal yapısında, bu toplumun içine Batılı rejimler diye adlandırılan rejimlerin bir parçası olan siyasal örgütlerin hiç olmazsa bâzılarını sokacak değişiklikleri, ya da o rejimlerde bulunan bâzı kurumlara daha fazla önem verilmesine yol açacak değişiklikleri kastediyorlar. Eğer sorun bu şekilde ortaya konursa cevabım, «Hayır» dır.

Eğer bu sorun üstünde duracaksak, işe siyasal gücün meşruiyetini ve meşruiyetinin kaynağını incelemekle başlayalım; ama kendimizi Batı uygarlığı şakşakçılarının bu sorunu ele alırken kullandıkları riyakâr şekilcilikten uzak tutmağa çalışalım. *Devlet ve İhtilâl*'i okuduk, ve o öğretinin özünü unutmadık. Stalin'in hatalarını eleştirmek bize onu unutturamayacaktır. Meselenin içyüzü şudur: Batı uygarlıkları diye bahsedilen yerlerde meşrû siyasal gücün kaynağı halk değildir. Halkın isteği, olsa olsa, yardımcı unsurlardan biridir; belli aralarla kendisini gösteren, hükümetin siyasetini bazen etkileyen bir unsur. Ama seçimlerde (İtalya bazı bakımlardan güzel bir örnektir) baskının, yıldırmanın, zorlamanın, gerçekleri tahrif etmenin, kanunî ve kanunsuz yalanların meydana getirdiği karmaşık bir düzen dikkati çeker. Bu düzen halkın isteğinin ortaya çıkmasını ciddî şekilde sınırlar ve halkın isteğini yanlış yansıtır. Bu düzen yalnız o sırada siyasal gücü ellerinde tutanların eliyle ve onların yararına değil, aynı zamanda zenginlikleri, bütün üretim ve ticaret imkânlarını ellerinde tutmaları dolayısıyla, üretilen şeylere sahip olmaları dolayısıyla toplumdaki esas gücü ellerinde bulunduranların yararına da işler ve siyasal hayatın gerçek yönünden çıkarak dinî otoritelerin ve kapitalist bir toplumda bulunan bütün diğer kuvvet kaynaklarının da korunmasında son bulur. Biz, demokrat ve sosyalist hareketlerin gelişmelerini ve bugünkü güçlerini gözönünde tutarak, halkın isteğinin serbestçe ortaya çıkmasını zorlaştıran ve dolayısıyla bu isteğin belirtilmesini köstekleyen düzende gittikçe büyüyen gedikler açılabileceğine inanıyoruz. Bu sebepten, biz demokratik yollardan ilerliyoruz. Tabiî bu, olayları olduğu gibi görmediğimiz, demokratik hayatın Batı Dünyasında görülen

şeklini putlaştırdığımız anlamına gelmez. Aslında biz Batı tipi bir demokrasinin hâlâ sınırlı ve kusurlu bir demokrasi olduğunu, birçok hataları olan, bir dizi ekonomik ve siyasal reformlarla geliştirilmeğe muhtaç bir demokrasi olduğuna inanıyoruz. Onun için, XX. Kongrenin Sovyetler Birli'nde yeni bir demokratik gelişme biçimi başlattığı kararına varsak bile, bu gelişmenin «Batılı» tipin kurumlarına dönülerek yapılabileceğini ya da yapılması gerektiğini düşünmüyoruz, böyle düşünmenin yanlış olduğuna inanıyoruz.

Sovyetler Birliği düzeninin işleyişinde, Sovyetler Birliği demokrasisini kısıtlayan bir aksaklığın, bir engelin olmuş olması ihtimali var mıdır? Böyle bir şey yalnız mümkün değildir, XX. Kongrede açıkça kabul edilmiştir. Sovyetler Birliği'nde demokratik hayat, bürokrat ve otoriter bir önderliğin kuvvetlenmesiyle ve rejimin meşruiyetini ihlâl eden hareketlerin yer almasıyla kısıtlanmış, kısmen bunaltılmıştı. Teorik olarak böyle bir şey mümkündür; çünkü bir sosyalist rejim, kendi başına, hatalardan ve tehlikelerden uzak değildir. Bunun olabileceğini düşünen her insan saf bir çocukluğa kapılmış demektir. Sosyalist toplum yalnız insanlardan meydana gelen bir toplum değildir, aynı zamanda içinde nesnel ve öznel çelişmelerin bulunduğu bir toplumdur ve tarihteki dalgalanmalara tâbidir. Sovyetler Birliği demokratik hayatının nasıl kısıtlanmış olabileceğini uygulama alanında görmeye çalışacağız; ama bu sorunun cevabı ne olursa olsun, kapitalist toplumların örgüt biçimlerine dönmeye ihtiyacımız olmayacağından şüphe etmemiz için hiçbir sebep yok.

Tek parti ya da çok parti düzeni nasıl, kendi başına, demokratik olan ve olmayan toplumlar arasında bir ayrım göstermiyorsa, aynı şekilde bu düzen burjuva ve sosyalist toplumları birbirinden ayıran esas unsur olarak da düşünülemez... Parti kavramı bile Sovyetler Birliği'nde bizim bu terimden anladığımızdan başka bir şeydir. Parti sosyalizmi gerçekleştirmek ve geliştirmek için çalışıyor ve mücadele ediyor; fakat işi, büyük ölçüde, olumlu ve yapıcı özelliktedir, iç siyaset alanında şu ya da bu muhalefetle sürekli tartışma-

lar yapmak değildir. Partinin mücadele ettiği muhalefet, yenilmesi gereken nesnel güçlüktür, çalışarak yok edilecek farklılıktır, hâkim olunması gereken gerçektir, yeninin ilerlemesi için eskinin yok edilmesi gereken kalıntılarıdır, ve bunlara benzer şeylerdir. Toplumun gelişmesi için şart olan çatışma diyalektiği artık hükümetin içindeki çeşitli hizibler ya da muhalefetin çeşitli partileri arasındaki mücadelelerde belirmiyor; çünkü bu çeşit mücadele için nesnel (eşyalar için) ya da öznel (insanların kafasında) bir temel, bir sebep yoktur. Çatışma diyalektiği birlikte çalışan büyük bir örgütler dizisini (parti, sovyetler, işçi sendikaları, v.b.) kapsayan, bütünü gözeten bir düzenin içinde beliriyor. Stalin, bu düzen içinde bu belirmeyi engellediği için eleştiriliyor. Düzeltmek, düzeni normal biçimine getirmekle olur, onu yalanlamakla ya da yıkmakla değil....

Bir hâkim bağımsız olmalıdır; bu bağımsızlığı ona, birçok başka anayasalar gibi, Sovyetler Birliği anayasası da garanti ediyor. Ama bu ölçünün ihlâl edilmesi, kanunî değil, fiilî bir durumdur. Dahası, toplumun, onun çatışmalarının, topluma yaygın ve topluma hâkim cereyanların dışında yaşayan bir hâkim o toplumun üyesi olamaz. On yıl önce bir hâkim, casus olduğu kendisine bildirilen birini savaş şartları altında öldürdüğü için, kahraman bir mukavemet önderini müebbet hapise - evet, müebbet hapise! - mahkûm etmeyi rüyasında bile göremezdi. Bu olmuştur. Bu hâkimlere «bağımsız» diyebilir miyiz? Belki bakanların müdahalelerine karşı bağımsızdırlar ama De Gasperi'nin ve bütün diğerlerinin mukavemet hareketini lekelemek, onu itham altında bırakmak, üyelerini suçlu duruma düşürmek için on yıldır yürüttükleri kampanya karşısında bağımsız değildir. Hâkimler egemen sınıftandırlar ve o sınıfın içindeki doğru yanlış düşünce cereyanlarından etkilenirler. Şimdi bize S.S.C.B.'nde, Stalin'in zamanında, kanunsuz ve haksız kararlarla son bulan dâvâlar olmuş olduğunu söylüyorlar. O kararları veren hâkimler, büyük bir ihtimalle, vicdanlarını satan kimseler değillerdi. Görüldükleri yerde kökleri kazınması gereken «halk düşmanları» nın var-

lığı hakkında Stalin'in halka yaygın yanlış görüşlerinin doğru olduğuna inanmış vatandaşlardı. Bu yüzden, teorik bakımdan bağımsız oldukları halde, o şekilde muhakeme yürüttüler. Tek gerçek garanti parti ve hükümetin siyasal davranışlarının adaletli olmasındadır; bu da hem parti hem de devlet içinde doğru dürüst bir demokratik hayatın kurulmasıyla ve büyük insan kitleleri ile toplumsal hayatın her yönünde sürekli ve yakın ilişkiler kurulmasıyla sağlanabilir. Hâkim de ne kadar halka yakın olursa o kadar adaletli olacaktır.

4. Doğu ile Batı arasında bir ortak siyasal dil olmadığına işaret edilmiştir. Tek insan efsanesi Batıda istibdat olarak biliniyor; temizlik hareketlerine, mahkemelere ve mahkûmiyetlere yol açan hatalar cinayet sayılıyor.

Tersine, Doğu da muhalefeti ihanet sayıyor, tartışmayı esas ilkelerden ayrılma sayıyor. Farklı bir dil her zaman arada esaslı ayrılıklar olduğu anlamına gelir. Bu dil ayrılığını siz neye bağlıyorsunuz?

Batı ile Doğu arasında siyasal dilde bir ayrılığın olduğunu iddia etmek, söylememe müsaade ederseniz, bir gerici aptallığından başka bir şey değildir.... Dünyanın ayrı yerlerinde iki değişik dil kullanılmıyor; meydana gelen ve düşman oldukları esaslı ve siyasal değişiklikleri onaylamak hattâ anlamak kabiliyetinden yoksun sosyal guruplar, ilerleyen kısmın zararına olmak üzere, dünyanm çeşitli bölgeleri arasında büyük anlayışsızlık uçurumları açmak istiyorlar. Ama başaramıyorlar.

Batıda ve Doğuda kullanılan siyasal terimler tamamen aynıdır. Istibdat burada da orada da aynı anlamı taşır. Stalin rejiminin belli devrelerinde zulüm yapıldığı belli anlar olmuştur, hükümet tarafından, ahlâk dışı, iğrenç, canice hareketler yapılmıştır. Bunu kimse yalanlamıyor. Orada olduğu gibi burada da, demokrasi, halk tarafından yönetim, halkın çıkarına yönetim, bütün insanlar arasında eşitlik anlamına gelir. Rus komünistleri ilk anayasalarında işçilerin ve köylülerin oylarının ağırlığında önemli bir değişiklik yaptıkları

zaman bunun tam anlamıyla bir demokratik uygulama olmadığının pekâlâ farkındaydılar. Ama devrim sayesinde elde edilen önderlik işinin resmen ve kanunen çalışan sınıfın elinde kalmasını sağlamak, böylece ülkeyi istilâdan ve şiddetli karışıklıklardan kurtarmak, sosyalizmin yolunu hazırlaya bilmek için gerekli ilk şartı yaratmak istediklerinden uyguladılar bunu. Bu adımlar atılır atılmaz bu uygulama kaldırıldı. Bu nokta, her zaman açıkça belirtilmiştir. Oy vermedeki eşitsizlik ve ayırım yapma kaldırılır kaldırılmaz demokrasinin yeniden kurulmuş olduğu her zaman açıkça belirtilmiştir. Ben bu harikulâde Batıdan birinin çıkıp da, Hıristiyan Demokratlarla Sosyal Demokratlardan meydana gelen bir koalisyonun bütün hükümet çalışmalarının ayrılmaz bir parçası haline getirmek istediği tutumla - vatandaşlar arasında siyasal ayırım gözetmekte - demokrasinin ne ilgisi olduğunu bana açıklamasını hâlâ bekliyorum. Bugün devlet yönetim organlarının çoğunda, toprak ve fabrika sahipleri arasında, sosyal yardım kurumları ve işçi bürolarında filân bu bir genel davranış kuralı olmuş çıkmıştır.

«Doğu» da muhalefet teriminin ihanetle, tartışmanın esas ilkelerden ayrılma ile aynı tutulduğu hiçbir şekilde doğru değildir. Bir tartışmada, mevcut siyasal düzene aykırı görüşler ifade edilebilir, ve buna esas ilkelerden ayrılma denebilir, çünkü o demektir. Burada (İtalya'da), egemen olan partile rin görüşlerine aykırı görüşler ileri sürülmesine esas ilkelerden ayrılma denmiyor da, «ideolojik tedhişçilik» deniyor. Muhalefetin ihanet denilebilecek biçimler aldığı ya da ihanete yol açabilecek biçimler aldığı durumlar olmuştur.. Stalin'in işlediği büyük hata bu düzeni, hiç gereği kalmamışken, yeni durumlara uygulayıp genişletmek olmuştur (daha doğrusu şiddetlendirmek olmuştur; çünkü, şartların zorlaması yüzünden o zamanlar kısıtlanmış olsa bile, devrimci kanunseverliğe her zaman saygı gösterilmesi daha baştan istenmişti Lenin tarafından) ve dolayısıyla muhalefet yalnızca kişisel kuvvet kazanmak için bir araç haline gelmiştir. Arkadaşla-

rının hatası da bunu zamanında görmemek, ilgili olanlara zarar vermeden düzeltilmesi imkânsız hale gelene kadar Stalin'in bu yolda devam etmesine izin vermek olmuştur.

5. Stalin'in kişisel diktatörlüğünün Rus tarihsel ve siyasal geleneklerine karşıt olarak ve onların dışında mı, yoksa bu geleneklerin bir gelişmesi olarak mı ortaya çıktığını düşünüyorsunuz?

6. Stalin'in kişisel diktatörlüğü, kendisini sürdürüp geliştirebilmek için, Fransız İhtilâlinden bu yana Batıda «tedhiş» diye adlandırılan zorlayıcı tedbirlere başvurmuştur. Bu «tedhiş» in gerekli olmuş olduğunu sanıyor musunuz?

Stalin'in hatalarının ne kadar ciddî olduğu ortaya çıkmağa başlayınca, «kanunen mümkün» olduğu halde, Stalin'in elindeki gücün alınması imkânsızdı; çünkü eğer bu sorunun açığa çıkmasına meydana verilseydi, pratikte devrimin ve devletin, üzerine dünyanın her tarafından silâhlar çevrilmiş olan devrimin ve devletin geleceğini tehlikeye sokabilecek bir çatışma çıkacaktı ortaya. Stalin'in ülkeyi yönettiği sıralarda kamuoyuna şöyle bir bakmış olmak ve o sıralarda uluslararası durumu izlemiş olmak bunun çok doğru olduğunu anlamağa yeterdi. Bugün Sovyetler Birliği önderleri belli bazı hatalara ve Stalin'in savaşın başlangıcında gösterdiği güvensizliğe hücum ediyorlar. Ama o sıralarda Sovyetler Birliğinde kimin aklı, Stalin'in indirilmesini demeyeyim, kuvvetinin azaltılmasını alabilirdi, bunu kim kabul edebilirdi? Bu görülseydi, hattâ tahmin edilseydi, bir çöküntü olurdu. Aynı şey başka zamanlar için de doğrudur. Kruşçov tarafından yapılan gözlemler gerçekten durumu düzeltmek istemiş olabilecek kimselerin karşılaştığı zorluğu gösteriyor, ama Kruşçov'un açıklaması aynı zamanda bütün olarak meseleyi daha karmaşıklaştırıyor ve meselenin ciddiliğini arttırıyor. Ya Stalin'in yaptığı hataların ulusun önde gelen geniş kadroları tarafından, dolayısıyla halk tarafından bilinmediğini bu pek ihtimâl dahilinde görünmüyor - ya da Stalin'in yap-

tıklarının bu geniş kadrolar tarafından, dolayısıyla bu kadroların şekillendirip yönettiği kamuoyu tarafından hata diye görülmediklerini kabul etmek zorundayız. Gördüğünüz gibi ben, askerî kuvvetten, polis kuvvetinden ve tedhişten kurulu bir makine bütün imkânlarıyla durumu kontrol ettiği için bir değişikliğin imkânsız olduğu yolunda bir izahı kabul etmiyorum. Aynı makine, Hitler'in saldırısında olduğu gibi bir buhran ânında, yine radikal bir yolda davranacak insanlardan meydana geliyordu ve onlar tarafından yönetiliyordu. Stalin'in, işlediği bütün hatalara rağmen, ulusun büyük çoğunluğu arasında dayanışmayı devam ettirebildiğini, her şeyden önemlisi, seçkin kadroların ve insan kitlelerinin desteğine sahip olmağa devam ettiğini kabul etmek çok daha insaflı bir davranış olur sanırım. Bu, Stalin'in yalnız hata yapmakla kalmayıp, aynı zamanda iyi işler gördüğünden, «Sovyetler Birliği için çok şeyler yaptığından», «en inanmış Marksçılardan biri, halka iman etmiş biri» olduğundan ötürü müydü acaba?..

Burada, XX. Kongrenin demokrat ve sosyalist hareketin karşılaştığı birçok ciddî ve yeni sorunun doğru dürüst anlaşılmasına ve çözümlenmesine büyük yardımı dokunmuş olmasına ve Sovyetler Birliği toplumunun gelişmesinde çok önemli bir dönüm noktası olmasına rağmen, Kongrede Stalin'in hatalarına, onların sebeplerine ve onları yaratan şartlara karşı görülen ve bugün Sovyetler Birliği basınında her bakımdan geliştirilmekte olan tutumun tatmin edici olduğunu düşünmenin mümkün olmadığını açıkça ve hiç çekinmeden kabul etmeliyiz.

Bugün Ruslar kendi kendilerini tenkit ediyorlar. Bu davranış onların şereflerini arttırır; ama bu arada, hiç şüphesiz prestijlerinden de biraz kaybediyorlar. Bunu bir yana bırakalım, kendimizi her şeyin sebebi olarak Stalin'in hatalarını tenkit etmeye hasrettiğimiz sürece «tek adam efsanesi» nin alanı içindeyiz demektir. Başta, iyi olan her şey bir tek insanın insan üstü, olumlu niteliklerine malediliyordu; şimdi de kötü olan her şey aynı adamın aynı derecede ender ve hattâ

düşünülmesi imkânsız kusurlarına bağlanıyor. Her iki durumda da Marksçılığın kopmaz bir parçası olan değerlendirme ölçüsünden uzağız. Sovyetler Birliği toplumunun kendisine amaç edindiği demokratik yola ve kanunseverliğe yabancı, aykırı bâzı biçimlere, hattâ bozulma derecesinde, nasıl erişebileceğini ve erişebildiğini açıklayabilecek gerçek sorunlardan kaçınılıyor. Bu inceleme Sovyetler Birliği toplumunun çeşitli gelişme devreleri üstünde durularak yapılmalıdır, ve bunu herkesten önce Sovyetler Birliği'ndeki yoldaşlarımızın yapması gerekir, çünkü onlar durumu bizden iyi biliyorlar; biz bilgilerimizin eksik ya da hatalı olmasından dolayı yanlışlıklara düşebiliriz.

Son konuşmalarında ve yazılarında Lenin'in yeni toplumu tehdit eden bürokrasi tehlikesi üstünde durduğu hemen hatırımıza geliyor. Stalin'in hatalarının en büyüğü hiç şüphesiz, Sovyetler Birliği'nde ekonomik ve siyasal hayatta, ve belki de hepsinden önemlisi, parti hayatında bürokrasinin haddinden fazla arttırılarak desteklenmiş olmasıydı sanırım. Bu noktada sebep ile sonucu birbirinden ayırt etmek çok zordur. Biri yavaş yavaş diğerinin ifadesi haline gelmiştir. Bu haddinden fazla ağır bürokrasi yükü Eski Rusya'nın siyasal örgütlenme biçimlerinin ve âdetlerinin geleneksel gelişmesinin sonucu mudur?... Biz, asıl, yepyeni görevler yüklenen yeni bir tip bürokratik önderliğin doğup geliştiği gerçeğiyle ilgilenmekteyiz. Eskinin kalıntılarını değerlendirmeye pek önem vermiyoruz...

Demokratik rejime konan zararlı kısıtlamaların ve bürokratik örgütleme biçimlerinin yavaş yavaş ortaya çıkışının partiden geldiğini iddia ederken herhalde bir hataya düşmüyoruz.

İlk beş yıllık plân uygulandıktan ve tarımsal kollektifleştirme gerçekleştirildikten sonra ortaya çıkan şeylerin yakından incelenmesinin daha önemli olması gerektiğini sanıyorum. Burada temel sorunlar üstüne eğiliyoruz. Elde edilen başarılar büyüktü, hattâ korkunçtu. Dışardan yardım ya da

borç alınmadan, yeni toplumun kendi kuvvetleri kullanılıp geliştirilerek büyük bir sosyalist endüstri düzeni yaratılmıştı.

İlk büyük başarılar elde edildikten sonra sosyalist düzenin yeniden kuruluşunun, geniş yığınların ve onların önderliğini ya pan partinin çalışmalarıyla yeni toplumun kendi yapısı içinde çözümlenmesi gereken yepyeni çelişmelerle değil de, o düzenin kendi kendine işleyişiyle devam edeceğine inanmak ilkelerde bir yanlışlığa düşüldüğünü gösterir.

Bundan iki önemli sonucun çıktığım sanıyorum: Birincisi, içinde bulunulan durumun yeni ve gerçek zorluklarıyla uğraşmak gerektiği halde öyle yapılmayıp gururlu sözlerle, basmakalıp sloganlar ile dolu yazıların ve konuşmaların yaygınlaşmağa başladığı çeşitli yerlerde ve örgütlerde (Parti, işçi sendikaları, fabrikalar, sovyetler) insan yığınlarının çalışmaları durgunlaştı. Bunlar başarısız ve etkisizdi, çünkü hayatla olan bağlarını yitirmişlerdi. Gerçek yaratıcı tartışma yavaş yavaş kaybolmağa başladı. Aynı zamanda, kendi isteklerinden çok, yukarıdan gelen emirlere uyup çalışmak zorunda kalan yığınların çalışma güçleri azaldı. Ama ikinci sonuç daha da ciddî idi. Gerçek işe karışınca ve her tarafta var olan dengesizliklerin ve çelişmelerin sonucu olarak zorluklar su yüzüne çıkınca, her kötülüğün, plânı uygulamada çıkan her engelin, yiyecek temininde, ham maddelerin taşınmasında, endüstrinin ve tarımın çeşitli sektörlerinin gelişmesinde karşılaşılan her zorluğun sabotajlar, sınıf düşmanlarının çalışmaları, gizlice çalışan devrim aleyhtarı grupların çalışmaları filân yüzünden çıktığını düşünmeye doğru bir eğilim belirdi ve bu, zamanla, esas düşünce haline geldi. Böyle şeyler yok değildi; gerçekten vardı. Sovyetler Birliği, ona zarar vermek ve yükselişini yavaşlatmak için her çareye başvurmaya hazır merhametsiz düşmanlarla çevriliydi. Ama nesnel durumu değerlendirmede beliren bu hatalı yöneliş ölçüyü bir dereceye kadar kaçırmalarına, iyiyi ve kötüyü birbirinden ayıran bir çizginin olduğu düşüncesini unutmalarına, arkadaş ile düşmanı karıştırmalarına, yetersizliği ya da zayıflığı bilinçli düşmanlık ve ihanetle, eşyanın doğurduğu çelişmele-

rı ve zorlukları kendilerini mahvetmek için yemin etmiş birinin düşmanca hareketleriyle bir tutmalarına yol açtı. Stalin bu korkunç şaşkınlığa, sosyalizmi kurmanın ilerlemesiyle düşmanların tabiî olarak arttığını, sınıflar arası mücadelenin tabiî olarak şiddetlendiğini ileri süren yanlış teziyle yalancı bir bilimsellik verdi. Bu şaşkınlığı arttırdı, sürekli bir hale soktu ve bugün açıkça suçlama konusu olan sosyalist meşruiyetin eşi görülmemiş bir şekilde ihlâl edilişinin kaynağı oldu. Ama bu tutumların nasıl kabul edilip yaygınlaştığını anlamak için daha geniş araştırmalar yapmak gerekir... Stalin bir durumun aynı zamanda hem ifadesi, hem yaratıcısıydı; çünkü hem bürokratik tipte bir makine demokratik hayat biçimlerine karşı üstünlük kazandığı bir sırada böyle bir makinenin en tecrübeli örgütleyicisi ve önderi olduğunu göstermiş, hem de aslında yanlış bir yol olan, sonradan bozuk biçimlere giren ve Stalin'in kişisel nüfuzu için bir temel olarak kullanılan bu bürokratik tipte makineyi ilkelerle uyuşturmuş, onlara göre haklı göstermiştir. Bütün bunlar, Stalin'in çevresinde beliren, ölümüne kadar süren, belki bugün bile bir dereceye kadar etkinliğini sürdüren düşünce beraberliğinin nasıl olup da mümkün olduğunu açıklıyor.

7. Bütün dünyadaki komünistlerin mahkemeler ve entrikalar hakkındaki resmî Stalinci açıklamaya inanmış olmalarını neye bağlıyorsunuz?

Bütün dünyadaki komünistlerin Sovyetler Birliği Komünist Partisine ve onun önderlerine sonsuz güvenleri vardı. Bu güvenin kaynağının ne olduğu apaçıktan daha açıktır...

Ihtilâlden sonra geliştirilen, korunan, izlenen siyasetin yerinde olduğu bir gerçekti. Karşılaştıkları ve sonunda yendikleri insanüstü zorluklar biliniyordu. Bütün dünya onlara karşıydı, her çareye başvurarak onlara saldırıyordu, onları aldatıyordu. Bütün ulusların egemen sınıfları onlara karşı birleşmişti. Muhalif partilerde ve hattâ işçi hareketinin içinde olanlardan pek azı Sovyetler Birliği'nde yapılan muazzam işi beğenmiyorsa da anlayışla karşılıyordu. Bugün, en gerici

olanlar dışında herkes, Sovyetler Birliği'nin yaratılışının çağımız tarihinin en büyük olayı olduğunu kabul etmekte birleşiyor; ama bu yaratışı adım adım izleyenler, anlaşılmasını sağlayanlar, savunanlar ve bu yaratışta yer alanları, onu başlatanları savunanlar çoğu zaman yalnızca, ya da hemen hemen yalnızca komünistlerdi. Çok kere Sovyetler Birliği Komünist Partisinin şu ya da bu yönünü eleştirmeye başlayanların kısa zamanda komünist hareketini resmen suçlayanlara katılıp sonunda en gerici siyasal kuvvetlerin açık ya da gizli ajanları olduklarını da hesaba katmak gerekir. Küçük ya da büyük bir ölçüde, her komünist partisi bu tecrübeyi yaşamıştır. Böylece, Sovyetler Birliği komünistleri ile güven bağlarının ve alabildiğine kuvvetli bir birliğin doğmasının yanısıra, bu birliğin gerçek bir devrimci proletarya hareketinin esas özelliği olduğuna dair kuvvetli bir inanç da ortaya çıktı.

Soruda adı geçen mahkemelerin, Fransa'da bir halk cephesi kurmak için mücadele edildiği, Ispanya'da bu iş için silâhların konuşturulduğu, Sovyetler Birliği uluslararası siyasetinde demokrasi ve barışı korumak için önemli değişikliklerin yapıldığı bir sıraya (daha sonra bu sınırlamanın anlamını açıklayacağım) rastladığını sanıyorum. Komünist önderler mahkemelerin kanunî olduklarından şüphe etmek için hiç bir sebep görmüyorlardı, hele siyasal bakımdan ve halk karşısında yenilen eski muhalefet gruplarının (Troçkiciler ve sağcılar) önderlerinin mücadeleye tedhişçi metodlarla devam etmeye karşı olmadıklarını, ve bu mücadelenin Sovyetler Birliği dışında da yapıldığını bildikten sonra (1934 yılında, Paris'te, en iyi savaşçılarımızdan biri olan Reggio Emilia'lı Camillo Montanari bir Troçkici tarafından büyük bir soğukkanlılıkla öldürülmüştü. Her tarafta buna benzer şeyler olmuştu).

Bütün sanıkların suçlarını kabul etmeleri, hiç şüphesiz, hayrete ve tartışmalara yol açtı, ama daha fazla bir şey olmadı. Ayrıca, bugün ortaya dökülen kanunsuzlukların, kanunsuz ve ahlâk dışı mahkeme metodlarının bütün mahkemeler devresi için mi, yoksa benim sözünü ettiğim zamandan daha son-

ra gelen bir devrede olanlar için mi söylendiği hâlâ belirsiz bizim için...

Bir daha söyliyeyim, baştaki mahkemelerde bunları inceleyebilmiştik, sonradan yapılanların büyük bir kısmı dinleyicilere açık değildi - benim düşünceme göre birbirine bağlı iki unsur vardı: 1) Muhaliflerin, tedhişçi hareketlerde bulunmak için rejim aleyhinde giriştikleri gizli komplolar; 2) ahlâkî bakımdan takbih edilebilecek kanunsuz mahkeme metodlarının kullanılması. Tabiî birinci unsur ikincinin ağırlığını azaltmaz.

8. Tek insan efsanesinin eleştirilmesi halkın düşüncesi önceden yoklanmadan, yukardan gelen bir hareketle hazırlanmıştır. Bunun, birçok insanın iddia ettiği gibi, Stalinciliğin ölmediğine bir kanıt olduğunu düşünüyor musunuz?

Ileri sürdüğüm ve öz bakımından açıkladığım yargılar Stalin'in hatalarının giderilmesi ile tenkidinin yukardan gelmesini kaçınılmaz saymamı gerektiriyor. Stalin'in hatalarının bir sonucu olarak parti ve devlet içinde demokratik hayatın kısıtlanması ve Stalin'in çevresinde meydana gelen dayanışma o şekilde işliyordu ki, aşağıdan eleştirme ancak yavaş yavaş gelebilirdi, gelişmesi karışıklıklar içinde olurdu ve tehlikeli kesilmelere uğardı. Bu durum hoş görünmeyebilir, ama önceden olan şeylerin bir sonucuydu... Lenin'in devrimin ilk beş yılında kurduğu modele uygun olarak normal bir demokratik hayat için halkı yeniden eğitmek; yani, düşünce ve uygulama alanlarında şahsî teşebbüs kabiliyetini kazandırmak için yeniden eğitmek, araştırıcı olmak için, hareketli tartışmalara katılmak için, gerçeğe erişme yolunda kaçınılmaz hatalara karşı gerekli hoşgörüyü elde etmek için, önyargılardan ve insanlar arasında ayırım yapma alışkanlığından kurtulmak için, v.b. için eğitmek, bu şekilde, partinin binlerce insandan meydana gelen iskeletini, onlar vasıtasıyla da bütün partiyi, ve parti vasıtasıyla bölgeden bölgeye yaşama şartlarının hâlâ büyük değişiklikler gösterdiği muazzam bir ülkeyi eğitmek ne üç yıllık bir çalışmayla tamamlanabilecek,

ne de bir kongre ile bitirilebilecek büyük bir iştir... Bana öyle geliyor ki Stalin'in hataları böyle geniş kapsamlı bir gelişme içinde, Stalin'in Parti ve devlet çalışmalarının gerekli biçimlerini bir kenara attığı yıllarda izlediği metoddan alabildiğine ayrılan bir metod kullanılarak düzeltilmelidir.

9. Tek insan efsanesinin eleştirilmesinin, S.S.C.B. ile Halk Demokrasileri arasındaki, Rus Komünist Partisi ile diğer ülkelerdeki komünist partileri arasındaki, ve genel olarak, S.S.C.B. ile uluslararası işçi hareketi arasındaki ilişkilerde bir değişiklik yapacağına inanıyor musunuz?

Komünist partilerinin Moskova'dan aralıksız talimatlar, emirler aldığını, Moskova'nın onlara yol gösterdiğini söyleyen saçma masala, hiç olmazsa İtalya'da, inanan kimsenin kalmadığını umut ederim. Eğer böyle bir insan hâlâ varsa, onun için yazı yazmak boşunadır; çünkü çok kalın kafalı olduğu ve bugünkü işçi hareketinin sorunlarını şu kadarcık olsun anlıyamayacağı ortadadır. O halde, gelin diğerleri için yazalım.

Komünist Enternasyonali'nin kurulduğu Birinci Dünya Savaşı ertesi ilk yıllarda işçi hareketinin, sonradan da komünist hareketinin tek tek ülkelerdeki önemli siyasal sorunlarının tamamen merkezde, Moskova'da, kongrelerde ve diğer uluslararası toplantılarda görüşülüp kesin hareket biçimlerinin hazırlandığından şüphe edilemez. Bu devrede komünist hareketinin merkezîleşmiş bir önderliği olduğu, ve bunun sorumluluğunun, başka ülkelerdeki yoldaşlar tarafından yardım gören Rus yoldaşlarımızın omuzlarına yüklendiği söylenebilir. Ama kısa zamanda bu hareket, özellikle iyi önderlerin olduğu yerlerde, kendi kendine ilerlemeğe başladı... Eğer Komünistler Sovyetler Birliğinin uluslararası siyasetinin geniş dümen suyunda ilerlemişlerse, bu siyasetin doğru olduğuna inanmış olmalarındandır...

1947 yılında Enternasyonal'den oldukça değişik işler yapmak için kurulan haber bürosu esas olarak iki şey yaptı: Birincisi iyiydi; ikincisi kötü. Birincisi, emperyalizmin savaş

plânlarına karşı koyma işinde bütün olarak işçi hareketine doğru dürüst yol göstermesi oldu. İkincisi, Yugoslavya Komünistlerine yapılan uğursuz müdahale idi.

Stalin'e karşı ileri sürülen suçlamalardan bütün hareket yaygın, genel bir sorun ortaya çıktı: Bürokratik bozulmanın tehlikeleri sorunu, demokratik hayatın sönükleşmesi sorunu, yapıcı devrimci kuvvet ile devrimci meşruiyeti yok etme arasındaki ayırımın kaybolması sorunu, ekonomik ve siyasal önderliğin hayattan, eleştiriden ve insan yığınlarının yaratıcı çalışmalarından uzaklaşması sorunu. Bugün siyasal gücü elinde bulunduran komünist partileri arasında, bu tehlikeyi ilk ve son defa ortadan kaldırmak amacıyla en iyi yolu bulmak için girişilecek bir yarışmayı sevinçle karşılarız. Bozulmanın ve bürokrasinin kötülüklerinden kurtulabilmek için, sosyal adaletin ve çalışan yığınların özgürlüğünün ortaya çıkardığı sorunları birlikte çözmeyi öğrenebilmek için, ve böylece insan yığınları arasında kendimize gittikçe artan bir itibar ve çok sayıda taraftar kazanmak için kullanmamız gereken metodu bulmak bize düşecektir. (*)

MAO TSE - TUNG:

«Çiçekler Açsın Kucak Kucak»

Çalışan sınıfın ve Komünist Partisinin önderliği altında, altı yüz milyon insanımız, tek vücut halinde, Sosyalizmi kurmak için çalışıyor.

Ülkenin birleştirilmesi, halkın birliği ve ülkemizde bulunan çeşitli milliyetlerin birliği, dâvamızın kesin başarıları için temel garantilerdir. Ama bu, artık toplumumuzda bir çelişme olmadığı anlamına gelmez. Artık hiç çelişme olmadığını düşünmek saflık olurdu. Böyle bir şey yapmak nesnel gerçek karşısında hayâl kurmak olurdu. İki tip sosyal çelişmeyle karşı karşıyayız; düşman ile aramızdaki çelişmeler ve halk içindeki çelişmeler. Bu iki çelişme tipi yapı bakımından birbirinden tamamen ayrılırlar.

(*) Aynı kitap s. 98. 102-126,129-130,132-136,139.

Eğer bu değişik tipteki çelişmelerin doğru bir anlayışına varacaksak her şeyden önce «halk» ile ne kastedilir, «düşman» ile ne kastedilir, açıkça ortaya koymalıyız.

«Halk» terimi değişik ülkelerde ve her ülkede tarihin değişik devirlerinde değişik anlamlara gelir. Meselâ bizim ülkemizi ele alın. Japon saldırısı sırasında, Japon saldırısına karşı koyan bütün sınıflar, tabakalar ve sosyal gruplar halk kategorisi içindedirler; Japon emperyalistleri, ülkelerine ihanet eden Çinliler ve Japon taraftarı unsurlar ise halk düşmanları kategorisine girerler.

Kurtuluş savaşı sırasında, Amerika Birleşik Devletleri emperyalistleri ve onların uşakları, bürokrat-kapitalistler ve toprak ağaları sınıfı, ve bu iki sınıfı temsil eden Komintang gericileri halk düşmanlarıydı, bu düşmanlarla mücadele eden bütün diğer sınıflar, tabakalar ve sosyal guruplar da halk sınıfına dahildi.

Sosyalizmi kurmanın içinde bulunduğumuz devresinde, Sosyalist düzeni beğenen, destekleyen, Sosyalist düzeni kurmak için çalışan bütün sınıflar, tabakalar ve sosyal guruplar halk kategorisine dahildir, Sosyalist devrime karşı koyan, Sosyalist düzenin kurulmasına düşman olanlar ve onu yıkmağa çalışanlar halkın düşmanlarıdır.

Düşmanlarımızla aramızda olan çelişmeler zıt çelişmelerdir. Halk sınıfları arasında, çalışan insanlar arasında olan çelişmeler zıt değildir; oysa sömürücülerle sömürülen sınıflar arasındaki çelişmelerin zıt olma özelliklerinden başka bir de zıt olmama özellikleri vardır. Halk arasında çelişmeler her zaman var olmuştur, ama kapsadıkları şeyler devrimin her devresinde ve Sosyalizmin kuruluşu sırasında değişir. Çin'de bugün var olan şartlar altında, halk arasında çelişmeler dediğimiz şeyler şunlardır:

İşçi sınıfı içindeki çelişmeler, köylü sınıfı içindeki çelişmeler, aydınlar sınıfındaki çelişmeler, bir yandan işçi sınıfı ile köylü sınıfı arasındaki çelişmeler, diğer yandan, işçi sınıfı ile aydınlar sınıfı arasındaki çelişmeler, bir yandan işçi sınıfı

ile çalışan halkın diğer bölümleri arasındaki çelişmeler, diğer yandan, işçi sınıfı ile burjuva sınıfı arasındaki çelişmeler, ulusal burjuva sınıfı içindeki çelişmeler, v.b.

Bizim Halk Hükümetimiz halkın çıkarlarını gerçekten temsil eden, gerçekten halka hizmet eden bir hükümettir; fakat yine de Hükümet ile insan kitleleri arasında bazı çelişmeler vardır. Bunlar, devletin çıkarlarıyla, kollektif çıkarlarla kişisel çıkarlar arasındaki çelişmelerden; demokrasi ile merkeziyetçilik arasındaki çelişmelerden; önderlik mevkiinde olanlarla yönetilenler arasındaki çelişmelerden ve bazı devlet memurlarının insan kitleleriyle olan ilişkilerinde bürokratçı uygulamalarından doğan çelişmelerden meydana gelir. Genel olarak söylendiğinde, halk içindeki çelişmelerin temelinde halkın çıkarlarının esas bakımından özdeş olması bulunmaktadır.

Bizim ülkemizde, işçi sınıfı ile ulusal burjuvazi arasındaki çelişme halk içinde olan bir çelişmedir. İki sınıf arasında sınıf mücadelesi, büyük ölçüde, halkın safları arasında olan bir sınıf mücadelesidir. Bu, bizim ülkemizdeki ulusal burjuva sınıfının çift karakterli olmasından ileri geliyor.

Demokratik burjuva devrimi yıllarında burjuva sınıfının karakterinin devrimci bir yanı vardı; aynı zamanda düşmanla uyuşmaya karşı da bir yöneliş vardı; bu da karakterinin diğer yanıydı. Sosyalist devrimi devresinde, karakterinin bir yanı kâr yapmak için işçi sınıfını sömürmek, diğer yanı ise anayasayı desteklemek ve Sosyalist değişmeyi kabul etmeğe hazır olmaktır.

Ulusal burjuva sınıfı emperyalistlerden, toprak ağaları sınıfından ve bürokrat-kapitalistlerden farklıdır. Ulusal burjuva sınıfı ile işçi sınıfı arasındaki çelişme, sömürücü ile sömüren arasındaki çelişme zıt bir çelişmedir. Ama, Çin'de bugün var olan somut şartlar altında, gerektiği gibi ele alındığı takdirde böyle zıt bir çelişme zıt olmayan bir çelişme haline getirilebilir ve sâkin bir yolla çözümlenebilir. Ama eğer gerektiği gibi ele alınmazsa, meselâ diyelim ki ulusal burjuva sınıfını birleştirici, eleştirici ve eğitici bir siyaset uygulamazsak,

ya da ulusal burjuva sınıfı bu siyaseti kabul etmezse, işçi sınıfı ile burjuva sınıfı arasındaki çelişmeler düşman ile aramızdaki çelişmelere benzeyen zıt bir çelişme haline gelebilir.

Düşman ile aramızdaki çelişmeler ve halk içindeki çelişmeler yapıları bakımından birbirlerinden farklı olduklarına göre, değişik yollar kullanılarak çözümlenmelidirler. Kısaca söylendiğinde, birinci sınıftan olan çelişmelerde sorun, düşman ile aramızda bir çizgi çizmektir, ikinci guruptan olan çelişmelerde ise sorun doğru ile yanlışı birbirinden ayırt etmektir. Meselâ biz mi, yoksa içteki ve dıştaki gericiler mi, yani, emperyalistler, feodaliteciler ve bürokrat kapitalistler mi haklı sorunu da bir doğru ile yanlış arasında ayırım yapma sorunudur ama, yapı bakımından halk içinde doğru ile yanlışı ayırma sorunlarından farklıdır...

Bir önderlik altında özgürlüğü, ve merkeziyetçi bir yönetim altında demokrasiyi savunurken ideolojik sorunları, halk içinde doğruyu ve yanlışı ayırt etme sorunlarını çözümlemek için zorlayıcı metodlar kullanılması gerekir demek istemiyoruz hiç bir şekilde. İdeolojik sorunlarla ya da doğru ve yanlış hakkındaki sorunlarla yöneticilerin emirleriyle ya da zor kullanmaya başvurarak uğraşmak yolunda her çaba yalnız etkisiz olmaz, aynı zamanda zararlı olur. İnsanları nasıl Marksçılığa inanmağa zorlayamazsak, aynı şekilde ülkücülükten vazgeçmeğe de zorlayamayız.

Halk arasında ideolojik sorunları ya da ihtilâflı sorunları çözümlemede zorlayıcı, baskı yapıcı metodlar değil, demokratik metodlar, tartışma metodları, tenkid ya da ikna etme metodlarını kullanabiliriz ancak. Üretimlerini ve çalışmalarını verimli bir şekilde yapabilmek ve hayatını doğru dürüst düzenleyebilmek için halk, Hükümetin, üretim çalışmaları ve eğitim ve kültür organları önderlerinin, herkese, itaat edilecek uygun emirler vermesini ister. Kanunun ve asayişin yönetici emirler olmadan korunup sürdürülmesinin imkânsız olduğunu anlamak için fazla zekâya ihtiyaç yoktur. Yönetici emirler, ikna etme ve eğitme metodları halk içindeki çelişmeleri çözümlemede birbirlerini tamamlarlar. Sosyal düzeni sür-

dürmek için verilen yönetici emirler ikna etme ve eğitme ile desteklenmelidirler, çünkü yönetici emirler yalnız başlarına çoğu zaman bir şey yapamazlar...

Normal şartlar altında, halk içindeki çelişmeler zıt değildir. Ama eğer gerektiği gibi ele alınmazlarsa ya da biz uyanıklığı elden bırakır, dikkatimizi azaltırsak, zıtlık doğabilir. Sosyalist bir ülkede böyle bir gelişme çoğu zaman mahallî ve geçici bir yapıdadır. Bu, insanın insan tarafından sömürülmesinin kaldırılmış olmasından ve halkın çıkarlarının öz bakımından aynı olmasından ileri gelir. Macaristan olaylarında olduğu gibi oldukça büyük ölçüde düşmanca hareketlerin görülmesi içte ve dışta bulunan devrim aleyhtarı unsurların çalışmalarının işe karışmasıyla açıklanır. Bu hareketler de, özel bir yapıları olmasına rağmen, geçiciydiler. Böyle durumlarda, Sosyalist bir ülkede, emperyalistlerle el ele vermiş olan gericiler çözülmeyi ve hoşnutsuzluğu tahrik edip, düzensizliği körükleyip gizli amaçlarına varma gayretiyle halk içindeki çelişmelerden yararlanırlar. Macaristan olaylarının verdiği bu ders, üstüne eğilmemize değer. Birçokları, çelişmeleri çözümlemek için demokratik metodları kullanma teklifinin yeni bir soruna yol açtığını düşünüyor gibi görünüyor, ama bu aslında böyle değildir. Marksçılar her zaman proletarya sınıfının dâvasının halk yığınlarına dayanılarak ilerletilebileceğini, komünistlerin işçi sınıfı içinde çalışırken ikna etme ve eğitme gibi demokratik metodlar kullanmaları gerektiğini, emirciliğe ve zor kullanmaya hiçbir şekilde sapmamaları gerektiğini söylemişlerdir. Çin Komünist partisi bu Marksçı-Leninci ilkeye sadakatle bağlıdır. Biz, halkın demokratik diktatörlüğü altında, iki değişik biçimdeki çelişmeleri çözümlemede, düşman ile aramızdaki ve halk içindeki çelişmeleri çözümlemede iki değişik metodun, diktatörce ve demokratik iki ayrı metodun kullanılması gerektiğini her zaman iddia etmişizdir. Bu düşünce parti belgelerinde ve birçok sorumlu parti önderinin konuşmasında tekrar tekrar açıklanmıştır.

Biz, halk içindeki çelişmeleri çözümlemek için demokratik metodları kullanma sorunu üstünde bundan önce çok ko-

nuştuk; hattâ birçok kimselerin pratik olarak bildiği bu ilkeye göre hareket ettik, genel olarak. Öyleyse niye bazıları bunun yeni bir sorun olduğunu düşünüyor? Bunun sebebi, geçmişte düşmanlarımızla aramızda, içte ve dışta, şiddetli bir mücadele olmuş olması ve halk içindeki çelişmelerin bugün olduğu kadar ilgi çekememiş olmalarıdır.

Bugün artık oldukça az sayıda insan bu iki değişik tipteki çelişme arasında, düşmanla aramızdaki ve halk içindeki çelişmeler arasında kesin bir ayırım yapmayı başaramamaktadır, ve bu iki çelişme tipini karıştırmaya yatkındır. Bunları karıştırmanın bazan çok kolay olduğunu kabul etmek gerekir. Eskiden yaptığımız çalışmalarda böyle karışıklıkların çıktığı çok olmuştur. Devrim aleyhtarı hareketin bastırılmasında bazen iyi insanların kötü sanıldığı olmuştur. Böyle şeyler eskiden oluyordu, bugün de hâlâ oluyor. Hatalarımızı belli sınırlar içinde tutmayı başardık, çünkü bizim siyasetimiz öz halkımızla düşmanlarımız arasında kalın bir çizgi çekmek ve hataların yapılmış olduğu yerlerde hataları onarmak için uygun tedbirler almaktır.

Marksist felsefe, karşıtların birliği kanununun evrenin temel kanunlarından biri olduğunu kabul eder. Bu kanun tabiatın, insan toplumunun ve insan düşüncesinin her tarafında, her yönünde yürürlüktedir. Çelişmeler her yerde vardır, ama nasıl varlıklar yapı bakımından birbirlerinden ayrılıyorlarsa, çelişmeler de birbirlerinden öyle ayrılırlar; herhangi belli bir olayda ya da varlıkta karşıtların birliği şartlara bağlı olan, geçici ve süresiz olan, ve dolayısıyla görece olan bir şeydir, ama karşıtlar arasındaki mücadele sürekli ve kalıcıdır.

Lenin bu kanunu çok açık bir şekilde anlatmıştır. Bizim ülkemizde gittikçe artan sayıda insan bunu kavramıştır. Ama birçokları için bu kanunu kabul etmek başka şeydir, sorunları incelemede ve çözümlemede kullanmak başka şeydir. Toplumumuzu ileri iten güçlerin ta kendileri oldukları halde birçokları halk içinde çelişmelerin var olduğunu açıkça kabule cesaret edemiyorlar. Birçokları Sosyalist bir toplumda çelişmelerin var olduğunu kabule yanaşmıyor, bunun sonucu olarak da, sos-

yal çelişmelerle karşılaşınca çekingenleşiyorlar, bir şey yapamaz hale geliyorlar. Sosyalist toplumun güçlenmesinin ve gitgide birliğe yönelmesinin baştan sona bu yoldan, çelişmelerin gerektiği gibi ele alınıp çözümlenmesiyle olacağını bilmiyorlar. Bu sebepten dolayı, önce kadrolarımıza ve sonra da, halka Sosyalist bir toplum içinde var olan çelişmeleri anlamaları ve böyle çelişmeleri doğru dürüst ele almayı öğrenmeleri için bazı şeyleri açıklamamız, anlatmamız gerekiyor.

Sosyalist bir toplumdaki çelişmeler öz bakımından eski toplumlarda, meselâ kapitalist toplumda bulunan çelişmelerden farklıdırlar. Kapitalist bir toplumda çelişmeler, kapitalist düzen tarafından çözümlenemeyecek şiddetli zıtlıklar ve çatışmalar halinde belirirler. Tersine, Sosyalist toplumdaki çelişmeler zıt değildir ve bizzat Sosyalist düzen tarafından teker teker çözümlenebilirler.

Sosyalist toplumdaki esas çelişmeler de hâlâ üretim ilişkileri ile üretim güçleri arasındaki çelişmeler ve üst yapı ile ekonomik temel arasındaki çelişmelerdir. Ama bu çelişmeler, eski toplumdaki üretim ilişkileri ile üretim güçleri arasındaki çelişmelerden ve üst yapı ile ekonomik temel arasındaki çelişmelerden yapı bakımından esaslı bir şekilde ayrılırlar ve değişik özelliklere sahiptirler. Ülkemizin bugünkü sosyal düzeni eski günlerin düzeninden kat kat üstündür. Bu böyle olmasaydı eski düzen yıkılamazdı ve bu yeni düzen kurulamazdı.

Sosyalist üretim ilişkileri üretim güçlerinin gelişmesine eski üretim ilişkilerinden daha uygundur derken, Sosyalist üretim ilişkilerinin üretim güçlerinin eski toplumda görülmemiş bir hızla gelişmelerini mümkün kıldıklarını söylemek istiyoruz. Böylece üretim sürekli olarak artıyor ve halkın durmadan artan ihtiyaçlarını zamanında karşılamak mümkün oluyor. Emperyalizmin, feodalizmin ve bürokrat-kapitalizmin yönetimi altındaki eski Çin'de üretim çok yavaş gelişmekteydi.

Kurtuluştan önce elli yıldan fazla bir zaman için Çin, Kuzey Doğudaki illerin üretimini saymazsanız, ancak birkaç

bin ton çelik çıkardı. Eğer bu illeri de katarsak, ülkemizin en yüksek yıllık çelik üretimi yalnızca 900.000 tonun üstünde bir şeydi. 1949'da bu ülkenin çelik üretimi yalnızca 100.000 tonun üstündeydi. Şimdi ise çelik üretimimiz 4.000.000 tonu aşmış durumda. Eski Çin'de sözü edilebilecek ağır endüstri kolları hemen hemen yoktu; otomobil ve uçak endüstrileri hiç yoktu; şimdi sahibiz onlara.

Emperyalizm, feodalizm ve bürokrat-kapitalizm yönetimi halk tarafından yıkılınca birçok insan Çin'in nereye, kapitalizme mi yoksa Sosyalizme mi yöneldiğini açık olarak görememişti. Gerçekler cevabı veriyor: Çin'i ancak Sosyalizm kurtarabilir. Sosyalist düzen ülkemizin üretim güçlerinin hızla gelişmesini mümkün kılmıştır. Bu, dıştaki düşmanlarımızın bile kabul etmek zorunda kaldıkları bir gerçektir.

Ama bizim Sosyalist düzenimiz daha yeni kurulmuştur; ne tamamen kurulmuştur, ne de tamamen kuvvetlenmiştir. Devletin ve özel kişilerin birlikte yürüttükleri endüstri ve ticaret teşebbüslerinde kapitalistler hâlâ kapitallerine karşılık belli bir faiz alıyorlar; yani, sömürme hâlâ var. Mülkiyet bakımından düşünülürse, bu teşebbüsler yapı bakımından daha henüz tam Sosyalist değildir. Tarım ve el sanatları üretim kooperatiflerimizden bazıları hâlâ yarı Sosyalisttir, tam Sosyalist olan kooperatiflerimizde bile mülkiyetle ilgili bazı sorunlar çözümlenmeyi bekliyor. Ekonomimizin çeşitli bölümlerinde, Sosyalizm düzenine uygun üretim ve alış veriş ilişkileri hâlâ yavaş yavaş geliştirilme halinde, eskilerinden daha uygun yollar aranmakta.

Sosyalist ekonominin, üretim imkânlarının bütün halkın mülkiyetinde olan bir bölümü ile üretim imkânlarının kollektif mülkiyette olduğu bir başka bölümde birikim ile tüketim arasında uygun bir oran bulmak sorunu bu iki bölüm arasında uygun bir oran bulmak kadar çözümlenmesi zor, karmaşık bir sorundur. Bu sorun için bir anda akla uygun gelen bir çözüm bulmak kolay değildir.

Özetlemek gerekirse, Sosyalist üretim ilişkileri kurulmuştur; bunlar üretim güçlerinin gelişmesine uygun düşüyor-

lar; ama kusursuz olmaktan hâlâ çok uzaklar ve kusurlu yönleri üretim güçlerinin gelişmesiyle çelişme halinde. Üretim ilişkileri ile üretici güçlerin gelişmesi arasında çelişme olduğu gibi uyuşma da var; aynı şekilde, üst yapı ile ekonomik temel arasında çelişme olduğu gibi uyuşma da var.

Üst yapı, halkın demokratik diktatörlüğünün devlet kurumları, kanunları ve Marksçılık-Leninciliğin rehberliğinde Sosyalist ideoloji, Sosyalist dönüşümü, ve emeğin Sosyalist bir biçimde örgütlenmesini kolaylaştırarak olumlu bir rol oynamıştır. Ust yapı Sosyalist ekonomik temele yani Sosyalist üretim ilişkilerine uygundur. Ama, burjuva ideolojisinin kalıntıları, devlet organlarımızda işlerin bürokratik yollarla yapılagelmesi ve devlet kurumlarımızın bazı halkalarında görülen kusurlar sosyalizmin ekonomik temeli ile çelişme halinde bulunuyorlar. Bu çelişmeleri özel şartların ışığı altında çözümlemeğe devam etmeliyiz.

Tabiî bu çelişmeler çözümlenince yeni sorunlar ve çelişmeler ortaya çıkıp yeni çözümler bulmayı gerektirecekler. Meselâ, toplumun ihtiyaçları ve üretim arasındaki çelişmeyle uğraşmak için devlet plânlaması yoluyla sürekli ayarlamalar gerekecektir. Tabiî bu çelişme uzun zaman bizimle beraber kalacak.

Her yıl ülkemizde, birikim ile tüketim arasında uygun bir oran kurmak ve üretim ile toplumun ihtiyaçları arasında bir dengeye erişmek için bir ekonomik plân hazırlanıyor. «Denge» ile karşıtların geçici, görece bir birliğini kastediyoruz. Her yılın sonunda böyle bir denge, bütün olarak alınınca, karşıtların mücadelesi ile bozuluyor, elde edilmiş olan birlik bir değişmeden geçiyor, denge dengesizlik haline geliyor, birlik ayrılık haline geliyor, ve ondan sonraki yıl için bir denge ve birlik bulmak için yeniden çalışmak gerekiyor. Bu bizim plânlı ekonomimizin üstün niteliğidir. Aslına bakarsanız, bu denge ve birlik her ay ve her üç ayda bir kısmen bozulur ve kısmî ayarlamalara başvurulur. Bazen, aldığımız tedbirlerin nesnel gerçeğe dayanmaması yüzünden, çelişmeler ortaya çıkar ve denge bozulur; işte bu bizim hata yapmak dediğimiz

şeydir. Çelişmeler sürekli olarak doğarlar ve sürekli olarak çözümlenirler; bu, varlıkların gelişmesinin diyalektik kanunudur.

İşte bugünkü durum! İnsan kitleleri arasında büyük ölçüdeki sınıf mücadeleleri, devrimci devrelerin bir özelliği olan bu çalkantılı mücadeleler genel olarak son bulmuştur; ama sınıf mücadelesi tamamen bitmemiştir. Geniş insan kitleleri yeni düzeni sevinçle karşılıyor ama henüz ona alışmış değiller. Hükümet işlerinde görev alanlar yeteri kadar tecrübeli değiller; belli bazı siyaset biçimleriyle ilgili sorunları ele almada kullanılabilecek yolları incelemeye ve araştırmaya devam etmelidirler.

Başka türlü dendiğinde, Sosyalist düzenimizin gelişip kendisini kuvvetlendirmesi için, insan yığınlarının yeni düzene alışmaları için ve hükümet işlerinde görev alanların çalışıp tecrübe edinmeleri için zamana ihtiyaç vardır. İçinde bulunduğumuz önemli dönemde halk içindeki çelişmeleri düşmanla aramızdaki çelişmelerden ayırt etme sorunu ile halk içindeki çelişmelerin nasıl ele alınması gerektiği sorunu üzerine eğilmeliyiz; ülkemizdeki çeşitli milliyetlerden insanları yeni bir savaş uğrunda, tabiata karşı savaş uğrunda, ekonomimizi ve kültürümüzü geliştirmek, bütün insanlarımızın bu geçiş devresini oldukça sâkin bir şekilde geçirmelerini sağlamak, yeni düzenimizi güven altına almak ve yeni devletimizi kurmak uğrunda biraraya getirmeliyiz.

★

«Kucak Kucak Çiçekler Açsın», «Yüzlerce Düşünce Okulu Birbiriyle Yarışsın», «Her Zaman Birlikte Yaşama ve Karşılıklı Yönetim»: Bu sloganlar nasıl oldu da ortaya atıldılar?

Çin'de var olan özel şartların ışığı altında, Sosyalist bir toplumda çeşitli tipten çelişmelerin hâlâ var olduğu farkedilerek, ülkenin ekonomik ve kültürel gelişmeyi hızlandırmaya olan şiddetli ihtiyacına bir cevap olarak ortaya atıldılar.

Kucak kucak çiçeğin açtırılması ve yüzlerce düşünce okulunun birbiriyle yarıştırılması siyaseti sanatların gelişme-

si ve bilimin ilerlemesi için hazılanmıştır; kendi toprağımızda bir Sosyalist kültürün başarılı olmasını sağlamak için hazırlanmıştır. Çeşitli sanat biçimleri serbestçe gelişebilir ve çeşitli bilim okulları birbirleriyle serbestçe yarışabilirler. Yönetici tedbirlerin belli bir sanat biçimini ya da düşünce okulunu kabul ettirip diğerlerini yasaklamak için kullanılmasının sanatın ve bilimin gelişmesine zararlı olduğu kanısındayız biz.

Sanat ve bilimlerde doğru ve yanlış sorunları sanat ve bilim çevrelerinde serbest tartışmalarla ve sanat ve bilim alanlarında pratik çalışmalar sırasında çözümlenmelidir. Oldu bittiye getirilip çözümlenmemelidirler. Bir şeyin doğru ya da yanlış olduğunu anlamak için çoğu zaman bir deneme devresine ihtiyaç vardır. Eskiden yeni ve doğru olan şeyler, çoğunluk, ilk ortaya çıktıkları sırada halkın çoğunluğuna kendilerini kabul ettirmeyi başaramıyorlardı, yıpratıcı mücadelelerle gelişmek zorunda kalıyorlardı.

Doğru ve iyi şeyler çoğu zaman başlangıçta güzel kokulu çiçekler olarak değil, zehirli tohumlar olarak görülmüşlerdir. Kopernik'in güneş düzeni ile ilgili teorisi ve Darwin'in evrim teorisi bir zamanlar yanlış diye bir kenara atılmışlardı ve şiddetli bir muhalefetle mücadele etmek zorunda kalmışlardı. Çin tarihinde buna benzer nice örnekler vardır. Sosyalist toplumda yeni şeylerin gelişmesi için var olan şartlar eski toplumdakilerden çok farklıdır ve kat kat üstündür. Yine de, taze, yeni doğan güçlerin engellenmesi, akla yakın öğütlerin hasır altı edilmesi hâlâ olağan şeylerdendir.

Yeni şeylerin gelişmesi yalnız bilinçli baskı ile değil, ileri görüşlülüğün olmamasıyla da engellenebilir. İşte bu sebepten ötürü sanatlardaki ve bilimlerdeki doğru ve yanlış sorunlarına karşı ihtiyatlı bir tutum takınmalıyız, serbest tartışmayı teşvik etmeliyiz ve aceleci kârarlardan kaçınmalıyız. Bu tutumun sanat ve bilimlerin gelişmesini kolaylaştıracağına inanıyoruz.

Marksizm de mücadele ederek gelişmiştir. Başlangıçta Marksizm çeşit çeşit hücumlara uğramıştı; dünyanın birçok yerlerinde hâlâ ona hücum ediliyor. Sosyalist ülkelerde Mark-

sızmin durumu başkadır. Yine de, bu ülkelerde bile, Marksizme düşman olan ülküler olduğu gibi Marksist olmayan ülküler de var. Çin'de, mülkiyet düzeninde bir değişiklik olarak düşünüldüğü takdirde, Sosyalist dönüşümün büyük ölçüde tamamlandığı, devrimci devrelerin bir özelliği olan büyük çapta sınıf mücadelelerinin son bulduğu doğrudur.

Ama yıkılmış olan toprak ağaları ve kompradorlar sınıflarının kalıntıları hâlâ var, burjuva sınıfı hâlâ var, küçük burjuvalar sınıfı kendisini yeniden şekillendirmeye henüz başlamış durumda. Sınıf mücadelesi daha bitmiş değil. Proletarya sınıfı ve burjuva sınıfı arasındaki sınıf mücadelesi, çeşitli siyasal güçler arasındaki sınıf mücadelesi, proletarya sınıfı ile burjuva sınıfı arasında ülküsel alandaki sınıf mücadelesi daha uzun zaman sürecektir, ve bazen çok da şiddetlenebilir.

Proletarya sınıfı dünyayı kendi dünya görüşüne uygun bir biçimde değiştirmek için çalışıyor, burjuva sınıfı da aynı şeyi yapıyor. Bu bakımdan, Sosyalizm mi yoksa Kapitalizm mi galip gelecek sorununun cevabı hâlâ belli olmuş değildir. Marksistler hem aydınlar arasında hem de halk arasında hâlâ azınlıktalar. Onun için Marksizm yine mücadele ederek gelişmek zorundadır. Marksizm ancak mücadele ederek gelişebilir. Bu yalnız geçmiş için ve şimdiki zaman için değil, gelecek için de gerekli olarak doğrudur. Doğru olan şey, mücadele sırasında, yanlış olan şeyle birlikte gelişir. Doğru, iyi ve güzel daima yanlış, kötü ve çirkinle yüz yüzedir, onunla mücadele ederek gelişir. İnsanlık gerçek olmayan bir şeyi reddedip bir gerçeği kabul ettikçe yeni bir gerçek yeni yanlış düşüncelerle mücadele etmeye başlayacaktır. Böyle mücadeleler hiçbir, zaman son bulmayacaktır. Bu, gerçeğin gelişmesinin kanunudur, ve muhakkak ki Marksçılığın gelişmesinin de kanunudur.

Sosyalizmin ve kapitalizmin ülkemizde yaptıkları mücadeleyi bir sonuca bağlamak uzun zaman alacaktır. Çünkü eski toplumdan gelen burjuva sınıfının ve aydınların etkisi bu ülkede uzun bir zaman bir sınıf ülküsü olarak devam edecektir. Bunu kavramayı başaramamak, hattâ daha da kötüsü,

bunu hiç anlayamamak hataların en ciddisine düşmemize yol açabilir. Ideolojik alanda mücadele etmenin gerekliliğini görmezlikten gelme hatasına yol açabilir.

İdeolojik mücadele başka mücadele biçimlerine benzemez. Bu mücadelede kaba, zorlayıcı metodlar kullanılmamalıdır, yalnızca kılı kırk yaran bir düşünce kullanılmalıdır. Bugün Sosyalizm ideolojik mücadelede elverişli şartlara sahip. Devletin gücünün büyük bir kısmı proletarya sınıfının önderliğinde çalışan insanların elinde.

Çalışmalarımızda hataların ve kusurların olmasına rağmen her iyi niyetli insan halka bağlı olduğumuzu, ülkeyi halkla birlikte çalışarak kurmaya hem kararlı olduğumuzu hem de bunu yapabildiğimizi, büyük başarılar kazandığımızı ve daha da büyük başarılar kazanacağımızı görebilir. Eski toplumdan gelen burjuvaların ve aydınların büyük çoğunluğu vatanseverdir; gelişen Sosyalist anayurtlarına hizmet etmek istiyorlar, Sosyalist dâvasına ve çalışan insanlara sırtlarını çevirirlerse güvenebilecekleri bir kimsenin kalmayacağını, parlak bir gelecek umut etmeye hakları olmayacağını biliyorlar.

Bazıları şöyle sorabilir: Marksçılık ülkemizde halkın çoğunluğu tarafından esas ülkü diye kabul edildiğine göre tenkid edilebilir mi? Tabiî tenkid edilebilir. Bilimsel bir gerçek olan Marksçılık tenkidten korkmaz. Korksaydı ve tartışma ile yenilebilseydi değersiz olurdu. Gerçekten, idealistler Marksçılığı her gün ve her türlü yolu kullanarak tenkid etmiyorlar mı? Burjuva düşüncelerini besleyen ve değişmek istemeyenlere gelince, onlar da Marksçılığı türlü türlü yollar kullanarak tenkid etmiyorlar mı?

Marksistler hiç bir guruptan gelecek tenkidlerden korkmamalıdırlar. Tersine, tenkidin çarkları, arasında ve mücadelenin fırtınası, gerginliği altında kendilerini çelikleştirip geliştirmek ve yeni durumlar kazanmak ihtiyacındadırlar. Yanlış düşüncelere karşı savaşmak aşı olmaya benzer: aşı etkisini gösterdikten sonra insan hastalığa karşı daha büyük bir dayanıklılık kazanır. Kucak kucak çiçeğin açtırılması ve yüzlerce düşünce okulunun birbirleriyle yarıştırılması siyasetini

uygulamak Marksçılığın ideolojik alandaki seçkin durumunu zayıflatmayacak, tersine kuvvetlendirecektir...

Halk içindeki ideolojik sorunlarda, insanın manevî hayatıyla ilgili sorunlarda kaba ve kestirip atıcı metodlar kullanmak yalnız boşuna bir çaba değildir, aynı zamanda çok zararlıdır. Yanlış düşüncelerin söylenmesini yasaklayabilirsiniz, ama o düşünceler yine orada olacaklardır. Diğer yandan, eğer doğru düşünceler şımartılır, unsurları incelenmez, ya da hastalığa karşı aşılanmazlarsa, yanlış düşüncelere karşı galip gelemezler. İşte bu yüzden ancak tartışma metodlarıyla tenkidi ve aklı kullanarak doğru düşünceleri gerçekten yerleştirebiliriz, yanlış düşünceleri altedip sorunları gerçekten çözümleyebiliriz.

Burjuvalar ve küçük burjuvalar ne zamansa ülkülerini dile getireceklerdir. Burjuvaların ve küçük burjuvaların siyasal ve ülküsel sorunlar üstünde, mümkün olan her yoldan yararlanarak kendilerini duyurmakta ısrar etmeleri kaçınılmaz bir şeydir. Böyle yapmamalarını bekleyemeyiz. Kendilerini duyurmalarına engel olmak için baskı metodları kullanmamalıyız; öyle yapmalarına müsaade etmeliyiz ve aynı zamanda onlarla tartışıp onlara iyi hazırlanmış tenkidler yöneltmeliyiz.

Her çeşit yanlış düşünceyi tenkid etmemiz gerektiğinden şüphe edilemez. Tenkid etmekten kaçınıp yanlış düşünceler hiç engelle karşılaşmadan meydanı doldururken seyirci kalmak elbet de olmaz. Hatalar tenkid edilmelidir ve zehirli tohumlarla daha çıktıkları yerde mücadele edilmelidir. Ama böyle tenkidler dogmacı olmamalıdır. Metafizikçi metodu kullanmamalıyız: tersine, diyalektik metodu kullanmaya çalışmalıyız. İhtiyaç duyulan şey bilimsel çözümlemeler ve tamamen ikna edici tartışmalardır. Dogmacı tenkid hiçbir şeyi halletmez. Zehirli tohumlar katiyen istemiyoruz, ama gerçekten zehirli bir tohum olanla gerçekten güzel kokulu bir çiçek olanı dikkatle ayırmalıyız birbirinden. İnsan yığınları ile birlikte bu dikkatli ayırımın nasıl yapılacağını ve zehirli

tohumlarla mücadele etmede doğru metodları kullanmayı öğrenmeliyiz.

Dogmacılığı tenkid ederken dikkatimizi aynı zamanda revizyonistliği tenkid etmeye de çevirmeliyiz. Revizyonistlik, ya da sağcı fırsatçılık, dogmacılıktan bile daha tehlikeli bir burjuva düşünüşü özelliğidir. Revizyonistler, ya da sağcı fırsatçılar Marksçılığı yarım ağızla överler ve aynı zamanda dogmacılığa hücum ederler. Ama aslında saldırılarının asıl amacı Marksçılığın en temel unsurlarıdır. Maddeciliğe ve diyalektiğe ya karşı koyarlar ya da onu çarpıklaştırırlar; Sosyalist değişmeye ve Sosyalizmin kurulmasına ya karşıdırlar ya da onu zayıflatmağa çalışırlar. Ülkemizde Sosyalizmin esas zaferi kazanılmış olduğu halde hâlâ kapitalist düzenin geri getirilmesini boşuna umut edenler var. İdeolojik cephe dahil, her cephede çalışan sınıfla mücadele ediyorlar. Bu mücadelede revizyonistler sağ kollarıdır.

Dıştan bakılırsa bu iki slogan, «Kucak kucak çiçekler açsın ve yüzlerce düşünce okulu birbiriyle yarışsın», hiçbir sınıf özelliği göstermez; proletarya sınıfı bunları istediği anlama çekebilir, burjuva sınıfı ve diğer insanlar da aynı şeyi yapabilir.

Ama değişik sınıfların, tabakaların ve sosyal grupların, güzel kokulu çiçeklerin ve zehirli tohumların ne oldukları hakkında kendilerine özgü görüşleri vardır. Bu durumda, bugün insan yığınlarının açısından güzel kokulu çiçekleri ve zehirli tohumları birbirinden ayırt etmek için ölçü ne olmalıdır?

Ülkemizin siyasal hayatında, halkımız sözlerimizde ve davranışlarımızda neyin doğru, neyin yanlış olduğunu nasıl anlayacak? Anayasamızın ilkelerine, halkımızın ezici çoğunluğunun isteğine, siyasal partilerimizin ve guruplarımızın çeşitli fırsatlarda birlikte açıkladıkları siyasal programlarımıza dayanarak sözlerin ve davranışların şu ölçülere uydukları takdirde doğru olarak kabul edilebileceklerine inanıyoruz:

1. Eğer ülkemizde bulunan çeşitli milliyetlerden grupları birbirinden ayırmıyor, birleştirmeğe yardım ediyorlarsa;

2. Eğer Sosyalist değişmeye ve Sosyalist düzenin kurulmasına zararlı değil de yararlıysalar;

3. Eğer halkın demokratik diktatörlüğünü zayıflatmaya değil de kuvvetlendirmeye yardımcı oluyorlarsa;

4. Eğer demokratik merkeziyetçiliği zayıflatmaya değil de kuvvetlendirmeye yardımcı oluyorlarsa;

5. Eğer Komünist Partisinin önderliğini yıkmaya ya da zayıflatmaya değil de kuvvetlendirmeye eğilimliyseler;

6. Eğer uluslararası Sosyalist dayanışmaya ve dünyanın barış sever insanlarının arasındaki dayanışmaya zararlı değil de yararlıysalar.

Bu ölçüleri beğenmeyenler kendi görüşlerini yine ortaya koyup savunabilirler. Halkın çoğunluğunun elinde böyle açıkça belirtilmiş ölçüler olursa tenkid ve kendi kendini tenkid düzgün bir biçimde yapılabilir ve bu ölçüler halkın sözlerinin ve davranışlarının güzel kokulu çiçekler mi yoksa zehirli tohumlar mı olduklarını anlamak için kullanılabilir. Bunlar siyasal ölçülerdir.

Bilimsel teorilerin gerçekliklerini ve sanat eserlerinin estetik değerlerini ölçmek için başka uygun ölçülere ihtiyaç vardır elbet, ama bu altı siyasal ölçü bütün sanat ya da bilim çalışmalarına da uygulanabilir. Bizim ülkemiz gibi Sosyalist bir ülkede siyasal ölçülere aykırı düşen yararlı bilimsel çalışmalar ve yararlı sanat çalışmaları olabilir mi?

Yukarda söylenen her şey ülkemizdeki özel tarihî şartlardan çıkıyor. Değişik Sosyalist ülkelerde ve değişik komünist partilerinde değişik şartlar hakim olduğuna göre başka ülkelerin ve partilerin Çinlilerin yolunu izlemeye mecbur olduklarını ya da buna ihtiyaçları olduğunu sanmıyoruz.(*)

POLONYA BİRLEŞİK İŞÇİ PARTİSİNİN VIII. BÜYÜK TOPLANTISININ TUTANAKLARINDAN PARÇALAR:

Yoldaş Artur: Staravicz — Çok iyi bilindiği gibi VII. Bü-

(*) ON THE CORRECT HANDLING OF CONTRADICTIONS AMONG THE PEOPLE'dan «New York, 1957) s. 3-5,7-12,22-26

yük Toplantı Partinin hastalığının kaynağını çok açık olarak ortaya koydu: Partimizin saflarında ve parti önderlerinin arasında gerici yönelişlerin varlığı, Parti ve devlet içinde Stalinci metodlara dönme, demokrasiyi zincire vurma, milliyetçi önyargıları sömürme, halkta şahsî teşebbüsü körletme, kanunları çiğneme çabalarının varlığıydı ortaya konulan. Bazı yoldaşlar Merkez Komitesinde bir gurubun bulunduğunu yalanlamağa çalıştılar. Gerçekten bir avuç aptalla uğraştıklarına mı inanıyorlar acaba? İçlerinde birbirleriyle iyi bağlanmış, birbirlerini tamamlayan hücumların, tenkidlerin ve tekliflerin yer aldığı bir dizi konuşmanın yapıldığı hatırımızdadır. S. B. K. P. yönetim kurulundan bir heyetin beklenmedik bir zamanda gelmesiyle ve bu gurubun üyelerinin teker teker Varşova Parti teşkilâtının Sovyetler Birliği aleyhtarı gösteriler ve Allah bilir daha neler hazırladığına dair söylentiler yaymaya çalışmasıyla gerginlik çok arttığı zaman nasıl davrandıklarını hepimiz pekâlâ gördük. Yoldaş Ruminski buna tanıktır. Görüşmelerin ilk gününde koridorlarda - yok olduğu iddia edilen gurubun zaferinden emin olarak - tarihî olayların her zaman küçük guruplarda başladığını, Natolin gurubunun şimdi daha çok destek kazanacağını söyleyen yoldaş Ruminski idi.

Partide, ve hepsinden önemlisi, seçkin kadrolarda, şaşkınlığın artmış olmasının ve çalışmaların felce uğramış olmasının esas sebebi bu gurup tarafından Merkez Komitesinde Partiyi parçalama tehditlerinin, demokratik olmayan tehditlerin savurulması ve tek tek bazı insanlara hücum edilmesiydi...

Partide ve Parti yöneticileri arasında bu hastalığın bulunmasına daha fazla göz yumamayız. Polonya'da sosyalizm dâvasına ölçülemeyecek derecede zarar verecek bir durumla karşı karşıyayız.

VII. Büyük Toplantının başarısızlığa uğradığı yerde VIII. Büyük Toplantı başarılı olmalıdır. Parti, safları içinde onu geri, kör bir çıkmaza sürükleyecek yönelişleri yok etmelidir: Partiyi demokratikleşmeye bir engel haline getire-

cek, Parti içinde özgür düşünceyi boğacak, yönetici baskıya ve bürokratik yönetime yol açacak, tenkidin elini kolunu bağlayacak ve Partinin saflarının manevî gücünü aşırı yurtsever teorilerle yıkacak yönelişler yok edilmelidir. Parti yeni bir önderliğe sahip olmalıdır, çalışma kabiliyeti olan mütecanis bir önderliğe sahip olmalıdır; çalışan sınıfa ve ulusa gerçeği, ve yalnız gerçeği anlatacak bir önderliğe sahip olmalıdır; Merkez Komitesinin kararlarını azimle ve gayretle uygulayacak, bütün Partiyi çevresinde toplayacak bir önderliğe sahip olmalıdır....

Partimiz 1948'de tek insan efsanesine katılıp onun bir oyuncağı olunca siyasetini değiştirdi. Stalinci siyesetin baskısı altında sosyalizmin Polonyalı yolunu reddetti (ki bu yolun Sovyetler Birliği yoluna uymayan, ona karşıt olan bir yol olduğu iddia edilir) ve Sovyetler Birliği örneğine her alanda tamamen tâbi olup onu hiç düşünmeden taklit etme yolunu seçti....

Geçmişin başarılarını küçümsememeliyiz: bütün hatalar bir yana, çalışan sınıfın ve bütün ulusun büyük fedakârlıklara malolan çabalarının meyvalarıdır onlar. Ama Yoldaş Berman'ın demecinde gördüğümüz değerlendirmeyi hiçbir şekilde kabul edemeyiz. Yoldaş Berman'ın iddiasına göre «Esas bakımından doğru bir siyaset izledik; ülkemizde sosyalizmi kurmak için en uygun biçimleri aradık.» Böylesine üzücü sonuçlara yol açan, Partide ve ülkede siyasal bir buhrana, türlü ekonomik zorlukların yığılmasına yol açan bu siyaset ne biçim doğru bir siyasettir? Ülkemizde sosyalizmi kurmanın ne biçim uygun yollardır ki bunlar, hayatî ihtiyaçlarımızı karşılayamadıkları için bugün gözden geçirilmeleri gerekiyor? Bu biçimlerin özü tamamen, Yoldaş Berman'ın sanki Partinin siyasetiyle bağıntısız bir düzenmiş gibi sözünü ettiği, «Çok zararlı olan bu merkezîleştirici ve bürokratlaştırıcı çarpıklıklara yol açan önderlik düzeni» değil midir?

Partinin son yıllardaki siyaseti sosyalizmin ilkelerini uygulamayı başaramamıştır. Doğru bir siyaset olarak kabul edilemez. Ve ne çalışan sınıf, ne de ulus tarafından böyle ka-

bul ediliyor.

Partinin ülkeyi endüstrileştirme siyaseti doğruydu ama (ve bu bakımdan başarılar kazandığımız yalanlanlanamaz) Stalinci beş yıllık plânlara dayandırılan metodlarımız birçok yönlerden yanlıştı. En büyük başarısızlık, yalnızca, haddinden fazla merkezîleştirilmiş plânlama ve kontrol düzeni dolayısiyle ortaya çıkan dengesizliklerin ve ciddî hataların sonucu değildi; ilk ve her şeyden önemli olarak, çalışan sınıfa karşı takınılan sosyalist olmayan tutumun sonucuydu.

Çalışan sınıf kendi atelyelerinin efendisi değildi; denetimi onun adına devletin temsilcileri, yani çoğu zaman insan yığınlarının ihtiyaçlarına karşı ilgisiz bir bürokrasi yapıyordu. Ekonomik plânlamamızı insan yığınlarının ihtiyaçları, yaşama şartlarının seviyesi belirlemiyordu; tersine, bu ihtiyaçlar, çoğu zaman, insan yığınlarının zararına ve yanlış varsayımlar üstüne kurulan plânlarca belirleniyordu. Bayındırlık işlerinde büyük başarılar kazanılmış olduğu halde çalışan sınıfın bu kadar kızgın olması ve hayal kırıklığına uğramış olması bu yüzdendir.Köyün değiştirilmesi hakkındaki genel sosyalist görüş doğruydu ama, Sovyetler Birliği biçimlerine dayandırıldığı herkesçe bilinen bir gerçek olan Partinin siyaseti ciddî hatalarla doluydu. Üretim kooperatiflerinin kurulmasında kullanılan baskı meselesi değildir bu yalnız; çok daha büyük önemi olan bir meseledir: Sovyetler Birliği köylüsünün tutumunda bugün bile görülen hataların tekrarlanması (Devlet ile köy arasındaki düzensiz, çarpık ilişkilerden söz ediyorum); mal değişimini ciddî şekilde azaltan ve köylü ekonomisinin can evine büyük bir darbe indiren vesika ile dağıtımın gereğinden fazla arttırılması, zorlanması; köyü tamamen kredisiz bırakan siyaset, köylünün kendi kendini yönetiminin sayısız biçimlerinin yok edilmesi... Tarım siyasetindeki hatalar yalnız üretimin azalmasına yol açmamış, siyasal alanda da çok zararlı olmuşlardır. Bugün esas savaş yoksul köylülerle *kulaklar* arasında değil, bir yanda birleşmiş köylü ile öbür yanda bürokrasi arasındadır. Oraya gelmiş bulunuyoruz. Bütün bunların kaçınılmaz sonucu birçok üretim ko-

operatiflerine son verilmesi ve devletin büyük maddî zararlara girmesi olmuştur.

Parti tarafından halk demokrasimizin siyasal yapısında ciddî hatalar işlendi. Sovyetler Birliği modelleri hiç düşünülmeden taklit edilip şekil bakımından demokratik olan ama aslında, içinde halkın yönetimi bulunmayan kof bir siyasal düzen yaratıldı. S. S. C. B. Stalin anayasası diye adlandırılan anayasa örnek tutularak hazırlanan ve anayasamıza giren bu düzen ülkemizin siyasal güçleri arasındaki ilişkilere uygun değildir ve gerçek bir işçi ve köylü demokrasisinde çalışan sınıfın oynadığı önemli rolü yansıtmıyor...

En büyük siyasal ve ahlâkî zarar, güvenlik örgütleri, askerî istihbarat ve adalet organları tarafından sosyalist meşruiyetin büyük ölçüde bozulması, korkunç bozukluklara yol açılması ve cinayetlerin işlenmesiyle meydana geldi. Bu bozukluklar ve cinayetler rastlantıların yol açtığı hatalar yüzünden ya da kötü insanlar yüzünden otaya çıkmadı; her şeyden önce, çıkış noktası olarak sınıf mücadelesinin şiddetleneceğini, her türlü muhalefetin muhakkak bozucu emperyalist faaliyet diye kabul edilmesi gerektiğini, muhakkak Tito'nun ve Y.K. P'nin bozucu faaliyeti diye kabul edilmesi gerektiğini ileri süren Stalinci teoriyi benimseyen yanlış bir siyaset yüzünden ortaya çıktı. Bunlar çok mübalâğalı, yanlış ve zararlı görüşlerdir. Bu görüşler Beria düzeninin etkisinin, dış baskının ve dış baskı ile birlikte giden şeylerin bir sonucuydu. O zamanlar geçerlikte olan Sovyetler Birliği görüşlerine uygun olarak güvenlik örgütlerinin Partinin ve devletin üstüne çıkarılması, suçsuz insanlara işkence yapılması insanlık dışı kovuşturma metodları, kurbanlar —bütün bu trajedi.... Partimizin prestijini ve önderlerinden bazılarına karşı güveni sarstı.

Bütün bu gerçekler karşısında... insan Partimizin siyasetinin doğru olduğunu nasıl iddia edebilir?

S.B.K.P. ile Partimiz arasındaki, Sovyetler Birliği ile Polonya arasındaki ilişkiler meselesi bütün bunlarla yakından bağıntılıdır. Bu ilişkilerin anormal oluşu, egemenlik ilkesinin

ciddî şekilde çiğnenmesi, partiler arasında eşitlik ve karşılıklı saygı ilkelerinin ciddî şekilde çiğnenmesi, geçmişin birçok hatalarının, çarpıklıklarının ve kayıplarının kaynağıdır. Ayni şeyler, sosyalizmi kurmanın sorunları karşısında ulusumuzun ihtiyaçlarına ve çıkarlarına uygun kendi çözüm yollarımızı bulmayı başaramamamızın da nedenleridirler. Bunu açıkça söylüyoruz; çünkü tek insan efsanesinin kalıntılarını yok etmeden, partiler arasındaki ilişkilerde Leninci ilkeye dönmeden, her partiye kendi sorunlarını kendi yoluyla çözümlemek için tam özgürlük vermeden ve özellikle bizim Partimize, kendi yolunda, sosyalizmin Polonya'lı yolunda ilerleme özgürlüğü vermeden, Sovyetler Birliği ile olan dayanışmayı ve sosyalist kampın elzem olan birliğini kuvvetlendirmek imkânsızdır.

Sosyalizmin Polonya'lı yolu elbet de sosyalizmin Sovyetler Birliği'ndeki yoluna aykırı olamaz. Her ülkenin sosyalizm yolunun bağımsız ve ulusal yapılı olması gereği, bütün partilerin ve ülkelerin ortak amaçlarına doğru ilerlerken birlikte çalışmalarının en kuvvetli dayanak noktasıdır...

Yoldaş Roman Werfel — Yalnız birkaç nokta üzerinde konuşmak istiyorum. Once çalışan sınıfın, gençliğimizin ve aydınlarımızın bugünkü düşünüşünün yapısı ve yönü hakkında. Bazı yoldaşlar bu hareketten kuşkulanıyorlar. Onların tutumlarının yanlış olduğunu sanıyorum. Bu hareketin esas yönelişi sağlamdır. Sosyalizme yönelmiş bir harekettir bu.

Geçen birkaç hafta içindeki ilk büyük teşebbüslerimizde çalışan sınıfı özellikle meşgûl eden, heyecanlandıran ne idi? Her şeyden önce, işçi meclisleri sorunu. Yalnızca hayat şartlarının geliştirilmesi değil, fabrikalarının yönetimine, bütün ulusal ekonominin yönetimine işçilerin kendilerinin de katılması sorunu... Muhakkak ki bu, sosyalizmden ayrılan, kapitalizme yönelen bir gelişme değil, sosyalist demokrasi yolunda bir gelişmedir.

Gençliği meşgûl eden, heyecanlandıran nedir? Gençliğimizin en ilerlemiş unsurları örgütlerini değiştirip kendilerini «Gençlik Komünist Birliği» diye adlandırmak istiyorlar...

Düşünceleri yanlış olsa bile sosyalizmden bir uzaklaşma, kapitalizme dönmek için bir çaba anlamına mı gelir bu? Elbet de değil. Kapitalizme ve gerici harekete karşı olan, sosyalizme yönelmiş bir gelişmedir bu.

Elbet de, aydınlarımızın durumu daha karmaşıktır. Liberalizmin ideolojik kavramlarından büyük ölçüde etkilenmişlerdir. Ama burada bile inanmış sosyalistlerin meydana getirdiği bir çekirdek var, hattâ Katolikler ve liberaller arasında bile halkı sosyalizmi kurmaya çağıran birçok insan var. On yıl önce çalışan sınıf hareketine ve sosyalizme ilgisiz, hattâ düşman olan bazı seçkin aydınlar bugün sosyalizmi kabul etmişlerdir ve onu koruyorlar... Ama bu gelişmede esas yöneliş nedir? Yine söyleyeyim, esas yönelişin sosyalizme doğru olduğunu sanıyorum. Geçmişin, «tek insan efsanesi» diye bahsettiğimiz şeylerin sosyalizmi birçok insan için iğrenç bir şey yaptığını kabul etmemiz gerekir. Hepimiz ilgisizlik, hattâ hoşnutsuzluk belirtileri gördük. Meselâ Poznan. Ve öyle sanıyorum ki halk yığınları teşebbüsü ellerine alınca ve biz Parti olarak bu çığ gibi hareketin önderliğini yapmayı başaramayınca, teşebbüs güçlerinin hiç sendelemeden, hiç şaşmadan sola, sosyalizme, demokrasinin gelişmesine doğru yönelmesi sağduyunun, halk kitlelerinin sağlam sınıf içgüdülerinin, sosyalist düşüncelerinin yenilmeyecek kadar kuvvetli oluşunun bir belirtisidir...

Şimdi ikinci noktama geçiyorum: Böyle olunca, kendimizi diğer ülkelerdeki yoldaşlardan, uluslararası çalışan sınıf hareketinden, dünyadaki sosyalistlerden ayırdığımız doğru mudur? Burada bulunan hiç kimse son zamanlarda uluslararası sosyalist hareketinde meydana gelen değişiklikleri henüz tam olarak anlamamış gibi geliyor bana.

Bazı yoldaşlar (ve özellikle en kızgın olanlar) Stalinci hataların hareketimizi nasıl bu kadar çarpıtabildiğini açıklamak için çok basitleştirilmiş görüşler ileri sürüyorlar. Beria Düzeni diye sözü edilen düzenin etkilerinden, hattâ bazı bakımlardan bu düzene doğrudan doğruya tâbi olmaktan söz ediyorlar. Bütün bunlarda bir gerçek payı var. Ama mesele şu

ki, komünistlerin büyük çoğunluğu için konuşmak gerekirse (hareketimizin gelişmesini onların belirlediğini tabiî unutmamak lâzım) biz, durumun bazen anlaşılmaz bir hale gelmiş olmasına rağmen, Stalin'in herşeyi bizden iyi bildiğine gerçekten inanıyorduk ve herşeyin olması gerektiği gibi olduğuna inanmıştık.

Tutumumuz bazı gerçeklere dayanıyordu tabiî... S.S.C.B.'ni dünyadaki ilk sosyalist ülke, proletarya devriminin yapıldığı ilk ülke olarak görüyorduk. Maddî bakımdan harap edilmiş, ekonomik alanda geri olan ve emperyalizm tarafından sarılmış bir ülkede sosyalizmi kurmanın müthiş zor olan şartları yüzünden ortaya çıkan çarpıklıkları, ve nihayet, siyasal bozulmanın korunamayacak, açıklanamayacak unsurları olan şeyleri açıkça göremiyorduk. Stalin'in istibdadı bizim bunları açıkça görmemize engel oluyordu.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra durum değişti. S.B. artık tecrit edilmiş değil. Halk Demokrasisinin bulunduğu Avrupa ülkeleri onun yanında yer aldılar ve birkaç yıl sonra halkçı Çin zafer kazandı. Olayların S.B.'nde gösterdikleri gelişmeyi başka ülkelerde gösterdikleri gelişmelerle karşılaştırmanın, hangi unsurların... farklı, özel olduklarını, her ülkede o ülkeye has bir biçimde görüldüklerini incelemek zamanı gelmişti. Ve ondan sonra Halk Demokrasisinin bulunduğu bütün ülkelerde Yugoslavya aleyhtarı resmî yazılar ve bunlarla birlikte giden her şey görüldü. Niye boyun eğdik? Öyle sanıyorum ki, boyun eğmemizin asıl sebebi, Stalin'e karşı gelmek için yapılacak herhangi bir çabanın, hattâ kendi görüşümüzü korumanın devrim aleyhtarı kampa geçmek olduğuna hâlâ inanmamızdı. Yalnız Polonya düşünülürse, Yoldaş Gomulka bir çoğumuzun —ben de dahil— sahip olmadığı bir siyasal ileri-görüşlülüğe sahipti. Stalin'in ölümünden sonra ve özellikle XX. Kongre'den sonra durum bütünüyle değişti. Uluslararası çalışan sınıf hareketinin çok merkezli olması hakkında konuşunca Yoldaş Togliatti yeni çağı tanımlayan ilk insan oldu. S.B. yine büyük bir sosyalist kuvvettir. Eskiden olduğu gibi yine sosyalizmin uluslararası kampının birliğinin bekçisi olacağız

ve bu birliği koruyacağız. Ama artık *her* ülkenin sosyalistleri — başka ülkelerdeki yoldaşlardan yardım görerek Marksçılık-Leninciliğe, onun bilimsel verilerine ve diyalektiğine dayanarak— kendi ülkelerinin şartları içinde sosyalizmi kurmanın en uygun yollarını araştıracaklar...

Eğer biz Polonya'da sosyalizme varmak için Sovyetler Birliği'ndeki, Yugoslavya'daki ve Çin'deki sosyalizm yollarından birçok bakımlardan ayrılan yollar ararsak dünya çapındaki devrimci hareketten hiç de ayırmış olmayız kendimizi... (*)

(*) THE POLISH ROAD'dan (Leeds 1957) S. 34 — 41

BLOK DIŞINDA MARKSÇILIK

EDVARD KARDELJ: *SOSYALIST DEMOKRASİNİN YUGOSLAVYA'DA UYGULANIŞI*

Batı Avrupa'da Yugoslavya ve Yugoslavya'nın siyasal durumu hakkında şu düşünce gelişmiştir: Hem ideoloji hem de siyasal biçim bakımından Yugoslavya 1948'e kadar Stalinci Sovyetler Birliği düzenine bağlı kalmıştı. Yugoslavya ancak Sovyetler Birliği'nin baskısına bir tepki olarak, 1948'de ve ondan sonra bürokrasiyle savaşmaya ve demokrasiyi korumaya sürüklendi. Bu düşünceye göre Yugoslavya bu baskıya

karşı koymak için ideolojik ve siyasal bir temel yaratmak zorundaydı ve bu başka bir yoldan mümkün değildir. Bu yola girmek zorunda kaldığına göre Yugoslavya'nın elinde, er ya da geç, siyasal demokrasinin Batı Avrupa'da hâkim olan klâsik burjuva biçimlerine doğru ilerlemekten başka yapabileceği bir şey kalmamıştır.

Bu yorumun en dikkate değer yanı, olaylarm oluş sırasını bütünüyle tersine çevirmesidir.

Gerçek şudur ki, Sovyetler Birliği ile çatışma Yugoslavya'daki ve Sovyetler Birliği'ndeki düzenlerin iç gelişmelerindeki yönelişleri arasındaki ayrılıkların bir sebebi değil, bir sonucu idi. Bu iki düzenin dış siyasetlerinde aynı şekilde bir ayrılığın çıkmasına sebep olan ve iki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen şey tamamen iç gelişmelerindeki yönelişler arasındaki ayrılıktı. Başka herhangi bir yorum gerçeklere aykırıdır. 1948'den sonra iki ülke arasında gelişen ilişkilerin yeni Yugoslavya'nın özelliği olan iç yönelişleri kuvvetlendirici bir etki yaptığı doğrudur.

Sonuç olarak, yeni Yugoslavya'daki iç gelişmeler iki ülkenin dış siyasetleri arasında aynı şekilde bir ayrılığın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Bu gelişmelerin iç ve dış yönleri aynı madalyonun iki yüzüdür. Onun için, Yugoslavya'daki özel iç gelişmenin yalnızca bir dış siyaset çatışmasının sonucu olduğunu ileri süren herhangi bir yorum gerçeklikten uzaktır ve 1948'den bu yana Yugoslavya'da olup bitenleri anlamayı imkânsızlaştırır.

Devrim başarıya erişir erişmez Yugoslavya sosyalistleri sosyalizmi kurarken nasıl çalışmalı sorunuyla karşılaştılar. Sosyalist yönetiminin, devrimden önce ya da devrimden sonra millîleştirilmiş ya da sosyalistleştirilmiş üretim araçlarına uygulanmasına karar verilmesiyle bu sorun kendi kendine çözümlenmiş oldu. Onun için, çalışan insanlarda sosyalistleştirilmiş üretim araçlarının gelişmesini bilinçli olarak sürdürme isteğini uyandırma sorunu hemen ele alındı.Böylece, işçilerde bilinçli çalışmayı geliştirecek en iyi şartları elde etmek için

kapitalizmden sosyalizme geçiş devresinde nasıl bir siyasal düzen kurulmalı diye ikinci bir sorun çıktı ortaya.

Bu sorunlarda kulanılan teori ve ilke meselesine gelince, buna açık bir cevap Karl Marx tarafından çok önce verilmişti. Ama bu, ilkenin gerçekleştirilebilmesi için gerekli olan siyasal biçimi pratikte bulma sorununu çözümlemeye yeterli değildi. Karl Marx, ilerki kuşakların karşılaşmak zorunda kalacakları sorunları önceden çözümlemeye kalkışmaya bile karşı gibi görünüyor. Bize kesin çözümler vermedi ve veremezdi. Başlangıçta Marx'ın devlet mekanizmasını, tarih tarafından üzerine yüklenen sosyalizmi kurma görevini yerine getirmek için proletarya sınıfının kullanacağı temel araçlardan biri olarak gördüğü ortadadır. Marx, proletarya sınıfının, bu görevi yerine getirirken, bir yandan da eski devlet mekanizmasının yerine yeni bir devlet mekanizması koyacağını düşünüyordu. Sonraları... bürokrasinin sosyalizm için yarattığı tehlikeyi sezdiğinden, halktan bağımsız olarak kurulan herhangi bir merkeziyetçi devlet biçimi karşısında tutumu daha çekimser oldu. Devletin yerini «devlet şeklinde örgütlenmiş» proletarya sınıfının alması gerektiği inancına vardı.

İhtilâl sırasında Rusya korkunç derecede geri bir ülke idi. Lenin'in gelişmeleri ters yöne yöneltme çabalarına rağmen Stalin'ci ilkenin üstünlük sağlamasını bu gerçek mümkün kılmıştır. En basit terimleriyle anlatılacak olursa, bu ilke, bir ulusun sosyalizme doğru ilerleyebilmesi için gerekli örgütlenme biçiminin merkeziyetçi devlet biçimi olduğunda ısrar eder. Devlet makinesiyle çalışan sınıfın dilek ve bilincinin aynı şey olduğunu iddia ederek Stalin, Marx ve Lenin'in bürokrasinin tehlikeleri üzerine ciddî uyarmalarını kırtasiyeciliğe, tembelliğe ve yönetim makinesinin insancıl olmaktan çıkarılmasına karşı basit öğütler haline getirdi. Böylece bürokratçılığı sosyal ve ekonomik bir olay haline sokup yapısını belirsizleştirdi.

Yugoslav sosyalizmi bu kavramı reddediyor; sosyal hayatta ekonomik güçlerin temel ve bağımsız işleyişlerine bir ulusun bütün ekonomik ve üretici güçleri üstünde denetim

hakkına sahip bir merkezî devlet makinesi tarafından vaziyet edilmesine karşıdır.

Stalinci teoride devletin ulusal bilincin mutlak tezahürü olduğu, gücünün sonsuz olduğu iddia edilir. Bunun sonucu olarak, Stalincilik, devletin ekonomik güçlerin hareketini en küçük ayrıntılara kadar belirleyip yönetebileceğini iddia eder. Stalin, insanlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde ulusal bilincin sadece ve sadece devlet ekonomik plânlaması ve ekonominin merkezden yönetimi yolundan dile getirileceğinde ısrar etmiştir. Ekonominin içindeki bütün diğer unsurlar bu merkezî düzene tâbi olmalıdır.

Bu düzenin esas araçları şunlardır: (1) devletin en üst kademedeki organlarından en alt kademedeki organlara yollanan talimatlar; (2) en alt kademedeki bu organlar emirleri herkese duyurur; (3) üstlerin alt kadroları sıkı bir şekilde denetlenmesi; (4) görevlerin verilmesi; (5) yapılmamaları halinde cezalandırma.

Bu düzen esas sosyalist ilkeyi gerçekleştirmeye yöneltilmemiştir. Emeğin kurtuluşuna, üretimin sosyal araçlarını kullanan insanların yaratıcı güçlerinin serbest kılınmasına, kişinin soyut ve somut zenginliğinin arttırılmasına yöneltilmemiştir.

Bir bakışta belli olduğu gibi, Stalinci düzen tamamen devlet makinesinin işleyişine dayanır. Bunu farkeden Stalin yönetim kadrolarının üyelerinin çalışmalarını teşvik edici özel bir ekonomik düzen ortaya koydu. Makine ne kadar büyük başarı kazanırsa yönetici makinenin üyelerinin aldığı ücret o kadar yüksek olur. Bu çalışmayı teşvik edici düzenin amacı işçilerin yaratıcı güçlerini mümkün olduğu kadar arttırmak değildi, yönetici makinenin üyelerini işçiler üstünde başkı yapmaya yöneltmekti. Sonuç olarak, yönetici devlet makinesi sosyal ilişkiler düzeni içinde zamanla özel bir *ekonomik mevki* elde etti.

Özgürlük içinde birlikte çalışan insanların ortak çıkarlarının bir ifadesi olmadıkları takdirde, yönetim ve denetim kendi başlarına yaratıcı güçler olamazlar. Üretim araçlarının

sosyalleştirilmesi halinde, ancak kişinin maddî ve ahlâkî çıkarlarının belirlediği bilinçli iradesi böyle yaratıcı bir güç haline gelebilir. İşçi kendi çıkarlarının toplumun çıkarlarından ayrılamaz olduğunu ne kadar iyi anlarsa, kendi kendini yönetim organlarının aracılığıyla çözümüne eşit haklarla katıldığı sorunların kendi soyut ve somut yararı ile bağıntılı olduğunu ne kadar çok anlarsa, kendi isteği o kadar kuvvetli olarak belirir. Kişinin, soyut ya da somut, yaratıcı gücünün niteliğini belirleyen şey onun yaratma isteğinin kuvveti ve niteliğidir. Bu istek denetleme ile, gözlemle ve dış baskı ile ne yükseltilebilir ne de arttırılabilir. Üretim araçları sosyalleştirildikten sonra bu şimdi eskiye kıyasla daha da doğrudur.

Sosyalist toplumun görevleri şunlardır: (1) tek tek üyelerinin yaratma isteklerini serbest kılmak; (2) bu isteğin sosyal eğitime ve meslekî eğitime tâbi tutulmasını güven altına almak; (3) bu isteği kişisel ve kollektif, ekonomik ve ahlâkî çıkarlara dayandırmak ve bu çıkarların gerçekleştirilmesini teşvik etmek. Sonuç olarak, yüksek kademeli sosyal organların denetim ve rehberliği ancak bu üç amacın gerçekleştirilebilmesi için uygun şartlar yaratacak şekilde düzenlenirse olumlu ve yaratıcı güçler olabilirler.

Onun için, endüstrinin millileştirilmesine dayandırılarak ıktidarın devletin elinde toplanıp merkezîleştirilmesi ancak özel bazı şartlar altında ilerlemeye yardımcı bir rol oynayabilir ve insan yığınlarının desteğini —kısa bir devre için— kazanabilir. Bu devre eski sömürülme ilişkisi ortadan kaldırılana kadar sürebilir, daha öteye gidemez. Yeni sosyal ilişkileri kurmak için gerekli olan esas maddî ve siyasal şartlar yaratıldıktan sonra yükleneceği hiç bir yapıcı rol de kalmamış olur zaten. Böyle bir devlet düzeni yalnız kendisini düşünmeye başladığı anda, bir durgunlaşma başladığı anda, yönetici makine ile kişi arasında ekonomik ve siyasal çelişmeler kaçınılmaz olarak ortaya çıkar. Kişi, bilinçli ya da bilinçsiz olarak, devlete karşı koymaya başlar, kendisinden istenen en az miktardan daha fazlasını üretmeye isteksiz olmaya başlar. Böylece çalışan insan, ekonominin yönetimin-

deki tekelci mevkii dolayısıyla gittikçe bürokratlaşan devlet makinesinin elinde çaresiz bir âlet haline getirilir. Bu çeşit bir düzenin etkileri hem ekonomik hem de siyasal alanda görülür. Ekonomi alanında, emeğin üreticiliğinin gelişme hızının azalması şeklinde belirirler. Ekonominin temelinde çalışmaya teşvik edici sebeplerin bulunmaması üretim güçlerinin gelişmesi aleyhine işler. Başka herhangi bir tekel düzeninde olduğu gibi, kaçınılmaz sonuç durgunluğa doğru, üretici güçlerin bozulmasına doğru bir gelişmedir. Sonrak bu durum siyasal istibdata ve her şeyden ve herkesten şüphelenmeye dayanan bir denetleme ve baskı örgütünün kurulmasını gerektirir.

Sosyalizm Batı Avrupa'da oldukça değişik bir yol izlemiştir. Çalışan sınıfın ve sosyalizmin durumunu klâsik burjuva demokrasisinin işleyişi içinde kuvvetlendirmeye ve doğal bir gelişim içinde yavaş yavaş pekiştirmeye yönelmiştir. Tabiî bu ortam içinde görülen şu ya da bu siyasetin gerçekten sosyalizme yönelmiş bir adım olup olmadığı çoğu zaman bir tartışma konusudur. Ama, genel olarak, birkaç ülkede, siyasal demokrasinin klâsik Avrupa burjuva düzeninden doğal bir gelişimle sosyalizme geçmenin yalnız mümkün olan bir şey değil, aynı zamanda gerçekleştirilmekte olan bir şey olduğundan en ufak bir şüphe bile duyulamaz.

Ama iki gerçek dikkatimizi çekiyor. Birincisi, bu ülkeler kapitalizmin tarihin sahnesinde ilk defa ortaya çıktığı ülkelerdir. Bu ülkeler özel bir ekonomik durum ve o durumla birlikte giden bir ekonomik kuvvet elde etmişler böylece geri kalmış yerlerdeki hayat şartlarından üstün hayat şartlarına erişmeleri mümkün olmuştur. Bu, iç sosyal çelişmeleri körleştirici bir etki yapmıştır. Sosyalizme, burjuva siyasal demokrasisinin klâsik biçimi içinde doğal bir işleyişle geçmenin özellikle böyle çok gelişmiş ülkelerde mümkün olması bu sebeplerden ötürüdür. Böyle ulusların demokratik gelenekleri bir yandan bu ulusların içindeki sosyalist unsurları kuvvet-

lendirirken bir yandan da sosyal çelişmeleri hafifletmeye yönelirler.

Ama, hemen de hepsi kuvvetli demokratik gelenekler-den yoksun olan ve aynı zamanda çok daha şiddetli iç zıtlıklardan ıstırap çeken geri kalmış ülkelerde gelişmelerin buna benzer bir yoldan olması daha az imkân dahilindedir. Bazı durumlarda tamamen imkânsızdır. Dahası, uluslararası kapitalin aşırı birikimi -çağımızın özelliği olan bu birikim- ve gelişmiş ülkelerle gelişmemiş ülkeler arasında durmadan genişleyen uçurum karşısında gelişmemiş ülkelerden hiçbiri doğal gelişmesinin klâsik kapitalist yolara paralel bir yoldan olmasını bekleyemez. 'Onun için, gelişmemiş ülkelerin sosyalist akımları, ülkelerinin çalışan sınıflarının kurtuluşunu sağlama sorununu çözümleyebilmeleri için, önce ülkelerini ekonomik gerilikten ve siyasal bakımdan başka ülkelere bağımlı olmaktan nasıl kurtaracakları sorununu çözümlemelidirler. Onların durumunda, bu ikinci görevin başarılması, sosyalizmin kurulmasının bir ön-şartıdır.

Şimdilik bir ülkenin ne kadar gelişmiş ya da gelişmemiş olduğu sorununu bir yana bırakalım. Siyasal düzenleri işçi hareketiyle uzlaşmayı ya da ona bazı haklar vermeyi başaramayan bazı ülkelerin bunun sonucu olarak kendilerini siyasal ve ekonomik bir çıkmazda buldukları yine de bir gerçek olarak ortadadır. Böyle ülkelerde iç çelişmeler son derece şiddetlenir. Yalnız bu gerçek geri kalmış ülkelerde bunlara barışçı, demokratik çözümler bulunması ihtimalinin bir kenara bırakılmasına yeter. İhtilâlci çatışmalar böyle durumlardan çıkar. Eski Yugoslavya da bu durumdaydı. Bu şartlar karşısında işçi hareketinin devrimci yolunun sosyalizmin gelişmesi için bir başlangış olamayacağını iddia etmek ya da klâsik burjuva demokratik biçimlerinin sosyalizmi kurmada kullanılabilecek ve uygulaması mümkün tek siyasal biçim olduğunda ısrar etmek, Ekim İhtilâlinin biçimini bütün ülkelere kabul ettirmeğe çalışan öteki uçtaki dogmadan daha az zararlı olmayan bir dogma yaratmakla birdir.

Sosyalist devrimlerin tarihî kaçınılmazlığı, sosyalist dev-

rimlerin bugün birçok ülkede başarılmış olması gerçeğiyle açıkça ortaya çıkıyor. Bu bir gerçektir... Aynı şekilde, klâsik demokrasi biçimlerinden yavaş yavaş, doğal bir gelişme ile sosyalizme geçmek de bazı ülkelerde tarihî bir gerçek haline gelmiştir. Bu gerçeklerden birini ya da öbürünü yalanlamaya kalkmak gülünç bir hareket olur. Bu gerçeklerden birinin ya da öbürünün bir dogma olarak kabul edilmesi, günümüzün uluslararası sosyalizminde şiddetle ihtiyaç duyulan bir şeyi görmemize engeldir: Uluslararası sosyalist hareketi içinde bir birlik kurma yolunu arama zorunluluğu. Bununla, ideoloji alanında ve uygulama alanında Komünist Haberler Bürosu'nun temsil ettiği tipte bir birlik değil, tek tek uluslararası sosyalist yönelişleri sosyalizme doğru genel bir ilerleme yolunda birleştirebilecek yapıcı, demokratik bir birlikte çalışmayı anlıyorum. Tecrübelerden yapıcı tenkitçi bir gözle ortaklaşa faydalanmayla birlikte giden bu anlamda bir birlik, sosyalist hareketini dünya olaylarında rol oynayan önemli bir unsur haline getirmeye, onu var olan ve değişen şartlara kendisini kolayca uydurabilecek, insanlığın sosyal ilerlemesini kolaylaştıran bütün unsurları harekete geçirebilecek ve hızlandırabilecek bir kıvama sokmaya çok yardımcı olabilir.

Çağımız bir geçiş çağıdır. Dünyanın siyasal yapısı da buna paralel olarak değişiyor. Onun için bizim, bütün ülkelerin uyması gereken ekonomik ya da siyasal örnekler icat etmeye devam etmemiz hatalı olur. Kapitalist devlet biçimini ya da bürokratik yönetimli sosyalist düzenleri her ne kadar tenkid ediyorsak da, belli bir gelişme devresinde bu düzenlerin bile geri kalmış ülkeler için bir ileri adım olabileceğini görüyoruz. Bu yapılmadığı takdirde geride kalan tek şeyin yerinde saymak, iç zıtlıklar içinde boğulmak ve ulusun geriliğin ve başka bir ulusa bağımlı olmanın bataklığına gittikçe batmasına göz yummak olması mümkündür. Dünya, gelişmemiş ülkelerin gelişmesini hızlandırmak için bir ekonomik yardım biçimi bulsa bütün bu işlerin daha az ızdırapla ger-

çekleşeceği muhakkaktır. Ama bu düşünce yakın bir gelecekte gerçekleşmeyecekmiş gibi görünüyor.

Bütün bu gerçekler göz önünde tutulursa, uluslara ya da insanlığa herhangi bir özel ya da tek hareket biçimini kabul ettirme yolunda girişilecek bir çabanın ters tepki ile karşılaşmasının kaçınılmaz olduğu açıkça ortaya çıkar. Onun için ben, değişik düzenler uygulayan ülkeler arasında karşılıklı hoşgörü içinde birlikte var olma ve birlikte çalışma durumunun yaratılması için yapılacak çalışmaların yalnız barışın korunması bakımından değil, aynı zamanda insanlığın daha da ilerlemesine yardımcı olabilecek en elverişli şartların elde edilmesi bakımından çok önemli olduğuna inanıyorum.

Fakat dünyanın hepimizin bildiği gibi gelişmiş ülkeler ve az gelişmiş ülkeler diye ikiye ayrılması hiç bir şekilde sorunun bütünü değildir. Çünkü, klâsik burjuva düzeninin, kısa ya da uzun bir devre içinde, sosyalizme doğru yükselmede kullanışlı bir araç olabildiği doğrudur ama, onun araç olarak kullanılmasından doğan sosyalist sonuçların, bir noktadan sonra, bir karşı hareket olarak, eski demokratik düzende bazı değişiklikler yaratacağı da doğrudur. Yoksa bir zaman sosyalizmin sürekli ilerleyişine uygun düşen bu düzen şimdi bu ilerlemeyi frenleyici bir nitelik kazanır.

Sosyalizme yönelen her demokratik düzenin er ya da geç, iki unsur tarafından şekilenmek zorunda kalacağına kesin olarak inanıyorum. 1) Üretim araçlarının sosyalleştirilmesi ister tabiî gelişme yoluyla, ister ihtilâl yoluyla olmuş olsun, değişen üretim ilişkileri ekonominin yönetiminde demokratik biçimler kulanılması için yeni bir istek yaratacaktır; 2) Çalışan sınıfın kurtuluşu sosyal yönetimin genel işleyişinde kişinin oynadığı rolün kapsamının genişlemesi, büyümesi anlamına gelir.

Servetin üretilip dağıtılması sosyal hayatın önemli bir kısmıdır. Onun için, ekonominin yönetilip düzenlenmesine yeni demokratik biçimlerin sokulması demokratik siyasal makineye sosyalist ekonomik temele uygun bir yön ve biçim verecektir. Ekonomik demokrasi kavramı çok eski bir kav-

ramdır. Ama genel olarak geçmişte ya klâsik siyasal demokrasiyi tamamlayan, ya da ona paralel olan bir şey olarak düşünülmüştür. Benim düşünceme göre bugün bu kavram savunulamaz. Klâsik burjuva siyasal demokrasisinin ekonomik demokrasinin özel bir biçimi olduğu akılda tutulmalıdır. Burjuva demokrasisinin temeli kapitalin özel mülkiyette olmasından doğan ekonomik ilişkilere dayanır; özel mülkiyetin yapısına ve bu temel üstüne kurulan bir toplumun ekonomik ihtiyaçlarına uyar. *Onun için, günümüzde ekonomik demokrasi isteyen sesler, aslında, daha serbest bir gelişmeye yardımcı olacak şekilde hazırlanmış yeni demokratik siyasal biçimler, hareket noktası üretim araçlarını sosyalleştirmek olan bir toplumun kurulmasına yardımcı olacak yeni demokratik siyasal biçimler isteyen seslerdir.*

Sosyalizm için mücadeleden edindiğimiz tecrübeyle, hiç bir çelişmeye düşmeden diyebiliriz ki «ekonomik demokrasi», üretim araçlarının sosyalleştirilmesinden çıkan yeni siyasal düzenin son şeklidir. Ekonomik demokrasi, aynı zamanda, günü geçmiş biçimleri yüzünden kendilerini yeni sosyal gerçeğe uyduramıyan, o yüzden de gittikçe artan bir durgunluk içine düşen demokratik düzenlerin karşılaştığı güçlükleri gidermekte kullanabileceğimiz tek yoldur.

Kişinin sosyal yönetimdeki rolünün genişletilmesine gelince... Bunun devlet makinesinin rolü ve kuvvetini belirleyeceği apaçık bir şey gibi geliyor bana. Bu gelişme içinde, kişinin sosyal yönetimdeki rolünün genişletilmesi, bugün en alt kademeden oldukları söylenen, halk yığınlarına en yakın diye kabul edilen kendi kendini yönetim organlarının etkisini ve çalışma alanlarını genişletecektir. Aynı zamanda, aşağıdan yukarıya birbirine bağlı ve özerk çalışan kendi kendini yönetim organlarıyla örgütlerin oynadığı rolün önemi artacaktır.

Bir bakışta görüleceği gibi, bu gelişme siyasal partilerin ve bu partilerin temsilcisi organların mevcut düzenlerini etkilemeden olamaz; gerçekten, en demokratik partiler bile kişinin kendi kendine teşebbüslerde bulunma dileğini denetler-

ler. Bu denetleme siyasal durgunluğa yol açar ve kişinin hem kişisel hem de toplumsal çıkarlarla ilgili sorunlarla doğrudan doğruya uğraşıp yaratıcı çalışmalar yapma imkânlarını kaçınılmaz olarak azaltır... Siyasal partiler düzeni toplumu kör kuvvetlerin baskısından kurtarmış ve sosyal ilişkilere daha büyük bir istikrar kazandırmıştır. Bu gerekli işi bazen, bir anlama, önemli zıtlıkların şiddetini azaltarak, bazen de yönlerini değiştirerek başarmıştır... Ama, şimdiye kadar gerçekten gelişmiş olan sosyalist ekonomik ilişkilerin varlığını kabul edersek —sınıfsız bir toplumun gelecekte var olacağı varsayımı şimdilik bir yana— bariz sosyal zıtlıkların daha şimdiden azalmış olduğu görülecektir; öyleki, giderek, eski düzenler ya da partiler gereksiz olacaklar, hattâ toplum güçlerinin tam anlamıyla kullanılmasına engel olmaya başlayacaklardır.

Onun için, sosyalist ilişkilerin gelişmesiyle klâsik burjuva demokrasisinin bildiğimiz mekanizmasının, yavaş yavaş, hayata dayanan daha iyi bir demokrasi düzeni haline geleceğini kabul etmemiz gerekir. O zaman insanlar çalışma gücünü şu ya da bu partiye bağlanmaktan değil, bağımsız ve bilinçli sosyal işçiler olarak karşılaştıkları somut sosyal sorunlar karşısındaki tutumlarından alacaklar.

Böyle tam bir demokrasi düzeni içinde de kavramların insanların ortak amaçları çevresinde toplanmalarına yol açacağı doğrudur. Ama böyle guruplaşmaların katı parti örgütleri haline gelmeleri muhakkak gerekmez. Dahası, *dolaylı* burjuva demokrasisi mekanizması ile *dolaysız* sosyalist demokrasi düzeni arasındaki en önemli fark, burjuva demokrasisi, klâsik biçimi içinde bile, merkezîleşmiş devlet otoritesini kabul ederken, her gün biraz daha kendi kendini yönetime dayanan sosyal demokrasinin, bir sınıfın siyasal aracı olarak devletin zamanla ortadan kalkacağı tezini temsil etmesidir. Çıkış noktası ister klâsik burjuva demokrasisi mekanizması olsun, ister sosyalist devrimle ortaya çıkan devlet mekanizması olsun, demokrasinin gelişmesinin kaçınılmaz olarak bu sonuca yöneldiğine inanıyorum.

Bu gerçeklerin ışığı altında, sosyalist demokrasinin Yu-

goslavya'daki gelişmesinin, kaçınılmaz olarak, burjuva demokrasisinin klâsik biçimlerinin farkedilmeden geri getirilmelerine yol açacağı varsayımını reddediyoruz. Şimdiye kadar başardıklarımız gelişmemizin ancak ilk adımıdır. Ama yine de bu adım, ekonomimizin sosyalist bir temel üstünde gelişmesini canlı bir şekilde yansıtacak demokratik biçimlerin ortaya çıkması yolunda atılmış bir adımdır.

Onun için, bu sorunu bir ilke sorunu olarak ele alıyoruz. Bu böyle olmasaydı bile siyasal uygulama alanındaki düşünceler böyle yapmağa zorlayacaktı bizi. Yugoslavya'nın çalışan sınıfı sosyalleştirilmiş üretim araçlarını yönetmeye başlamıştır ve bu sınıf sayıca nüfusun iyiden iyiye üçte birini teşkil etmektedir. Ama nüfusumuzun % 60'ından fazlasını küçük mülksahibi-üreticiler meydana getiriyor. Dahası, sosyalizm ülkemizde çok zor uluslararası ilişkilerin yarattığı şartlar altında kurulmaktadır. Şartların bu şekilde toplanmaları karşısında, farkedilmeden burjuva demokratik biçimlerine dönülmesi bizim devrimi ve devrimin eriştiği bütün şeyleri bir yana atmamızla aynı anlama gelir. O takdirde hem sosyalizmden, hem de ulusal egemenliğimizden vazgeçmeye hazır olduğumuzu ilân etmiş oluruz.

Sosyalist hareket içinde bazı kimseler düşüncelerimizi kısaca şöyle tenkit etmekteler: «Devriminizin haklı ve gerekli olduğunu yalanlamıyoruz. Devriminiz demokrasi aleyhtarı ve gerici bir düzeni yıktı. Ama yine de, devrim artık zafere ulaştığına göre, klâsik Avrupa demokrasisi düzenini kurmanız gerekir.»

Sorunumuzu bu şekilde ele alanların göz önünde tutmadıkları şey, eski Yugoslavya'da demokrasi diye bir şeyin olmadığı gerçeğidir. Eski Yugoslavya'da demokrasinin olmaması Yugoslav burjuva sınıfının onu kurmayı *bilerek reddetmesi* yüzünden değil, onu kurmaya *gücünün açıkça yeterli olmamasından*dı. Yugoslav burjuva sınıfının demokrasi aleyhtarlığı ülkemizde o zamanlar var olan siyasal ve ekonomik ilişkilerin özel bir belirtisiydi.

Savaş öncesi Yugoslavya'sı Avrupa'daki en geri ülkeler-

den biri idi. Fabrikalarda, maden çıkarımında ve bayındırlık işlerinde nüfusun ancak % 10'u çalışıyordu. Nüfusun % 75 kadarı, çağdaş araçlardan ya da çağdaş teknolojiden pek az yardım görerek toprağı işleyip köylerde yaşıyordu. Yugoslavya'nın, içinde çeşitli milliyetlerden guruplar bulunan değişik bölgelerinin ekonomik gelişmeleri arasında büyük farklar görülen bir ülkede olduğu da hatırlanmalıdır. Onun için savaş öncesi Yugoslavya'sının sosyal ekonomik ve siyasal yapısı... ekonomik alanda daha fazla ilerlemeyi imkânsız hale getiriyordu...

Ülkemizin bu ekonomik ve siyasal özelliklerinden her biri, hem devrimden önce hem devrimden sonra, ülkemizin gelişmesi üstünde kendi etkisini gösterdi ve hâlâ bir dereceye kadar gösteriyor. Devrimin devlet kuvvetinin yapısını değiştirdiği ve sosyal ilerlemenin ekonomik ve siyasal güçlerini serbest bıraktığı doğrudur. Ama bu, ülkenin ekonomik ilişkilerinde otomatik olarak bir değişiklik meydana getirmedi ve bunun sonucu olarak bu ilişkilerden ileri gelen zıtlıkları henüz ortadan kaldıramadı.

Onun için, klâsik burjuva demokrasi düzeninin kurulmasını esas olarak kabul etseydik bile böyle bir çabanın katiyen başarılı olmuş olamayacağı meydandadır. Bizi bir iç savaşa sürüklerdi, ya da, bir ihtimal, ellerinden siyasal gücü aldığımız sınıfların gerici istibdatının kucağına atardı. Bir devlet kapitalizmi bürokrasisinin kurulmasına yol açacağı daha da büyük bir ihtimaldi...

Bazı Batılı tenkidçilerimiz endüstrileşmenin bizim bir dogmatik düşkünlüğümüz olduğunu söylemek alışkanlığındalar. Ama biz, daha ilk baştan, şu gerçeği açıkça görmüştük: Yugoslavya'nın sosyalist güçleri ülkenin tüm ekonomik gelişmesinde fiilen önderliği ele geçirmek ve gittikçe daha özgür sosyalist ilişkiler getirebilmek için ekonomik bakımdan yeter kadar kuvvetli olmalıydılar; devrim aleyhtarı harekete ve bürokrasiye karşı ancak bu yoldan başarı elde edebilirlerdi. Şehirlerde ve köylerde gelişmemiş küçük üretici unsurların meydana getirdiği çepeçevre denizle sarılmış bir sosyalist

ekonomi adası halinde kaldığımız takdirde bunu başaramazdık. Bunu, ancak, özellikle devlet kuvvetine başvurmadan yürütülen ekonomik çalışmalar yoluyla, sosyalist kuvvetler günü geçmiş sosyal ilişkilerin kökünü kazıyabilecek kadar güçlendikleri takdirde başarabilirdik. *Onun için, sosyal kuvvetlerin oranını sosyalizm lehine değiştirme işini ele almamız gerekiyordu...*

Çalışmalarımızın bir sonucu olarak, savaş sonrası Yugoslavya'sı dünyanın ekonomik bakımdan gelişmiş ülkelerinin gelişme düzeyine gözle görülür bir yakınlaşma kaydetti. Bu amaç için giriştiğimiz çaba siyasal biçimlerde de paralel değişikliklerin yer almasını gerektirdi. Ekonomik geriliğimiz bizi hem kapitalist geçmişimizin güçlerinin kalıntılarından, hem de sosyalist güçlere karşıt olarak gelişecek bürokrasiden zarar görebilecek bir halde bırakıyordu. İhtilâl kapitalist unsurları elle'ndeki güçten yoksun kıldığı halde hâlâ biraz güçleri vardı ve bazı şartlar altında, sosyalizmin siyasal istikrarını zayıflatabiliyorlardı. Bu gizli muhalefete karşı yürüttüğümüz mücadele ekonomik ilerlememizi hızlandırmak için girişilen olağanüstü çabalarla birleşince kuvvetli bir iç disiplin, oldukça yüksek derecede bir siyasal merkeziyetçilikle birlikte ekonominin hükûmetçe yönetilmesini gerektirdi. Bu, kuvvetli bir devlet makinesinin yaratılmasını kaçınılmaz olarak gerektirdiğinden, aynı zamanda bürokrasinin gelişmesi tehlikesini de yarattı...

Bizim tutumumuz, Stalinci ilkeye kesin olarak muhalefet etmektir. İhtilâlin sadece bir devlet makinesinin yerine başka bir devlet makinesi getirip koymakla kalmaması, devletin genel bir otorite aracı olarak ortadan kalkmasına doğru bir adım atması gerektiğini iddia ediyoruz. Eşyanın tabiatı gereğince, yalnızca hukukî şartları değiştirici mekanik bir süreç olamaz bu; ancak yeni maddî güçlerin ve yeni sosyal ilişkilerin gelişmesinin canlı bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Sosyalizm, bir sosyal ilişki olarak, ancak kapitalist ilişkilere dönüş tıpkı feodalizmin yeniden canlanması gibi imkânsız ve akıl almayacağı bir şey olarak düşünüldüğü zaman, sınıf far-

larının görülmesine meydan vermeyecek kadar kuvvetli ve sarsılmaz olacaktır.

Kısacası, devletin ortadan kalkması, ancak, sosyalizmin devletin desteğine dayanmaya ihtiyacı kalmadığı zaman mümkün olabilir. Buna paralel olarak, sosyalist ilişkilerin maddî güçleri ne kadar artarsa ve bu ilişkilerin sosyal hayat içerisindeki yerleri ne kadar doldurulamaz olursa, devlet ekonomik ve siyasal hayatta o kadar gereksizleşir; ya da, daha doğru söylemek gerekirse, devlet o kadar, zorlamaya değil de, ortak sosyal çıkarlara ve ortak çıkarların doğurduğu gönüllü sosyal disipline dayanan bir sosyal mekanizma haline gelir.

Bütün bunlardan, «çalışan sınıf adına» kurulan bir merkeziyetçi devlet makinesinin sosyalist ilişkileri kurmada esas itici güç olamıyacağı ve sosyalist bilincin bir tezahürü olarak hiç hataya düşmeden çalışamıyacağı anlamı çıkar. Bu sosyalist ilişkiler ancak *üretim araçlarının sosyal mülkiyette* olmasının yaratacağı şartlar altında gerçekleşebilirler; o zaman ancak, o şartlar altında gelecek için çalışan, yaratan, düşünen insanların hem bilinçli hem de temel ekonomik, sosyal ve diğer çalışmalarının ve kabiliyetlerinin bir sonucu olarak gerçekleşebilirler. Bu çalışmaların *yeni ilişkiler* içine soktuğu ve bu ekonomik ve sosyal çıkarlardan etkilenen insanlar, kendi kendilerine tabiî olarak bu ilişkilerin çerçevesi içinde sosyalistçe hareket etmeye alışırlar. Dahası, sosyalizmin teorik kavramları ancak sosyalizmin böyle gerçekten uygulanmasıyla gelişebilir. Tabiî bu bakımdan, bilinçli sosyalist çalışmalar sosyalist gelişmenin ayrılmaz bir parçasıdır. Karl Marx'ın *Kapital*'in ilk Almanca baskısına ön sözünde dediği gibi, «Toplum... normal gelişmesinin birbirini izleyen devrelerinin ortaya çıkardığı engelleri ne büyük atlamalarla aşabilir, ne de yasama yoluyla ortadan kaldırabilir. Fakat doğum sancılarını kısaltıp hafifletebilir.»

Bizim görüşümüze göre bu nesnel süreç, üretim araçlarının sosyal mülkiyeti temeli üzerinde gelişen demokrasi mekanizmasının paralel bir şekilde düzenlenmesiyle birlikte git-

melidir. Çalışan insanların kendi kendilerini demokratik bir şekilde yönetmeleri için en. çok imkân sağlayacak mekanizmayı yalnız doğrudan doğruya demokrasinin verebildiğine, bunun da sosyal hayatın diğer alanları ve üretimin yönetimine ait temel organlar aracılığıyla işleyeceğine inanıyoruz. İşçi konseylerimizin, koperatiflerimizin, komünlerimizin, aşağıdan yukarı işleyen kendi kendini yöneten ekonomik örgütlerimizin, eğitim, bilim, kültür, sağlık kurumlarıyla diğer sosyal kurumların özerk sosyal organlarının yüklendiği iş budur.

Bunun yanısıra, bu biçimlerin evrimi ve gitgide genişlemesi, ve onlara bağlı sosyal faaliyetlerin yeni sosyal-ekonomik temelden canlı bir şekilde çıkıp gelişen ve aslında devletin bir otorite ve zorlama aracı olarak ortadan silinip gitmesi anlamına gelen yeni demokratik mekanizmanın yavaş yavaş kurulup yerleşmesi demektir. Başka türlü dendiğinde, üretim araçları bir defa sosyalleştirilince, çalışan yığınların bir siyasal partinin üst kademeleri aracılığıyla değil de doğrudan doğruya günlük hayatları içinde sosyal yönetimde ön safa geçmelerini sağlayacak demokratik bir sosyal yönetim mekanizması kurulmalıdır... Başka hiçbir yoldan ne bürokrasinin gelişmesini engelleyebiliriz, ne de kişinin sosyalist yaratıcı gücünün tam anlamıyla ortaya çıkmasını sağlayabiliriz.

Böyle bir sosyal yapıda, işçiler, ulusun sosyalist faaliyetini bilinçle yönetme işiyle uğraşabilmek için temsilcilerini dar anlamdaki devlet yönetimine değil, kendi kendini yöneten sosyal kurumlara gönderirler. Devlet yönetimi, böyle kendi kendini yöneten organlara bağlı ihtisaslaşmış bir makine olmalıdır. Sosyalizm için bilinçli olarak çalışanlar uygun demokratik organlar tarafından alman kararları yalnızca bir devlet makinesi içinde değil, halk yığınları arasında sosyalist amaçlara yöneltmeğe çalışmalıdırlar. Başka türlü dendiğinde, toplumun kendi kendini yöneten organlarının kararları sosyalizmi sosyalizm aleyhtarı yönelişlere karşı koruyacak, ve sosyalizmin durmadan genişleme ihtiyacına cevap verecekse, bunu halk yığınlarının aracılığıyla gerçekleştirmeye çalış-

malıyız. Yugoslavya'daki sosyalist faaliyetin temelinde yatan ilkeler bunlardır...

Bu ilkeyi pratikte nasıl gerçekleştirdiğimizi kısaca anlatmaya gelince. İlk çözümlenmesi gereken sorun, ekonomik güçlerin birbirleriyle serbestçe karşılıklı ilişkide bulunmalarını ne yoldan sağlayacağımız idi. Bu sorun, sosyalleştirilmiş üretim araçlarını ellerinde tutanların hem işçiler olarak, hem de dileklerini dile getirmekte en iyi nasıl serbest kılınacaklarını sağlama sorunu haline geldi... Bu uyuşmayı sağlama sorumluluğu esas olarak *işçi konseyleri*'nindir.

Toplumumuzun genel yönelişinin ve ulusal ekonomik plânlamamızın genel yönelişinin çerçevesi içinde bütün teşebbüslerimiz kendi kendini denetleyen çalışmalardır. Ücretler için ayrılan esas ödenek dahil, üretim masrafları çıkarıldıktan sonra bu teşebbüslerin saf geliri sosyal bir gelir olarak kabul edilir; yani, hem o teşebbüsün saf geliri, hem de ekonominin kollektif saf gelirinin bir parçası sayılır. Federal kanunun ve federal plânlamanın şartlarına uygun olarak bu saf gelir önceden kararlaştırılmış ölçülere göre devlet, komün, ilgili teşebbüs ve bu teşebbüsün işçileri ve memurları arasında paylaştırılır. Saf gelirin ilgili teşebbüs için ayrılan parçasının bir kısmı, gelirlerine ek olarak ve yaptıkları üretimle oranlı olarak, o teşebbüsün işçileri ve memurları arasında dağıtılır, kalanı da teşebbüsün dilediği gibi kullanabileceği sermaye fonuna eklenir. Teşebbüs bu ödeneği genişlemek ve yatırımlar yapmak için, ya da işçi konseylerinin serbestçe karar verme hakkına sahip oldukları mesken yapımı ve buna benzer işler için kullanır.

Bu yapı içinde teşebbüs, çalışmalarında tamamen serbesttir. Hiç bir yönetim organı siyasetini belirleme gücüne sahip değildir. Serbest piyasada serbest rekabete katılır, kendi bağımsız gelişmesi için çalışır ve aynı derecede bağımsız olan diğer teşebbüslerle yaptığı birlikte çalışmanın kapsamını ve biçimlerini kararlaştırır.

Teşebbüslerimiz işçi konseyleri ve yönetim kurulları yoluyla kollektif bir şekilde yönetilir... Seçim gizli oyla yapılır...

İşçi konseyleri, işçi konseylerinin oturumları arasında onların kararlarını uygulayan ve teşebbüsün günlük ekonomik yönetim işlerini yürüten yönetim kurullarını seçer...

Böylece, Yugoslav sosyalizminde, devlet makinesi içinde teşebbüslerin ve işçi konseylerinin bağlı olduğu hiç bir devlet yönetim kurulu yoktur. Ama teşebbüsler, ekonominin içinde bulundukları bölümün yapısı çerçevesinde, birlikte çalışmayı arttırmak ve üretimi çoğaltmak için birleşmekte serbesttirler. Aynı amaçlara götüren ortak ekonomik ve teknik hizmetler ve benzer örgütler de kurabilirler.

Teşebbüslerin ekonomik siyasetleri işçi konseylerince hazırlanır. Böyle bir siyaseti teknik araçlarla donatmak teşebbüsün yöneticisinin ve teknisyenlerinin görevidir. Yönetici gibi işçi konseyi ve yönetim kurulu da üretimde çalışan iş gücünün örgütlenmesi ile ilgili teklif ve tavsiyelerde bulunabilir...

Yugoslavya'da, teşebbüslerin birbirleriyle serbestçe rekabet ettikleri bir serbest piyasa vardır. Piyasadaki başarı üretilen malın nitelikleri ve fiatı ile ölçülür. Rekabetin üretilen malın fiatı ve niteliği üstündeki olumlu etkisi yanında o teşebbüste beraberce çalışan insanların, hattâ bütün toplumun maddî ve manevî hayat şartlarının iyiliği de büyük ölçüde o teşebbüsün piyasadaki başarısına bağlıdır. Bu ikisi birleşince üretilen malın iyi olması ve üretimin çok olması için herhangi bir idarî denetlemeden çok daha kuvvetli bir teşvik unsuru doğuyor...

İşçiler, emeğin üreticiliğine göre ücret aldıklarından, emeğin üreticiliğini arttırmayla ilgilenirler. Teşebbüsün bütünüyle malî bakımdan başarılı olmasıyla ilgilenirler; çünkü onun saf gelirinden ya ücretlerine ekleme yapılmasıyla doğrudan doğruya, ya da bu saf gelirin mesken inşaatına, sağlık kurumlarına, eğitime, ve mahallî örgütün, yani komünün sosyal şartlarının yükseltilmesine harcanmasıyla dolaylı olarak yararlanırlar.

Böylece işçilerin yalnız yaptıkları işler değil, aynı zamanda teşebbüsün yönetiminde ve komün işlerinde doğrudan

doğruya yer almaları için kuvvetli bir teşvik unsuru yaratılmış olur. Demokratik şekilde hareket eden işçi konseylerinin çabalarıyla serbest piyasada rekabet, beraberce, işçi organlarının geçerli maddî şartlar altında mümkün olan en büyük başarıyı elde etmek için çalışmalarına imkân verir. Tecrübelerimiz, teşebbüslerimizi yönetmeyi üstüne alan işçi organlarının üretimin sosyal yönetiminin bütün işlerini başarıyla görebileceklerini hiç şüpheye meydan bırakmayacak bir şekilde tanıtlıyor.

İşçi sendikalarının rollerinin değişmesi şartlarda meydana gelen bu değişikliğin bir sonucudur. İşçi konseyleri teşebbüslerde, üretici konseyleri de mahallî örgütlerde çalışmağa başlar başlamaz...*çalışan sınıfın ekonomik mücadele aracı olarak* işçi sendikaları, işçiler için genellikle gereksiz bir hâle geldi.

Yine de, işçi sendikaları önemli sosyal görevler yüklenmeye devam etmişlerdir. Birincisi, işçi sendikalarının hâlâ bir dereceye kadar koruyucu görevleri vardır. Esas ücretlerin düzenlenmesindeki temel şartların kararlaştırılmasında mahallî örgütlerin olduğu kadar işçi sendikasının da reyi alınır ve böylece esas ücretlerin düzenlenmesi bir toplu anlaşmanın bazı özelliklerini kazanır. Esas ücretlerin düzenlenmesine katılma yoluyla ayrı ayrı endüstri kollarının işçi sendikaları, aynı tipteki işlerin esas ücretlerinin bir seviyede olmasını sağlamaya yardımcı olurlar. Esas ücretlerin düzenlenmesinde olduğu gibi, işçinin haklarının teşebbüslerin organlarına ve mahallî organlara karşı korunmasında da yardımcı olurlar. İşçi güvenliğinin geliştirilmesi, uygun sağlık tedbirlerinin ve başka tedbirlerin alınması ve buna benzer şeyler için çalışırlar.

Ikincisi, bütün işçileri doğrudan doğruya ilgilendiren ekonomik çıkarlarla tek tek teşebbüslerde kollektif olarak çalışan işçilerin çıkarları arasında koordinasyonun sağlanmasına yardımcı olur işçi sendikaları. Bunu, işçilerin maddî ve diğer haklarının korunması için kullanılan imkânların her tarafta aynı olmasını sağlamaya çalışmakla yaparlar. Bazı teşebbüslerde kollektif işçi organlarının bencil amaçlar için çalıştıklarını

gösteren belirtiler görünürse işçi sendikaları bunlarla mücadele ederler.

Üçüncüsü, işçi sendikalarının esas işlerinden biri de işçilerin, kültürel gelişmelerinin yanında, ekonomik bakımdan, meslek bakımından ve başka bakımlardan eğitilmeleridir. Böylece işçi sendikaları işçilere, günlük işlerini yapmada, komünlerde ve kendi kendilerini yöneten üretim organlarında rol almada ve bu alanlarda kendi görevlerinin ve haklarının tam bir bilincine varmada yardımcıdırlar.

Dördüncüsü, işçi sendikaları kantinlerin, sosyal kurumların, dinlenme yerlerinin, hastahanelerin, tatil yerlerinin, kültür fizik tesislerinin v.b., kurulmasına yardım ederler ya da onları desteklerler...

Genel olarak, üretim, ulaştırma, ticaret ve ekonomi alanlarındaki temel demokrasi organlarının oynadıkları rol ve örgüt biçimleri bunlardır. Bu düzen iki temel üstüne kurulmuştur. Birinci temel, ne kadar zekî olursa olsun hiç bir merkezî önderliğin ekonomik ve sosyal gelişmeyi genel olarak ya da ayrıntılarıyla yardımsız yönetmeyi başaramayacağı düşüncesidir...

İkinci temel, kişinin teşebbüs isteği ve gayretinin talimatların, denetlemelerin ve emirlerin şiddetiyle doğru orantılı olarak artmadığı düşüncesidir... Kapitalistlerin kapitalist serbest şahsî teşebbüs isteklerinin yerini alacak sosyal itici güç [işi yapan ve serbestçe yaratan insanın ekonomik ve sosyal, kültürel ve maddî çıkarları] için çalışma olmalıdır... Uretimin sosyal mülkiyette olması, üreticilerin kendi kendilerini yönetmelerinin paralel demokratik mekanizması var olduğu takdirde, böyle bir şahsî teşebbüs isteğinin her insanın bir parçası haline gelmesini mümkün kılıyor.

Yeni sosyal düzenin en önemli sorunu, üretim araçlarını sosyal mülkiyete bağlayan bir düzen içinde, çalışan insanın kişisel çıkarları ile toplumun kollektif çıkarları arasında bir uyuşmanın nasıl bulunacağı sorunudur. Toplumun sosyalizme doğru ilerlerken geçirdiği geçiş devresinde gerekli olan de-

mokratik siyasal biçimlerin ne olması gerektiği sorununun çözümlenmesi de bu sorunun çözümlenmesine bağlıdır...

Bize göre, *üreticilerin kendi kendilerini yönetmeleri ilkesi bütün demokratik sosyalist siyasetin, sosyalist demokrasinin her biçiminin çıkış noktasıdır.* Böyle bir gelişmenin kapısını açmayan bir devrimin, uzun ya da kısa bir zaman içinde, kapitalist devlet biçimleriyle ve bürokratik istibdatla bozulması kaçınılmaz bir şeydir.

Demokratik kendi kendini yönetim yollarının, üreticiyi önemli sosyal organların kararlarını etkileyebilecek bir duruma getirecek şekilde düzenlenmeleri gerektiği sonucu çıkıyor ortaya. Dahası, bu örgütlenme biçimi, üreticiye topluma karşı tam bir sorumluluk duygusu verecek şekilde olmalıdır. Üreticinin, ekonomik ve sosyal ilişkileri gerçek imkânlara uygun kararlar alabilecek kadar anlaması sağlanmalıdır. Kısacası, öyle olmalıdır ki, çalışan insan *kendi bilinci ve maddî ve diğer çıkarları ile* kendi iyiliği ve toplumun iyiliği için olan şeyleri gittikçe daha iyi kavrıyarak etkili olma kabiliyetini kazansın.

Sosyalizmi kurmaya başlamış olan bir ulusun sosyal mekanizması ve o mekanizma içinde kullanılan demokratik yöntemler bu amaçlara erişecek şekilde düzenlenmelidir. Sosyalist Yugoslavya'da bu rol esas olarak, sosyalist yapımızın temelini meydana getiren mahallî örgüt (komün) tarafından oynanır.

Yugoslavya'da hükûmetin merkezî organlarının bugün artık önemli işleri olmadığı sanılmamalıdır. Hükûmetin merkez organlarının görevi ulusun bütün olarak ekonomik gelişmesini düzenlemek ve bu iş için gerekli şartları hazırlamaktır. Esas olarak işleri, ulusal geliri değişik sosyal bütçelere ayırarak, düzenin ortak bir amaca doğru düzenli bir şekilde işlemesini sağlamaktır. Sosyal plânlamanın, vb.'nin ihtiyaçlarının sağlanması için yönetmelikler merkezî organlarda hazırlanır...

Sosyalist demokrasinin kurulmasındaki önemli ilk adım, partilerin siyasal tekelinden, toplumun her bir üyesinin kararların alınmasına doğrudan doğruya katılmasını sağlamaya doğru ileri atılıştır. Sosyal yönetim içinde böyle bir demokra-

tik mekanizma, bir yönde, «*halkın yönetimi*» ilkesinin yerine sosyal hayatın yüksek alanlarında, özellikle ekonomi alanında halkın kendi kendisini yönetme ilkesini zamanla yerleştirmek için merkezîyetçilikten uzaklaşmalıdır.

Öbür yönde, bu mekanizma, *eşyanın en etkili sosyal yönetimini*, yani, ortak üretim araçlarının ve genel olarak toplumun maddî güçlerinin en etkili sosyal yönetimini sağlamak için, uygun bir şekilde merkezîleştirilecektir. Ancak bu iki sürecin birbirine paralel olarak ve zincirleme bir şekilde geleşmesi —insanın merkezîleşmiş bir bürokratik makinenin esiri haline gelmesinin karşıtı olan bu gelişme— «eşyanın yönetimi»ni, bir *sosyal ilişki* olmaktan çıkıp yavaş yavaş tamamen özgür insanların yararına işleyen bir *kamu sosyal hizmeti* haline geleceği bir noktaya götürebilir.

Görüldüğü gibi, sosyal işlerin bütün merkezîleşme biçimlerini reddetmiyoruz... Günümüzün sosyal gelişmeleri bazı sosyal işlerin merkezîleştirilmesini yalnız uluslar içinde değil, insanlık dünyanın sorunlarına bütün dünyada uygulanabilecek çözümler bulmak için durmadan birlikte çalışmaya zorlandığı için, uluslararası alanda da gerekli kılıyor. Ama bizim görüşümüze göre böyle bir gelişmenin çıkış noktası sosyal araçlarını kullanan özgür üretici insan olmalıdır; yani, devletin zorlayıcı gücü ile değil de ortak çıkarlar çevresinde birleşmiş insanların kendi kendilerini yönetmeleri olmalıdır. Bir zorlama aracı olarak devlet, ancak, böyle bir işleyiş içinde yok olabilir. Bu bir gecede yapabileceğimiz bir iş değildir; tersine, kuşaklar boyunca sürecek bir iş olabilir.

Daha önce söylemiş olduğum gibi, halk komitesinin başkanlığındaki komün Yugoslavya'da bu türden bir sosyal demokrasi mekanizmasının temelidir. Komün işçi konseyleri ile ve üreticilerin diğer kendi kendini yönetim organları ile desteklenir...

Komünün büyük sosyal rolü ve büyük sosyal gücü her şeyden önce ekonomik gelişme alanında bağımsızca hareket etme özgürlüğünden ve, ikinci olarak, işçi konseyleri ile ve üreticilerin diğer demokratik kendi kendini yönetim organları ile

canlı bir şekilde bağıntılı olmasından ileri geliyor. Görülüyor ki, komün yalnızca bir siyasal organizma değildir; tersine, sosyal-ekonomik işleyişi kuvvetlendikçe siyasal işleyişi yavaş yavaş zayıflayacak olan bir sosyal-ekonomik organizmadır. Gerçekten de, emek fazlalıklarının bulundukları yerin şartlarına uygun bir şekilde dağıtılmaları komünlerin aracılığıyla yapılacaktır. Komün bu şekilde kendi bölgesinin üretici güçlerinin durmadan artmasıyla doğrudan doğruya ilgilenmiş oluyor.

Komün ve bölgesinin esas sosyal-ekonomik organları, yukarda söylenmiş olan işleri yapabilecek şekilde örgütlenmiş olan halk komiteleridir. Komünlerin halk komiteleri genel olarak tek meclisi olan örgütlerdir. Halk komitelerine üye seçimi için yapılan ve komün bölgesi içindeki bütün yetişkin insanların katıldığı seçimler gizli oyla yapılır.

Üretici konseylerinin düzenimiz içinde oynadığı rol hakkında biraz daha geniş bilgi vermem gerekiyor. Bu konseylerin üyeleri yalnız üretimle doğrudan doğruya uğraşanlar tarafından, yani, üretimde rol alan işçiler ve memurlar, çalışan köylüler, el sanatları ile uğraşan serbest insanlar ve diğerleri tarafından seçilir. Üretici konseylerine, yalnız, üretimle doğrudan doğruya uğraşan bu insanlar seçilebilirler... Bu konseylerin esas görevi, eski ve günü geçmiş sosyal ilişkilerin yeni demokratik kendi kendini yönetim organları üzerindeki olumsuz etkisini düzeltmek ve bu düzeltmeyi demokratik bir biçimde yapmaktır. Bu, devletin böyle ilişkilere yönetici müdahalede bulunması için duyulan ihtiyacı gittikçe azaltıyor. Böylece üretici konseylerinin önemi, bugün azınlıkta olmasına rağmen çalışan sınıfa bütün sosyal düzen içinde seçkin bir yer kazandırmalarından ileri geliyor. Aynı zamanda, gizli bürokratik eğilimlerin, proletarya sınıfının diktatörlüğü adı altında, proletarya sınıfına ve onun otoritesine karşı bir zafer kazanmamalarını güven altına alıyor. Bunu da demokrasi mekanizmasını kullanarak başarıyor...

Halk komitelerinin çeşitli yönetici organlarının başında,

halk komiteleri tarafından, meslekî bilgileri ya da başka nitelikleri dolayısıyla yönetici makinenin düzgün işleyişine tam anlamıyla yardımcı olabileceklerini gösteren vatandaşlar arasından seçilen üyelerin meydana getirdiği meclisler vardır. Bunlar maaşlı memur değil, gönüllü olarak hizmet etmeyi kabul eden kimselerdir. Bu meclisler esasla ilgili sorunlarla ekonomi konuları hakkında kararlar alırlar. İşçilerin çalışmalarını yönetmek de bu meclislerin görevidir. Kararlar bu meclislerin sekreterleri ve halk komitelerinin ilgili büroları aracılığıyla yürütülür.

Bu örgüt mekanizmasının yapısı ve komün ve bölgelerin geniş yetkileri her vatandaşa komün çalışmaları üstünde ve bütün sosyal hayatın gelişmesi üstünde doğrudan doğruya söz sahibi olma imkânı sağlar. Düzenin iç kuvveti arttıkça bu imkân muhakkak ki çok daha geniş bir şekilde gerçekleştirilecektir.

Dahası, bu mekanizmanın var oluşu komünün bu rolü kendi içinde oynaması, komünü, kollektif sosyal çıkarları çalışan insanın kişisel çıkarlarıyla kaynaştırmada kullanılabilecek en uygun organ haline getiriyor. Fabrikada ücretler hakkında ve kişinin sosyal hayatının düzeyi hakkında alınan kararların hazırlanmasına katılan işçi, aynı zamanda, içinde yaşadığı mahallî toplumun diğer sosyal ihtiyaçları hakkında komünce alınan kararların hazırlanmasına da katılmış oluyor. Komünün gelirini arttırmak için gerekli olan üretici güçlerin daha fazla gelişmesinin nasıl sağlanacağı, eğitim ve sağlık örgütlerini geliştirmek için gerekli paranın nerden bulunacağı sorununun ve bütün diğer konuların tartışılmasında kendi sesini duyuruyor. Bunlar kişiyi ücretlerin nasıl düzenleneceği sorunu kadar doğrudan doğruya ilgilendiren sorunlardır. Kişisel tüketimde, izin verilen miktarın üstündeki her artış kaçınılmaz olarak üretim güçlerinin zararına olacaktır ve diğer alanlarda, toplumun genel yaşama düzeyinin yükseltilmesi için elzem olan yatırımların azalmasına yol açacaktır.

Komün düzeni içinde yaşayan her insanın kendi kendine düşünmesi gereken bir sorundur bu. Komünün bu kollektif çıkarının kavranması, çalışan normal insanın günlük düşünüşüyle yakından bağıntılı olan bu anlayış, böylece kişisel gelirin artması için yapılacak kör baskıların, çıkmalarına meydan verildiği takdirde bu sosyal kendi kendini yönetim düzeni için bir tehlike olabilecek baskıların düzeltilmesinde en önemli unsur oluyor...

Anlattığım gelişmelere paralel olarak, eğitim, kültür, bilim ve sağlık gibi ekonomik olmayan alanlarda sosyal yönetim sorununu da çözümlememiz gerekiyordu. Bu soruna uyguladığımız ilke de yine devlet müdahalesinin en aza indirilmesi ve çalışmalarımızın, bu azaltmaya paralel olarak, bir kendi kendini yönetim mekanizması yaratma çevresinde toplanması gerektiğiydi.

Üniversitelerimizde, okullarımızda, bilimsel kurullarımızda, kültürel ve buna benzer kurumlarımızda, üyeleri kısmen halk meclisleri ya da halk komiteleri temsilcilerinden ve kısmen ilgili sosyal kurumlar temsilcilerinden seçilen yönetim organlarının yaratılmasına başlanmıştır. Bu yönetim organları (meclisler ya da komiteler) kanunlara dayanarak esas kararları bağımsız olarak alırlar. Bu kararların uygulanması için gerekli şeylerin sağlanması ya da uygulanma alanındaki çalışmalara önderlik görevi yönetim kurulları, yöneticiler ya da ilgili kurumların tecrübeli elemanları tarafından yerine getirilir. Bu temele dayandırılarak, yavaş yavaş, sosyal hayatın bu özel alanları için sosyal sınıflar içinde dikey işleyen ya da federal nitelikte kendi kendini yönetim organlarından meydana gelen bir düzen geliştirilmektedir...

Merkezîleşmiş sosyal görevlerimizin örgüt biçimlerinin daha ileri gelişme devrelerinde, sosyal faaliyetimizin çeşitli alanlarında dikey işleyen özel bağımsız organlarımıza büyük bir iş düşecek. Teşebbüslerin, kurumların, komünlerin ve vatandaşların ortak amaçlar için ulus çapında birlikte çalışmalarından doğan biçimlerden sözediyorum. Böyle örgütleri ikti-

sat odaları, birlikler, sosyal güvenlik kurumları, meslek adamlarının kurduğu dernekler, v.b. meydana getirir. Bu örgütler, yavaş yavaş, bugün merkezî devlet organları tarafından yapılan işlerin çoğunu kendi üzerlerine alacaklar. Sosyal kendi kendini yönetim ilkesi, bu örgütler yoluyla, ulus çapında önemi haiz işler de kendini gösterecek. Sonuç olarak, görülüyor ki, komünlerin ve dikey işleyen kendi kendini yönetim organlarının gelişmesi aslında merkezî devlet organlarının yapılarını ve oluşma biçimlerini değiştirmek için tutacağımız yoldur. Bugün için daha fazla tahminde bulunmağa kalkışmak akılsızlık olur.

★

Siyasal ve ekonomik düzenimizin gelişmesinde kulanılan önermeler işte bunlar. Her vatandaşın yönetime doğrudan doğruya katılmasına gerçekten imkân veren, görüşlerin birbirleriyle yarışmalarını destekleyen, şahsî teşebbüs isteğini canlandıran ve sosyalizmin güçlerinin serbestçe gelişmelerini sağlayan bir düzendir bu. Bunu başarırken, sosyalist demokrasinin birleşik bir düzeni olarak, kendisini sosyalizm aleyhtarı tutumların hücumlarından koruyabilecek güce de sahiptir. Siyasal tekelin değişik biçimlerinin yavaş yavaş ortadan kalkması için kulanılmaya en uygun biçim olması da tamamen bu gerçekten ileri geliyor.

Klâsik burjuva demokrasisi ile dolaysız sosyalist demokrasi arasındaki esas fark işte bu noktadadır. Birincisi bir devlet biçimidir. Ikincisi ise,. öz bakımından, devletin yok oluşunun bir biçimidir...

Ama Yugoslavya'da, insan üstü çabaların yardımıyla gelişmemişlikten kendisini daha henüz yeni kurtarmağa başlayan Yugoslavya'da bu iş başarılmış olmaktan çok uzaktır. Hayal kurmayı nesnel gerçekle karıştıran hayalperestler değiliz biz. Toplumumuzun maddî güçlerinin işleyişleri ve gelişmeleri arasındaki gerçek bağıntıyı kavramak için yardıma ihtiyacımız yok. Günlük pratik çalışmalarımız karşılaştığımız maddî sınırlarla oldukça kesin bir şekilde çerçevelenmiştir.

Bu, sosyalist demokrasinin gelişme hızının da maddî şartlarla belirlendiği anlamına gelir. Onun için, ilerdeki gelişmelerimizin hayalini kursak da toplumumuzun geçirmesi gereken devreleri atlayıp geçebileceğimizi hayal etmiyoruz. Tersine, bu günkü durumda sosyalist gelişmemizin ağırlığını taşıyabilecek unsurları harekete geçirip düzenlemek için bilinçli olarak duyduğumuz ihtiyacı bu görüşler kamçılıyor. Bu görev hem çalışan sınıfın siyasal örgütleri, hem de bu sınıfın devleti tarafından yapılmalıdır. Bu görevi reddetmek devrimi ve sosyalizmi reddetmek olur. (*)

G.D.H. COLE:
YENI REVIZYONCULUK

Kişisel özgürlüğe ve demokrasiye büyük değer veren sol-kanat sosyalistlerinin, çalışan sınıf hareketini dünyanın her tarafında çeşitli hiziplere bölen komünizme ve komünist partilerine karşı tutumları ne olmalıdır? Birçok sosyalistler, komünizmin demokrasinin ve kişisel özgürlüğün yıkıcısı olduğunu, vatandaşlarından milyonlarcasını hapise atıp «esir çalışma kampları»nda kötü muameleye tâbi tuttuğunu, ikide bir temizlik hareketlerine girişip kendi öz önderlerini, hiçbir mantıklı insanın çoğunun işlemiş olabileceğine inanmadığı siyasal suçlamalarla ortadan kaldırdığını, böylelikle esas karakterini gösterdiğini söyliyorlar, komünizme ve bütün eserlerine karşı tam bir düşmanlık beslemekten, onlara karşı düşmanca davranmaktan başka çare kalmadığına inanıyorlar. Bu, yapılan bütün kötülüklerin Stalin ya da Beria gibi gözden düşen insanların üstüne atılmasıyla altından kalkılamıyacak, gerçekten korkunç bir suçlamadır. Çünkü komünistlerin bütün önderleri suçlamanın içine giriyor; ve Troçki kadar Stalin'i de suçlamak ve cidî «hata»ların işlenmiş olduğunu

(*) Belli başlı blok dışı Marksist ülkenin önde gelen teoricisinin 1954'de Oslo'da yaptığı konuşma.

kabul etmek şimdi âdet olduğu halde, komünist yönetiminin birçok esas unsurları eskisi gibi duruyor.

Komünistlerin, siyasal gücü ele geçirdikleri her yerde muhalefeti bastırmada, tek partinin diktatörce yönetimini sürdürmede insafsızca davrandıkları, bir siyasal düşman olarak gördükleri ya da ihtilâl aleyhtarı olabileceğini düşündükleri herhangi bir insana tam bir taş yüreklilikle acı çektirdikleri, muhaliflerini durmadan yanlış tanıttıkları, çoğu zaman onlar hakkında açıkça yalan söyledikleri ve doğru bilgi edinmelerini engeleyerek insanların bu yalanları düzeltmelerine engel oldukları, çalışan sınıfın birliği dâvası adına onlarla birlikte çalışmaya çabalamış, ama bütün bütüne komünist partisinin denetimine girmeyi kabul etmemiş komünist olmayan sosyalistlere vicdansızca ihanet ettikleri apaçık bir tarihî gerçektir. Birinci Dünya Savaşından sonra, bir dünya ihtilâli çıkarma kampanyasını sürdürmek için Komünist Enternasyonali'nin, etkisini duyurabildiği her ülkede çalışan sınıf hareketini bile bile parçaladığı, böylece, çalışan sınıf hareketini birçok ülkede —özellikle İtalya'da, Almanya'da ve Balkan devletlerinde— yıkan faşizm hareketinin çeşitli biçimlerine kapıyı ardına kadar açtığı da yine bir tarihî gerçek.

Yine de, bu suçlama ağır olmasına ağır ve cevap verilemez olmasına rağmen, yeterli değil; çünkü bazı çok önemli gerçekleri göz önünde tutmuyor. Bunlardan birincisi şu: Komünistler, kötü yönleri ne olursa olsun, İhtilâli Rusya'da gerçekleştirdiler ve dünya kapitalizminin onu bir kıskaç içine alıp yok etmek için giriştiği bütün çabalara rağmen sürdürdüler. İhtilâl Rusya'da toprak ağalığını ve kapitalizmi yıktı, üretim araçlarını sosyalleştirdi...

Ikinci gerçek: Bolşeviklerin umut ettiği gibi dünya ihtilâline yol açmamış olmasına rağmen, Rus İhtilâli Asya'da ve Afrika'da insanların büyük kurtuluş hareketlerine girişmelerini başlatmaya yardımcı oldu. Şimdi bu hareketler dünyayı hızla çok daha tam bir eşitliğin sürdüğü bir alan haline getiriyor, emperyalizmi ve ırk ayırımını yıkmaya, az gelişmiş ülkelerin daha çok gelişmiş ülkelerce sömürülmesini önleme-

ye yardımcı oluyor.

Üçüncü gerçek: Diktatörlüğün komünist ülkelerde birçok yolsuzluklar yapmış olmasına rağmen, işçilerin ve köylülerin Sovyetler Birliği'ndeki hayatlarının Çarlık zamanında çektiklerine kat kat tercih edilebilir olduğundan, kültür ve iyi hayat şartları elde etme imkânlarının —siyaset bir yana— çok geliştirilmiş olduğundan şüphe edilemez.

Bu gerçeklerin ışığı altında, komünist yönetiminin ve felsefesinin birçok yönünden hoşlanmadığım, nefret ettiğim halde, komünizmi yalnızca mücadele edilecek bir düşman sayamıyorum. Rusya'da ya da başka Doğu Avrupa ülkelerinde ve Asya'da «liberal» demokrasinin —bu toplumlarda ne bir geleneğe ne de kurulabilmesi için gerekli temele sahip olan «liberal» demokrasinin— yöntemleriyle devrimin başarı kazanabileceğini, ya da devrim sabahı Batıda görülen tipte bir ieberal-demokratik rejim altında ortalığın sütliman olabileceğini sanmak hiç te gerçekçi bir düşünüş yolu değildir.

Rusya'nın ya da Çin'in «komünist» olmamaları gerekirdi demek, aslında Rus ve Çin Ihtilâlleri hiç olmamalıydı demektir. Bunu demek de benim aklımın kenarından gezmez. Bu ülkelerde ihtilâlden sonra yapılan bütün kötü şeyler ihtilâlin kaçınılmaz olarak getirdiği şeylerdir demek istemiyorum. Ama ihtilâlleri, onlardan sonra yapılan yolsuzluklar yüzünden suçlayacak değilim; böyle yapmak dünya sosyalizmi dâvasına açıkça ihanet etmek olurdu...

Aynı zamanda, bir sosyalist olarak, hem Sovyetler Birliği'ndeki —ve anlayabildiğim kadarı Çin'deki—, hem Yugoslavya'daki komünist yönelişlerine karşı, hem de komünist denetimi altında olmayan ülkelerde, özellike Fransa ve İtalya' daki komünist partilerine karşı tutumumu belirtmem gerekir. Sovyetler Birliği'ni ele alırsak, son Komünistler Kongresinde söylenenleri ve «tek insan efsanesi»ne yöneltilen suçlamaları —onun temsilcisi olarak Stalin'e yöneltilen suçlamaları— tabiî büyük bir dikkatle izledim ve bu hücumların tek parti diktatörlüğü genel ilkesinden katiyen bir gerileme

demek olmadığını, Partinin siyasetine karşı muhalefetin bundan böyle hoşgörüleceği anlamına gelmediğini gördüm. Yalnız kişisel önderlik yerine kollektif önderliği koyuyorlar. Bununla da Partiyi doğru dürüst demokratikleştirmeyi mi, meselâ Parti siyasetinin Partinin ileri gelen yöneticileri tarafından kollektif olarak hazırlanmayıp, aşağıdan yukarı doğru, Partinin bütün üyelerinin düşüncesi alınarak hazırlanmasını sağlayacak bir demokratikleşmeyi mi anlıyorlar, onu zaman gösterecek. Şimdiye kadar olanların komünist felsefesine esaslı değişiklikler getirdiğini düşünmeye eğilimli değilim, ama getireceklerini ümit ediyorum; çünkü, önderlerin Stalin'ciliği bozma hareketini tam istedikleri noktada durduramıyacaklarını sanıyorum. Liberalleşme yolunda, nasıl Yugoslav'lar Komünist Haberler Bürosuyla bozuştuktan sonra öz bakımından sürüklenmişlerse, Sovyetlerin de çok daha ileriye sürükleneceklerini ummaktayım. Bu arada, komünist olmayan sosyalistlerin liberalleşme belirtilerini sevinçle karşılamaya hazırlanmaları ve az da olsa görülen ilerlemeyi inkâr etmemeleri gerektiğine de inanıyorum.

Tek parti düzeninin hâlâ devam ettiği —ama oldukça geniş bir serbest tartışma ortamı ve siyasî iktidarın merkeziyetçiliğinin epeyce azaltılmasıyla birarada gidebildiği— Yugoslavya'da durumu şöyle görüyorum: Komünist olmayan solcu sosyalistlerin Yugoslav komünistleri ile dostça ilişkiler kurmak için ellerinden geleni yapmaları ve Sosyalist Enternasyonali'ni, Batı'nın sosyalistlerini olduğu kadar Yugoslav komünistlerini ve bugünkü biçimi ile Sosyalist Enternasyonali'ne güvenmeyen Asya'lı sosyalistleri de içine alacak ölçüde genişletmeye çalışmaları gerekir. Yugoslavlar, işçilerin sanayii denetlemelerine ve mahallî yönetimde demokratik kurumların geliştirilmesine doğru ilgi çekici ve önemli adımlar atmışlardır. Batılı sosyalistler onları eleştirdikleri kadar, onlardan bir şeyler öğrenmeye de hazır olmalıdırlar.

Seçimlerde çok büyük bir kuvvet olan ve işçi sendikalarının çoğunu denetleyen Batı'daki, özellikle İtalya ve Fransa'daki, Komünist Partilerine gelince... Bu ülkelerde onlarla

işbirliği yapmadan sosyalizme erişilemeyeceği ya da o yönde önemli ilerlemeler yapılamayacağı apaçık gibi görünüyor; onun için onlarla hemen bir Birleşik Cephe kurma değil ama —bunun için şartlar henüz olgunlaşmamıştır— onlarla bir uzlaşmaya varma ihtimalini bir yana bırakmamak, temel demokratik ilkelerden fedakârlık yapmadan sosyalist - komünist ilişkilerini geliştirmek için her fırsattan yararlanmak şarttır. Komünistlerin yanısıra, Sosyalist Enternasyonali tarafından tanınan tek İtalyan partisine, Saragat Partisine muhalif olarak çalışan kuvvetli bir sosyalist partinin -Nenni Partisinin- olması özel bir sorun yaratıyor İtalya'da. Ben Nenni Sosyalistlerini Saragat Sosyalistlerinden daha çok severim; ve benim görüşüme göre başka ülkelerdeki sol kanat sosyalistleri Nenni Partisi ile birlikte çalışmayı ve ona yardım etmeyi istemelidir. Bu, toplu uluslararası sosyalist çalışmalar yolundaki engelleri kaldırmaya çok yardımcı olabilir.

Komünist Partisinin siyasal bir güç olarak önemsiz olduğu Ingiltere'de bir Birleşik Cephe kurmak için hiçbir sebep yoktur. Partinin hiziplere bölünerek dogmatizme saplanmış olması da ayrıca bunu imkânsız kılıyor. Ama komünistlerin bazı işçi sendikalarında önemlice bir kuvvet olduklarını ve onları toplumun dışında bırakma çabaları devam ettiği sürece yıkıcı ve rahat kaçırıcı bir güç olacaklarını, bu açık gerçeği kabul etmek gerekir. Taraftarlarının çoğunun pek kuvvetli bağlarla bağlı olmadığı bir örgüte küçük, iyi yetiştirilmiş, belâlar yağdırmak için toplanmış bir azınlığın ne kadar zarar verebileceğini görmüyor değilim. Yine de, komünistlerin işçi sendikaları yönetim kurullarına girmelerine engel olan kanunlara ve, daha da şiddetle, işçi sendikaları önderlerinin sol kanattan her işçi sendikacısını komünist diye ya da «o yolun adamı» diye damgalama eğilimlerine karşıyım. Kuvvetli demokratik bir hareket yaratmanın en iyi yolunun, siyasal iktidar ve sorumlulukta merkeziyetçi gidişi yumuşatmak, komünizmle, komünistleri toplumun dışına atmaktansa işçi sendikaları çalışmalarında faal rol alan komünistlerin sayısını arttırarak mücadele etmek ve işçi sendikaları aracılığıyla eko-

nomik ve siyasal sorunlar hakkında büyük bir eğitim kampanyası açmak olduğuna inanıyorum.

Ben kendi hesabıma, liberal konuşma ve çalışma özgürlüğü geleneklerine ve kurumlarını sakin yollardan değiştirme özgürlüğüne geniş ölçüde sahip ülkeler için komünist felsefesinin uygun olmadığını düşünüyorum. Komünist uygulamasının temel özellikleri olan merhametsizlikten, gaddarlıktan ve merkeziyetçi otoritecilikten nefret ederim; onlara hücum ederken yumuşak sözler kullanmak niyetinde değilim. Ama çalışan sınıfın bir birlik içinde olmasının sosyalizmin gelişmesi için gerekli bir şart olduğuna da inanıyorum; birçok sosyalistin, özellikle gerici sınıf yönetiminin aşırı örneklerinin egemen olduğu ülkelerde reformculuğun elinden bir şey gelmediğini görerek, niye komünizm dâvası çevresinde birleştiklerini anlıyorum. Sosyalist dostlarımın da bunu anlamalarını istiyorum; çünkü anlamadıkları takdirde işçi kardeşlerini sosyalizmin başarısını dünya çapında büyütmek için destekleyecekleri yerde, onlarla mücadele etmekle harcayacaklar güçlerini

Birçok çarpıcı ve doğru gözlemler ileri süren Karl Marx, aynı zamanda, kapitalizm geliştikçe, işçilerin «durmadan artan bir sefalet»e mahkûm olacaklarına, orta sınıfların proletarya sınıfı saflarına düşeceklerine, ne proletarya sınıfından ne de kapitalist burjuva sömürücülerinden olanların yok olmasıyla sınıf mücadelesinin gittikçe basitleşeceğine inanıyordu. Bu görüşlerinde yanılmıştı. İleri kapitalist ülkelerde işçilerin büyük çoğunluğunun hayat şartlarında, durumlarında ve güvenliklerinde büyük gelişmeler olmuştur; aynı süre içinde orta sınıftan olanların sayısında büyük bir artış görülmüştür; toplumun sınıf yapısı çok daha karmaşıklaşmıştır; bunun sonucu olarak sınıf mücadelesi şiddetini kaybetmiştir, sosyalist ve işçi sendikaları hareketleri çok daha az devrimci olmuşlardır ve sakin reformlar elde etme yoları ile çok daha fazla ilgilenmeye başlamışlardır. Marksçılar bazen, bunların, gelişmiş ülkelerin ekonomik ve siyasal emperyalizm siyaseti güdüp daha az gelişmiş ülkelerin insanlarını sömürerek zenginleşmelerinin bir sonucu olduğunu ileri sürüyorlar: buna göre, gelişmiş

ülkelerdeki işçiler öz bakımından sömürge ve yarı sömürge halindeki ülkelerdeki işçilerin sömürücüleri olmuşlar ve sonuç olarak bazı burjuva özelikleri kazanmışlardır. İddia edildiğine göre, bugünün gerçek proletarya sınıfı az gelişmiş ülkelerin işçileri ve köylüleridir. Gelişmiş ülkelerin kapitalistleri kadar işçileri de onların yaptıkları üretimin artık değerini aarak onlardan daha iyi yaşamaktadırlar.

Az gelişmiş ülkelerdeki insanların hayasızca sömürüldükleri düşüncesine tamamen katıldığım halde yukarıdaki iddiayı hiçbir zaman kabul edemedim. Gelişmiş ülke ekonomilerinin sömürge ve yarı sömürge halindeki bölgelerden gittikçe artan miktarlarda ham madde ve yakıt sağlanmasına bağlı olduğu, ve bu maddelerin üreticilerinin çok az para aldığı doğrudur; ama bilimsel teknikler yardımıyla gelişmiş ülkelerde üretim çok artmış, bu ülkelerde yaşayan işçilerin tüketiminde görülen artış da üretimdeki artışın ve işçilerin bu artıştan pay almak için giriştikleri işçi sınıfı hareketlerinin bir sonucu olmuştur. Genel olarak söylendiğinde, çalışan sınıfın hayat şartları, gelişmiş ülkelerin daha az gelişmiş ülkelerin ürettikleri malları ucuza kapatma imkânlarından çok, ülkelerin üretim güçlerine ve çalışan sınıf hareketlerinin kuvvet ve canlılığına bağlıdır. Az gelişmiş ülkelerin ürettiklerine daha fazla para ödemek gelişmiş ülkelerin yararına bile olabilir; çünkü böyle yapılması ürettikleri şeyler için dünya pazarlarını ve her tarafta zenginliği arttırır. Ama tabiî gelişmiş ükelerin kapitalistlerinden, ödemek zorunda kaldıklarından fazlasını vermeleri beklenemez; üstelik bir ükenin kapitalistlerinin başka ülkelerdeki rakiplerinden daha fazla ödeme yapmaya güçleri yetmez.

Emperyalist sömürme dünya kapitalizminin kuvvetli bir özelliğidir ve az gelişmiş ülkelerde şiddetlendirdiği hoşnutsuzluğu haklı gösteriyor. Ama bu, Marx'ın gelişmiş kapitalist ülkelerde işçilerin «durmadan artan sefaleti» ve sınıf düşmanlıklarının şiddetlenip basitleşmesi hakkında kehanetinin doğru çıkmamasının tek izah yolu değildir. Sosyalistlerin, bu-

nu anlayıp, Marx'ın geleceği tahminde niye bukadar yanlışlığa düştüğünü kendi kendilerine sormalarının büyük önemi vardır.

Genel olarak Marx, gelişen kapitalist düzenin On Dokuzuncu Yüzyılın «Aç Kırk Yılları»nda gördüğü gerçeklerini yanlış yansıttığı için değil, kapitalizmin o devredeki yönelişlerinin daha şiddetli biçimlerle devam edeceğini sandığı için yanlışlığa düşmüştür. Makine çağı kapitalizmi ilk zamanlarında işçilerini, onların sırtından kapital birikimi yapmak için gözü dönmüş bir şekilde çalıştırırken, hayasızca sömürdü gerçekten; çok kere de tecrübesiz işçileri kullanarak kalifiye işçilerin hünerlerini zayıflatıp yok etti. Ama kapital çoğaldıkça, kapitalistler için, ücretleri işçilerin yaşamasına imkân verecek en düşük seviyede tutmanın önemi azaldı; ürettikleri şeyler için pazarlar elde etmek daha çok önem kazandı. Üretim teknikleri geliştikçe, normal işçilere verilen ücretten daha yüksek ücret vermek gerekti yeni hünerlere sahip bazı işçilere; ve bunlar için talep arttı. Çağdaş işçi sendikacılığı, esas olarak, bu hüner sahibi işçiler arasında gelişti. Bir taraftan da oy hakkı ve siyasal etkide bir pay isteyebilecek kadar kuvvetlendiler. Yalnız bedenen çalışan hünerli işçilerin değil, fabrika işçilerinin, teknisyenlerin, yönetimde çalışan işçilerin ve meslek sahibi işçilerin sayısı hızla artınca toplumun sınıf yapısı daha karmaşıklaştı. Bir zaman sonra daha az hünerli işçiler de haklarını istemeye başladılar; kısa zamanda onlar da daha iyi ücretler ve oy hakkı elde ettiler, bunları «Refah Devleti» kurma yolunda ilk adımları atmak için kullandılar. Sosyalist partiler —kendilerini Marksçı sayanlar da— çalışmalarını bu yönde yoğunlaştırdılar ve böylece daha az ihtilâlci oldular. Nihayet, günümüze gelince, işçi sınıfına büyük tavizler vermek zorunda kalan kapitalizm ardı ardına gelen ve onu durmadan zarara sokan buhranlara karşı kendini koruyucu yollar ve yöntemler geliştirdi; onu 1930'ların korkunç durgunluğundan kurtaran Keynes'ci görüşlerle *New Deal* tekniklerini, ülkeye göre değişen ölçülerde, kabul etti. Özellikle Amerikan kapitalizmi, 1930'larda çöküntü ile karşı karşıya

geldikten sonra, ona yeni bir refah çağı açan bir rejime, yüksek ücretler verme ve işçi sendikalarını tanıma rejimine kendisini uydurdu.

Bu gelişmelere rağmen dünya kapitalizminin kritik bir durumda olduğu doğrudur. Amerikan kapitalizmi, ancak, ürettiği şeylerin önemli bir kısmını —bunlar Amerikalılara yetip te arttığı için— onları satın almağa gücü yetmeyen ülkelere vererek üretimini yüksek tutabiliyor ve işsizliğe engel olabiliyor; Amerika Birleşik Devletleri'nden daha az zengin olan birçok ülkede kapitalizm Amerikan yardımıyla ayakta tutulabiliyor. Ama bu, kapitalizmin ayakta *tutulmuş* olduğu, ve değil yakında çökeceğine dair belirtiler göstermek, bütün olarak alındığında, savaşın zararlarından büyük ölçüde kurtulmuş olduğu gerçeğini değiştirmez. Onun için, bugün artık sosyalist siyasetini, sadece kapitalizmin kendi kendisini yıkmasını bekleyip geride bırakacağı şeylere konmağa hazır olma umuduna dayandırmak, gerçekçi bir düşünüş yolu değildir.

Bu yeniden kurulan kapitalizmin yalnızca sınırlı bir alan içinde, Amerika Birleşik Devletleri'nin korkunç ekonomik gücünün hâkimiyeti altında işlediği doğrudur. Dünya ekonomisinin büyük bir kısmı Amerika Birleşik Devletleri'nin denetiminden çıkıp kollektif mülkiyet altında bir plânlı üretim düzenine —yani bir çeşit sosyalizme— geçmiştir. Şimdi kapitalist dünya komünist ülkelerin ekonomi alanında gittikçe artan meydan okuyuşlarıyla mücadele etmek zorunda. Bunlardan biri —Sovyetler Birliği— en son bilimsel gelişmelere adım uydurabileceğini göstermiştir ve Amerika Birleşik Devletleri dahil hiçbir kapitalist ülkenin erişemediği bir ölçüde bilim adamları ve teknisyenler yetiştiriyor. Ama ekonomik bakımdan bu meydan okuyuşun etkisi, bugün için, dünyayı iki ayrı ticaret bloğuna ayıran engeller yüzünden azaltılıyor. Ne ki, Sovyetler Birliği Batı'nın kapitalistlerine rakip olarak az gelişmiş ülkelere— meselâ kilit noktaları olan Hindistan'a ve Orta Doğu'ya— kapital ihraç edebilecek hale geldikçe, bu ayrılığın ortadan kalkma ihtimalinin geçerli olduğunu göste-

ren belirtiler de var.

Bugün dünyanın kapitalist ve komünist olarak ikiye bölünmesi —ve arada anlaşmazlık konusu olan alanların bulunması— komünist olmayan sosyalizmin karşısına çok ciddî sorunlar çıkarıyor. Çünkü komünizmle mücadele etmeye kalkışsa ona karşı kapitalizmle —ve en önemlisi, Amerikan kapitalizmi ile— birlik olmuş oluyor. Kuvvetin Amerika Birleşik Devletleri'nin elinde toplanmasına yol açtığı için, bu, sosyalizm için mücadele etmeyi hem gelişmiş Batılı ülkelerde, hem de rakip bloklar arasında bir tartışma arenası olan gelişmemiş ülkelerde, çok zorlaştırıyor. Batı sosyalizminin, kapitalizmle olan aşırı yakınlığından kurtulup az gelişmiş ülkelerdeki devrimci hareketlerle uzlaşma yolları arayıp bulmaya büyük ihtiyacı vardır. Batı sosyalizminin çıkarı Batı ile Doğu arasındaki engelleri yıkmak ve Sovyetler Birliği ve Çin ile dünyanın gelişmesi yolunda bir birlikte çalışma siyaseti uygulamak için uzlaşmaya varmaktır— eğer komünist ülkeler böyle bir siyaseti kabul edebilecek duruma gelmişlerse. Böyle bir duruma geldiklerini gösteren belirtiler yok değil: son zamanlarda Sovyetler Birliği önderlerinin sosyalizme değişik yollardan gidebileceğine dair söylediklerini hatırlayınız. Ilk zamanlarında Komünist Enternasyonali'nin gösterdiği tutumdan çok farklı bir tutumdur bu. Sosyalist siyaset silâhlanmayı önlemek, silâhsızlanmayı teşvik etmek ve silâhsızlanma ile serbest kalan kaynakları kısmen, mümkünse Birleşmiş Milletlerin gözcülüğü altında, savaşı ortadan kaldırmak için kullanmaya çalışmak olmalıdır. Böyle bir siyasetin uygulanmasına, özellikle Amerika'nın ona katılmasına, bir sürü engel vardır; çünkü bugün büyük ölçüdeki Amerikan yardımları askerî amaçlarla yakından bağıntılıdır ve hiç bir Amerikan Kongresini sosyalist ya da sosyalist geçinen ülkelerin gelişmesine yardım etme yolunda ikna etmek kolay olmaz —komünist ülkelerin gelişmesine yardım sağlama şansı ise çok daha azdır. Yine de bu denenmelidir. Birleşmiş Milletler yardımı, Amerikan yardımı ya da başka ülkelerin doğrudan doğruya yardımları kadar, azgelişmiş ülkelerin gözünde, şüphe

dâvet edici değildir.

Hangi açıdan ele alınırsa alınsın, silâhsızlanma için canla başla çalışmak gerekiyor; çünkü, bir yandan, çağdaş silâhlarla yapılacak bir savaşın sonunda olabilecek şeyler gittikçe daha korkunçlaşırken, öte yandan, çağdaş silâhların gittikçe artan maliyetleri ağır şekilde silâhlanan bütün ülkelerin ekonomilerine, Amerika Birleşik Devletleri hariç, altından kalkılamaz bir yük olmaktadır. Ne zamandır sıkıntı içinde yaşayan Rus halkının hayat şartlarının hızla yükselmesi imkânı, Ingiliz ekonomisinde uzun zamandanberi süren ekonomik buhrana son verme ve dış ticaret açığını hayat şartlarında bir düşme olmadan kapatabilme şansı doğrudan doğruya silâhsızlanmaya bağlıdır. Silâhsızlanmadan yana olmak İngiltere ve Fransa kadar Rusya'nın da yararınadır. Dahası, silâhsızlanma Almanya'nın yeniden birleştirilmesi için elzem olan bir şarttır; çünkü, Doğu ve Batı Almanya «soğuk savaş»ta birbirlerinin karşısında yer aldıkları sürece Almanya'nın yeniden birleştirilmesi imkânsızdır. Yalnız bir sosyalist olarak değil, aynı zamanda tamaman sağduyuya dayanarak, Batı Almanya'nın silâhlandırılmasına karar verilmesinin müthiş bir hata, geri dönülmesi elzem bir hata olduğuna inanıyorum; ama artık, her iki tarafta da silâhlı kuvvetlerin azaltılması yolunda bir anlaşmaya varmaktan başka bir çıkar yol yok gibi.

Ingiltere ve Fransa, her Sovyetler Birliği teşebbüsünü reddetmek için bahaneler bulan, Batı ile Doğu arasında gerek Rusya'nın gerekse Çin'in barışçı gelişmelerinde muhtaç oldukları malların satışını boykot etmekte israr eden bir siyaseti onaylamadıklarını Amerikalılara açıkça bildirmedikçe, silâhsızlanmanın gerçekleştirilmesi uzak bir ihtimaldir. Bu abluka Amerikan kapitalistlerine büyük bir zarar vermiyor; ama hem Ingiliz hem de Fransız ekonomisini gerçekten büyük zararlara sokuyor...

Silâhsızlanma ile, hattâ kısmî silâhsızlanma ile, Avrupa'yı ikiye bölen Demir Perdeyi yıkmaya çok yardımcı olabilecek ve bugün Batı Avrupa'da ekonomik ve siyasal birliği kuvvetlendirmek için girişilen hareketi bütün kıtaya yaygın

bir hale getirmeyi mümkün kılacak bir yumuşama olacaktır. Dahası, iki kuvvet bloğu arasında bir yumuşamanın, S.E.A.T.O.'nun kurulmasıyla ve Bağdat Andlaşmasının imzalanması ile Asya'da Batı emperyalizmine karşı doğan şüphelerin hafifletilmesine çok yardımı dokunacaktır. Dünya çapında bir hareket olarak sosyalizm için, topyekûn savaşa hazırlanan rakip kuvvet blokları düzenine bir son vermek son derece yararlıdır. Gerçekten, bu yapılamadığı takdirde, komünist olmayan sosyalizm eli kolu bağlı kalacak ve onun zayıflığından faydalanan komünizm, kendi geleceklerini ve ekonomik özgürlüklerini elde etmek için giriştikleri mücadelede sosyalistlerden gerekli yardım göremeyen gelişmemiş ülkelerin ıstırap çeken insanlarının dostluğunu kazanacaktır.

Tekrarlamak gerekirse, bütün dünyadaki sosyalistlerin kapitalizme, emperyalizme, feodalizmin ve askerî tahakkümün kalıntılarına karşı ortak çalışmalarda olduğu kadar, sosyalist düşüncelerin ve siyasetlerin gelişmesi için serbest ve samimî ilişkilerde de birlikte çalışmalarını dilerim. Komünist biçimleri içinde sosyalizm 1917 Rus İhtilâlindenberi dev adımlarla ilerlemiştir, bugün de büyük adımlarla ilerliyor. Demokratik sosyalizm de, özellikle İngiltere'de ve İskandinavya'da, büyük gelişmeler göstermiştir. Ama bu ülkelerde bundan sonra ne yapacağını bilmiyormuş gibi görünüyor; Batı dünyasında genellikle bir çıkmaza saplanmış, bir kuşak önce başarabildiği bir şeyi bugün yapmaktan âcizmiş, bir çoğunluk kazanmaktan çok uzakmış gibi görünüyor. Dahası, İngiltere'de bile demokratik sosyalizm, onu komünist dünyaya karşı Amerikan kapitalizminin dostu yapan bir soğuk savaşın yıpratıcı çalışmaları içine düşmüştür. Bu yüzden hem silâhlara çok fazla masraf yapılması yüzünden sosyal refah yolunda daha fazla ilerliyemiyor, hem de Amerikan görüşünü incitme korkusu yüzünden sosyalizm için eli kolu serbest mücadele edemiyor. Yine de, İngiliz sosyalistleri, yalnız soğuk savaş tarafından değil, aynı zamanda Roma Katolik Kilisesinin gittikçe örgütlenen siyasal gücü tarafından da yolları kesilen birçok Batılı ülkelerin sosyalistlerinden çok daha iyi

bir durumdadırlar.

Batılı demokratik sosyalizm için önemli sorun bu durumdan kurtulmanın bir yolunu bulmaktır. Soğuk savaş devam ettiği sürece hiç bir yolun bulunamayacağından eminim — hiç olmazsa, Batı Avrupa bu savaşın içinde kaldıkça. Biz Avrupa'lılar, bütün öbür sorunları komünizme karşı koyma yanında ikinci plâna atma siyasetini Amerika'nın istediği kadar sürdürmesine engel olamayız. Ama N.A.T.O. ve S.E.A.T.O. ile olan bağlarımızdan, Orta Doğu'da Amerika ile olan anlaşmamızın bağlarından kurtularak, komünistlerin barış ve silâhsızlanma dileklerinin iyice denenmesinde ısrar ederek, bu çeşitten bir dünya stratejisi anlayışını destekleyen guruplar olmayı reddedebiliriz. Nehru'nun yönetimindeki Hindistan gibi, kendi öz işlerimizi daha iyi yönetmede serbest kalabiliriz. Amerikan-Sovyet çatışmasının tarafsız gözlemcileri olabiliriz.

Böyle bir siyasetin elbet de tehlikeleri vardır. Eğer Sovyetler Birliği'nin barış isteği samimî değilse —ben öz bakımından samimî olduğuna eminim— kendimizi Sovyetler Birliği'nin bir askerî istilâ teşebbüsüne girişmesi tehlikesine karşı, Amerika'nın yardımımıza geleceğinden katiyen emin olamadan, açık bırakmış olacağız. Ama bu tehlikenin gerçek olduğuna ben inanmıyorum: Gerçek olsaydı, Sovyetler Birliği orduları hemen hiç bir direnmeyle karşılaşmadan Avrupa'yı baştan başa çiğneyebilecek durumda oldukları sırada, yani bundan çok daha önce başlardı savaş. Bu kaypak dünyada kesin olan bir şey varsa, o da önderlerinin tutumları ne olursa olsun, Sovyetler Birliği halkının savaştan korktuğudur; ve önderlerinin böyle bir durumda savaş istediklerini ya da, isteseler de, savaşı başlatmaya cesaret edebileceklerini düşünemiyorum. Tabiî bu onların, mümkün olan her yerde, özellikle sömürge halindeki topraklarda ya da dünya kapitalizminin ekonomik emperyalizminin nüfuzu altındaki yerlerde, kapitalist dünyanın başına gaile açan karışıklıklar çıkarmalarına engel olmuyor. Ama kapitalist hükûmetler bu ülkeleri zorla baskıları altında tuttuğu, ya da ekonomik bakımdan sömürdüğü ve komünist ülkelere karşı bir kuvvet bloğuna kattığı

sürece, karışıklık çıkarmağa hakları yok mudur? Ben olduğunu sanıyorum; komünizme karşı bir haçlı seferinin gerektirdiklerine uysun diye emperyalizm aleyhtarlığımı yumuşatacak da değilim.

Ama, Sovyetler Birliği'nin saldırgan bir savaşa girişmesi tehlikesi bir yana atılsa bile, Batılı ülkeler Amerikan ekonomik desteği olmadan —yani komünist aleyhtarı blokla dost olmaları şartına bağlı destek olmadan— ayakta durabilirler mi? Cevap, silâhlarını azaltmaları ve birbirleriyle ve «stratejik maddeler» in ihracını engelleyen Amerikan vetosu yüzünden bugün büyük ölçüde ayrıldıkları Doğu ülkeleriyle ticaretlerini geliştirmeleri şartıyla, evettir. Amerika kendi kuvvet bloğuna katılmadı diye Hindistan'la ticareti kesmemiştir. Batı Avrupa'yı hediyelerle desteklemekten vazgeçerse Avrupa ülkeleriyle ya da Sterlin bölgesi ile ticaret yapmayı reddederek kendi çıkarlarına zarar vereceği sanılmamalıdır... Soğuk savaşla ve ağır silâh masraflarıyla çok yakından bağlı olan Amerikan yardımı ekonomik bakımdan çok yüksek bir fiatla satın alınmaktadır.

Batı Avrupalı sosyalistlerin ilk görevi, ülkelerini soğuk savaşın karışıklıklarından silkip kurtarmak, komünist ülkelerle dotsça ilişkiler ve ticaret bağları kurmak için elerinden geleni yapmaktır. Ikinci görevleri, inandıkları sosyalizme, sınıf hâkimiyetine ve ekonomik sömürmeye son vermede kullanılabilecek kalıcı bir araç olarak ona bugün sahip olduğundan daha kuvvetli ve daha geniş bir çekicilik kazandıracak yeni bir canlılık vermek ve böylece, onun zayıflıklarından ve kendi öz ilkelerini uygulama alanına koymakta açıkça görülen isteksizliğinden yararlanıp gelişen düşmanlarını yenmektir.

Sosyalizmin yeniden canlandırılması şu üç nokta üzerinde durulmasını gerektiriyor: Her şeyden önce, maddî çıkarlara olduğu kadar ülkücülüğe de hitap etmek ve normal insanın meselenin kökünü anlayıp kavrayabilmesine yarayacak şekilde ifade edilmiş ülküsel amaçlar ortaya atmak. Bu bir «dost»luk çağrısı olmalıdır; yalnız herkese en düşük sevi-

yede iyi bir maddî hayat sağlanması için değil,itibar ve iktidardan herkesin payını alması için de bir kardeşçe çalışma ve yaşama çağrısı olmalıdır, sınıfsız bir eğitim düzenine, her yurtaşın ekonomide olduğu kadar siyasette de kendi kendini yönetme hakkının tanınmasına dayanan bir sosyal eşitlik çağrısı... Bunlardan başka, yalnızca daha büyük kazançlar elde etmek için değil, aynı zamanda, daha yüksek üretim İngiltere'nin ve diğer Batılı ülkelerin ekonomik bağımsızlıklarının yeniden kurulması için ve eğitimde ve diğer sosyal hizmetlerde gelişmeyi mümkün kılmak için şiddetle gerekli olduğundan, herkesi çok çalışmaya ve üretimi arttırmaya çağırmak da düşünülmesi gereken hususlardandır.

İkinci olarak, sosyalizmin yeniden canlandırılması, sömürge durumunda olan ülkelerde ya da diğer gelişmemiş ülkelerde doğmakta olan milliyetçi hareketlerin yanında kesinlikle yer almayı; yerleştikleri sömürgelerde hâkimiyetleri altındaki «aşağı» insanlara karşı ırk üstünlüğü iddia eden insanların imtiyazlarını, ya da Orta Doğunun ve Orta Amerika'nın petrol çıkan bölgelerinde olduğu gibi, emperyalist ülkelerin sömürge halindeki ülkelerle diğer gelişmemiş ükelerin sömürülmesinden kâr (ya da dolar) elde etme hakkını savunmaya hiç bir surette yanaşmamayı gerektirir. Sömürge halindeki bölgelerde reform hareketlerini, hem ekonomik hem de siyasal bağımsızlık istememeleri şartıyla desteklemek yetersizdir; çünkü bu, onlara karşı hâlâ bizden aşağı insanlarmış gibi davranmaktır. Oysa tam eşitlik istemeden sosyalizm olamaz.

Üçüncü olarak, her ülkedeki çalışan sınıf hareketleri sosyalizmi desteklemek için birleştirilmeden sosyalizm yeniden canlanamaz. Bu, Fransa'da Sosyalist Partisi ile komünistler arasındaki soğukluk bir yolu bulunarak yok edilmeli, ve birleşik bir işçi sendikaları hareketi yeniden kurulmalı demektir. İtalya'da Komünist Partisi ile birlikte Nenni Partisi çalışan sınıfın büyük çoğunluğunun desteğine sahip olan parti olarak tanınmalıdır. Nenni Sosyalistlerinin Togliatti taraftarları ile bağlarını koparmak istemelerini doğru bulmak bir

yana, Avrupalı sosyalistler onların arasında bir uzlaşmayı memnuniyetle karşılamalıdırlar. Bu uzlaşmayı Saragat Sosyalistlerini içine alacak kadar genişletmeğe de çalışmalıdırlar. Sosyalist Enternasyonali, Yugoslav sosyalistlerini kapının dışında tutacağına, onlarla daha yakın ilişkiler kurmak için her çareye başvurmalıdır. Franko'nun diktatörlüğüne karşı topluca hücuma geçmek amacıyla birleşmeleri için İspanyol sosyalistlerine mümkün olan her yardım yapılmalıdır. Son olarak, sağın siyasal Katolikliğine karşı sürdürülecek şiddetli muhalefetin yanısıra, Hindiçini'de ve Kuzey Afrika'da Fransız emperyalizmine karşı tutumlarında samimî olduklarını gösteren katolikleri, özellikle Fransa'daki katolikleri, kardeşliğe kabul etmeden sosyalizmin yeniden canlandırılmasından söz edilemez.

Siyasal dostluklar, partilere ve hareketlere bağlılıklar, insanların düşüncelerini değiştirmeleri için kuvvetli sebepler olduğu zaman, çok çabuk değişebilirler. Batılı demokratik sosyalizmde bugün görülen durgunluğu, gücünü tamamen yitirdiğinin bir belirtisi saymak doğru olmaz. Demokratik sosyalizmin durumu hiç sarsılmamıştır; sadece geçici bir zaman için hem kapitalizmle ve emperyalizmle gayretli bir şekilde mücadele etmesine, hem de insanların refahını elle tutulur bir şekilde geliştirebilmesine engel bir komünizm aleyhtarlığı yoluna -bir çıkmaza- girmiştir. Bütün olan budur. Bugün demokratik sosyalizm kendi tıkızlıklarının zararını görüyor; desteğini kazanma ihtimali olan kimseleri ürkütmekten çekiniyor; aslında gerici basının sürdüğü bir yaygaradan ibaret olan «kamu oyu»nu rencide etmekten çekiniyor; Amerikalıların desteği olmadan Sovyetler Birliği ile karşı karışaya kalmaktan korktuğu için Amerikalıları darıltmaktan çekiniyor; kendi ülkesinde kapitalizmin yerine bir sosyalist ekonomi koymağa hazır değil; komünistlerle iyi ilişkiler kurmaktan çekiniyor, çünkü onların kuvvetli iradeleri ve heyecanlarının etkisi altında kalmaktan korkuyor.

Böyle tutumlar yeni bir toplumun kurulmasına, her şeyden önce cesarete ve tehlikelere göğüs germeye ihtiyaç göste-

ren bu çetin işin yapılmasına katiyen hizmet edemez. Cesaretli olmayan bir sosyalizm başarısız olmağa mahkûmdur; çünkü sosyalist hareketi yaratan mücadeleci ruha bu hareketi amacına eriştirmede de aynı derecede ihtiyaç vardır. Parlâmanter ve kanuna uygun yöntemlerin kullanılması bu ruhu muhakkak öldürmez; ama kanunî sosyalizm itibar kazanıp ulusal siyasal düzenin bir parçası olarak kabul edilince ve işçi sendikaları var olma hakları için mücadele etmek zorunluğundan kurtularak kapitalist düzenin ayrılmaz bir parçası haline gelince, böyle bir sonuçla karşılaşmak mümkündür. Birçok ülkede birçok değerli işçi sendikacısı ve sosyalist, kanunî davranışlar çerçevesinde var olma hakkının kabul edilmesine karşılık sosyalizm kavgadan vazgeçtiği için, komünizm taraftarları arasına katılmıştır. Eğer İngiltere'de ve İskandinavya'da bu kusurlar küçük olmuşsa bu, o ülkelerde demokratik sosyalizmin, az da olsa, bir takım somut başarılar elde etmiş olması sayesindedir. Bugün geleceğe tereddüt le bakan sosyalizm, geçmişine dayanarak daha uzun süre yaşayamaz; yalnızca bir ulusal plâna dayanarak yeni bir gelişmenin yolunu da bulamaz. Yeniden yaratılması ve taze bir canlılık kazandırılması gereken şey, bir dünya sosyalizmidir: hem gelişmiş ülkelerde, hem de geri kalmış ülkelerde dünya çapında bir kurtuluş hareketinin başına geçecek, dünya çapında bir hareket olarak bugün onu eli kolu bağlı tutan korkuları ve engelleri silkip atacak bir dünya sosyalizmi.

ERNESTO «CHE» GUEVARA: *KÜBA İHTİLÂLİNİN İDEOLOJİSİNİ İNCELEMEDE KULANILABİLECEK NOTLAR*

Bu, ihtilâlci hareketin Lenin tarafından dile getirilen en tartışılmaz önermelerinden biriyle çelişmeye düştüğünü bazı kimselerin iddia ettiği bambaşka bir ihtilâldir: «İhtilâlci bir teori olmadan ihtilâlci bir hareket olamaz.» Bir sosyal gerçeğin ifadesi olarak ihtilâlci teori bütün tanımlarını aşar demek yerinde olsa gerek; yani teori bilinmese bile eğer tarihsel ger-

çek doğru yorumlanırsa ve ihtilâlle ilgileri olan kuvvetler gerektiği gibi kullanılırsa ihtilâl başarıya ulaşabilir. Her ihtilâl, birbirlerinden çok farklı yönelişlere sahip oldukları halde yine de işleyiş biçimleri ve ihtilâlin en yakın amaçlarına hizmet etme bakımından birbiriyle uyuşan unsurları birleştirir.

İhtilâlden önce önderlerin yeterli teorik bilgileri olursa, kabul edilmiş olan teorinin gerçeğe uyduğu yerlerde körü körüne denemeler yapmaktan kaçınabilecekleri muhakkaktır. Bu ihtilâlin esas aktörlerinin elinde tutarlı teorik ölçüler yoktu; ama bugün dünyanın her tarafında tartışılan çeşitli tarih, toplum, ekonomi ve ihtilâl kavramlarından habersiz oldukları söylenemez. Gerçekteki durumun eksiksiz olarak bilinmesi, halkla yakından ilişki kurulmuş olması, kurtarıcının amacının sağlamlığı ve uygulama alanındaki ihtilâlci tecrübe, önderlerin daha bütünlenmiş teorik kavrama ulaşmalarına imkân vermiştir.

Yukarıda söylenenler, bütün dünyanın gözlerini üstünde toplayan garip bir olayın, Küba İhtilâlinin, açıklanmasına bir giriş olarak kabul edilmelidir. Günümüz dünya tarihinin incelemeğe değer bir olayıdır Küba İhtilâli: Kendilerinden teknik bakımdan ve teçhizat bakımından kat kat üstün olan bir ordu tarafından darmadağın edilen bir gurup insan, önce nasıl oldu da sağ kalmayı başardı? Sonra nasıl çabucak kuvvetlendi, savaş bölgelerinde düşmandan daha kuvvetli hale geldi, daha sonra da yeni savaş bölgelerine geçti, en sonunda askerî birlikleri sayıca hâlâ düşmandan zayıf olmasına rağmen düşmanı savaş alanında yendi— Nasıl ve niçin?

Tabiî teoriye gerekli ilgiyi çok zaman göstermeyen bizler, sanki Küba İhtilâline hâkimmişiz gibi onun gerçeklerini açıklama işini, bu zor işi üstümüze almayacağız. Bir kimsenin gerçeği yorumlamak için kullanabileceği temelleri vermeğe çalışacağız yalnızca. Küba İhtilâli birbirinden tamamen ayrılan iki devreye bölünmelidir: 1 Ocak 1959'a kadar süren silâhlı hareket devresi, ve o zamandan bu yana meydana gelen siyasal, ekonomik ve sosyal değişmeler.

Hattâ bu iki devre de daha küçük bölümlere ayrılsa yeridir; ama biz bunları bir tarihsel anlatım açısından değil, İhtilâlin önderlerinin ihtilâlci düşüncesinin halkla kurulan ilişkileri sonunda gelişmesi açısından ele alacağız. Yeri gelmişken burada çağdaş dünyanın üstünde en çok tartışılan terimlerinden biri olan Marksçılık hakkında genel bir tutumun belirtilmesi gerekir. Marksçı olup olmadığımız soruluyor bazen. Bu, bir fizik ya da biyoloji bilginine «Newton'cu» ya da «Pastör'cü» olup olmadığmı sormaya benziyor.

Halkın bilgisinin öylesine bir parçası haline gelmiş öyle apaçık gerçekler var ki, bugün onları tartışmak artık yararsızdır. Eğer gerçekler yeni kavramları belirliyorlarsa, bu yeni kavramlar eskitip yerlerini aldıkları eski kavramların sahip olduğu doğruluk payını benimsemeden bir yere varamazlar; onun için bir insanın fizikte «Newton'cu» olması ya da biyolojide «Pastör'cü» olması ne kadar tabiî ise «Marksçı» olması da o kadar tabiî sayılmalıdır. Meselâ Einstein'ci görecelik (izafiyet) teorisinin ya da Planck'ın «kuvant» teorisinin Newton'un buluşları karşısmda durumu böyledir. İngiliz bilgininin büyüklüğünden bir şey eksiltmezler. Fizik bilimi, yeni uzay kavramları elde edene kadar, Newton sayesinde gelişebildi. İngiliz bilgini onlara gerekli sıçrama taşını verdi.

Diğer alanlarda olduğu gibi toplumbilimdeki ve siyaset bilimindeki gelişmeler de halkaları birbirine bağlı, durmadan şekillenip biriken, hep ilerleyen bir uzun tarihsel süreçin bir parçasıdırlar. Toplumbilim ve siyaset bilimi alanlarında Demokritus'tan Marxa kadar uzun bir dizi meydana getiren düşünürler kendi öz araştırmalarını eskilere ekleyip büyük bir tecrübe ve ilkeler sistemi yarattılar. Marx'ın değeri, sosyal düşüncenin tarihçesinde nitelik bakımından birdenbire bir değişim meydana getirmesinden ileri geliyor. Marx tarihi yorumluyor, itici güçlerini kavrıyor, geleceği tahmin ediyor, ama tahmin etmeye ek olarak (ki bu Marx'ın bilimsel çalışmış olması için yeter) ihtilâl yaratan bir düşünce ileri sürüyor: Dünya yalnız yorumlanmamalı, değiştirilmelidir de. İnsan çevresinin kölesi ve âleti olmaktan çıkıyor, kendisini ken-

di kaderinin mimarı yapıyor. İşte o anda Marx, kendisini, eski düzeni sürdürmede özel çıkarları olanların hücumlarının kaçınılmaz bir hedefi haline getiren bir duruma sokuyor; tıpkı daha önce, Eflâtun ve onun müritleri tarafından, yani Atina köle aristokrasisinin ülkücüleri tarafından eseri yakılan Demokritus'un durumunda olduğu gibi. İhtilâlci Marx'la başlayarak, somut düşüncelere sahip bir siyasal gurup ortaya çıkıyor...

Küba İhtilâli Marx'ı, Marx kendisi ihtilâlci tüfeğini omuzuna vurmak için bilimi bir kenara bıraktığı noktada benimsedi. Revizyoncu bir ruhla, onun ardından gelenle savaşmak, «öz» Marx'ı canlandırmak amacıyla değil; bilim adamı Marx, kendisini, o noktaya kadar inceleyip geleceğini bildirdiği tarihin dışında tuttuğu için. O noktadan itibaren ihtilâlci Marx tarihin içinde mücadele edebilirdi. Mücadelelerimizi kendi kendimize başlattığımız için biz pratik ihtilâlciler, yalnızca, bilim adamı Marx tarafından önceden görülen kanunları uyguluyor, sonuçlandırıyoruz. Bu ihtilâl yolunda, eski siyasal güç yapısına karşı mücadele ederek, bu yapıyı yok etmek için desteği halktan alarak ve bu insanların mutluluğunu kavgamızın esas amacı yaparak ilerlerken bütün yaptığımız şey, bilim adamı Marx'ın öngörülerine kendimizi uydurmaktır. Yani, —dikkati bu noktaya bir kere daha çekmek yerinde olur— Marxçılığın kanunları, İhtilâlin önderlerinin bu kanunlar hakkında teorik açıdan söyleyip bildiklerinden bağımsız olarak, Küba İhtilâlinin olayları içindedirler.

Gerilla savaşı içindeki her kısa tarihî an ayrı bir sosyal kavramı şekillendirdi ve Küba gerçeklerinin yeni bir anlayışla değerlendirilmesine yol açtı; aynı zamanda da İhtilâlin askerî önderlerinin — zamanla siyasal önderler olarak yerlerini alacak olan kimselerin — düşünüş biçimlerinin ana çizgilerini belirledi.

«Granma» çıkarmasına kadar, bir dereceye kadar «özel» denebilecek bir düşünüş hâkimdi; halk arasında birden bir isyanın patlak vereceğine dair kör bir inanç, zincirleme ihtilâlci grevlerle birlikte yer alacak hızlı bir silâhlı ayaklanma-

nın Batista rejimini ortadan kaldıracağına, sonunda diktatörün yıkılacağına iman... ve bunun uyandırdığı heyecan...

Adaya ayak basmadan sonra yenilgi geliyor: kuvvetlerin hemen hemen tamamen yok edilmesi ve gerilla grupları halinde yeniden toplanıp örgütlenmeleri. Adanın her tarafında zincirleme ayaklanmaların olacağına güvenmenin bir hatâ, bir hayâl görmek olduğu düşüncesi canını kurtarabilmiş ve mücadele ruhu ile dolu bir avuç insanın ortak özelliğiydi. Aynı zamanda mücadelenin uzun bir zaman sürmesi gerekeceğini ve *kampesino*'ların (köylülerin) büyük ölçüde rol almalarını gerektireceğini anladılar. Bu noktada *kampesino*'lar gerilla savaşına ilk defa girdiler. İki olay —savaşçıların sayısı bakımından hemen hemen hiç önemli olmayan, ama büyük psikolojik değeri olan iki olay— oldu. Birincisi, esas gerillacılar gurubunu meydana getiren şehirli insanların *kampesino*'lara karşı duydukları soğukluk giderildi. Buna karşılık *kampesino*'lar da bu şehirli guruba güvenmiyorlardı ve, hepsinden önemlisi, Hükûmetin barbarca karşı hareketlere girişmesinden korkuyorlardı. Bu devrede, bu meselede birbirleriyle bağıntılı olan unsurlar için çok önemli iki şey ortaya çıktı: *Kampesino*'lara göre, ordunun *kampesino*'ların evlerini, ürünlerini, ailelerini mahvetmeğe elbet de gücü yeterdi ama, ordu, bütün vahşiliklerine ve yaptığı işkencelere rağmen gerilla savaşına yalnız başına son veremezdi. Dağa çıkanların yanına sığınmak güzel bir çözüm yoluydu. Buna karşılık gerillacılar da, her seferinde daha kuvvetli olarak, *kampesino* yığınlarını kazanmanın gerekliliğini öğrendiler...

[Batista'nın Ihtilâl ordusuna yaptığı esas saldırının başarısızlığa uğramasından sonra] savaş yeni bir özellik kazanıyor: kuvvetlerin işleyişi İhtilâlden yana dönüyor. Bir buçuk ay içinde, binlerce askeri harekete geçiren bir ordu tarafından devamlı sarılı tutulan ve rahatsız edilen seksen kişilik ve yüz kırk kişilik iki küçük gurup Camagüey ovalarını geçip La Villas'a geldiler ve adayı ikiye bölme işine giriştiler.

Böylesine küçük iki gurubun —haberleşme imkânları

olmayan, hareket imkânları olmayan, çağdaş savaş silâhlarının en basitine bile sahip olmayan iki küçük grubun— iyi yetiştirilmiş, ve hepsinden önemlisi iyi silâhlanmış askerî birliklere karşı koyabilmiş olması şaşılacak bir şey, akıl almaz bir şey hattâ imkânsız bir şey gibi görülebilir.

[Zaferi] kazanmalarının esas sebebi her iki gurubun da şu özelliklere sahip olmuş olmasıdır: Gerilla savaşçısı ne kadar rahatsız bir durumda olursa, tabiatın zorluklarıyla ne kadar karşı karşıya kalırsa, kendisini o kadar rahat hisseder; morali o kadar yüksek olur, güvenlilik duygusu o kadar kuvvetli olur. Aynı zamanda, doğabilecek her şart altında gözünü kırpmadan hayatını tehlikelere atmayı öğrenmiştir; ve genel olarak, bu şekilde çarpışmasının sonucu, bir gerillacı için yaşayıp yaşamadığının pek önemi kalmız.

Küba örneğinde şimdi üstünde durduğumuz asker, diktatörün küçük ortağıdır; Wall Street'ten başlayan ve kendisinde son bulan uzun bir vurguncular dizisinden artan son kırıntıları alan adamdır. İmtiyazlarını korumaya eğilimlidir, ama yalnızca kendisine olan önemleri oranında. Aylığı ve emeklilik maaşı biraz zorluk çekmeye ve tehlikeler içine girmeye değer, ama hiçbir zaman hayatı kadar değerli değildir. Eğer aylığını ve emeklilik maaşını sürdürmek hayatına mal olacaksa onlardan vazgeçmeyi tercih eder; yani gerilla savaşı tehlikesinden kaçmayı tercih eder. İşte 31 Aralık 1958 (*) günü patlak veren buhrana yol açan, bu iki düşünce biçimi ve ahlâk görüşü arasındaki farklar burdan doğuyor.

Ihtilâl burada bitiyor. Ama Oriente'nin dağlarında ve ovalarında, Camagüey ovalarında, La Villas'ın dağlarında, ovalarında ve şehirlerinde iki yıl süren çetin bir mücadeleden sonra Havana'ya gelen insanlar, ülküsel düşünce bakımından, Las Coloradas'ın kumsallarına ayak basan ya da kavganın ilk devresine katılan insanlar değildir. *Kampesino*'ya olan güvensizlikleri ona karşı bir sevgi ve iyi yönlerine karşı bir saygı haline gelmiştir; ülkedeki hayat hakkındaki tam bilgisizlikleri

(*) Batista'nın yıkıldığı gün.

guajiro'larımızın ihtiyaçlarının bilinmesi haline gelmiştir; istatistiklerle ve teori ile oynaşmaları, pratiğin sıkı bağıyla sağlam bir temele oturtulmuştur.

Uygulanmasına Sierra Maestra'da başlanan tarım reformunun bayrağı ile bu insanlar emperyalizmin karşısına çıkıyorlar. Tarım reformunun yeni Küba'nın kendisini kurmak için kullanması gereken temel olduğunu biliyorlar. Aynı zamanda, tarım reformunun toprakları ellerinden alınmış olanlara toprak vereceğini, ama ellerinde haksız olarak toprak bulunduranların mülklerini alacağını da biliyorlar; haksız olarak ellerinde mülk bulunduranların Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığında ya da Amerika Birleşik Devletleri Hükûmetinde nüfuzu olan kimseler olduklarını da biliyorlar. Ama onlar zorlukları cesaretle, cüretle, ve daha da önemlisi, halkın desteğiyle yenmesini öğrenmişlerdir; ve şimdi, ıstıraplarımızın öte tarafında bizi bekleyen kurtuluşun geleceğini, ilersini görmüşlerdir.

Küba halkının sivil ve silâhlı uzun mücadelesinden sonra diktatörün kaçması üstünden bir yıldan fazla zaman geçti. Hükûmetin sosyal, ekonomik ve siyasal alanlardaki başarıları çok büyüktür; yine de çözümlemeler yapmamız her terime esas anlamını vermemiz gerekiyor; halka Küba İhtilâlinin tam kapsamını göstermemiz, anlatmamız gerekiyor. Çünkü bizim ulusal ihtilâlimiz (esas olarak tarımsal olduğu halde işçiler ve orta sınıftan olanlar da büyük bir heyecanla ona katıldılar, hattâ bugün endüstride çalışanlar bile destekliyor), muhakkak ki kendi halkının sarsılmaz kararlılığı ona can veren özel unsurların koruyuculuğu altında, kıta çapında hattâ dünya çapında bir önem kazanmıştır.

Ne kadar gerekli olursa olsun, şimdiye kadar çıkarılan, hepsinin de halkın yararına olduğundan şüphe edilemeyecek kanunların bir sentezini yapmaya çalışmıyoruz. Bir kaç ay tünde gerektiği gibi durmak, bir yandan da bizi ilerletici ve gerekli bir ölçüde de devlet işlerinden Küba halkının ihtiyaçlarına götürücü mantıkî sırayı göstermek yetecektir.

Dikkatler önce ülkemizin asalak sınıflarının emellerinin

gerçekleşmesine engel olmaya çevrildi ve birbiri ardından kiraları düzenleme kanunu ile elektrik ve telefon ücretlerinin indirilmesini sağlayan kanun çıkarıldı. Fidel Castro'nun ve bu Ihtilâli yapan insanların şahsında yalnızca eski okulun siyasetçilerini, ya da yalnız sakallarıyla başkalarından ayrılan, istendiği gibi oynatılabilecek ahmaklar görmeyi ümid edenler, Küba halkının bağrından daha derin bir şeylerin çıkmağa başladığını, kendi imtiyazlarının yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kaldıklarını anlamaya başladılar. Komünizm terimi önderlerin kişilikleri çevresinde dolanmaya başladı; bunun sonucu olarak komünizm aleyhtarlığı terimi, komünizmin diyalektik karşıtı bir durum olarak, işleri yararlı olmadığı için işlerine engel olunanları ya da işlerinden atılanları çevresinde toplamaya başladı...

INRA (Toprak Reformu Dairesi) bir traktör ya da bir savaş tankı gibi ilerledi; çünkü INRA *Latifundia*'nın yolu üstüne çıkardığı engelleri çiğneyen, toprak köleliğinden yeni sosyal ilişkiler yaratan bir traktör ve de bir tanktır. Bu Küba tarım reformu Amerika için önemli olan birçok özelliklerle ortaya çıkmıştır. Gerçekten feodalizm aleyhtarıydı, çünkü —Küba'daki şartlar altında— *Latifundia*'yı yok ettikten başka toprak kiralarının eskisi gibi aynen ödenmesini şart koşan bütün anlaşmaları kaldırdı ve, özellikle, önemli tarımsal üretim maddelerimiz arasında olan tütün ve kahve tarımında sürdürülen serfliği sildi süpürdü. Ama bu, aynı zamanda, kapitalist bir ortam içinde yapılan bir toprak reformuydu. Ayrı ayrı ya da kolektif olarak çalışan insanların, topraklarını efendilerinden ya da onlara borç verenlerden korkarak değil de, şerefleriyle işleyip verimli olmalarına set çeken tekelci baskıları yok etmek için yapılmış bir tarım reformuydu. İlk baştan daha, *kampesino*'lara ve tarım işçilerine güven verme eğilimindeydi. Bunlara toprak dağıtıldı, toprak dağıtımıyla birlikte yapılması gereken teknik yardım, bilgili personel ve makineler sağlandı. Ayrıca INRA'nın ya da ilgi gösteren bankaların verdiği kredilerle malî destek sağlandı. Oriente ilinde büyük bir gelişme gösteren ve diğer illerde de gelişen «Halk

Depoları Şirketi»nin de büyük desteği oldu. Diğer illerde, çok eski zamanlardan kalma *garrotero*'nun yerini alan devlet tahıl ambarları ürünlere uygun fiatlar biçerek tarımla uğraşanların eline iyi para geçmesini sağladı.

Küba tarım reformunu Amerika'da yapılan diğer üç büyük tarım reformundan (Meksika'da, Guatemala'da ve Bolivya'da) ayıran özelliklerin en önemlisi bu reformu hiçbir şekilde yumuşak davranmadan, imtiyazlar vermeden tamamen uygulamak kararıdır. Bu bütünlenmiş tarım reformu halkın hakkı olmayan hiçbir hakka saygı göstermiyor; herhangi bir belli sınıfa ya da milliyet gurubuna karşı da yöneltilmemiştir. Kanunun cetvelleri United Fruit Company ya da King Ranch için de, Fransız ya da Ispanyol *Latifundista*'ları için de aynı ölçüyü kullanır.

Bu şartlar altında, ülke için büyük önemi olan maddelerin, meselâ pirincin, yağlı tahılların ve pamuğun üretimi hızla geliştiriliyor ve plânlamanın bel kemiği haline getiriliyor; ama ulusumuz bunu yeterli bulmuyor ve servetinin bütününü kurtaracak. Tekelcilerin mücadele alanı ve oburlukları için bir çayır olmuş olan toprakaltı servetleri petrol kanunu ile hemen hemen tamamen kurtarılmıştır. Tarım reformu ve İhtilâl tarafından kabul ettirilen diğer bütün kanunlar gibi bu kanun da Küba'nın inkâr edilemeyecek ihtiyaçlarına, özgür olmak, kendi ekonomisine kendi hâkim olmak, refaha kavuşmak ve sosyal gelişme yolunda gittikçe daha yüksek amaçlara erişmek isteyen bir ulusun kaçınılmaz ihtiyaçlarına cevap vermektedir. Ama, bu sebepten ötürü, petrol tekellerini korkutan kıta çapında bir örnektir. Küba petrol tekelini esaslı bir şekilde ya da doğrudan doğruya zarara sokuyor demek değildir bu; çünkü, iç ihtiyaçlarımızı karşılayacak kadar petrol elde edebileceğimizi ümid etmek için elde kuvvetli sebepler olmasına rağmen, ülkemizin bu kıymetli yakıt bakımından zengin olduğunu sanmıyoruz. Diğer yandan, Küba'nın petrol kanunu ile ortaya koyduğu apaçık örnek, birçoğu o tekellerin otlama alanı olan, yine birçoğu rakip tröstlerin ihtiyaçlarını ya da iştihalarını tatmin için iç savaşla

ra sürüklenen kardeş Amerika ülükeleri tarafından görülüyor. Küba örneği neyin mümkün olduğunu gösterdiği gibi, onu gerçekleştirmenin düşünülebileceği en kesin saati de gösteriyor...

Basit bir çekim kanunu gereği, 114000 kilometre karelik ve üstünde 6500000 insanın yaşadığı bir küçük ada Amerika'daki sömürgecilik aleyhtarı kavganın önderliğini üzerine almıştır. Çünkü onun bu şerefli, kahramanca ve tehlikeli önderliği benimsemesini mümkün kılan önemli şartlar var. Sömürge Amerika'sının, yabancı tekellere karşı zaman zaman şiddetlenen bir savaş içinde düzensiz bir şekilde ulusal kapitalizmlerini geliştiren, ekonomik bakımdan daha az zayıf ulusları, hükümetleri kavgayı sonuna kadar götürme gücünü kendilerinde bulamadıkları için, özgürlük mücadelesinde yerlerini bu küçük kuvvete bırakıyorlar. Bu, mücadele basit bir şey olmadığından, tehlikelerden ve zorluklardan uzak olmadığı için böyledir. Bu mücadeleyi bizim Amerika'da yaptığımız gibi hemen hemen tecrit edici şartlar altında sonuna kadar götürmek, bütün bir ulusun desteğine, büyük bir ülkücülüğe ve fedakârlık ruhuna sahip olmayı gerektirir. Küçük ülkeler bu durumda olmayı denemişlerdir daha önce: Guatemala, meselâ; kafese kapatılınca ölen *quetzal* kuşunun Guatemala'sı, sömürgecilerle doğrudan doğruya çarpışırken ölen Yerli Tecum Uman'ın Guatemala'sı... Ya da Bolivya; Amerikan egemenliğinin ilk kahramanlarından olan, mücadeleyi kendisi başlattığı halde ve Küba İhtilâlinin temelini meydana getiren üç örnek —ordunun kontrol altına alınması, tarım reformu ve maden ocaklarının millîleştirilmesi (hem büyük bir acı kaynağı, hem de büyük bir gelir kaynağı)— verdiği halde büyük zorluklar karşısında yenilen Marillo'nun Bolivya'sı.

Küba eski örnekleri biliyor, başarısızlıkları ve zorlukları biliyor, ama dünyada başlayan yeni bir çağın eşiğinde olduğunu da biliyor. Sömürgecilik sütunları Afrika'da olduğu gibi Asya'da da ulusal mücadelenin ve halkın mücadelesinin kuvveti karşısında yerle bir olmuştur. Artık insanları

birleştirmeye iten güçler dinlerden, geleneklerden, emellerden ırk yakınlıklarından ya da ırk yakınlıklarının olmamasından doğmuyor; sosyal şartlarının ekonomik benzerlikleri, ilerlemek ve canlanmak istedjklerinin benzerliklerinden doğuyor. Asya ve Afrika Bandung'da tokalaştılar; Asya ve Afrika, şimdi de, sömürge halinde olan yerli Amerika ile Küba'nın aracılığıyla burada, Havana'da el sıkışmaya geliyorlar.

Diğer yandan, büyük sömürgeci kuvvetler ulusların mücadelesi karşısında gerilemişlerdir. Belçika ve Hollanda ancak iki imparatorluk gölgesidirler; Almanya ve İtalya sömürgelerini kaybetmişlerdir. Fransa kaybettiği bir savaşın ortasında çırpınıyor, ve İngiltere, ekonomik bağıntıları sürdürürken siyasal gücünü tasfiye ediyor. Kuzey Amerika kapitalizmi kendi egemen hayatlarını başlatmış olan ülkelerde bazı eski sömürge kapitalizmlerinin yerini almıştır; ama bunun geçici oduğunu ve yeni maddî spekülâsyon alanlarında gerçek bir yatışma olmadığını biliyor. Emperyalist kartalın pençeleri körletilmiştir. Sömürgecilik dünyanın bütün bu bölgelerinde ölmüştür ya da tabiî bir ölüm içindedir.

Amerika başka bir sorun. İngiliz arslanı obur pençelerini Amerika'mızdan çekeli ve sevimli *Yankee* kapitalistleri onun yerine «demokrasi» yoluyla yirmi cumhuriyetin her birine teker teker kendi egemenliklerini kabul ettireli daha az oluyor.

Bu uluslar, Kuzey Amerika tekelinin, «tam evinin arkasına» düşen sömürge feodal-çiftlikleridir. Şimdilik var olmalarının sebebi ve ellerindeki tek imkândır bu. Bütün Lâtin Amerika ulusları Küba'nın yaptığı gibi şeref bayrağını ellerine alsalar, tekel tiril tiril titrer; kendisini yeni bir siyasal ekonomik duruma uydurmak, kârlarında önemli azaltmalar yapmak zorunda kalır. Ama tekel kârlarını azaltmayı sevmiyor ve Küba örneği — bu ulusal ve uluslararası «kötü örnek»— Amerikan ülkelerinde yayılıyor. Ne zaman ayaklanan bir ulus egemenlik için haykırsa, Küba suçlandırılır. Şu ya da bu şekilde Küba suçludur: bir yol gösterdiği için, ye-

nilmez olduğu iddia edilen ordulara karşı halkın nasıl silâhlı mücadele edebileceğini gösterdiği için, düşmanı bitkin düşürmek ve üslerinden uzakta mahvetmek için zor arazi şartları altında çarpışmanın yolunu gösterdiği için, kısacası, şeref yolunu gösterdiği için suçludur.

Öyleyse, şöyle söylemek gerekirse, tekeller doğrudan doğruya saldırıya geçmekten başka çıkar yol bulamıyacaklardır. Böyle bir iş için en ince hesaplarla hazırlanmış plânlar tekellerin dosyalarında bir bir gözden geçirilecektir. Meselâ şimdi bir yol, İspanyol plânı olabilir. İlkin bir bahane parmağa dolanır: Sürgünler —meselâ ücretli askerlerden ya da açıkça yabancı bir ülkenin askerlerinden meydana gelen gönüllülerin yardım ettiği, havadan ve denizden iyi destek gören sürgünler; diyelim ki, başarılı olmalarının garanti edilmesi için her bakımdan desteklenen sürgünler... Bir devletin, meselâ Santo Domingo'nun doğrudan doğruya saldırısı da olabilir bu. O devlet, yurtdaşlarından, yani kardeşlerimizden ve birçok ücretli askerden savaşı başlatmak için bu kumsallarda ölmelerini isteyebilir. Savaş bir kere başladımı, tekelin doğru sözlü babaları ne diyecekler? Tabiî, kardeşler arasındaki bu «feci» mücadeleye müdahale etmek istemediklerini, çabalarını bu mücadeleyi dondurmaya ve bugünkü kapsamı içinde tutmaya çevireceklerini, savaş gemilerinin, kruvazörlerinin, uçak gemilerinin, mayın tarama gemilerinin, torpido botlarının, uçaklarının Amerika'nın bu bölgesinde denizlerin ve göklerin bekçiliğini yapacağını söyleyecekler. Ve öyle olabilir ki, kıt'a barışının hamiyetli koruyucularının hiç haberi olmadan aralarından bir gemi, Küba'ya hiçbir şekilde iyilik getirmeyecek bir gemi, «demir» uyanıklığı atlatıp içeri sızabilir. Müdahale Amerika'nın prestij organlarından biri aracılığıyla «Komünizm»in adamızda başlatacağı «çılgınca savaş»a bir son vermek için de yapılabilir; ya da bu, eğer «prestij» organı mekanizması yeterli olmazsa, adada barışı ve insanlarının çıkarlarını korumak için Amerika adına doğrudan doğruya bir müdahale olabilir— ye-

ni bir Kore'ye yol açacak bir müdahale...

Düşmanın zaferinin mümkün olmadığını göstermek için birçok şeyler ileri sürülebilir, ama bunlardan ikisi çok önemli. Birincisi bir dış sebep; yani 1960 yılı, geri kalmış ülkelerin, özgürlüğe giden halkların yılı; ölüm araçlarına, ödeme imkânlarına sahip olanlar tarafından yönetilme şansına sahip olmayan milyonlarca insanın sonunda seslerini duyuracakları yıl.. Ama bundan başka ve daha da önemli bir sebep var, o da altı milyon Kübalının topraklarını ve ihtilâllerini korumak için tek vücut halinde silâha sarılacağıdır, bu savaş alanında ordunun silâhlanmış halkın ayrılmaz bir parçası olarak savaşacağıdır, cephede yapılan bir saldırıda büyük kayıplar verildikten sonra, dinamik bir şekilde yönetilen, öz bakımından aynı şekilde yetiştirilmiş yüzlerce gerillacının savaşı ülkenin her bir yanında sürdüreceği, şehirlerde işçilerin fabrikalarının ya da iş yerlerinin duvarlarından, tarlalarda *kampesino*'ların her hurma ağaçının arkasından ya da İhtilâlin onlara verdiği yeni mekanik sabanlarla açılmış her hendeğin içinden istilâcıların üzerine ölüm yağdıracağıdır.

Ve uluslararası dayanışma dünyanın her tarafında saldırıyı protesto eden milyonlardan meydana gelen bir barikat kuracaktır. Tekel, çürümüş sütunlarının nasıl bir yaprak gibi sallandığını, basın tarafından şişirilen yalan perdesinin nasıl örümcek ağı gibi bir üfürüşte silinip süpürüleceğini görecektir.

★

Burada hazır bulunanlar, siz Havanalılar, şu düşünceyi kendi kendinize tartarsanız iyi olur: Küba'da yeni bir tip insan yaratılıyor. Başkentte gereğince anlaşılamayan, ama ülkenin her köşesinde görülebilecek bir gerçektir bu. Temmuzun 26'sında Sierra Maestra'ya gitmiş olanlarınız şimdiye kadar hiç duyulmamış iki şey görmüşlerdir: kazmalı kürekli bir ordu; Oriente İlinde vatan şenliklerinde, omuzları tüfekli milislerin yanısıra kazma kürekleriyle yürümekten en büyük gururu duyan bir ordu. Ama bundan da daha önemli bir şey görmüşsünüzdür; görünüşleri sekiz ya da dokuz

yaşındaymış hissini veren, ama aslında on üç ya da on dört yaşlarında çocuklar görmüşünüzdür. Bu çocuklar Sierra Maestra'nın en gerçek çocuklarıdır, bütün biçimleri ile açlığın ve sefaletin çocukları. Kötü beslenmenin yaratıkları yani.

Dört ya da beş televizyon kanalına, yüzlerce radyo istasyonuna, çağdaş bilimin bütün verilerine sahip olan bu küçük Küba'da bu çocuklar ilk defa geceleyin okula gidip yanan elektrikleri görünce şöyle haykırıştılar: «Bu gece yıldızlar ne çok alçalmış!» Ve bu çocuklar, bazılarımızın görmüş olduğu bu çocuklar, bugün kollektif okullarda ABC'den bir sanata, bir mesleğe kadar her şeyi öğreniyorlar. Bugün Küba'da doğmakta olan yeni insan tipleri bunlardır. Çevreyle ilişkileri kesik, kıyı bucak ücra yerlerde, Sierra Maestra'nın uzak köşelerinde, aynı zamanda da kooperatiflerde ve çalışma merkezlerinde doğan insanlar.

Emperyalist kuvvetler (bunlar ülkenin dışından çalışırlar) ve gerici kuvvetler (onlar da emperyalist kuvvetlerin ülke içindeki tabiî dostlarıdır) Küba İhtilâline karşı baskılarını ne kadar arttırırlarsa, halkın sesine uyarak ve her defasında daha şiddetli tedbirler alarak İhtilâl o kadar daha kuvvetli olacaktır... Resmî gazetemizde yayınlamayı henüz bitirdiğimiz, Kuzey Amerika bankalarının millîleştirildiğini bildiren İki Numaralı Kararı basmak için kullandığımız mürekkep daha kurumamıştır. Ve bu mürekkep daha kurumamışken kompanero'muz Fidel New York'a gitmek için sırt çantasını hazırlıyor. Sırt çantası diyorum, çünkü bu iş her şeyden önce kavgalı bir iştir ve onun için böyle bir benzetmeyi hak ediyor. Ama sırt çantasını hazırlamasının bir sebebi de tam bir barbarlık içinde olan Kuzey Amerika emperyalistlerinin onu Birleşmiş Milletler'in bütün üyelerinin sahip olduğu haktan, Birleşmiş Milletler'in bulunduğu yerde, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşama hakkından mahrum etmek istemeleridir. Ve Fidel Castro yanına sırt çantası ve naylon tentesi ile hamağını da alacağını açıkça söylemiştir. Eğer yarın delegemizi dünyanın en barbar ulusunun Central Park'ında bir ağaca hamağını asarken gösteren bir fotoğraf görürsek şaşma-

malıyız.

Böyle olması mantığa da uygundur. Küba barbarlık içindeyken hamaklarımızı dağlarda kurduk, onun kurtuluşu için döğüştük. Onun için, bugün, bütün insanların özgürlüklerini kazanma, ekonomik bağımsızlıklarını bütünüyle elde etme ve kendi seçtikleri yolda ilerleme haklarını savunurken, o barbar uygarlığın tam ortasına kurabiliriz hamağımızı.

Ama Fidel, mücadeleyi şiddetlendirdiği gibi ekonomik güçlüklere de yol açacak olan, sırf şerefimizi ve özgür olma hakkımızı korumak için aldığımız bu tedbirin ardından gidecektir. Emperyalizm uzun yıllar boyunca ekonomik gücünü paraya, bankaya dayandırmış, ulusları, daha geniş emperyalizm ekonomisinin basit birer parçası haline getirene kadar yavaş yavaş nüfuzu altına almış, ekonomilerini çarpıtmıştır.

Kuvvetli şeker endüstrimiz işte bu şekilde gelişti bizim. Ne gökten zembille indi, ne de Kuzey Amerika'nın iyilik severliği sayesinde gelişti; tersine, Kuzey Amerikalılar büyük *centrales*'lere, onların en verimlilerine hâkim olduklarından, bütün piyasaya hâkim olduklarından ve bize imtiyazlı bir fiyat ödediklerinden gelişti. Ödediler tabiî; çünkü bu fiatların gölgesine sığınarak, sahtekârlıkla karşılıklı anlaşma kanunu diye adlandırılan bir kanuna dayanarak, ülkemize bu ulusun kullandığı bütün tüketim maddelerini sokacaklardı. Şartlar öyle hazırlanmıştı ki, tüketim maddeleri üreticisi olan diğer ülkelerin onlarla rekabete girmesi imkânsızdı.

★

Ama Kuzey Amerika'nın bu işte suç ortaklarına ihtiyacı vardır. Eski zamanların Roma İmparatorluğunda olduğu gibi ordularını fethedilmiş bir ülkeye salıp ülkenin başına İmparatorluğu temsil eden bir prokonsül koyamazlardı. Bir prokonsüle ihtiyaçları vardı gerçi ya, kendine has bir takım özellikleri olan bir prokonsüle, dış görünüşü çağdaş biçimlere uyan, davranışları bazen tatlı, ama durmadan emperyalizmin iç yüzünü belli eden bir prokonsüle. O prokonsüller bazen elçiydiler,

bazen banka başkanıydılar, bazen de askerî hareketlerin başkamydılar; hep de İngilizce konuşuyorlardı.

Bütün ekonomik krizlerin etkisi halk yığınlarınca duyulduğu, kriz anlarında büyük tekellerin kârları arttığı, bu ekonomik mücadele denizinde bütün küçük balıkları ve sardalyeleri yutup ekonomik imparatorluklarını kuvvetlendirdikleri için bankalara düşen görev şeker krizinin karanlık çağında çok büyük önem kazandı. Böylece, o sırada Kuzey Amerika bankalarının önemli bir işi vardı. Bu iş, ülkenin kanunlarına uyarak krizin şiddetine dayanamayıp borçlarını ödeyemeyenlerin boğazına sarılmaktı. Bu yoldan imparatorluklarını hızla kuvvetlendirdiler. Amerika Birleşik Devleteri'nde kuvvetli olmak için birbirleriyle mücadele eden büyük sermaye sahibi gurupların öncüleri arasında hep onları görürsünüz.

Rokfeller'lerin, Mellon'ların, Morgan'ların, uzun kollarını Amerika Birleşik Devletleri'nde iktidarı elinde bulunduran üç guruba —maliyeye, orduya ve (küçük kardeş) hükümete— uzatmış olanların adamıdırlar. Çünkü Amerika Birleşik Devletleri'nin hükümeti, tıpkı ordusu gibi, Amerika Birleşik Devletleri'nde sermayeyi temsil eder; ama bu sermaye Kuzey Amerika halkını temsil etmez, bir küçük sermayedarlar gurubunu, büyük teşebbüslerin sahiplerini, parayı ellerinde bulunduranları, Kuzey Amerika halkını sömürenleri temsil eder. Onları bizi sömürdükleri gibi, aşağı ırkların insanlarını, Amerika'nın, Afrika'nın ve Asya'nın *melezlerini* sömürdükleri gibi sömürmüyorlar elbet de; çünkü biz sarışın Aglo—Sakson ana babalardan doğacak kadar talihli değiliz. Ne var ki onları da sömürüyorlar, onları da bölüyorlar, onlar da siyah ve beyaz diye ayrılıyor onlar da kadın ve erkek diye ayrılıyor, sendikalı ve sendikasız diye, işi gücü olan ve işsiz diye ayrılıyor....

Bunun için, burada emperyalist bölmenin ya da ayırmanın ilk devresinin kesinlikle yenildiğini anlamamız, artık derimizin renginden utanmak zorunda olmadığımızı, artık cinsiyetimiz ya da sosyal durumumuz yüzünden daha az kazançlı bir iş elde edebileceğimizden korkmamıza lüzum olmadığı-

mı ya da sırf bu yüzden daha kazançlı bir iş elde etmeyi bekleyemeyeceğimizi anlamamız yerinde olur. Ülkemizin işçi sınıfı birleşince, tarım işçileri birleşince, kesin kurtuluşa doğru ilk adım atılmış oldu. Çünkü emperyalizmin eski, çok eski «böl ve yen» vecizesi, dün olduğu kadar bugün de, emperyalist stratejinin temelidir. (*)

(*) Tam bir devrimci hava içinde olan geri kalmış bir ülkenin Marksçı temsilcisinden seçmeler, STUDIES ON THE LEFT'den, Cilt I No: 3 (Madison Wisconsin, 1960) s. 75 — 85.

YENİ BAŞLANGIÇLAR?

Marx'a göre tarihsel değişmenin aracı —proletarya sınıfı— kapitalizmin gelişmesinin özünde bulunan bir unsurdur. Bu yüzden Sosyalizm sadece herhangi bir azınlığın ülküsü değildir; ve bir ülkenin halkına zorla kabul ettirilemez. Tarihin bundan sonraki devresidir, kapitalizm sonrası çağdır, proletarya sınıfı ihtilâlci bilinçlilik kazanınca gerçekleşebilir ancak. Klâsik Marksçılığın tek tek büyük teorileri aslında bu merkezî gücü anlatma, açıklama çabasıdırlar. Marx'tan sonraki Marksçılar da —hem ilke bakımından, hem de uygulama alanında— bu noktalar etrafında dönüp durmuşlardır.

1

İhtilâlin oluşuyla ilgili son derecede önemli iki gerçek var: Birincisi, proletarya sınıfı ihtilâli ya da Bolşevik İhtilâ-

li tipinde bir ihtilâl hiç bir gelişmiş kapitalist toplumda başarılı olmamıştır; ikincisi, Marksçılık adına yapılan Bolşevik Ihtilâli tipinde ihtilâller ancak, müstebit hükümetli geri kalmış köylü toplumlarda başarılı olmuşlardır.

Bugün artık, herhangi bir gelişmiş büyük kapitalist toplumda, üstünde tahmin yürütülebilecek bir gelecekte bir Marksçı ihtilâl olacağına inanmak için kuvvetli hiç bir sebep yok. Gerçekten ücretli işçilerin, işçi sendikalarının ve siyasî partilerin, ihtilâlci potansiyelleri — bu terim her ne anlama geliyorsa — zayıftır. Bu, İkinci Dünya Savaşı sonrası refah devri için genel olarak doğrudur; 1930'larda da, dünya kapitalizminin şimdiye kadar görülen en ağır ekonomik krizi sırasında da doğruydu.

Böyle gerçekler gelecek hakkındaki görüşümüzü *belirlememelidir;* ama bunlar «işçileri yanlış yola sürükleyen», ahlâklarını bozan bozuk ahlâklı işçi önderlerinden, kapitalist propagandasının başarısından, savaş ekonomisi, vb. dolayısiyle ortaya çıkan ekonomik refahtan demvurularak açıklanamazlar. Bütün bunları doğru kabul ediniz; görülen şeyler yine de olgunlaşmış kapitalizm içinde ücretli işçilerin fazla ciddî şartlar ileri sürmeden düzeni kabul ettiklerini gösteriyor. Nerede bir gelişmiş kapitalist toplumda bir işçi partisi varsa, ya zayıf oluyor, ya da fiilen izlediği siyasetle sonunda sosyal devlet makinesinin bir parçası haline gelmek eğilimini gösteriyor. Her tarafta sosyalist demokratik partiler tamamen liberalleşiyorlar, birçeşit etkisiz, sürekli muhalefet cephesi haline geliyorlar.

Marksçılık adına yapılan ihtilâller, dış destek olmadan, üç ülkede, başarılı olmuştur: Rusya'da, Çin'de ve Yugoslavya'da. Marx'ın tahminlerinin tersine, bu üç ülkede de ihtilâl sırasında despotik yönetimli çok geri kalmış bir toplum vardı, köylüler çoğunluktaydılar. Arnavutlukta, Romanya'da, Bulgaristan'da, Polonya'da Macaristan'da, Doğu Almanya'da ve Çekoslovakya'da Stalinci rejimlerin kurulması bağımsız ihtilâllerin, proletarya sınıfının yaptığı ya da başka bir sınıfın yap-

tığı ihtilâllerin sonucu değildi. Biri hariç —Çekoslovakya— Rus silâhlarının tehdidi altında kabul ettirilmişlerdi (gerileyen Nazi ordularının ardından). Meselâ Konstantinov'un ders kitabında (*) şunları okuyoruz:

Halk demokrasilerinin pek azı sosyalizm için olgunlaşmış gelişmiş bir kapitalist düzene sahip ülkelerdendi. Halk demokrasilerinin bulunduğu ülkeler arasında pek az kapitalist gelişmesi olan, feodalizm kalıntılarının çok olduğu, tarım sorununun önemli bir yer tuttuğu Polonya ve Romanya gibi ülkeler vardı.. Sovyetler Birliği ordusu sayesinde bu ülkelerde, sözünü etmeye değer hiçbir karışıklık ya da iç savaş olmadan, halkçı demokratik rejimleri yerleştirmek mümkün olmuştur... Proletarya sınıfının halk demokrasisi şeklinde ortaya çıkan muzaffer diktatörlüğü böylece burjuva - demokratik cumhuriyetin görevini yerine getirdi, sosyalist devriminin işleriyle uğraşmaya başladı ve bir sosyalist düzen kurmayı başardı. Sovyetler Birliği'nin varlığı ve yardımı halk demokrasilerinin sosyalizm yolundaki gelişmelerinde büyük rol oynamıştır.

2

Marksçılığın tarihi On Dokuzuncu Yüzyıl düşünürlerinin ve Yirminci Yüzyıl siyasetçilerinin tarihidir. Aynı zamanda Yirminci Yüzyılın hem düşünür hem de siyasetçi olan insanlarının tarihidir. Ama yine de, kısaca incelediğimiz çeşitli çağların hepsinin içinde bulunan bir özelliği vardı Marsçılığın. Bu özelliği en açık biçimiyle ifade etmek gerekirse, Mao Tse -Tung, Stalin, Kruşçov gibi siyasetçilerin düşünce yetenekleri ile Marx ve Engels gibi düşünürlerin düşünce yetenekleri hiç bir şekilde kıyaslanamaz. Bunu tanıtlamağa hiç lüzum yoktur; yazılarını okumak yeter. Ama bu-

(*) Fyodor V. Konstantinov — Sovyetler Birliğinde Komünist partisinin teori üzerine başta gelen yayın organı KOMUNİST'in yazı işleri müdürü. Bu derginin yazı işleri müdürü parti tarafından atanır.

nun niye böyle olduğunu anlamak için şu üç şeyi aklımızda tutmalıyız:

1. Marx milyonlarca insana hitap etmiyordu: 2. Marx'ın siyasal gücü yoktu; bu siyasetçiler ellerinde büyük bir parti ve devlet, ordu ve bilim kuvveti tutuyorlar; 3. Marx kapitalizm sonrası hiçbir toplumun bulunmadığı bir dünya durumu içinde yazdı yazılarını; bu siyasetçiler Marx'ın pek az sözünü edebildiği, ya da hiç edemediği bir sosyalist inşanın ortasındalar. Onun için bu siyasetçilerin daha sıkı ülkücü ve daha az teorici, daha az soyut ve daha çok pratik olmalarına, teorik çalışmalarının ya da kullandıkları kelime edebiyatının her şeyden önce siyasetle, karar vermeyle, kararları haklı göstermeyle ilgili oluşuna hiç şaşmamalı.

Bu farklar bakımından Lenin ve Trotsky On Dokuzuncu Yüzyıl düşünürleri ile Yirminci Yüzyıl siyasetçileri arasında yer alırlar. Her ikisi de değeri yüksek düşünürlerdir, ve her ikisi de son yüzyılın en başarılı siyasetçileri arasındadır. Bugün birçok Sovyetler Birliği düşünürünün ve genel olarak Partinin, Lenin'lerini mükemmel insan saymaları bundan ötürüdür. Onlar için Lenin «teori ile pratiğin birliği»ni temsil ediyor.

Lenin'in Marksçılığın tarihindeki yeri hakkındaki bu değerlendirmeler siyasal bakımdan doğrudur. Ama aynı düşünürlerin, Trotsky hakkında Stalinci çağın (hâlâ süren) korkunç bilgisizliğine ve hiç ara vermeden yaptığı çarpıtmalara dayanan bölük pörçük, kaba saba görüşleri var. Eğer bir gün gelir de Parti Trotsky'nin eserlerinin bütününü basar, onun hem düşünce alanında yaptığı hizmetleri hem de ihtilâllerinde oynadığı siyasal rolleri enine boyuna serbestçe tartışırsa, bu, Sovyetler Birliği Marksçılığında yeni başlangıçlar için gerçekten çok yararlı olur. Böyle bir gün çok uzakta görünüyor; ama hiç gelmeyeceğini söylemek herhalde akıllıca bir iş olmasa gerek.

Marksçılığın ilkelerinin ve uygulamalarının şu ya da bu şekilde birbirleriyle yakından bağıntılı olmuş olmaları Marksçılık tarihinin dikkate değer bir özelliğidir. Gizli olarak alınan

ve ancak uygulandıktan sonra herkesin öğrendiği önemli kararlar bile sonradan ilke açısından incelemeye ve tartışılmaya tâbidirler. Daha önce de belirdiği gibi, benim düşünceme göre, Marksçılık, bu yollardan, liberalizmin Amerika Birleşik Devletleri'nde olmadığı kadar Sovyetler Birliği'nde bir yol göstericidir belki:

Birincisi, iktidarın siyasal gerçekleri bunu böyle yapıyor. Sovyetler Birliği ileri gelenleri kuvvetli bir durumdadırlar. Bu onlara teorinin klavuzluk etmesine Amerika Birleşik Devletleri ileri gelenlerinin durumundan daha çok imkân veriyor.

Ikincisi, Amerika'da kararları veren insanlar liberal klâsikler hakkında, Sovyetler Birliği'nde kararları veren insanların Marksçı klâsikler hakkında gördükleri eğitimden daha az eğitim görürler. Sovyetler Birliği ileri gelenlerinin gelenekleri, yetişmeleri ve seçiminde teorik tutumların ve tartışmaların etkisi olması çok daha büyük bir ihtimal dahilindedir. Kısacası, yalnız sloganlar değil, düşünceler de SSCB'nde hem yüksek çevrelerde hem de aşağı halk tabakalarında ABD'nde olduğundan daha geçerlidir.

Üçüncüsü, bugün Sovyetler Birliği Marksçılığında görülen çarpıklıklar ve hatalar, birçok Marksçı klâsiğin eğitim programlarında ve siyasal ideolojide resmî bir yeri olduğu gerçeğini görmemize engel olmamalıdır. Sovyetler Birliği ideolojisinin özelliklerinden olan iki yüzlülüğe ve kapyaklığa rağmen, bu ideolojide yer alan saf Marksçı unsurlar bugün dünyadaki sosyal gerçekleri anlamada liberalizmin soyutlamalarından, sloganlarından ve fetişlerinden daha değerlidir.

3

1939'da Joseph Stalin şöyle diyordu. «Zamanımızdan kırk beş ya da elli beş yıllık bir devre ile ayrılmış olan klâsik Marksçı yazarların, tarihin çok ileri bir gelecekte her ülkede yapacağı tek tek her zikzağı ve bütün zikzakları önceden görmüş olmalarını istemeye hiç hakkımız yoktur.»

1960'ta Nikita Kruşçov daha büyük bir cesaretle şöyle diyordu. «Ne Marx'ın, ne Engels'in ne de Lenin'in bizimle olduğu bir zamanda yaşıyoruz. Alfabeye çalışırken harflerden kelimeler kuran çocuklar gibi davranırsak pek ileri gidemeyiz. Marksçı-Leninci öğretiye dayanarak kendimiz için düşünmemiz gerekir. Hayatı dikkatle inceleyip, bugünkü durumu çözümleyip, komünizm ortak dâvası için yararlı olan sonuçlar çıkarmak zorundayız. (*)

Stalin'in 1930'lardaki durumu ile Kruşçov'un 1960'lardaki durumu arasında büyük farklar var. Stalin kendi görüşünü —SSCB'ne ve dünyanın her bucağındaki komünist partilerine— zorla kabul ettirebildi. O zamanlar Rusya «tek sosyalist ülke» idi ve Stalin onu, dıştaki partileri olduğu gibi, sıkı bir şekilde idaresi altına alabildi. Ama Kruşçov'un Rusya'sı «tek sosyalist ülke» değildir, ve Kruşçov'un nüfuzu, Rusya için bile, Stalin'inkinden muhakkak ki daha tedbirli ve daha az diktatörcedir. Şimdi Sovyetler Birliği'nin yanı sıra, coğrafî bakımdan daha küçük, ama nüfusça çok daha büyük olan, farklı bir gelişme devresinde ve düzeyinde olan Çin var. Bugün Çin, bir dereceye kadar, Rusya'nın 1930 yıllarının başlarındaki gelişme düzeyine benzeyen bir gelişme düzeyi içinde. Onun ülkücüleri «Leninciliği» Sovyetler Birliği ülkücülerinin yorumladıklarından başka yolda yorumluyorlar.

Sovyet blokunun geleceğinden umutlu olanlar orada hayat ve eğitim şartlarının ilerlemekte olduğuna, uluslararası gerginliğin azalabileceğine, Sovyet ülkelerinin askerî güvenliğinin yavaş yavaş yenilmezlik durumuna eriştiğine işaret ediyorlar. Bu iyimserlere bakılırsa, bu gelişmeler oldukça orada insanlar yönetim düzenini daha mantığa uygun, daha akla yakın hale sokacaklar, böylece demokratik özgürlükler ve uygulamalar gittikçe daha yaygın olabilecektir. Gerçekten, diyorlar, *daha* gerçek bir özgürlük hâkim olacak, çünkü siyasal hayatı olduğu kadar ekonomik hayatı da içine alacak.

(*) NEW YORK TIMES, 25 Haziran 1960

Bu görüşe katılanlar «Batılı» demokrasilerde var olan kurumlar gibi kurumların ortaya çıkıp çıkmayacağı sorununu, demokratik bir yapının hâkim olup olmayacağı sorunundan daha az önemli görüyorlar.

«Komünizmi anlama»da yapabileceğimiz en büyük hata «Marksçı» ya da «Marksçı - Leninci» diye adlandırılan bütün ülkeleri ve ilkeleri «komünizm» adı altında toplayıp kötülemektir. Blok parçalanmıyor ama mütecanis olmaktan çok uzak. Ne bir taş gibi katı, ne de değişmez bir durumda. Blok içinde meydana gelen değişiklikler komünist toplumunun ne doğuşuna, ne de dağılıp kaybolmasına bir işarettir. Önemli değişiklikler arasında şunlar var:

Birincisi, Sovyetler Birliği içinde Kruşçovculuk yönetim aracı olarak Partinin canlandırılması demektir. Stalin değişik zamanlarda değişik denetim araçları kullanmıştı: çeşitli hükümet daireleri, işkence merkezleri, gizli polis. Kruşçov'un önemi, Partiyi esas araç olarak ön plâna geçirmesindedir.

İkincisi, blok artık eskiden olduğu gibi tek bir komünist partisi tarafından —Sovyetler Birliği'nin Partisi tarafından— *yürütülmüyor.* Başka ulusal gurupların partileri «sosyalist kampın genel gidişi» hakkında seslerini daha çok duyuruyorlar. Manevralar ve ayrılmalar için daha çok imkân, Sovyetler Birliği ile ilişkilerde daha büyük bir çeşitlilik var. Tek yönlü bir tahakküm durumu görülmüyor. Çin'in artan kuvveti bu değişiklikte büyük bir rol oynamıştır, ama blokun büyük lüğü de blok üyelerini bu yöne itmeye eğilimlidir.

Üçüncüsü, aşırı milliyetçi olan, Marksçı düşüncelerden etkilendikleri halde hiç bir şekilde «halk demokrasileri» olmayan Gine ve Küba gibi yeni uluslara karşı blok içindeki tutumda daha büyük bir esneklik var. Stalin'in hâkimiyeti zamanında görülen «ya o, ya bu!» tutumu yok bugün bu ülkelere karşı.

Dördüncüsü, bu üç değişiklik birinci derecede önemi olan bir gerçeği işaret ederler ve onunla çok yakından bağıntılıdırlar: hem blok içindeki, hem de blok dışındaki Marsk-

çılar arasında esas ilkelere bağlılığın zayıflaması. Yeri gelmişken bu gerçeğin Amerika Birleşik Devletleri'nde resmî liberalizmin artan katılığı ile büyük bir çelişme halinde olduğu da söylenmelidir.

Aynı zamanda ideolojilerin tarihin yaratılmasında gittikçe artan bir rol oynamaya başladıklarını ve Marksçılık çeşitlerinin önemli ideolojiler ve siyasal felsefeler arasında olduğunu hatırlamamız gerekir. Bugün Marksçılık gelişmiş kapitalist toplumlar tipinde toplumlar ve gelişmemiş ülkeler toplumları tipinde toplumlar hakkındaki teorier kadar, Sovyetler Birliği toplumu tipindeki toplumlar hakkmdaki teorileri de içine almak zorundadır. Blok içindeki ve blok dışındaki birçok Marksçı için bazen neyin «esas ilkelere bağlılık» olduğunu, neyin olmadığını ayırdetmek zor oluyordur herhalde. Sovyetler Birliği tarihinin yarım yüzyıllık korkunç, olağanüstü tecrübelerinin, düşünce ve siyaset alanındaki çalışmalarda —hem blok içinde hem de blok dışında— gerçekten yararlanılabilecek bir hale konulacağını ümidetmeliyiz.

Marx'ın kapitalizm sonrası toplumunda gerçekleştirilebileceğini umduğu ülküler Sovyetler Birliği'nde gerçekleştirilmemişlerdir. Bu ülkülerin utopyacı bir şekilde ve kişilerin isteklerine göre kullanıldığı su götürmez bir gerçektir: çünkü Sovyetler Birliği Marx'ın başarılı bir Marksçı ihtilâl için *gerekli* gördüğü tam endüstrileşmiş toplum değildir. O duruma *yaklaşıyor*. Kullanılmış olan metodlar ne kadar kaba olmuş olursa olsun, Stalincilik başka toplumlarda kapitalizmin gördüğü işi görmüş, endüstrileşmeyi ve modernleşmeyi gerçekleştirmiştir. Ama klâsik Marksçılığın ülküleri hâlâ rejimin ve onu meydana getiren örgütlerle uygulamaların meşruiyet kaynağı olarak kullanmaktadır. Onun için şu soruları kendi kendimize sormamız gerekiyor:

1. Kruşçov'un dünyasında klâsik Marksçılığın ülküleri aslında, kaba kuvvetin üstünü örtmek için kör kör parmağını gözüne kullanılan bir ideolojimidir sadece? Yoksa yönetici azınlık tarafından bir siyaset klavuzu olarak, gerçekten erişmek istedikleri amaçlar olarak, ciddiye mi alınıyorlar?

2. Eğer Batının insanlık yararına çalışma geleneğinin verileri olan bu ülküler ciddiye alınıyorlarsa, gerçekleştirilmeleri için gerekli olan ve gerçekleştirilmelerinde kullanılması gereken hangi şartlar ve araçlar var Sovyetler Birliği toplumunda?

3. Stalinciliğin eğri büğrü yolundan *geçilerek,* Kruşçov'un ve ondan sonra gelecek olanların Sovyetler dünyasında klâsik Marksçılık ülkülerine uyan bir toplum kurulamaz mı? Bunu merak etmek sadece hayalperestlik midir?

Böyle sorunların Marksçı düşüncenin çağdaş tarihi içinde ortaya atılacak en zor ve en önemli sorular olduğunu sanıyorum.

MARKSİSTLER

Son yüzyıldanberi Marksistler Kapitalist Topluma karşı çıkan belli başlı siyasal ve ekonomik düzenin temsilcileridirler.

Son elli yıl içerisinde Marksistler Rusya'da, Çin'de ve Yugoslavya'da devrim yoluyla başa geçtiler ve oralarda, çeşitli Marksist doktrinlerin uygulayıcıları oldular. Bugün de Asya, Afrika ve Latin Amerika'nın birçok geri kalmış ülkeleri için en iyi kalkınma ve ilerleme yolunun Marksizm mi yoksa Kapitalizm mi olduğu günümüzün önde gelen tartışma konularından biri.

Bu kitapta ünlü Marksist düşünür ve eylemcileri kendi yazılarıyla tanıyacaksınız..

Bu arada kitabın yazarı, tanınmış sosyolog C. Wright Mills, Marksizmin belli başlı fikirlerini derleyip açıyor ve eleştiriyor. Bu fikirlerin tarihsel gelişmelerini, Marksizm içindeki bölünmeleri, sapmaları, başarıları başarısızlıkları inceliyor, hepsini gerek bugün gerekse gelecek bakımından derinlemesine değerlendiriyor.

AĞAOĞLU YAYINEVİ

WRIGHT MILLS
II
MARKSİSTLER